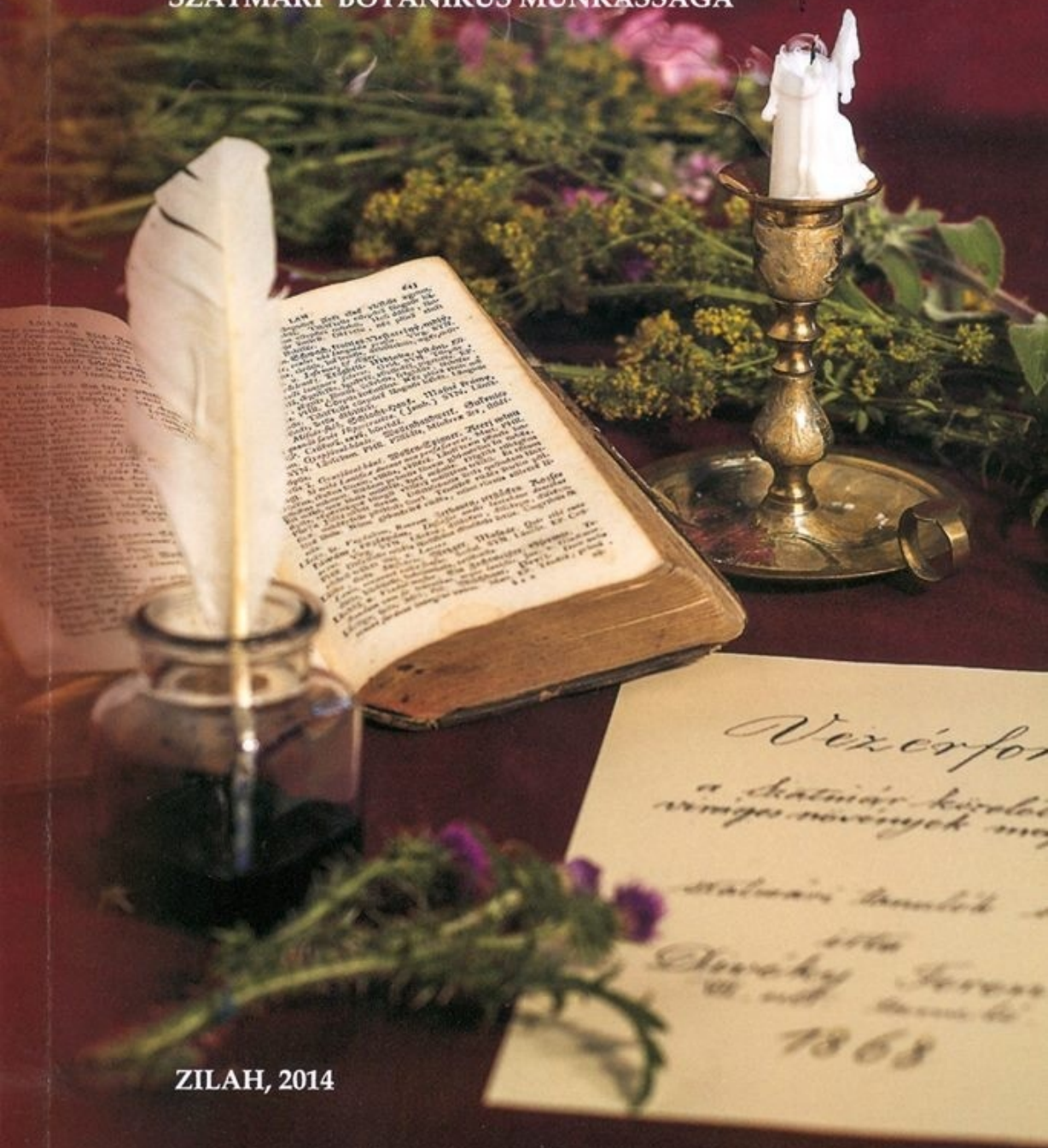

KARÁCSONYI KÁROLY

HAJNALBAN KIALUDT GYERTYALÁNG

DIVÉKY FERENC (1848-1869)

SZATMÁRI BOTANIKUS MUNKÁSSÁGA

ZILAH, 2014

KARÁCSONYI KÁROLY

HAJNALBAN KIALUDT GYERTYALÁNG

**DIVÉKY FERENC (1848-1869) SZATMÁRI
BOTANIKUS MUNKÁSSÁGA**

ZILAH, 2014

Technikai szerkesztő: Tóth Ildikó.

Címlap fényképe: Dragoş Georgescu.

Hátsó borítón a *Potentilla alba* a szatmári herbáriumából.

A fényképeket a szerző készítette. A Roszály szikláinak képe Hitter Ferenc felvétele.

A nyomdai munkák a zilahi "Color Print" nyomdában készültek Major István vezetésével.

Sic erat in fatis (Ovidius)
Így volt megírva a sors könyvében.

TARTALOM

BEVEZETÉS.....	7
I. TERMÉSZETTUDOMÁNYOS ISMERETEK SZATMÁR MEGYÉBEN A KIEGYEZÉS KORÁIG	9
1. NÖVÉNYVILÁG	10
2. ÁLLATVILÁG	14
3. GEOLÓGIA. FÖLDRAJZ.....	15
4. KULTÚRNÖVÉNYEK. ÚJONNAN BETELEPÍTETT FAJOK.....	17
5. TERMÉSZETTAN	18
II. DIVÉKY FERENC ÉLETÚTJA.....	20
III. DIVÉKY SZATMÁRI TANÁRAI ÉS DIÁKTÁRSAI	42
IV. DIVÉKY GYŰJTŐÚTJAI	51
V. DIVÉKY NÖVÉNYGYŰJTEMÉNYE	60
VI. „VEZÉRFONAL A SZATMÁR KÖZELÉBEN TERMŐ VIRÁGOS NÖVÉNYEK MEGHATÁROZÁSÁRA”	97
VII. DIVÉKY MUNKÁSSÁGÁNAK UTÓÉLETE ÉS RÖVID MÉLTATÁSA	186
VIAȚA ȘI ACTIVITATEA BOTANISTULUI SĂTMĂREAN FERENC DIVÉKY (1848-1869)	193
- REZUMAT -	193
DAS LEBEN UND WERK DES SATHMARER BOTANIKERS FERENC DIVÉKY (1848-1869).	195
- ZUSAMMENFASUNG -	195
BIBLIOGRÁFIA.....	197
NÖVÉNYNEMZETSÉGEK NÉVMUTATÓJA.....	205
FÖLDRAJZI NÉVMUTATÓ	212

BEVEZETÉS

Mintegy fél évszázaddal ezelőtt szembesültem először Divéky Ferenc különös, szinte hihetetlennek tűnő és egyben tragikus sorsával. Egy alig húszéves, a természettudományok iránt érdeklődő fiatalember történetével, aki valamikor a XIX. század derekán, a Bach-korszak leáldozása idején, kutatóútjáról nem tért többé vissza. Ez az anyagi fedezet nélkül dolgozó gimnáziumi diák, akinek a tudása a képzett szakemberekével vetekedett, mindössze 19 éves, amikor olyan növényteni jellegű, kéziratban maradt könyvet ír, amely becsületére vált volna bármelyik korabeli tapasztaltabb botanikusnak is. A korábbi évtizedekben igyekeztem róla mozaikkockaszerűen összerakni mindazt, amit róla még megtudhattam, és most, hogy kéziratosa munkája is előkerült, úgy vélem, mulasztás lenne, ha nem tárnánk a nyilvánosság elé e maga nemében páratlan életpályát. Tény, hogy életének és munkásságának számos mozzanatát ma már betakarja az elmúlás sötét fátyla, de a meglévő adatokból így is egy példaértékű, áldozatos tevékenység rajzolódik ki.

Nem túlzás azt állítani, hogy a szóban forgó szatmári diák, a növényvilág kutatásának szentelte életét. Noha az idősebb pályatársak közül is voltak néhányan, akiknek – főleg az egzotikus tájak élővilágának felkutatása során – hasonlóan tragikus sors jutott osztályrészül, de olyan esetre, hogy valaki alig húszéves korában érjen meg ilyen véget, nemzetközi összehasonlításban sem tudunk példát említeni. Úgy véljük ezért, hogy az igen fiatalon alapos kutatásokat végző Divéky Ferenc neve az áldozatkészség példajaként mindenképp helyet érdemel a hazai botanika történetének méltatása során is.

Jelen munka címe egyrészt arra utal, hogy Divéky gyertyafény mellett átdolgozott éjszakáinak (melynek során könyvét papírra vetette) bizonyára gyakran csak a hajnalhasadás vetett véget, másrészt pedig képletesen arra, hogy életének „láng”-ja, amely később „igen messzire világíthatott volna”, már ifjúkorának hajnalán kioltódott.

A tragikus sorsú botanikusra való emlékezés kapcsán illesse köszönet, e munka megjelenéséhez nyújtott segítségükért, Várady Lajos és Lucian Cucuiet levéltárosokat, Marta Cordea, Viorel Câmpean és Sanda Rațiu könyvtárosokat, Pifkó Dániel, Andrik Éva, Szatmari Paul, Kerényi-Nagy Viktor és Sike Tamás biológusokat, Czier Andrea tanárnőt valamint Csirák Csaba és Hitter Ferenc helytörténészeket. Megjegyzem,

hogy a különböző városokban, valamint országokban élő kollégák, ismerősök és korábban általam nem ismert szakemberek is, akik tudomást szereztek Divéky Ferenc valóban nem szokványos történetéről, számos hasznos információval, javaslatokkal valamint biztatással is hozzájárultak kitűzött céloom megvalósításához. Ez pedig megerősítette azt a meggyőződésemet, hogy az ő tragikus sorsát és tevékenységét bemutató munkának létjogosultsága van, még másfél évszázad elmúltával is.

Az egykor nagy becsben tartott és annyi áldozattal létrehozott gyűjteményének egyre ritkuló lapjainak árnyékában már régóta ott garázdálkodik a múltó idővel karöltve járó feledés. Pedig szinte közhely az, hogy mindazon értékek megbecsülése, melyeket elődeink megfeszített munkával megalkottak, alapkövei a különböző szaktudományok további fejlődésének. A tisztelet pedig egyaránt kijár a szakma nagyjainak és „közkatoná”-inak is. Jelen munkát azzal a reménnyel bocsájtjuk az érdeklődők elé, hogy ezáltal nemcsak egy ismeretlen és tragikus sors rajzolódik ki előttük, hanem ugyanakkor egy olyan életpálya is amely mindenképp méltó a mai és a jövő nemzedékek megbecsülésére.

Nagykároly, 2014 július.

A szerző

I. TERMÉSZETTUDOMÁNYOS ISMERETEK SZATMÁR MEGYÉBEN A KIEGYEZÉS KORÁIG

Ars optimum vitae viaticum
Az élet legjobb útravalója a tudomány.

A történelemből ismert kiegyezés éve, 1867 határkőként való választását esetünkben két dolog is indokolja. Egyrészt ezzel lezárult a korábbi ún. Bach-korszak, amely után nemcsak gazdasági fellendülés következett, hanem a különböző tudományos jellegű kutatások szélesebb körű kiterjesztése is. Másrészt a Divéky Ferenc munkásságát megelőző időszakok során összegyűlt természettudományos ismereteket szándékoztuk bemutatni, amelyekre esetleg – részben – ő is támaszkodhatott, és erre az említett évet szintén megfelelő határkőnek találtuk.

A korábbi Szatmár vármegye területe lényegesen kiterjedtebb volt a mai hasonló néven ismert adminisztratív egységnél, ugyanis hozzá tartozott Nagybánya környéke a közeli városokkal és jelentősebb településekkel, mint például Felsőbánya, Kapnikbánya, Fernezely valamint a Nagysomkuti járás is (Szatmár vármegye, 1908). Szintén hozzá tartozott a Kővárvidék is, amelynek déli területeit 1876-ban átcsatolják Szolnok-Doboka vármegyéhez (Kádár, 1901). Tasnád és környéke azonban a szomszédos Szilágy megye északnyugati részét képezte.

A tárgyalt, gyakran „vidék”- vagy „provincia”-ként emlegetett terület valóban távolabb esett a nagyobb kulturális centrumoktól, egyetemi városoktól, és ezért itt hosszú időn keresztül leginkább csak alkalmi terepkutatások folytak. Így aztán az 1908-ben megjelent *Szatmár vármegye monográfiájában* megjegyzik, hogy e terület természetrajzi viszonyai még nincsenek felkutatva. Ez a megállapítás abból a szempontból mindenképp helytálló, hogy itt átfogó növénytani, állattani vagy földrajzi kutatások valóban nem folytak. Másrészt viszont megállapítható, hogy az előző évtizedek, sőt évszázadok folyamán is, a különböző rész tudományok körében meglehetősen sok értékes adat gyűlt össze, amelyeket a továbbiakban – helyenként csak dióhéjban – ismertetünk.

1. Növényvilág

Az első növénynevek Szatmár megyében a kora középkori latin nyelvű dokumentumokban bukkanak fel, amelyek szövegében beleszövik a helyi lakosság által használt határ – vagy dűlőneveket. Így például egy 1316 június 1-én kelt, Mezőpetri és Reszege birtokelosztást pontosító oklevélben a következő helynevek is szerepelnek: „Nyrberch” = Nyírberek, „Zybukur” = Szilbokor és „Medvenadasa” = Medvenádása (Documente..., 1950). A középkori Szatmár megye falvainak határából az oklevelek szinte mindenhol említenek növényekre vonatkozó határneveket, mint például: „Nogeger” = Nagyéger 1339 Szárazberek, „Fyzerer” = Füzesér 1370 Peleske, „Nadaspatak” = Nádaspatak 1382 Gyönygy (Maksai, 1940).

A Kárpát-medence növényvilágát elsők között kutató humanista Mélius Péter, aki a nyírségi homokterületeken is botanizált, terepjárásainak pontos útvonalát nem jegyezte fel, de biztosan megfordul a Nyírségen és feltehetőleg a Bükkalján is. A Kolozsváron 1578-ban megjelent *Herbárium...* című könyvében a télizöld meténget (*Vinca minor*) „berue-fű”-nek, vagyis börvénynek nevezi, amely név igen hasonló a Szatmár megyei Börvely faluéhoz (Mélius... Szabó, 1978).

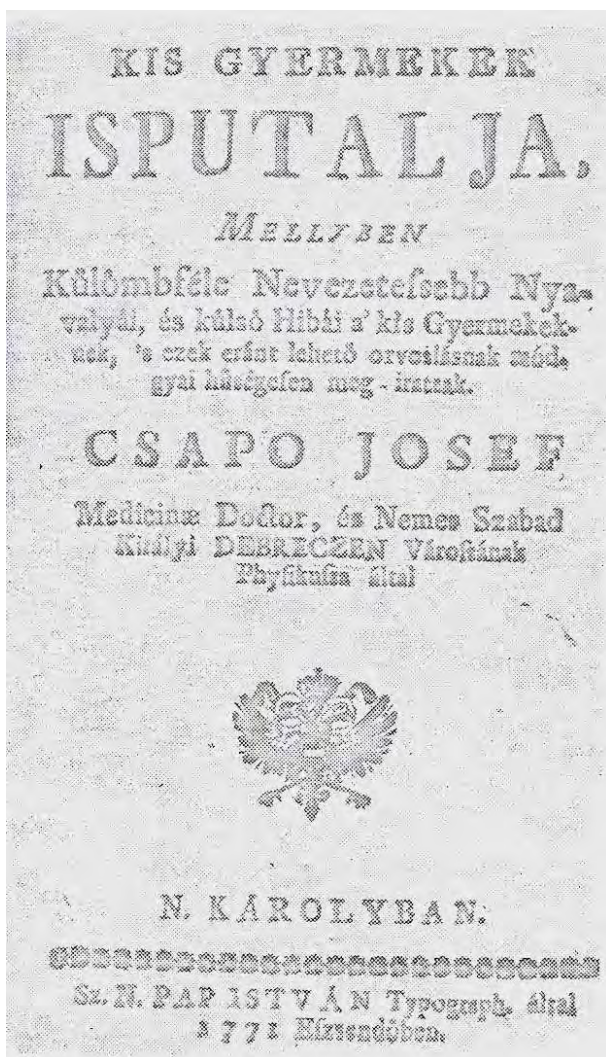
A gyógynövényekre vonatkozó első adataink a XVII. század végéről és a XVIII. század elejéről ismeretek. A Károlyi család (aki beteg fia gyógyulásának elősegítésére a tudós Köleséri Sámuel is meghívja Nagykárolyba) oklevéltárában számos utalást találunk a „medicin” növényekre, ilyen például az „ördögharaptafű” (*Succisa pratensis*) vagy az „emberszív” (*Leonurus cardiaca*) (Éble, 1895).

Az egykori gyógyításban a gyógynövények játszották a központi szerepet, ugyanis orvosi ellátáson alapuló gyógyításról itt aránylag későn beszélhetünk. A középkorban fennálló kórházakról alig maradt fenn néhány adat. Így 1408-ban szó esik a Nagybányán létező ispotályról, amelyet később, 1711-ben a minorita rend működtet. E század végén a kórház régi épülete már nem létezik; ekkor még alapkövei a város útmenti malma mögött láthatók (Németh, 2012). Az első közkórház, vagyis “ispotály” Szatmáron a XVIII. század második felében kezdi meg működését. A késő középkorban fennálló gyógyszerárak közül a török hódoltság idején, főleg Erdélyben, a legtöbb beszűntette tevékenységét. E korból Szatmárról Elias Voitius löcsei patikus neve ismert. A Szamos menti városban a hadsereg ellátására tartottak fenn egy gyógyszerárat. Ezekben a katonákat ellátó patikákban a civil lakosságot általában csak

akkor szolgálták ki, ha a helységben másik nem üzemelt. 1712-ben, a svábok betelepítésekor Károlyi Sándor egy patika Nagykárolyba telepítése céljából szekeret kér feleségétől. A XVIII. században a bécsi udvar által a bányászok és bányatisztek számára alapított nagybányai gyógyszerár folyamatosan üzemel. Ebben a városban alakul meg az első közgyógyszerár is 1727-ben, amelyet a szatmári 1745-ben, a nagykárolyi 1765-ben, majd a felsőbányai 1796-ban követ. A XIX. század közepéig sorra alakulnak hasonló intézmények: Tasnádon 1818-ban, Erdődön 1846-ban, Sárközújlakon 1847-ben, Avasfelsőfaluban pedig 1858-ban (Csirák, 1997). A szatmári tájakon még a XIX. században is gyakran megfordulnak a szlovák „füves emberek” akit itt a nép olajkárosoknak nevez. (Asztalos, 1892). De a helyi lakosság is számos gyógyhatású növényt ismer, amelyeket főleg az elszigeteltebb fekvésű hegyvidéki falvakban használnak szinte az utóbbi időkig. Így például az Avas vidékén a spontán flórából származó gyógynövények használata még a XX. század folyamán is igen széles körben elterjedt volt (Butura, 1979). Antonio Canestrini olasz orvos, aki 1778-ban Nagybányán tevékenykedik mint „physicus cameralis” feljegyzi, hogy a környékbeli román lakosság pestisjárvány idején igen sok fokhagymát fogyasztott, amit ő maga is kipróbált, és ezért nem betegedett meg (Bologa, 1957).

A XVIII. századi orvosbotanikusok közül a Szatmáron három évet (1788-1791) szolgáló Földi János tervezett növénytani munkáját nem tudta befejezni, bár behatóan foglalkozott a botanikával. A szintén e városban tevékenykedő Csapó József (1734-1799) gyűjtőútjai alkalmával több helyen is megfordult a szatmári tájakon (Gombócz, 1936). Ebben az időben, 1755-ben kezdi meg működését a nagykárolyi nyomda, ahol az első évtizedekben számos figyelemreméltó munka lát napvilágot. Így például itt – a földrajzi jellegű munkák mellett – előbb nyomtattak magyar nyelvű orvosi könyveket, mint Pesten vagy Budán. Csapó Józsefnek, aki korábban Pozsonyban fűvészkönyvet is megjelentetett, Nagykárolyban a *Kis gyermekek ispotálya...* című orvosi munkája lát napvilágot (Éble, 1891).

Az Ecsedi-láp élővilágát elsőként 1777-ben Piller Mátyás tanulmányozza, de az erre vonatkozó kéziratot munkája időközben sajnos elkallódik. Brúz L. 1775-ben, Bécsben megjelenő orvosi disszertációjában a „festuca fluitans”-ról (= *Glyceria fluitans*) megjegyzi, hogy ez Szatmár megyében gyakori. Grossinger J. 1797-ben kiadott könyvében említést tesz a Nagybánya környéki gesztenyésekről (Gombócz, 1936).

Csapó József orvosbotanikus 1771-ben Nagykárolyban megjelent gyermekgyógyászati szakkönyvének címlapja

A tárgyalt területet elsőként behatóan Kitaibel Pál (1737-1817) kutatta, aki két „máramarosi” útja alkalmával átszelte és helyenként alaposan be is barangolta Szatmár megye különböző tájait. Az 1796-ban tett első útja során a Nyírség irányából érkezve eljut Nagykárolyba, majd folytatja útját Majtény, Krasznabéltek, Barlafalu és Szinfalu felé. Továbbá eljut Nagybányára, Felső- és Kapnikbányára is. Ezen útja

alkalmával a J.F. Waldstein kíséretében utazó Kitaibel néhány napot tölt Nagykárolyban, hiszen az itteni vár urának, gróf Károlyi Józsefnek a neje Waldstein-Wartenberg Josefa, és bizonyára ennek köszönhetően kerül a természettudós tartós kapcsolatba a családdal. Legalábbis ezt látszik igazolni a második máramarosi útja, amelynek célja nemcsak botanikai kirándulás, hanem a Károlyi család birtokában lévő muzsalyi timsógyár működésének szakmai ellenőrzése is (Szatmári, 1936). Az 1815-ös második kutatóexpedíció során július 22-én érkezik Nagykárolyba, majd kirándulást tesz az Ecsedi-láp vadonjába. Aztán Erdődön keresztül eljut a bükkaljai Szeletyehutára (ahol üveggyár működik), majd gyűjtőutakra megy Szinyérváralja és Nagybánya vidékére. Augusztus 5-én már az avasi falvak (Vámfalu, Rózsapallag, Kányaháza, Avasújfalu) környékén dolgozik, aztán Técsőn keresztül folytatja útját Máramaros központi területei felé (Molnár, 2007). Mint Kitaibel Pál méltatói megjegyzik, a Máramaros végcéljal tett két útja során gyűjtött anyag alapvetően hozzájárult főműve, a „Descriptiones et icones plantarum rariorum Hungariae” megírásához. Kitaibel itt gyűjtött botanikai adatainak nagy részét elsőként Kanitz A. (1863) publikálja, majd részben A. Kerner (1867, 1869) is felhasználja.

Ebben az időszakban, pontosabban 1814 augusztusában J. Sadler tesz gyűjtőutat e területre, eljut Kapnik-, Felső- és Nagybánya környékére. Az erdélyi flórát kutató botanikusok csak Szatmár vármegye keleti peremvidékén húzódó hegyekben jártak; így például J.G. Baumgarten a Gutin és Cibles hegységben. Az utóbbi hegyvidéken az osztrák Theodor Kotschy is gyűjt 1846-ban, majd 1853-ban Ferdinand Schur, később pedig a naszói Florian Porcius (Gombócz, 1936). A tőzeglápok kutatása során a bécsi Aloys Pokorny (1860) eljut az Ecsedi-lápra, ahol megtalálja az *Aldrovanda vesiculosa*-t.

A flórakutatás mellett megemlítjük, hogy 1827-ben részletesen felméri e terület nyugati és délnyugati részén elterülő erdők faállományát, jelezve egyben a különböző helyeken uralkodó faféléseket is (Éble & Pettkó, 1911).

A szatmári tájak leglátványosabb és legrégebbi – 1698-ban már dokumentárisan említett – arborétumát, a Nagykároly központjában fekvő Károlyi vár körül alakítják ki. Bár az itteni növényállomány eredetileg igen vegyes összetételű (dísznövények, gyümölcsfajták, gyógynövények), már 1708-ban egzotikus fákat is betelepítenek. E létesítmény a további évtizedekben angolkert jelleget kap, ahol sorban megjelennek a kor

divatos díszfái. Az 1801-ben épült üvegház, amely főleg a kaméliák termesztése nyomán vált híressé, az 1877-es tűzvész martaléka lesz (Karácsonyi, 1995).

A szatmári iskolákban természettudományokat tanítók közül kiemeljük Gáti István (1749-1843) munkásságát, aki 23 éven keresztül oktatott a helyi református gimnáziumban. „A természet históriája” című, Debrecenben 1795 és 1798-ban is megjelent könyvét több iskolában tankönyvként használták (Szatmár vármegye, 1908). Ez idő tájt kezdtek meg az itteni gimnáziumok szertáraiban a botanikai anyag gyűjtését. Nagykárolyban egy Iróffy Lajos nevű diák készített kisebb herbáriumot (Hám, 1896), a szatmári református gimnázium Orosz István által kezelt szertárában 1861-ben azonban már egy 700 darabból álló növénygyűjtemény található, sőt a következő évtizedekben eme intézmény mellett egy kisebb botanikus kertet is létesítettek (Bakcsy, 1896).

2. Állatvilág

A helyi faunáról tudósító első feljegyzések főleg a vadászati szempontból fontos nagytestű emlős állatokra és helyenként néhány madárfajra vonatkoznak. Így már egy 1217-ből származó oklevél megemlíti a királydaróci solymászokat (Szirmay, 1809-1810). Gyakran szó esik a Károlyi család címermadaráról, a karvalyról (*Accipiter nisus*), valamint a díszes tollai miatt keresett kócsagról (*Egretta alba*) is (Géresi, 1882-1883).

A középkorban terjed el a vadaskertek divatja, amikor az erdőkben való vadászat igen sok veszéllyel jár. Szatmár vidékén már a XVI. században híres vadaskert létezik Erdődön, amelyet aztán a helyi várat ostromló katonaság feldúl. Ekkor az állatokat – közöttük dámvadakat is – részben lemészárolják, részben pedig ezek kiszabadulnak (Szirmay, 1809-1810). A XVIII. században híres vadaskertje van a Károlyi családnak, sőt Mezőteremen még egy fácánosa is (Takáts, 1962).

A helyi állatfajokat (emlősök, madarak és halak) Szirmay Antal 1809-1810-ben megjelent monográfiájában sorolja fel. Többek között azt is megtudjuk könyvéből, hogy egykor nemcsak a bükkfa, hanem a nyírfajd (*Lyrurus tetrix*) is előfordult a szatmári síkvidéken. A Szamosban élő halak közül főleg a kecsege (*Acipenser ruthenus*) érdemel említést.

Ebben az időszakban még nem folyik szervezett faunisztikai kutatás Szatmár vármegyében, de a későbbi évtizedekben az Ecsedi-lápot kutató

zoológusok gyakran tesznek említést az előző időkben gyakori és egyre pusztuló állatfajokról (Herman, 1887).

A XIX. század közepén a gimnáziumok természetrajzi szertárainak nagy része főleg zoológiai anyagot tárol. A nagykárolyit például Pius Titius misszionárius 188 darabból álló gyűjteménnyel gazdagította 1864-ben (Hám, 1896). Ebben az időben a főleg preparált madár - vagy emlősfajokból álló adományok folyamatosan gazdagítják a szatmári katolikus és református gimnáziumok szertárait.

3. Geológia. Földrajz

Az ásványi kincsekben gazdag Nagybánya és vidéke altalajának felkutatása több évszázados múltra tekint vissza, amelynek részletes bemutatásától itt eltekintünk. Kiemeljük a kapnikbányai születésű Ignaz Born (1742-1791) tevékenységét, aki egykor az osztrák birodalom leghíresebb mineralógusa volt. A korábban Prágában, majd Bécsben élő tudós szakember, a bányászat kiváló szakértője behatóan foglalkozott a paleontológiával, sőt még a barlangászattal is. Bányafelügyelőként többször is látogatást tett Szatmár vármegyében, és 1770-ben súlyos bányaszerencsétlenséget szenvedett az egyik felsőbányai tárnában, amelynek következményeit élete végéig viselte (Riedl-Dorn, 1996).

Felsőbánya látképe egy XVIII. század végi metszeten

A XIX. század közepén mind a nagybányai, mind a szatmári gimnáziumokban található ásványtani gyűjtemények. Könnye Alajos (1855) nagykárolyi tanár az iskola értesítőjében paleontológiai jellegű munkát ír a tojáskövületekről.

A nagykárolyi nyomdában 1773-ban La Langue János tollából könyv jelenik meg az ásványvizekről és ezek hasznáról (Éble, 1891). A svájci Tissot 1772-ben szintén itt kiadott orvosi könyvében a magyar fordítást készítő Marikowski Márton, a vámfalusi gyógyvizet méltatva, ezt fűzi az eredeti szöveghez: „Szatmár vármegyében a többi között különös hasznát tapasztaljuk a Büdös-sár víznek, ha a köszvényes ember egy ideig benne fürödik, mert annak fertelmes ize és szaga miatt inni nem lehet”. Az itteni ásványvizek közül már a XIX. század elején hírneves volt a bikszádi, melynek vegyelemzését is elvégezték pár évtizeddel később (Molnár, 1864).

A'
NÉPHEZ VALÓ
TUDÓSÍTÁS
Miképpen kellyen a' maga egéffégere.
vigyázni
IRATTATOTT
TISSOT UR M. D.
A' Londoni Királyi Tudósok: a'
Bafiliai Akademiának orvas Tudományt
tanító ; a' Bernai Házi Gazdáfág elő-mozdi-
táfára szerzett , Tarfágoknak egy nevezetes
Tagja, és a' Laufánai Akadémiában az
Orvas Tudománynak Tanitoja által.
Mostan pedig
Hazánk állapottyához alkalmaztatva
Magyar nyelvre fordittatott ,
NAGY TORNyai
MARIKOWZKI MARTON M. D. által

KI-NYOMTATTATOTT
NAGY KARÓLYBAN.
A'. N. M. GROF KAROLI ANTAL UR
TYPOGRAFIÁJÁBAN
SZATMARI NAGY PÁP ISTVAN TYP. által 1772.

**Tissot svájci orvos egészségügyi könyvének a nagykárolyi nyomdában
megjelent címlapja**

A XVIII. század második felében a nagykárolyi nyomda a földrajzi könyvek kiadásában is jeleskedik. 1756-ban napvilágot lát itt magának a nyomdásznak, Szatmári Pap Istvánnak a munkája, egy versekben írt földrajzkönyv. Ezt követően, 1757-ben kerül kiadásra Vétsey P. István *Magyar geographia* című műve, melyben a szerző az akkor ismert négy világrészt mutatja be, közel egy évtizeddel később pedig megjelenik J. Lulofs latin nyelvű geográfiai munkája is (Éble, 1891).

A Szatmárról származó földrajz szakos tanárok közül kiemelkedik Katona Mihály (1764-1822), aki kezdetben szülővárosában, majd Frankfurt am Oder és Erlangen egyetemén tanul. Katona a modern földrajztudomány egyik úttörője, aki 1814 és 1924-ben megjelent munkáiban többször túlszárnyalja az akkori időkben elterjedt szakmai nézeteket (Fazekas, 2008).

A Szatmár vármegyében gyakran jelentkező árvizek szükségessé teszik a terepkutatásokat, főleg a tervezett lecsapolások előkészítésére. Jóllehet az első kanalizálásokat az Ecsedi-láp területén helyi kezdeményezésből már 1760-ban megkezdik, ezek az időként megújított munkálatok végül nem vezetnek eredményre. A vízügyi tervezések és építkezések kiváló szakértője Kováts Lajos, aki az 1864-ben megjelent könyvében összegzi az itteni területekre vonatkozó kanalizálási és vízi közlekedést illető javaslatait.

Tény, hogy a szóban forgó terület feltérképezése már a XVIII. században elkezdődött. A Helytartótanács megbízásából készített *Planus Lacus Etsedensis* mellett, ismert a Borsitzky Pál 1780-ban e lápvidékről készült térképe is. 1777-ben Mezei Cyrill kartográfus hasonló munkálatokat végez Szatmár vidékén és a Szamos-Kraszna közén. Az osztrák haditérképészek háromszor is készítették topográfiai felvételeket a tárgyalt területről, amelyek közül az utolsó, az 1869-1887-es évekből származó a legpontosabb (Karácsonyi & Ardelean, 2003).

4. Kultúrnövények. Újonnan betelepített fajok

A XIX. század közepén a szatmári tájakon már modernizált mezőgazdaság van kialakulóban, amelyre nemcsak a rendszeres trágyázás, hanem a vetésforgók alkalmazása is jellemző (Lauka, 1855). Az itt ősidők óta termesztett gabonafélék – búza, rozs, zab – mellett jelen vannak itt a kerti gyümölcsök (XIV. század), a szőlő (XIII. század) és a kender, amint azt kora középkori adatok bizonyítják.

A nagybányai “Scola Rivulina” egykori jegyzőkönyve érdekes adatot tartalmaz 1589-ből: Ujfalvi Katona Imre rektor több gyümölcsfajt hozott magával a Rajna vidékéről, és ezek közül egy körtefajtát az iskola udvarán egy vad alanyba oltott be, amely aztán elterjedt egész Szatmár megyében (Thurzó, 1906).

A XVIII. század eleji írásokban már szó esik az itt termelt káposztáról, borsóról, lencséről, sőt még a görögdinnyéről is. A dohánytermesztés gondolata először 1706-ban vetődik fel Nagykárolyban, míg a kukoricatermesztés szélesebb körű elterjesztése 1715-től kezdődik (Takács, 1910). Ekkor itt már a burgonya is meghonosodik, viszont a paradicsom sokkal nehezebben talál utat a fogyasztókhoz. Az utóbbiról a már említett Csapó József doktor ezt írja 1775-ben megjelent könyvében. „Nem tanácsos a gyümölcsöket megenni, mert az ember eszt megcsonkítják”. A hajdina (*Fagopyrum esculentum*) itteni egykori termesztését ma már csak a helyenként felbukkanó, időközben kivadult példányok igazolják. A takarmányrépa és a paprika csak a XIX. században terjed el szélesebb körben Szatmár vidékén.

A fafélések közül az erdészeti szempontból jelentős akác (*Robinia pseudacacia*) szintén ebben az időszakban szaporodik el a nyírségi homokvidéken.

5. Természetan

A természetan vagy kísérleti fizika, amelynek keretén belül egykor a légköri jelenségeket is vizsgálták, a XVIII. és XIX. században a helyi gimnáziumokban külön tantárgyként szerepel. Az egykor itt tevékenykedő kiváló tanárok közül kiemelkedik a főleg a sikeres léggömbkísérleteiről ismert Szablik István (1746-1816). A nagykárolyi gimnáziumban is tanító nagy kísérletező (Hám, 1896), itt képek távolba közvetítésére alkalmas szerkezetet készített. Dr. Lúcz Ignác (1835-1909) pedig, a szatmári katolikus gimnázium tanára behatóan tanulmányozta a légköri jelenségeket, majd 1867-ben javaslatot tett a Tudományos Akadémiának egy leendő „észlelde” – vagyis meteorológiai megfigyelő állomás – felállítására városában (Schenzl H. jelentése a MTA 1867 júl. 28 üléséről).

Összegezve a bemutatott kutatási és megfigyelési eredményeket megállapítható, hogy a szatmári tájakon a természettudományok területén több figyelemreméltó részeredmény született. A kutatások kiszélesítése viszont csak az 1867 utáni időszakokra tehető, amikor a különböző

szakterületeken alapos és beható vizsgálatok kezdődtek. Erre az időszakra esik az itt vagy a környező vidékeken tevékenykedő Feichtinger Sándor botanikai, Frivaldszky János, Lovassy Sándor, Herman Ottó zoológiai, valamint Hoffmann Károly, Mátyásovszky Jakab és Szontagh Tamás geológiai jellegű munkáinak megjelenése.

II. DIVÉKY FERENC ÉLETÚTJA

Adversus res nunquam fregerunt ayut
minuerunt animi magnitudem

*A bajok soha nem tudták megtörni vagy
csökkenteni a lélek nagyságát.*

A Divéky Ferenc halála óta eltelt mintegy másfél évszázad elég hosszú idő volt ahhoz, hogy nagyon sok nyomot eltüntessen azok közül, amelyeket e különös képességű fiatalember a sok változáson átment szatmári tájakon maga után hagyott. Bár életének néhány szakaszáról nem sikerült fellebenteni a feledés homályának fekete fátylát, igyekeztünk összerakni rövid, 20 évig tartó élete alatt megért rendkívüli és egyben tragikus történetének mozaikkockáit.

A Divéki (Diviki) nemzetség eredetileg a Felvidékről származik, ahol a korabeli oklevelek bizonyossága szerint Túróc vármegye területén már 1246-ban feltűnik. Innen kiindulva ágazik el a család, és a következő nemzedékek már más vidékeket is benépesítenek. 1632. január 10-én II Ferdinánd királyi címeres nemeslevelet adományoz Sopronban Divéki Albertnek (Nagy, 1858). A XVIII. század elején a közel egy évtizedig tartó, Rákóczy Ferenc által vezetett szabadságharc nyomán szinte teljesen elnéptelenedő Békés megyei Füzesgyarmatra beköltöző családok között feltűnnek a Divékiek is. Közülük néhányan más vidékekre is eljutnak, így a XVIII. század folyamán e családnévvel egy alkalommal Szatmár vármegyében is találkozunk: a nagykárolyi nyomdában 1758-ban megjelenő *Páduai Szent Antal solosmája* című könyvet az előszóíró Sz. Pap István nyomdász a mélyen vallásos életű Diviki Rozália asszonynak ajánlja. Mindez arra utal, hogy a szóban forgó személy olyan anyagi helyzetben volt, hogy e figyelmességet bőven meghálálhatta (Éble, 1891).

A család nevét eredetileg „Divéki”-nek írták. Az általunk bemutatott személy – talán valamelyik nemesi ősére való hivatkozással – mind a herbáriumi lapokon, mind kéziratában rendszeresen az y-re végződő „Divéky” változatot használja, amit e munkában mi is követünk a közvetlenül rá vonatkozó közlésben. Tény, hogy édesapja 1866-ban

kiállított halotti igazolványában is a családnév Divéky formában szerepel (Vitka, 1826-1869, Anyakönyv).

CURIA EPISCOPALIS SATMARIENSIS
 EPISCOPIA ROMANO-CATOLICĂ – SATU MARE
 RÓMAI KATOLIKUS PÜSPÖKSÉG – SZATMÁRNÉMETI
 RÖMISCH KATHOLISCHE DIÖZESE – SATHMAR.
 ☎ 0040-261-714.955; 716.451; 0361-809.830; 0742-070011.
 E-mail: puspokseg@szatmarieghazmegve.ro;
<http://szatmarieghazmegve.ro>

10/2014. sz.

EXTRACTUS EX LIBRO BAPTISATORUM
 EXTRAS DIN MATRICOLA DE BOTEZURI
 KERESZTELÉSI ANYAKÖNYVI KIVONAT
 AUSZUNG AUS DEM TAUFREGISTER

Parochia, Parohia, Plébánia, Pfarrei: **Felsőbánya**, Annus, Anul, Év, Jahr: 1848.
 Num. curr., num. cur., folyó szám, lfd. Nr. -

Annus, dies et mensis Nativitatis Anul, luna și ziua nașterii Születési év, hónap és nap Geburtsdatum: Jahr, Monat, Tag		1848. November 21.
Annus, dies et mensis Baptismi collati Anul, luna și ziua botezului A keresztelés éve, hónapja és napja Taufdatum: Jahr, Monat, Tag		1848. November 26.
Nomen Baptismi Numele botezatorului A keresztelt neve Name des/der Getauften		Ferenc
Genus et legitimus prolis Genul și legitimitatea botezatorului A keresztelt neme és törvényessége Geschlecht und Legitimität des/der Getauften		Fi, törvényes
Domicilium parentum Domiciliul părinților Szülők lakóhelye Wohnort der Eltern		-
Nomen, cognomen, religio et conditio Numele, prenumele, religia și ocupația	Patris Tatál Apa Des Vaters	Divéki Ferenc , r. kath., kir. lovag, F. Bánya
Vezetéknév, keresztnév, vallás és foglalkozás Name und Vorname, Religion sowie Beruf	Matris Mama Any Der Mutter	Papp Anna, r. kath.
	Patrinorum (testis) Nasji Keresztstülők Die Taufpaten	Barzur József, Szücs Anna
Nomen et cognomen Baptisans Numele și prenumele preotului (botezatorului) Keresztelő neve Taufspender		Pilászi Mihály plebános
Observationes Observații Megjegyzések Bemerkungen		

In quorum fidem – In conformitate cu originalul – Fentiek hitelül – Für die Richtigkeit

Datum:

Data:

Datum: Szatmárnémeti, 2014. január 2.

Datum:

Várady Lajos

archivarius – arhivar – levéltáros – archivar

Divéky (Divéki) Ferenc keresztelési anyakönyvi kivonata

Az általunk bemutatott személy édesapja szintén Divéki Ferenc, akiknek lakhelye az akkor Szatmár vármegyei Felsőbánya. A korabeli okiratok szerinti mestersége „körlovag”. Ez a XIX. század folyamán néhol használt kifejezés nem katonai titulust vagy rangot, hanem inkább intézői vagy adminisztrátori foglalatosságot takar. Felesége Papp Anna, mindketten római katolikusak.

Erzsi	Fox János A. v.	ki munkás	Felsőbányai	Bármérő Mária	Domok A. k.	-
törvény	Prokázta Sidonia	ot		Sárosi István	Domok A. k.	-
Erzsi	Bramosik János	v. munkás	Felsőbányai	Molnai Anna	Domok A. k.	-
törvény	Majdik Mária	ot		Óros János	Domok A. k.	-
András	Lapsánki József	v. munkás	Felsőbányai	Jurcsák János	Domok A. k.	-
törvény	Domaróki Ev.	ot		Killényi István	Domok A. k.	-
András	Börmérő János	v. munkás	Felsőbányai	Domaróki Anna	Domok A. k.	-
törvény	Veisz János	ot		Kassai János	Domok P. k.	-
Ferenc	Divéki János	ki lovag	Felsőbányai	Domok Mária	Domok P. k.	-
törvény	Papp Anna	ot		Bauer József	Palán M.	
András	Sárosi József	ki munkás	Felsőbányai	Sárosi Anna	Szilgyi János	
törvény	Sárosi Teréz	ot		Bacher Mária	Domok P. k.	
				Cuhai Mária		

Divéki Ferenc születésének bejegyzése a felsőbányai 1842-1850 évi anyakönyvben (Szatmári Püspöki és Káptalani Levéltár)

Gyermekük világrajöttének örömét a történelemben aranybetűkkel beírt 1848-as esztendő november 21-én élik meg, a Felsőbánya melletti Kisbányán. Megjegyzendő, hogy a szatmári katolikus gimnázium tanulóinak névjegyzékében 1861-től születési dátumként november 3-a szerepel, majd 1865-től ez javítva van a fent említett napra, másrészt a Szatmári Püspökség levéltárában őrzött keresztelési anyakönyv is az előző dátum helyességét igazolja.

Egy másik tisztázandó kérdés az említett anyakönyvben „Kizbánya”-ként szereplő helység azonossága. Erre határozott választ kapunk Palmer (1894) Nagybánya és környékét bemutató könyvéből, miszerint Felsőbánya város 1612-ben saját határában alapította a „Kis-Bánya” nevű helységet, amely írásban és közbeszédben gyakran helytelenül „Kizbánya” néven fordul elő. A Felsőbányától északra fekvő kis település festői környékét, amelynek a XIX. századi lakói túlnyomórészt görög katolikus románok, a fent említett szerző így írja le: „...jobban elrejtve

fekvő zugot nem lehet elképzelni. A szó szoros értelmében körülzárják a hegyek, melyek fölött a sziklasisakjával a Rozsály parancsol. A község alatt csörgedező patak több tavat hasít át s partjai mellékén itt-ott néhány savanyúvíz forrás is van, melyek között ásványtartalmára nézve a Királyasszony forrása a legnevezetesebb” (Palmer, 1894). Újabb e település gazdag paleobotanikai lelőhelyként vált ismertté.

**Az 1793-ban épült felsőbányai román görög katolikus templom
(Hitter Ferenc festménye)**

Ferencet, a Divéki család újszülöttjét 1848. november 26-án tartják Felsőbányán keresztvíz alá Barzur József és Szűcs Anna keresztszülők. A Pilászi Mihály helyi plébános által végzett ceremónia a helyi román görög katolikus templomban zajlik. Ennek magyarázata az, hogy az 1482-ben emelt római katolikus templom átépítése már 1848 áprilisában megkezdődött, ezért felszerelését ideiglenesen átköltöztetik a fent említett

helyre, amely néhány évig a római katolikus híveknek is otthona lett (Hitter, 1998). Megjegyzendő, hogy az új felsőbányai római katolikus templomot 1858. augusztus 15-én Obermayer András káptalan helynök szenteli fel, aki nemsokára Divéky Ferencnek szatmári gimnáziumi éveit alatt felelős gondnoka lesz. (Szatmári gimnázium névjegyzéke 1861/62 évre).

**A felsőbányai városháza a XIX. század második felében
(korabeli fénykép)**

Divéky Ferenc gyermekéveinek története mindmáig a teljes ismeretlenségbe burkolt. Nem sikerült tisztázni, hol végezte a négy elemi osztályt, de tény, hogy 1861-ben, amikor beiratkozik a szatmári katolikus gimnáziumba, családjával már a Bereg megyei Vásárosnaményban lakik. Feltehetőleg elemi iskoláit is itt végezte. Ekkor Vásárosnaménynak, a tiszai hajózás végállomásának mintegy ezer lakosa van, és az 1849-ben e folyón megépült új híd nagymértékben hozzájárul a mezőváros kereskedelmi jelentőségéhez. A polgári házak közül kiemelkedik az 1728-ban bővített Tomcsányi kastély, valamint a XVIII. században épített Eötvös kúria.

A vitkai 1748-ban emelt és 1815-ben átépített római katolikus templom

Tankönyv a városi és falusi elemi iskolák használatára 1852-ből
(Bereg Megyei Múzeum, Vásárosnamény)

A lakosok túlnyomó többsége református vallású, míg a kisebbségben lévő római katolikusok a (ma már e város részét alkotó) vitkai lelkeséghez tartoznak (Lehoczky, 1881). Így a Vásárosnaményban a “numerus domus – 39” alatt lakó Divéky család is (Anyakönyv, Vitka, 1826-1829). Amint azt a ma is működő helyi múzeum iskolatörténeti részlege is jól példázza, a gyermekek oktatásának e kisvárosban komoly hagyományai vannak.

Szatmár-Németi főtere a püspöki székesegyházzal. Mednyászky László rajza (Géresi, 1891)

Divéky Ferenc 1861 őszén a Tisza-parti településről felkerül a Szamos kanyargós medre által részben körbefogott nagyvárosba, Szatmárra a Királyi Katolikus Főgimnáziumba. Az újdonsült kintlakó diák szálláshelye négy éven át a Búzapiac (később Széchényi, ma 1 Decembrie 1918) utca, 72 szám alatt található, és felelős gondnoka a már említett Obermayer András lesz. A rendeltetésének 1816-ban átadott gimnázium egyemeletes épülete a városközpontból a Lános templom felé vezető Kő (később Kazincy, mai nevén Ștefan cel Mare) utca 5 szám alatt van. A később javításokon és bővítéseken átmenő, ma is fennálló épületben (jelenleg Doamna Stanca Főgimnázium) ekkor nyolc tanterem, kápolna, tanári szoba, „physicum” múzeum, természetrajzi szertár,

könyvtár és más helységek állnak az oktatók és a tanuló ifjúság rendelkezésére (Sarmaságh, 1896).

A régi püspöki konviktus épülete (Bura & Ilyés, 2007)

A szegény diákoknak ingyenes szállást, ételmezést és tanügyi felügyeletet biztosít az 1828-ban átadott Hám János Konviktus (Hám János, 2007). Idővel más bentlakási lehetőségek is adódnak, de az előbb említett intézmény megmarad a szegény sorsú tanulók otthonának. Innen a diákok egy része átköltözik az 1842-ben e célra készített új egyemeletes épületbe, amely az egykori Pázmány Péter (ma Eminescu) és Kápolna (ma Eötvös) utcák sarkán áll (Bura, 1999). E városrészből a gimnázium felé a Szatmár központi részét elfoglaló négyszög alakú téren keresztül lehet eljutni. Itt a hetivásárok idején a kisdíák számára valóban sok a látnivaló, hiszen ide hordja be termékeit nemcsak Szatmár, hanem a környező vármegyék földműves és iparos népe. Tekintélyt parancsolóan emelkedik az emeletes házak gyűrűjében, az 1786-1789 között épült kéttornyú püspöki székesegyház (Géresi, 1891).

Divéky Ferenc gimnáziumi éveit aránylag részletesen ismerjük eme tanintézet Szatmáron őrzött névjegyzékei alapján (Matricole Şcolare 1861/62 – 1868/69), és az évenként kiadott, általunk tanulmányozott, iskolai értesítőben közöltek alapján (Tudósítvány 1864, 1865, 1867, 1868, 1869). A gimnázium első osztályában a tandíjmentesen kezdő Divéky Ferencet 36 társával együtt a piarista atyák mellett világiak is

Divéky osztályfőnöke a főtantárgyként kezelt és legnagyobb órászámmal előadott latin nyelv tanára, Kraczk Ambrus. Ekkor itt a humán jellegű tantárgyak dominálnak, így a nyelvek közül a magyar és német. A román ajkú diákoknak anyanyelvű órákat is tartanak. Ezeken kívül vallástan és szépírási is szerepel a programban, és az első évben mennyiségtant és földrajzot is oktatnak. Ekkor a gimnáziumi névjegyzékben Divéky Ferenc jövődiák pályájának a festészet van megjelölve, ami – nyilván – jó rajzkészségére utal. Mint később kiderül, a természettudományokhoz jobban vonzódiák ideje ekkor még nem jött el, ugyanis az első év tanulmányi eredményei alapján - bár nem rosszul, de nem is az első között - a 7. helyen zárja.

Talán ez az oka annak, hogy a második osztályban, az 1862-1863-as tanévben, már tandíjat fizet. Ugyanakkor komoly gondok szakadnak az újonnan kinevezett igazgató, Novák Antal, valamint Hehelein Károly aligazgató nyakába is. A gimnázium épülete – amelyen már az 1836-os földrengés nyomán, valamint 1855-ben is alapvető javításokat kellett végezni – egyrészt szűkösnek bizonyul, annak ellenére, hogy 1862-ben megtoldották, másrészt pedig ekkorra újra igen rossz állapotba kerül. Ezért az igazgatóság elhatározza az épület kiürítését javítás céljából, és az iskolai tantermek egy részét ideiglenesen átköltözteti a Kapusi András Nemes (ma Petőfi) utcai egyemeletes bérházába. A Nemes utca az akkori Szatmáron a Posta-köztől (ma Kogălniceanu utca), az Alsó-Szamos-partig (ma Petőfi utca) terjedt (Bura, 1999). A beköltözés 1863. február 11-re lezárul, és a szűkös körülmények közé került tanulóifjúságot ott éri a tavasz. Igaz, a Szamos-part ide nagyon közel van, ahonnan valóban már „csak egy ugrás”-sal, ki lehet jutni a szabad természetbe.

Divéky Ferenc, akinek ekkor a földrajzot oktató világi tanár, Simonics József az osztályfőnöke, 32 osztálytársa közül kitüntetéssel a második legjobb eredményt éri el, holott szinte ugyanazon tantárgyakkal találkozik, mint az előző tanévben. Ezt a helyezést pedig a következő években nemcsak megtartja, hanem még javít is rajta. Az iskolai névjegyzékben jövőbeli hivatásaként a katonai pálya van megjelölve, ami mindenképpen arra utal, hogy fizikai és egészségi állapota is kiváló. Ezzel az eredménnyel a fiatal diák a jövő iskolai évben újra tandíjmentességet élvez.

Az 1863-64-ben látogatott gimnáziumi osztályban újabb tantárgy, a mai szemléletben a fizikához közel álló (részben kémiát sőt meteorológiát is felölelő) természettan, amelyet az ifjaknak a tudós dr. Lúcz Ignác oktat.

veszi még az Antal Dániel-féle bolthelységet is (Sarmaságh, 1896). Az Antal-féle ház szintén a Kazinczy utcában állott, pontosabban ennek nyugati szegélyén (Szatmár vármegye, 1908).

Folyó szám.		HATODIK OSZTÁLY.																Helyzet szám 32 között	Általános so- rozat.
		R e n d e s t a n t á r g y a k																	
A tanulónak neve, hitvallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?		Erdélyi viselet	Figyelőm	Szorgalom	Hittan	Latin nyelv	Görög ny.	Magyar ny.	Német ny.	Román ny.	Történelem	Manysiseg- tan	Hölcsészél- tan	Ének	Honoktath- tanfogy	Ének	Általános so- rozat.		
1	Anderkő István g. k.	törv.	kellő	kellő	jó	elégs	elégs	elégs	elégs	elégs	jó	jó	elégs				22	I. r.	
2	Béresi József r. k.	dics.	kellő	kellő	elégs	elégs	elégs	jó	elégs		elégs	elégs	elégs				24	I. r.	
3	Biblunka Gyula r. k.	törv.	kellő	kellő	kit.	jeles	jó	jeles	jó		jeles	jó	jeles				9	I. r.	
4	Buzá Sándor r. k. conv.	dics.	fesz.	kellő	kit.	jeles	jeles	jeles	jó		jeles	jeles	jeles				5	jeles	
5	Cserenyák Károly r. k.	törv.	kellő	kellő	jó	jó	elégs	elégs	elégs		elégs	elégt	jó		jeles		27	II. r.	
6	Divéky Ferencz r. k. öszt.	péld.	fesz.	erny.	jeles	kit.	kit.	kit.	jeles		jeles	jeles	jeles				1	jeles	
7	Eder Ede r. k. conv.	dics.	kellő	kellő	jeles	jó	jó	jó	jó		jeles	jeles	jeles				10	I. r.	
8	Gergelyffy István r. k.	péld.	fesz.	erny.	kit.	jeles	jeles	jeles	jeles		jeles	jeles	jeles				5	jeles	
9	Gózoer Antal r. k.	törv.	vált.	bizny	elégs	elégs	elégs	elégs	jó		elégs	elégt	elégs				25	II. r.	
10	Huszka László r. k.	törv.	kellő	hany.	jó	elégs	elégs	elégs	elégs		elégs	elégs	elégs				28	I. r.	
11	Kaflka Gyula r. k. öszt.	törv.	vált.	hany	elégs	elégt	elégs	jó	elégs		elégs	elégs	elégs				31	I. r.	
12	Kis Ernő hely. hitv.	törv.	vált.	esek	elégt	elégt	elégs	jó	elégs		elégs	elégs	elégs				32	II. r.	
13	Kotziba Jakab r. k. conv.	dics.	fesz.	erny	kit.	kit.	jeles	kit	jeles		jeles	jeles	jeles				2	jeles	
14	Kosztány Ignác r. k.	dics.	kellő	kellő	jeles	kit.	jeles	kit.	jó		jeles	jeles	jeles				4	jeles	
15	Kosztáka Árpád r. k.	törv.	vált.	hany	elégs	elégs	elégs	elégs	jó		elégs	elégs	elégs				19	I. r.	
16	Id. Kovách Lajos r. k.	törv.	vált.	hany.	jó	elégs	elégs	jó	elégs		elégs	jó	elégs				29	I. r.	
17	If. Kovách Lajos r. k. conv.	dics.	kellő	kellő	jó	jó	elégs	jó	jó		jeles	jó	jó				12	I. r.	
18	Kresnyák István g. k.	dics.	kellő	kellő	jeles	jó	jó	jó	jó		jeles	elégs	elégs	jó			17	I. r.	
19	Kriszta László g. k.	dics.	fesz.	erny	jeles	jeles	jeles	jeles	jó	jeles	elégs	elégs	elégs				6	jeles	
20	Kunczel Sándor r. k.	dics.	kellő	kellő	elégs	jó	elégs	elégs	elégs		elégs	elégs	elégs				26	I. r.	
21	Lukács Sándor g. k.	dics.	kellő	kellő	elégs	jó	elégs	elégs	elégs		jeles	elégs	elégs				20	I. r.	
22	M Inár Lajos r. k.	dics.	kellő	kellő	jó	jó	jó	jó	jó		jó	jó	jó	jeles			15	I. r.	
23	Nurcsán Gerő r. k.	dics.	kellő	erny.	jó	elégs	elégs	elégs	elégs		jó	jó	jó				21	I. r.	
24	Ruti Mihály r. k.	dics.	kellő	kellő	jó	jó	elégs	elégs	jeles		jó	jó	jó				4	I. r.	
25	Roóz Samu héber	törv.	kellő	kellő	kit.	jeles	jó	jó	jeles		jó	jeles	jeles				7	I. r.	
26	Schroolszky Gyula r. k.	dics.	kellő	kellő	jeles	jó	elégs	jeles	jó		jeles	elégs	jó				16	I. r.	
27	Somogyi Gyula r. k.	e	l	o	a	r	a	d	t										
28	Szabó József r. k.	dics.	kellő	kellő	kit.	jó	jó	jeles	jó		jeles	jeles	jeles				14	I. r.	
29	Szabó Pál r. k.	törv.	kellő	kellő	elégs	elégs	elégs	elégs	elégs		elégs	jó	elégs				50	I. r.	
30	Szécsényi Lajos r. k.	dics.	kellő	kellő	jó	jó	jó	jó	jó		jó	jeles	jó				13	I. r.	
31	Szőes Demeter g. k.	dics.	kellő	kellő	jeles	elégs	elégs	elégs	elégs	jó	elégs	jó	elégs	jó			28	I. r.	
32	Törnyei Béla r. k. conv.	törv.	kellő	kellő	jeles	jó	elégs	jó	jeles		jó	jó	jó				18	I. r.	
33	Vodicska Antal r. k.	dics.	kellő	kellő	jeles	jeles	jó	jeles	jó		jeles	jeles	jeles				8	I. r.	

A VI. osztály érdemsorozata az 1866/67-es „Tudósítvány”-ból

A nyári szünetben Divéky már bejárja Vásárosnamény és a szomszédos Tisza-parti települések határát, ahol növényeket gyűjt. A családját érintő változás ekkoriban annyi, hogy édesapja mesterségeként a korábbi „körlovag” bejegyzés helyett ekkor hivatalnok szerepel. Ő maga szálláshelyet változtat, ugyanis a korábbi Búzapiac utcai lakása helyett a gimnázium névjegyzékében a „Tanítóképezde” szerepel. Ezen bizonyára a Szatmáron 1845-ben alakult férfi tanítóképző internátusa értendő, amely Divéky számára anyagilag nyilván előnyösebb volt. Az újabb tanévet 35 társa közül a második legjobb eredménnyel, vagyis szintén jeles bizonyítvánnyal zárja. A hatodik osztályt végző diák jövődi pályájaként a „tudományos” van megjelölve.

Ekkor Divéky már teljes erőbedobással dolgozik Szatmár vidéke flórájának feltárásán. Minden szabadidejét gyűjtésre fordítja, kihasználva azt is, hogy az 1866-67-es tanév a vidéken szórványosan mutakozó kolerajárvány miatt csak novemberben kezdődik. A téli hónapok folyamán levelezést folytat és botanikai anyagot cserél a szaktársakkal. Még a tanulói fűjság számára 1867. június 4-én megtartott mulatságról is növényekkel tér haza a pálfalvi erdőből. Ennek eredményeként a gimnázium természetrajzi szertárát hét kötetnyi herbáriummal gazdagítja. Továbbra is mint az osztály első tanulóját tartják számon, sőt az iskola diákjainak fogalmazási vetélkedőjén is egy aranyat nyer (Tudósítvány, 1867).

Name und Alter des Schülers. A tanuló neve és kora. Nomen et aetas Alumnii.	Vaterland, Geburtsort, Wohnung. Haza, születéshegy, lakás. Patria, locus natalis, habitatio.	Name, Stand, Wohnort des Vaters, resp. Vornamens. Apjának vagy apjának neve, állapota és lakóhelye. Nomen, Conditio, locus habitationalis Patris, aut Patris.	Religion. Vallás. Religio.
Divéky Ferenc, júl. 1848 Nov. 21 st	Nagy-Bánya Szatmár megye	Anyja Anna, özvegy Nagy-Bányán, Kovas vidékén	Róm. Kat.
I. Semester. I. Félévben. I. Semestri.			
Sittliches Betragen. Értekezésvétel. Mores. <i>jólis</i>			
Aufmerksamkeit. Figyelem. Attentio. <i>fixus</i>			
Flaen. Scepticism. Sectaria. <i>enyedetlen</i>			
Religiösa Lehre. Vallás. Doctrina Religiosa. <i>jólis</i>			
Lateinische Sprache. Latin nyelv. Lingua Latina. <i>Kiváló</i>			
Griechische Sprache. Görög nyelv. Lingua Graeca. <i>jólis</i>			
Magyar nyelv <i>jólis</i>			
Smet nyelv <i>jólis</i>			
Geographie und Geschichte. Földrajz és történelem. Geographia et Historia. <i>jólis</i>			
Mathematik. Hasonyítvány. Mathesis. <i>Kiváló</i>			
Naturwissenschaften. Természettudományok. Physica. <i>jólis</i>			
Beholdatottan <i>jólis</i>			
Tudományok előadásai			
Academica Form der schriftlichen Aufsätze. Írásbeli dolgozatok külalakja. Forma scripturum externa. <i>fixus</i>			
Zahl der verlesenen Lehrstunden. Elmúltatott órák száma. Praelectionibus non interfuit. <i>0</i>			
Allgemeines Zeugnisclassen und Lokations-Nummer. A' tanúsítvány általános osztály és helyességi szám. Generalis Classis Testimoni et locationis numerus. <i>1° Jébus - Szatmár Kiváló</i>			

275

Stipendii, von Schmälgeld beiträgen, oder Zahlungen. Überschüsse, sonstigen Einnahmen, Stipendiaten, Immunität & di- dacten, auf anderen.	Fehlende, fehlende, ultra, harsan	Trennung, palyaja	Anmerkungen. E s a r e c e t e l e k. Anmerkungen.
Landtagsmandat 1863 Nov. 15. 87 hly. p. a.	Támbo. Kéjende	a d u b e n a r g u s	
II. Semester. II. Félében. II. Semestr.			
pildás			
feszült			
ernyezőstlen			
jéles			
Kivünö			
Kivünö			
Kivünö			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			
jéles			

Divéky tanulmányi előmenetelét tartalmazó lapok a gimnázium 1866/67 évi névjegyzékében (Arhivele Naționale, Satu Mare)

Időközben súlyos csapás éri a Divéky családot, ugyanis édesapja meghal. Ekkor a támasz nélkül maradt özvegy elköltözik Vásárosnaményből a meglehetősen távol eső, a Kövárvidékhez tartozó Nagybúnyba. A dombok közé ékelt Szamos-parti település lakóinak döntő többsége görög katolikus románság, akiknek 1830-ban felavatott kőtemploma némi módosítással ma is áll. Az alig néhány főt számláló római katolikus helybelinek (akik mellett még pár izraelita család is lakik itt) nyilván nincs temploma.

Nomen et Currens	Annus et Obitus	Nomen et Conditiō defuncti item ejus conjugiæ vel parentiæ	Locus ubi et habitatiōis, numerus domus	masculus	feminius	Ætas	genus mortis
10.	18.	Americus, filius Americi Kósa, agricolæ.	Ócsa, N.º 108.	mas.	—	1. m.º. sp.º.	
11.	19.	Elisabetha, uxor Andreæ Lónka, agricolæ.	Ócsa, N.º 108.	—	fem.	32. an. diffus.	
12.	18.	Franciscus Livéký, Mglt. C. R. — vis Annæ Lay.	Vámány, N.º 30.	mas.	—	48. an. sp.º.	
13.	26.	Anna, filia Josephi Lay, vici.	Vámány, N.º 29.	—	fem.	0. an. febrili loco.	

Id. Divéky Ferenc halálának bejegyzése a vitkai plébánia 1826-1860. évi anyakönyvébe

Azt, hogy miért esett a Divéky család választása a Kővárvidék déli részében fekvő Nagybúnyra, csak találgatni lehet. Ennek a falunak ekkor van egy Pap János nevű birtokosa (Kádár, 1901), aki talán rokoni kapcsolatban állhatott a leánykorában Papp (más helyeken Pap) néven szereplő Divékynével, így a megözvegyült asszony támaszt találhatott. Megjegyzendő, hogy sem az édesanya sírját Nagybúnyban, sem az édesapáét Vásárosnaményban vagy Vitkán nem találtuk meg.

Nagybúny 1830-ban épült és ma is fennálló kőtemploma

Az 1867-68-es tanévben a hetedik osztályt végző Divéky Ferenc elérkezettnek látja az időt, hogy megírja tanulótársai számára a *Vezérfonal a Szatmár közelében termő virágos növények meghatározására* című 237 oldalas munkáját. Ekkor mindössze 19 éves! Közben megőrzi osztályelsőségét, és a gimnázium fogalmazási versenyében újabb aranyat nyer (Tudósítvány... 1867-68). Bár ekkor hivatásának az orvosi pálya van megjelölve, már nem tud többé elszakadni a növények tanulmányozásának büvköréből. Vakációja alatt bebarangolja új otthonát, a Kővárvidéket, de eljut Avasország hegyeibe is.

A tanuló neve, kora, hitvallása, hazája, születés- és lakhelye.	Atyjának vagy gyámúknak neve, állapota és lakhelye.	Ösztöndíjas, tandíjmentes vagy fizető.	Szállásadó gondnokának neve és lakása.	Nemzetisége és hivatása.
Divéky Ferenc, 20 éves r. k. vall. Kisbánya, Szatmár m.	Anyja özvegy Divéky Teréz Szül. Pap Anna Nagy-Bonyhád Kővárvidék.	A győri kir. árva alapít. ványból 120 fl. ösztöndíj éves. Szállásadó Kővárvidék. 1867. 12. 15. 8769 sz.	Tanító-magyar képzés i. g. g. g. t. képzés.	orvosi.
Erdemsorozata.		Ésszerevételek.		
Erkölesi viselete	jól.	ROMÂNIA + ARHIVELE NAȚIONALE + SATU MARE		
Figyelme	jeles.			
Szorgalma	erőteljes.			
Vallásánból	kitűnő.			
Magyar nyelvből	jeles.			
Latin nyelvből	Kitűnő.			
Görög nyelvből	Kitűnő.			
Német nyelvből	jd.			
Földrajzból és történetből	jeles.			
Mennyiségtanból	jeles.			
Természettanból	jeles.			
Bölcsészettől	Kitűnő.			
Rajzolásból	Kitűnő.			
Tornászból	—			
Szépírásból	—			
Írásbeli dolgozatainak külső alakja	szép és rendez.			
Elmulasztott leckeórák száma	4.			
Általános osztályzata és helyzeti száma	jeles, 20. k. k. 1.!			

Divéky VII. osztályban elért tanulmányi eredményeit igazoló lap a gimnázium 1866/67 évi névjegyzékében (Arhivele Naționale, Satu Mare)

Utolsó éves diák, mikor 1868-ban Novák igazgató átveszi a Meisels József munkácsi építész által felújított és kétemeletesre kibővített gimnázium épületét. Bár e körül a dolgok egyáltalán nincsenek rendben, amit az igazgató panaszos jelentése is alátámaszt, ennek ellenére felavatják az iskola épületét (Sarmaságh, 1896).

Sor- szám	A tanuló neve és születésének kelte	Házja, születés- helye, laka	Atyjának vagy gyámjának neve, állagata és lakhelye		Országdijsz- amti mentes vagy fizet-e?	Váltság					
			I d ő s z a k o k								
Tantárgyak		I d ő s z a k o k								Észrevételek.	
		I.		II.		III.		IV.			
		Előme- netel	Szor- galom	Előme- netel	Szor- galom	Előme- netel	Szor- galom	Előme- netel	Szor- galom		
5.	<i>Divéki Ferenc, 1848. nov. 21.</i>	<i>Patkai m. Közbánya</i>	<i>anyja é. v. Divéki Ferencz szül. Szap. Anna, Kézváros, Sappány</i>		<i>4 gyermek, kevesen alacsonyabbul 100 ft. mélt. éven tanulmányokat 1878 máj. 2. 1869</i>						<i>1868. K.</i>
Hittan		2.	2.	2.	2.						I. <i>Jóles köztudomány & királyi folyó- zatot mindkét- dés által ki- tűntek.</i> II. <i>Kevesebb vés- te. 4. számú előzetes írásnyelvi folyó- zatot kevesebb- ge létezésre mélvó.</i> III. <i>1869. március 27. meghalt.</i> IV.
Magyar nyelv		2.	1.	2.	1.						
Latin nyelv		1.	1.	1.	1.						
Görög nyelv		1.	1.	2.	2.						
Német nyelv		2.	1.	2.	2.						
Földrajz		-	-	-	-						
Történelem		1.	1.	1.	1.						
Természettudomány		-	-	-	-						
Mennyiségtan		1.	1.	2.	1.						
Természetrajz		2.	1.	1.	1.						
Vegytan		-	-	-	-						
Bölcsészlet		1.	2.	1.	1.						
Rajz		-	-	-	-						
Testgyakorlat		-	-	-	-						
Szépirodalom		-	-	-	-						
Ének		-	-	-	-						
Írásbeli dolgozatainak kitalakja		<i>írás és rendes.</i>		<i>írás és rendes.</i>							
Az igazolatlan elmu- lasztott tanórák száma		-		-							
Az igazolt elmu- lasztott tanórák száma		-		-							
Magaviselete		<i>példás</i>		<i>példás</i>							
Az általános sorozat		-		-							

Divéky a VIII. osztálybeli első két évfolyamának érdemsorozata. A harmadik évfolyamát már nem zárhatta le

A felső emelet tulajdonképpen csak 1871-re készül el teljesen (Bura, 1999). Divéky ekkor már széles körű levelezést folytat és szárított növényekkel teli csomagokat küldözget a cserepartnereknek Máramarosszigetre, Kisújszállásra, Pestre, sőt a különböző ausztriai és német városokba is. Ugyanakkor hasonló tartalmú küldemények érkeznek Szatmárra a magyar és osztrák botanikusoktól, amelynek nyomán a gimnáziumi herbárium nagy mértékben gyarapszik (Fodor, 1909). De a fiatal botanikus a szatmári gimnáziumban tulajdonképpen már csak márciusig diákoskodik.

Nagybánya főtere a XIX. század második felében

A tavaszi húsvéti szünidőben, mikor iskolatársai az ünnepek idején szokásos vidámságok eltöltésének reményében hazamennek, ő újra elindul gyűjteni végzetes útjára, a Nagybánya környéki hegyekbe, ahonnan többé nem tér vissza. Arra soha nem derült fény, hogy pontosan mi is történt vele. Tény, hogy mivel nem jött hegyvidéki túrájából vissza, egy idő után keresni kezdték, és meg is találták egy, a Rozsályból eredő forrás közelében, gyűjtőmappája mellett – élettelenül. Talán az a feltevés jár közel az igazsághoz, amit a gimnázium történetének írója (Sarmaságh, 1896) gyanított, hogy a mélyen vallásos ifjú nagypénteken teljes böjtöt tartott, és egy nehéz út megtétele után kimerült. A rajta elhatalmasodó

fáradtság, majd bizonyára az ezt követő rosszullét miatt nem jutott tovább az említett forrásnál, ahol éjjelre a teste kihűlt. Megjegyzendő, hogy a Keleti-Kárpátok ezen északi részében helyenként sokszor májusig megmarad a hótakaró még 1.000 méter magasság alatt is. Tény, hogy az utólag kiállított halotti bizonyítványban a halál okaként éhezés és fagyás van megjelölve.

Valószínűnek látszik, hogy előzőleg Nagybányán járt, hiszen ha Szatmárról közvetlenül, mindenki tudta nélkül indult volna el a Rozsályra, akkor aligha keresték volna. Mivel haláláról az értesítést Patrik Jenő, a helyi minorita rendű gimnázium igazgatója küldi Szatmárra (bejegyzés a *Vezérfonal...* első oldalán), feltételezhető, hogy éppen itt kért szállást a húsvéti szünetre kiürült konviktusban.

Sziklás hegyoldal a Rozsály csúcsa irányában (Hitter Ferenc felvétele)

Halálának pontos idejét a korabeli írások egymástól eltérő dátumokon jegyzik. A *Halotti anyakönyvben* (Szatmári Püspöki és Káptalani Levéltár) „állítólag” 1869. április 3-i bejegyzés szerepel, Patrik Jenő nagybányai igazgató jelentésében április 4-e olvasható (dr. Schöber Emil tanár későbbi bejegyzése Divéky kéziratos könyvébe), a szatmári gimnázium névkönyvében (Arhivele Naționale, Satu Mare) pedig március 27-i dátum szerepel.

28	31	Anna Babiné sz. Ludwig von H. k. szatmári n. p.	20	-	ni	52	sz	Sziddal
29	april 2. állomány	Divéky Ferenc szatmári főgymnázium tanár	20	f.	-	19	sz	Chryz s. p. gyász
april		Anna Babiné Mihály	20			19		

Sziddal	rezerende	20	Ludwig von H. szatmári n. p.	SZATMÁRI PÜSPÖKI ÉS KÁPTALANI LEVÉLTÁR Ez a dokumentum a Szatmári Püspöki és Káptalani Levéltár gyűjteményébe tartozik
Chryz s. p. gyász	-	20 april 5	Jabó Norbert káplán	a rozsályi hegy aljában kora fűszereket vegyes mest, halva találtak ott

Divéky Ferenc halálának bejegyzése a nagybányai anyakönyvben (Szatmári Püspöki és Káptalani Levéltár)

Minden jel arra vall, hogy megtalálása után a holttest már nem volt szállítható, így Szabó Norbert káplán április 5-én, délután hat órakor eltemette a nagybányai római katolikus temetőbe. A sors különös alakulása nyomán a felsőbányai katolikus templomot pont akkor bontják, mikor öt keresztelik, diákoskodása idején a szatmári gimnázium épülete évekig használhatatlan, míg a nagybányai temető kápolnáját is csak a következő évben, 1870-ben szentelik fel. Divéky temetése bizonyára nagyon egyszerű és olcsó lehetett, ugyanis a szegény sorsú diákoknak, amint ezt a szatmári gimnázium 1870-es *Tudostivány*-a is igazolja, az iskola rendszerint fizette az ezzel járó költségeket. A szóban forgó esetben viszont erre nem került sor. Vakáción lévő iskolatársai aligha lehettek ott a szertaráson, mint ahogyan később értesült tanárai sem. Talán egyedül csak özvegy édesanyja. Divéky Ferenc sírját időközben felszámolták, mivel nem volt ki gondozza, tehát jelenleg már helyét sem lehet azonosítani (Heinrich Ferenc nagybányai nyugdíjas kanonok közlése).

A Rozsály alján elterülő táj, amelyet oly festőien ír le hősünk szülőfalujának helytörténésze (Palmer, 1896), az a hely, ahol Divéky Ferenc világra jött, majd adta vissza fiatal lelkét teremtőjének.

CURIA EPISCOPALIS SATMARIENSIS
 EPISCOPIA ROMANO CATHOLICĂ – SATU MARE
 RÓMAI KATOLIKUS PÜSPÖKSÉG - SZATMÁRNÉMETI
 RÖMISCH KATHOLISCHE DIÖZESE - SATU MARE / SATHMAR

☎ RO-440010 SATU MARE, Str. 1 Decembrie 1918, nr. 2.
 ☎/☎ 0040-261-714.955; 716.451; 0361-809.830; 0742-070011.

E-mail: puspokseg@szatmariegyhazmegve.ro
<http://szatmariegyhazmegve.ro>

11/2013. sz.

EXTRACTUS TESTIMONIUM MORTIS
 ACT DE DECES

HALOTTI ANYAKÖNYVI KIVONAT

AUSZUNG AUS DEM STERBEREGISTER

Parochia, Parohia, Plébánia, Pfareei, **Nagybánya** Annus, Anul, Év, Jahr, 1869.
 Num. curr. num.cur., folyó szám, lfd. Nr. 39.

Annus, dies et mensis obitus Anul, ziua și luna morții <i>Halálozás éve, napja és hónapja</i> <i>Sterbedatum: Jahr, Tag, Monat</i>	1869. április 3. álitólág
Locus originis et domicili Locul de origine și domiciliul <i>Származási- és lakóhely</i> <i>Geburtsort, Wohnort</i>	Nagybánya
Nomen, cognomen, conditio et status defuncti Numele, prenumele, funcția și starea decedatului <i>Halotti vezeték- és keresztnéve, foglalkozása,</i> <i>családi állapota</i> <i>Familien- und Taufname, Beruf, Familienstand</i>	Dívéki Ferenc , szatmári főgimnáziumi tanuló
Genus defuncti, Sexus decedatului <i>Halott neme, Geschlecht</i>	fi
Religio defuncti, Religia defunctului <i>Halott vallása, Religion</i>	Róm. kat.
Aetas defuncti, Etatea decedatului <i>Halott életkora, Alter des/ den Verstorbenen</i>	19 éves
Morbus vel mortis genus Boala sau felul morții <i>Halál oka</i> <i>Krankheit, Todesart</i>	éhség s fagyás
Num Sacramentis provisus Dacă a primit sf. Sacramente <i>Halotti szentségekben részesült-e?</i> <i>Ist mit dem hl.Sakrament versehen worden?</i>	-
Nomen, cognomen et officium sepelientis Numele, prenumele și oficialul preotului <i>Temetést végző neve és hivatala</i> <i>Name u. Stand des beerdigenden Priesters</i>	Szabó Norbert káplán
Locus et dies sepulturae Locul și timpul înmormântării <i>Temetés helye és ideje</i> <i>Ort und Zeit der Beerdigung</i>	Nagybánya, április 5.
Observationes, Observări <i>Megjegyzések, Bemerkungen</i>	A roszályi hegy aljában hová fívészkedés végett ment, halva találtott

In quorum fidem – In conformitate cu originalul – Fentiek hitelül – Für die Richtigkeit

Datum:

Data:

Dátum: Szatmárnémeti, 2014. január 23.

Das Datum:

Várady Lajos

archivarius – arhivar – levéltáros – archivar

Dívéky (Divéki) Ferenc halotti anyakönyvi kivonata

Epilógusként még hozzáfűznénk, hogy pár évtized múltán a lengyel botanikus E. Woloszczak itt fedezi fel a kárpáti kutyatej (*Euphorbia carpatica*) nevű bennszülött növényritkaságot, amely következtében e terület flórája felkelti a szaktársak érdeklődését (Flora R.P.R., II, 1953).

III. DIVÉKY SZATMÁRI TANÁRAI ÉS DIÁKTÁRSAI

Aquilam volare doces (Erasmus Roterodamus)

Repülni tanítod a sást.

Kétségtelen, hogy Divéky Ferencnek, a vidékről Szatmárra érkező kisdíák jellemének, hozzáállásának és tudásának kialakításában döntő szerepet játszottak az itteni gimnáziumban eltöltött évek. Szinte enigmatikusnak tűnik, hogyan volt lehetséges, hogy még egy középfokú iskolát sem végzett fiatal képes volt egy olyan tudományos munka megírására, amely komoly kihívást jelentett volna egy gyakorlott szakember számára is. Ezért megpróbáljuk felvázolni azt a környezetet, amelyben szatmári diákéveit eltöltötte, valamint röviden bemutatni azokat a személyeket – tanárokat és tanulótársakat – akiről úgy véljük, hogy a Divéky-portré megrajzolásában segítségünkre lehetnek.

A nagy történelmi múlttal rendelkező Szatmár, amelynek fekvését és kiterjedését döntően befolyásolta a kacsARINGÓS és szeszélyes vízjárású Szamos, a XIX. század közepén már a polgáriasodás útját járja. Bár nincs egyeteme, sőt ekkor a vármegye székhelye is Nagykárolyban van, itt komoly pedagógiai, kulturális és részben tudományos tevékenység bontakozik ki. Ekkor már Szatmáron nemcsak gimnáziumok működnek, hanem nyomdák létesülnek, közkönyvtár alakul, megjelenik az első újság (Tárogató, 1862) és színtársulatok is gyakran tartanak itt előadásokat.

A római katolikus gimnázium az 1639. február 22-i alapításától kezdve a jezsuiták vezetése alatt áll 1789-ig, vagyis a rend feloszlásáig. Az iskola irányítását ezután átveszik a pálosok, akik 1786-ban elődeikéhez hasonló okból távoznak. Ezután az intézmény lefokozódik, és mint „Nemzeti”, vagyis elemi iskola működik tovább. A Helytartótanács 1805-ös kérelme alapján két évvel később újra sikerül megnyitni a katolikus gimnáziumot; ez alkalommal már a piarista paptanárok irányítása alatt. Előbb csak I-III., majd IV. „grammatikai” osztály indul, de rövidesen V-VI. osztályokkal is kibővül a gimnázium. Mivel az új tanügyi reform, az „Organizations Entwurf”, csak négyosztályos algimnázium vagy nyolcosztályos főgimnázium működését engedélyezi, 1852-ben az intézményt egyesítik a szatmári püspöki líceummal. Itt ekkor már VII-VIII. bölcséleti osztályok működtek. Ezek után a szatmári

tanintézetet besorolják a főgimnáziumok csoportjába. Az említett tanügyi reform komoly követelményeket írt elő; megszabta a tantervet, a tankönyvek használatát, az iskolai szabályzatot és a tanárok felkészültségét is (Bodnár, 1908).

Második évfolyam 1863. 48-ik Szám Kedden december 1.

TÁROGATÓ.

Vegyes tartalmu lap.
a gazdasági egyesület, vidéki- és városi növegyet, s a Szamos-Tisza hát közlönye.

<p>Megjelenik: Hetiint egyszer kedden.</p> <p>Szerkesztői iroda:</p> <p>Kiadó-hivatal Az a hirdetések és előfizetési pénzek utasítandók: templom-utca 548 sz.</p>	<p>Előfizetési feltételek:</p> <p>Helyben egészévre 4 fl. félére 2 fl. negyedévre 1 fl. 10 kr. Vidékre postán, egészévre 4 fl. 50 kr., félére 2 fl. 25 kr., negyedévre 1 fl. 15 kr. Egyes szám ára: 10 ujkr.</p> <p>Kovács Márton felelős szerkesztő s kiadó.</p>	<p>Hirdetések ára:</p> <p>három hasábos petitor egyszeri hirdetésért 1. 6 kr. kétszeresét 3 kr. Betyegdy minden begyatsásvé 30 kr. A nyitlitérben a háromhasábos petitor begyatsásvé 20 kr.</p>
--	---	--

Lehotzky János
nyilvános

KÖLCSÖNKÖNYVTÁRÁNAK

JELENTÉSE

SZATMÁRON.

Az ujjlag megbővített kölcsönkönyvtárát mely eddig 2000 köteten felül számlál, nagy választékban tartalmazza a magyar — német irodalom újabb és érdekesebb termékeit s naponkint a legujabb remekműveikkel gyarapul, ajánlja a t. c helybeli valamint vidéki közönségnek mulatva mivelő használatára.

**Nyilvános kölcsönkönyvtár Szatmáron 1863-ban
(Tárogató, Szatmár, 1863 december 1)**

Ebben az időben a szatmári főgimnáziumban legkevesebb 12 tanár végzi az oktatómunkát. Divéky itteni diákoskodása idején az oktatók közül legtöbben piarista paptanárok, akikhez néhány világi is társul. A pedagógiai munkát végző oktatók mindegyikének kötelezően ismernie kellett a magyar, német, latin nyelveket, sőt egy szláv nyelvet is, ezekhez pedig esetenként a román, görög, örmény társult. Bár a románt külön tanár – Petru Bran – oktatta, ezt a nyelvet is ismerte néhány kollégája.

A természetrajzi oktatás az 1860-as években állandóan szerepel a III-V. osztályok tantervében. Ennek keretén belül ásványtant, növénytant és állattant oktattak. Úgy látszik, eme időszakban a Szatmár megyei gimnáziumokban a gyakorlati oktatás is fontos szerepet kapott, amint ez kitűnik a Helytartótanács határozatából, amelyben ezt olvashatjuk: „...a komoly tudományok megszerzése főleg gyakorlati tevékenységből feltételeztetik...”. Ez idő tájt a növénytan tanítására vonatkozó, a szomszédos nagykárolyi gimnázium számára készített tantervben ez olvasható: „Körülbelül 20, ősszel virágzó növénynek külső leírása a morfológiai főbb fogalmak megismerése céljából. E növények úgy válogattak össze, hogy a morfológiai különbségek és hasonlóságok minnél szembeötlők legyenek a különböző növényeknél” (Hám, 1896). A szatmári gimnáziumban a természetrajz tanítását még az 1851-ben létrehozott, majd fokozatosan bővített szertár is segítette (Bura, 1999), amelynek fejlesztéséhez később Divéky is hathatósan hozzájárult (Tudósítvány, 1866-67-es tanévre).

A természetrajz oktatására ekkor használt tankönyvek: Hanák János *A természetrajz elemei az ifjúság számára*, Pest, Ny. Trattner-Károlyi, amelynek 6. bővített kiadása 1854-ben, míg a 7. (196 old.) 1861-ben jelenik meg. Továbbá: Mihálka Antal *Növénytan középtanodák számára*, Pest, Ny. Schreiber, 1861, 200 old., 314 fametszetű ábrával. De az iskolai könyvtárakban rendszerint fellelhető volt még Kriesch J. *Természetrajz szóban és képen*, Buda, Ny. Nagel és Wischan, 1863, című munkája is.

A szatmári gimnázium 1861/1862–1868/1869 közötti időszakban íródott osztályai névjegyzékeinek, vagyis regisztereinek (Arhiva Națională, Satu Mare) elemzéséből kitűnik, hogy Divéky osztályát a nyolc év alatt 16 tanár – amelyből 13 piarista paptanár és 3 világi – oktatta, akikhez még egy „tornászatot” vezető is társult. Az első év után Čulen Márton igazgatót Novák Antal váltotta fel. A kiváló képzettségű tanárok komoly felkészültségét jól példázza, hogy nemcsak több újságot alapítottak, hanem számos szakcikket, sőt könyveket is írtak (Tempfli & Sipos, 2000). Általánosan elfogadott volt az a tétel, hogy a jó pedagógusnak és előadónak, nemcsak ismernie kell saját szakterületének legújabb eredményeit, hanem művelője is kell legyen saját tudományágának (Bura, 1999).

Az alaptárgyak közé sorolt vallástant nyolc éven keresztül Gáspárdy Rudolf oktatta. A legnagyobb óraszámmal előadott latin nyelv tanára Kraczk Ambrus (első évben ő Divéky osztályfőnöke is), majd később Kropper József. A görögöt ekkor a még aránylag fiatal Hehelein Károly

(1838-1924) oktatja, aki mellett, hogy számos cikket és könyvismertetést közöl az *Országos Tanáregylet Közleményében*, később komoly papi karriert épít. A német nyelvet kezdetben Farkas Antal, majd Hámon József tanította Divéky osztályában, akinek irodalmi munkássága főleg fordításokra korlátozódik; ezek 1862-ben jelennek meg a *Munkálatok* című lapban (Tempfli & Sipos, 2000). Az utolsó években Divéky osztályfőnöke és egyben magyartanára Aiben Mátyás volt, akinek két megjelent vallásos tárgyú könyve mellett írt számos irodalomtörténeti tanulmánya kéziratban maradt. Divéky osztályába rendszerint négy-öt görög katolikus román diák járt; nekik ezt a nyelvet és irodalmat Petru Bran oktatta, akinek grammatikai munkája 1877-ben jelent meg Szatmáron. A VII-VIII. osztályban a bölcsészetet a világi Gyurits Antal (1819-1892) tanította, aki számos tanulmányt, könyvet jelentetett meg, és a pápai himnusz magyar szövegének is társszerzője volt.

A felsorolt humán jellegű tárgyak alkották a gimnáziumi képzés alapját. Ma is gyakran felmerül a kérdés, miként volt lehetséges, hogy a diákokat a nehéz ókori latin és görög szövegek betanulására sarkalták, és ezáltal mégis sikerült bennük kialakítani a logikus gondolkozás rendszerét, sokkal eredményesebben, mint a későbbiekben bevezetett pedagógiai újítások nyomán? Bizonyára ennek sarkköve az alaposság, a rendszeret és pontosság beidegződése volt, és talán a hagyományok megbecsülése is.

A történelmet és a földrajzot kezdetben a világi Simonics József oktatta, aki két évig Divéky osztályfőnöke is volt, majd a néhány könyvet is megjelentető Jandrasics János, végül pedig a szintén világi Lechner László.

Úgy véljük, hogy Divéky életpályájának kialakításában nagy szerepük volt a természettudományi tárgyakat oktató tanároknak. A rendkívül alaposan felkészült dr. Lúcz Ignácnak (1835-1909) cikkei felbukkannak a központi nagy példányszámú folyóiratokban is, a kor neves természettudósainak társaságában. A Szatmáron természettant, vagyis fizikát és kémiát (de ide sorolható a mai értelemben vett meteorológia is) oktató tanár a kísérletezést és megfigyelést beépíti a mindennapi tevékenységébe. Az ő ötlete volt az újonnan átépített gimnázium épületében létrehozni egy meteorológiai állomást. 1874-ben kilépett a piarista rendből, és a kassai reál-gimnázium tanára lett. Publikált dolgozatai közül említjük a következőket: *A sugázó hő* (Lúcz, 1865), *A jégkorszak* (Lúcz, 1875), *A fecskék életéből* (Lúcz, 1878).

1

2

3

4

**Divéky gimnáziumi tanárai: 1. Hehelein Károly, 2. Hámon József,
3. Obermayer András – Divéky gondnoka, 4. Vlkolinszky Béla
(Szatmári Püspöki és Káptalani Levéltár)**

Az 1871. évi *Természet* című szakfolyóiratban olyan neves szerzők társaságán szerepel mint: dr. Entz Géza, Berecz Antal, Kossuth Lajos (aki élénken érdeklődött a természettudományok iránt), dr. Török Aurél és Paszlavszky József. Lúcz Ignác egyaránt érdeklődött a zoológia és botanika iránt is, amint az a múlt század 60-as éveiben Nagykárolyban (ahol örök nyugalomra helyezték) még meglévő szakkönyvtárának töredékéből is kitűnt.

Lúcz Ignác sírja a nagykárolyi Mesterrészi temetőben

A természetrajzot kezdetben a Divéky osztályában Kun Róbert (1842-1906) tanította, aki rövidesen elkerül Szatmárról, és főleg a történelemtudomány terén fejtett ki számottevő szakirodalmi

munkásságot. E tantárgy és a mennyiségtan oktatója a selmecebányai gimnáziumból Szatmárra helyezett Vlkolinszky Béla (1835-1887), aki három évig Divéky Ferenc osztályfőnöke is volt. Ő a tanítás mellett számos nyilvános előadást tartott természetrajzi és vegytani témákról. A helyi újságokban közölt cikkeket: *A légi villamosságról* (Szatmár, 1881); *A philoxera terjedése a szatmári hegyen* (Szatmár és Vidéke, 1884). Korai betegsége miatti nyugdíjba vonulása megakadályozza további pedagógiai és szakmai tevékenységének folytatását (Tempfli & Sipos, 2000).

Végül megemlíjtük, hogy a Divéky Ferenc felelős gondnokának kinevezett Obermayer András, aki mint bölcséleti doktorként több munkáját jelentette meg Bécsben és Szatmáron, csupán néhány nappal élte túl az egykor gondjaira bízott tanítványát: 1869. április 7-én halt meg Szatmáron.

A szatmári római katolikus gimnázium diáksága nemcsak helybeli családok gyermekeiből és a vármegye különböző helységeinek elemi iskoláját elvégző tanulókból, hanem a szomszédos, sőt a távolabbi vidékekről érkezett ifjakkól tevődött össze. Jóllehet a XIX. század 60-as éveiben e gimnáziumban még nem voltak párhuzamos osztályok, mégis rendszerint több mint 300 diákot oktattak itt egyidőben. Egy 1867-es statisztikai kimutatás alapján (A szatmári kath. kir. fő-gymn. tudósítványa, 1867) a nyolc osztályba összesen 310 diák járt, akik közül 20 magántanuló volt. Nemzetiségre nézve a 240 magyar diák mellett 48 román, 12 zsidó, 5 német, valamint 2-2 lengyel és rutén is tanult az intézetben. Vallása szerint: 232 római katolikus, 56 görög katolikus, 12 zsidó, 8 helvét és 1 ágostai vallású. Társadalmi összetétel alapján legtöbbször az értelmiségi és polgári családból származó növendék, de vannak olyanok is akiknél a szülők foglalkozását jelző rovatban munkás vagy katona, valamint özvegy, árva vagy ismeretlen bejegyzés szerepel. A szegény diákokat a Hám János Konviktus karolja fel, ahol évenként mintegy 35 tanuló ingyenes ellátást kap. Egyenruhájuk sötétszürke posztóból készült, fényes gombokkal, amelyhez kék egyensapkát is viseltek (Irsik, 1894).

Az osztályok szervezéséhez tartozott a currátor, valamint a chrysograph vagyis jegyző beiktatása. A tanulók létszáma osztályonként különböző; így Divéky Ferenc osztálytársainak száma a nyolc év alatt 32-39 között változott. A diákokkal szemben támasztott fegyelmi követelmények szigorúak, a tanulmányi elvárások rendkívül magasak

voltak. Így aztán érthető, hogy nagyon sok itt végzett tanuló nemcsak papi, hanem olyan világi pályát választott magának, amelyhez rendszerint magasfokú felkészültség volt szükséges. Közülük példaként néhányat említünk Divéky osztálytársai, valamint az előtte végzett diákok soraiból.

Kaffka Gyula Divéky osztálytársának sírja a nagykárolyi Mesterrészi temetőben

Az osztálytársai közül Kosutány Ignác (1851-1940) jogtudós lett. Előbb a kolozsvári egyetem nyilvános rendes tanára, két ízben pedig a karnak dékánja, majd rektor is volt. 1921-ben Szegeden telepedett meg, ahol az egyházjogi tanszék élén állott egészen a nyugdíjazásáig. Számos cikket és könyvet írt, főleg a jogtörténelem köréből. Búza Sándor (1848-1905) teológiai pályát választott, és 1882-ben egyházi doktorátust

szerzett. Tíz megjelent könyve között vannak irodalmi jellegűek is (elbeszélések és versek) a vallásos témájúak mellett. Kovács Lajos (1851-1906) a helyi és fővárosi lapokban jelentett meg írásokat; szívesen olvasott cikket közölt a *Magyar Sion*-ban (Tempfli & Sipos, 2000). Kaffka Gyula (1851-1886) fiatal kora ellenére Szatmár megye főügyésze lett. Ő az édesapja Kaffka Margit Nagykárolyban született neves íróőnek. A másik osztálytárs, Jékey Zsigmond viszont Dobrácsapáti földbirtokosa lett (Szatmár vármegye, 1908).

Két évvel Divéky előtt, 1867-ben végezte a szatmári gimnáziumot Kosutány Tamás (1848-1915) agrokémikus, mezőgazdasági szakíró, az agronómiai ipar műszaki fejlesztésének kezdeményezője, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (1894). Budapesten megkezdett egyetemi tanulmányait Németországban folytatta, majd 1873-ban Lipszében védte meg doktori értekezését. Kutatómunkája mellett a budapesti József Műegyetemen tanított. Igen sok tudományos jellegű dolgozatot és több szakkönyvet is publikál. Mellszobra Budapesten a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium épülete előtt áll. 1955 óta évente kiosztásra kerül a Kosutány Tamás-émlékérem az élelmiszeriparban tevékenykedő kutatók között.

A szatmári katolikus gimnáziumban 1868-ban végzett Kádár Ambrus (1845-1911) későbbi magas egyházi méltósága ellenére sem feledkezett meg az egykori, tragikus körülmények között elhunyt diáktársáról, és 1893-ban megalapította a Divéky-ösztöndíjat - amelyről a továbbiakban részletesebben ejtünk szót.

IV. DIVÉKY GYŰJTŐÚTJAI

Sidera coelo addere (Ovidius)

Az éghez hozzáadni még néhány csillagot.

Divéky Ferenc gyűjtőútjai részben rekonstituálhatók a XX. század elején még meglévő és publikált herbáriumi anyaga alapján. Ezt a gimnázium későbbi diákja, majd tanárként tevékenykedő Fodor Ferenc tette közzé 1909-ben, saját gyűjtésével kiegészítve azt. Adatait Lengyel Géza botanikus ellenőrizte. A budapesti Nemzeti Múzeumban őrzött, Divéky által gyűjtött herbáriumi lapok is tartalmaznak adatokat útjairól, nemcsak egy-egy gyűjtés helyéről, hanem idejéről is. Eme anyag kikeresésért illesse hálás köszönet Pifkó Dániel botanikust.

A gyűjtött anyag herbáriumi lapjain rögzített adatokból kiderül, hogy Divéky megjárta az egykori vármegye szinte minden tájegységét, sőt még az ezzel szomszédos Vásárosnamény vidékén is botanizált. Mivel Szatmár város környékének flóráját már VI. gimnazista korában – 1867-ig – begyűjtötte, hozzáfogott az említett terület más vidékeinek florisztikai feldolgozásához. Sőt, úgy tűnik, ez utóbbi munkát már V. gimnazista korában elkezdte; erre utal a Vásárosnamény környékéről származó anyag, ahol a családjával 1866-ig lakott.

A mindössze pár évig tartó gyűjtőmunka igen intenzív, hiszen a vakációs időszakok, amikor tulajdonképpen terepjárást végezhetett, elég rövidnek voltak. Ez idő tájt a két szemeszterből álló tanév (csak 1868-ban módosul négyre) október elején kezdődött és július végéig tartott, ami azt jelenti, hogy a nyári vakáció augusztusra és szeptemberre korlátozódott. Emellett volt rövid, karácsonyi, háromnapos farsangi és egyhetes tavaszi – rendszerint március végi – tanítási szünet. Ez utóbbi, húsvéthoz kötődő vakáció, nagyszombattól a következő hét hasonló napjáig tartott. Az utolsó gimnáziumi osztályokban szabad volt még a szerda és a szombat délután. Mindez nem biztosított túlzottan sok időt a terepkutatáshoz. Az igazolatlan hiányzásokat pedig rendkívül szigorúan, tíz nap után kizárással büntették.

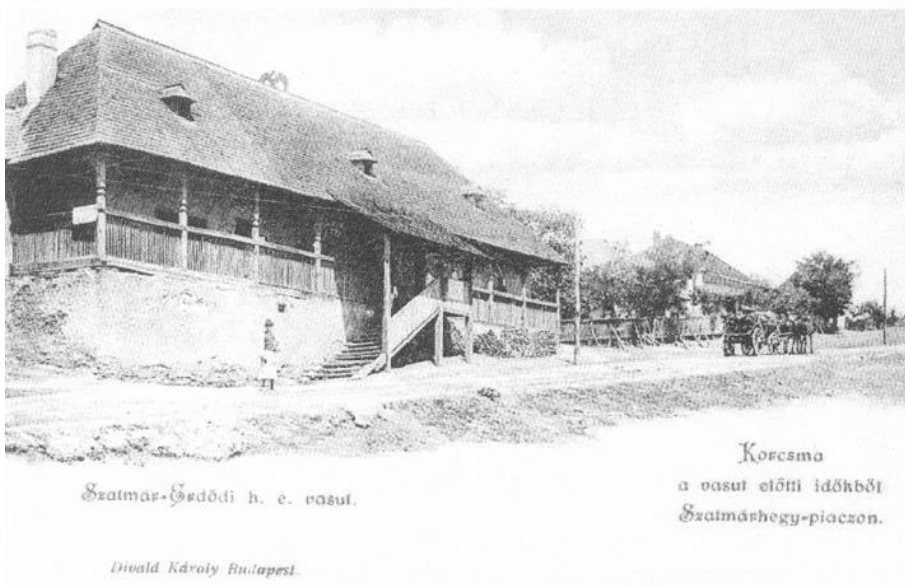
Azt is elég nehéz felgöngyölníteni, hogy az akkori közlekedési viszonyok között hogyan juthatott el a távolabbi helyekre? Jóllehet a szatmári tájak vasúthálózatának megépítését már 1858-ban tervbe vették

(Emlékirat, 1858), a Nagykároly – Szatmár közötti első szakaszt csak 1870-ben adták át rendeltetésének. Igaz, a nagyobb városok között postakocsi járatok vannak, de kérdés, hogy futott-e erre a kispénzű diáknak vagy nem? Talán néha igénybe vette azok segítségét, akik szekerekkel érkeztek a szatmári vásárookra a vármegye legtávolabbi pontjairól is. A legvalószínűbbnek az látszik, hogy igen sok útszakaszt gyalog tett meg, hiszen eljutott a hegyvidékek olyan részeire is, amelyek másképp nem voltak elérhetők.

Az itteni útviszonyok – helyenként – aligha változtak sokat ahhoz a korábbi időszakhoz viszonyítva, amikor a nagy előd, Kitaibel Pál több mint fél évszázaddal korábban kétszer is átszelte a szatmári tájakat (Lökös, 2009). E szempontból példaként a Divéky által bebarangolt Kővárvidéket említjük, amelynek közlekedési viszonyairól egy 1845-ben kelt kéziratban a következőket olvashatjuk: „Az utak két osztály alá valók: járhatók és járhatatlanok... A járhatatlanok a szilágysági, szatmári kereskedelmi utak, úgy faluról falura az egész vidéken, melyen alig látni egy ép hidat... Ha kinyílnak az ég csatornái, a térségi sár és kiárkolt utak éppen járhatatlanok... Mennyi átkot nem szór az utat nem csináltatók fejére az Erdélyből Szatmár felé igyekvő szerencsétlen utas, midőn a lapály sárain, pocsolyáin, vízmosásain, omlott hídjain túl gázol.” (Degerando, 1875). Tény, hogy itt a következő évtizedekben sem változott meg gyökeresen a helyzet, amint ez kitűnik az idézett szerző korabeli viszonyokat ecsetelő leírásából, amely szerint az utak és a hidak állapota helyenként veszélyes, míg a gyorskocsi (vagy „dilizsánc”) itt csak hírből ismert. Az egyik kővárvidéki utat jellemezve ezt írja: „Két évvel ezelőtt volt egy olyan pontja, mely a vidéki beszélgetéseknek kiapadhatatlan forrásul szolgált, mert ott mindennap a soha ki nem száradó feneketlen sárba, kocsi, szekér rendre megakadt.” (Degerando, 1875). Bizonyára ekkor még a szatmári tájak más, főleg hegyvidéki szakaszain sem voltak sokkal jobb útviszonyok.

Mindez csak egy volt a veszélyek közül, amelyekkel ekkoriban a magányos utasnak szembe kellett néznie, hiszen nemcsak a korábbi évtizedekben (Jeney, 1999), hanem ebben az időszakban is akad példa arra, hogy az útonállók a vándort kifosztották. Talán Divékynek némi védelmet jelentett az a tény, hogy szinte „üres zsebbel” utazott. Viszont a több napos túrái során szállásról is gondoskodnia kellett. Ez idő tájt Szatmár vidékén még több fogadó működött, amelyeket néha bizonyára ő is igénybe vett. De talán szállásadással segítette néhány tehetősebb család,

sőt esetleg szegény ember is megoszthatta vele hajlékát. Mindez csak feltételezés, hiszen erre utaló feljegyzés nem maradt fenn. Bizonyára terepútjai alkalmával jó szolgálatot tett a gimnázium fogalmazási versenyein elnyert egy-egy arany (Tudósítvány... 1866 és 1867). E szempontból érdemes figyelembe vennünk azt a tényt is, hogy pontosan akkor marad atyai támogatás nélkül (édesapja 1866-ban hal meg), amikor távolabbi vidékekre tesz gyűjtőutakat.

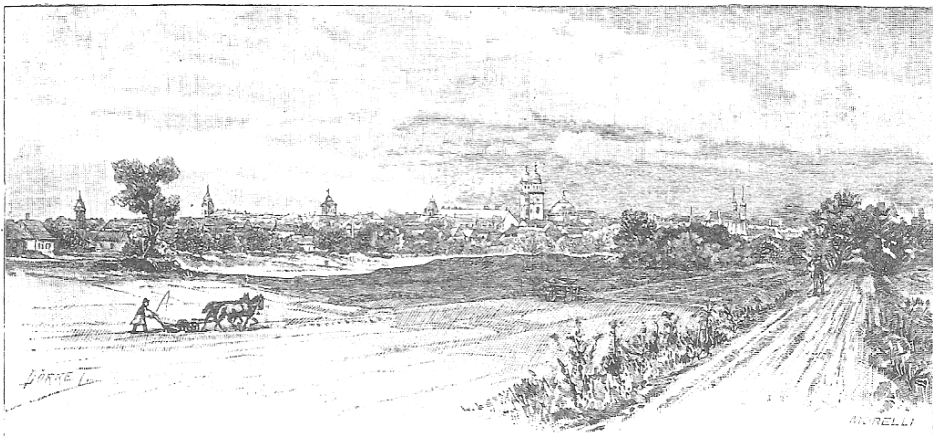

Vidéki fogadó Szatmárhegyen a XIX. század második felében (képeslap)

Divéky Szatmár megyei botanikai kirándulásait a különböző vidékeken gyűjtött herbáriumi anyagot kísérő feljegyzések alapján több területre lehet csoportosítani.

Szatmár város és környéke. Időrendben ez a terület az első, ahol a gyűjtést – feltehetőleg már 1865-ben – megkezdte, majd intenzíven folytatta 1867-ig. A hét kötetben összeállított szatmári herbárium lapjainak pontos számát nem ismerjük, de tény, hogy a XX. század elejére ebből mintegy 200 maradt meg. Érthető módon a legtöbb növényt közvetlenül Szatmár város határában gyűjtötte, ahol még 1868 júliusában, sőt szeptemberében is botanizált. Kedvenc kirándulóhelye volt a közeli Sár-erdő, ahonnan – többek között – 1867-ben is hozott herbáriumi anyagot. A pálfalvi erdőből, ahol ez év július 4-én rendezett iskolai

évváró ünnepségen vett részt, szintén vitt növényeket a gimnázium természetrajzi szertárába (Tudósítvány..., 1867), amiből Szatmáron a XX. század elején még tíz lap fennmaradt. Továbbá megfordult még Batizon, Szamosudvariban és Darócon is. Ez utóbbi kétségtelenül Pusztadaróc helységgel azonos, ugyanis az innen származó aránylag ritka *Tanacetum serotinum* (L.) Sch.-Bip., még ma is megtalálható itt, a közeli Nagyerdő peremén. Az aránylag távolabbra eső, már a Szatmári Bükk lábainál fekvő Szatmárhegyre az eljutás bizonyára nem jelentett nehézséget, hiszen itt a város polgárainak szőlőskertjei voltak, ahová gyakran kilátogattak.

Szatmár város távlati képe a XIX. század második felében. Dörre Tivadar rajza (Géresi, 1891)

A vármegye nyugati részei. A Budapesten őrzött herbáriumi lapokon feltüntetett időpontok alapján Divéky 1868-ban feltehetőleg két alkalommal is megfordul itt. Így ez év májusában Nagykároly határában gyűjtött, ellátogatva a Somos-erdőben is, ahol 1815-ben a neves Kitaibel Pál is botanizált. Júniusban eljutott az Ecsedi-láp peremvidékén fekvő Kaplonyba, ahol a *Carex hordeistichos* Vill.-t találta. A kálmándi tölgyerdőben szintén gyűjtött növényeket. A megye nyugati szikesei mellett több növényfaj felkeltette figyelmét a Szatmár peremvidékén elterülő homokon. A Csanámos, Mezőfény és Szaniszló községek határában fekvő, általa pontosabban meg nem határozott termőhelyeken talált növényfajok közül kiemeljük a következőket: *Silene multiflora* (Ehrh.) Pers., *Plantago scabra* Moench, *Dianthus pontederæ* Kern.

Nyírségi táj a XIX. században. Tölgyessy Artúr rajza (1891)

**A Károlyi kastély a XIX. század derekán Nagykároly központjában
(Vasárnapi Újság, 1859)**

A Szamos síksága. Divéky Szatmár várostól távolabb eső, síkvidéki gyűjtőhelyei közül kiemeljük Sárköz környékét. Ez a helység a Nagybánya felé vezető út mentén fekszik, így az arrafelé tartó korabeli

járművekkel aránylag könnyen el lehetett jutni a Szamos-síkság eme területére. Az innen származó botanikai anyag összetétele alapján arra lehet következtetni, hogy Divéky leginkább közvetlenül a hegyek lábánál elterülő erdőket járta, ahol megtalálta az itt ma is tömegesen előforduló *Polygonum bistorta* L.-t, a *Genista germanica* L.-t, valamint az utólag elő nem került *Salix elaeagnos* Scop.-t is. Apáról, Aranyosmedgyesről és Józsefházáról csak néhány növényfajt szedett.

Avas-hegység. A XX. század elejére Szatmáron aránylag bővebb herbáriumi anyag – 47 lap – maradt fenn az Avasban gyűjtött növényekből. A pontosan azonosítható termőhelyek mellett ide soroljuk a Divéky által „Sárköz hegyein” bejegyzéssel ellátott lapokat; ezek bizonyára a Muzsdaly és környékére vonatkoznak. A budapesti herbárium egyik lapján található bejegyzés szerint (*Pycneus flavescens* /L./ Rchb.) Nagytarnán már 1867 augusztusában megfordult. Az Avasfelsőfalu (Negrești-Oaș) határában emelkedő 1.201 méter magas, komoly hegyi túrával megközelíthető Köves-csúcson (Pietroasa) gyűjtött anyag bejegyzett dátuma 1868 júliusa és augusztusa. Aránylag hosszú gyalogtúrát igényel a vámfalusi Mike-hegy (Mica) megmászása is. A néhány herbáriumi lapon szereplő „bikszádi sziklás hegyek” bejegyzés mellett több esetben termőhelyként az Avas-hegység jelenik meg. Divéky avasi gyűjtésének érdekesebb növényei a következők: *Calamagrostis canescens* (Web.) Druce, *Dorycnium germanicum* (Gremli) Rikli, *Iris graminea* L., *Orchis sambucina* L. és *Rosa pendulina* L.

Gutin, Rozsály. Bár ebben a régióban Divéky aránylag kevés fajt szedett, több helyen is megfordult. Néha feljegyzi a pontos lelőhelyet, míg esetenként csak a „Gutin körül”, vagy a „Rozsály” megnevezést regisztrálja. Az aránylag kiterjedtebb hegyvidéki területről származó növényfajok közül a következőket említjük: *Eriophorum latifolium* Hoppe – Gutin, *Galanthus nivalis* L. – Felsőbánya, *Lathraea squamaria* L. – Nagybánya, *Peucedanum palustre* L. – Nagysikárló, *Euphorbia epythimoides* L. – Iloba. Azt nem sikerült pontosan tisztázni, mikor botanizált ezen a vidéken, de feltehetőleg életének utolsó két évében. Tény, hogy szülőföldjére és környékére 1869 áprilisában tett végzetes kirándulása zárta terepútjainak sorát.

Kővárvidék. Az egykor teljes egészében Szatmár megyéhez tartozó területen, amelynek déli részét csak 1876-ban csatolják Szolnok-Doboka megyéhez (Kádár, 1901), található Nagybúny falu, amely Divéky Ferenc édesapja halála után, vagyis 1867-től, a család otthona lett. Ettől az évtől

kezdve a nyári vakációkban a fiatal botanikus bejárja Kővárvidékét is, ahol szintén tetemes anyagot gyűjtött. Ebből a XX. század elejére, a szatmari gyűjteményben 54 lap marad meg. A legtöbb növény termőhelyét csak így jegyezte be „Kővárvidéken”. Kivételt csak a faluja, Nagybúny környékén gyűjtött példányok esetében tesz. Az itteni, még ma is alig ismert flórát képviselő fajok közül herbáriumában megtalálható volt a: *Gentiana asclepiadea* L., *Seseli libanotis* (L.) W.D.J. Koch – Búny (Nagybúny); *Gentiana ciliata* L., *Aster amellus* L., *Echinops commutatus* Jur. – Kővárvidék. A budapesti múzeum herbáriumában található, ritka *Phleum hubbardii* DC.-t, Jóházán (Prislop) találta. Megjegyzendő, hogy ezen kívül Kővárvidéki növénygyűjtemény felirattal, két mappában Szatmáron más növények is megőrződtek, amelyeket a következő fejezetben részletesen elemzünk.

**Kővár romjai Keleti Gusztáv 1869-ben készült rajza alapján
(Palmer, 1894)**

Vásárosnamény környéke és az egykori fehérgyarmati járás más falvai. Mivel a Divéky család első gimnáziumi osztályba való beiratkozásakor a mai Magyarország területén fekvő Vásárosnaményban lakott, már kezdetben, vagyis párhuzamosan a Szatmár város határában

tett botanikai kirándulásokkal, a nyári szünetekben, e területen is beindította a flórakutatást. A budapesti herbáriumban a Jándról származó *Chlorocyperus glomeratus* (L.) Palla gyűjtési időpontja 1866 szeptember. Az innen a Divéky herbáriumába került növények a következő helyekről származnak: Vásárosnamény, Vitka (ma már az előző helységhez tartozik), Ilk, Kisar, Csegöld, Tivadar, Jánk; továbbá Papos (Mátészalka mellett) és a túrmenti Kömörő. Megjegyzendő, hogy a „Szamos torkolatánál” bejegyzéssel gyűjtött *Dianthus serotinus* Waldst. & Kit., a Flora R.P.R. II. kötetének (1953) 263. lapján tévesen romániai lelőhelyként van feltüntetve.

A XVIII. században kibővített Tomcsányi kastély Vásárosnaményban

Pontosan meg nem jelölt termőhelyek. Az 1910-ben közölt gyűjtemény kapcsán mindössze négy olyan esetet regisztráltunk, ahol nem pontosítható termőhelyek vannak feltüntetve: „megye északi részén”, „megye hegyes vidékein”, „megye vizenyős hegyein” és „keleti hegyes vidéken”. Ezért az ilyen bejegyzéssel ellátott fajok közül nem sikerült pontosítani pl. a *Gentiana pneumonanthe* L. és a *Moehringia muscosa* L. pontos lelőhelyét.

Összegezve a Divéky Ferenc gyűjtőútjairól fennmaradt adatokat megállapítható, hogy az egykori Szatmár vármegyében több mint 50 helyen végzett terepmunkát. Ezek pedig nem szűk területre koncentrálódtak, hiszen a fiatal botanikus szinte minden egyes tájegységen megfordult, a nyírségi homokvidéktől egészen a legmagasabb hegycsúcsokig. Figyelembe véve az egykori közlekedési viszonyokat is, ez a teljesítmény mindenképpen figyelemreméltó. Mivel egykor csak a Szatmár vármegyére vonatkozó herbárium adatait publikálták, az nem ismeretes, Vásárosnamény környékét kivéve járt-e egyáltalán más szomszédos területeken vagy nem. A Szatmáron megmaradt egykori herbáriumában a „Rhonaszéki (Máramaros) hegyen szedett” *Gentiana asclepiadea* L., származhat saját kollekciónak, de lehet cserepéldány is. A budapesti Természettudományi Múzeumban őrzött, Divékytól kapott, *Silene multiflora* herbárium lapjának céduláján megjelölt gyűjtési hely Szabolcs megye (Comitatus Szabolcsiensis).

Az 1866-1869 között, vagyis rövid idő alatt felhalmozott egykori tetemes herbárium anyaga, egy sokat ígérő, de igen fiatalon derékba tört pálya fényes bizonyítéka.

V. DIVÉKY NÖVÉNYGYŰJTEMÉNYE

Crescit cum amplitudine rerum vis ingenii (Tacitus)
A feladatok nagyságával nő a szellem ereje is.

„Szent emlék fűződik eme első gyűjteményhez. Őrizzétek meg kegyelettel utódok”, írja Sarmaságh Géza (1896) a szatmári gimnázium történetéről szóló munkájában.

Mindenelképp kiemelendő az a tény, hogy Divéky tetemes herbáriumra néhány év leforgása alatt elkészült, ami igen intenzív munkára utal. Rendhagyó dolog, hogy a gimnázium gyűjteményét nem egy tanár, hanem egy diák készíti el. Megjegyzendő, hogy különös módon a nagykárolyi piarista gimnázium első növénygyűjteményét is szintén egy Iróffy Lajos nevű tanuló állította össze (Hám, 1896).

A továbbiakban megkísérlem felvázolni, milyen terjedelmű lehetett eredetileg a Divéky által gyűjtött botanikai anyag, valamint azt is, hogy az azóta eltelt 150 év alatt mi történt vele. Arra vonatkozó – feljegyzések sajnos – nem maradtak fenn mekkora volt pontosan ez a herbárium a fiatal botanikus életének utolsó évében, de tény, hogy a következő mintegy két évtizedben a kollekciónak gondnok nélkül marad, és az időközben tönkrement példányokat bizonyára eltávolították.

A gimnázium 1867-es *Tudósítványában* az olvasható, hogy az iskola jeles diákja begyűjtötte Szatmár környékének teljes flóráját, amelyet aztán hét mappába raktározott el. A következő évben a Divéky által megírt *Vezérfonal a Szatmár közelében termő virágos növények meghatározására* című kéziratos könyv, amellyel a következő fejezetben részletesen foglalkozunk, 566 fajt sorol fel, ami azt jelenti, hogy csak erről a vidékről mintegy félezer herbáriummi példánya kellett legyen. Tény, hogy ez az anyag a XX. század elejére, mikor Divéky Szatmár megyei gyűjteményét publikálják (Fodor, 1909), 197 herbáriummi lapra fogyatkozott. Ez pedig azt bizonyítja, nem lehet figyelmen kívül hagyni aényt, hogy voltak olyan időszakok, amikor e kollekciónak felügyelet és kezelés nélkül maradt; ez pedig kétségtelenül ennek jelentős csökkenését eredményezte.

Továbbá, a gimnázium történetét bemutató XIX. század végi munkában (Sarmaságh, 1896) az olvasható, hogy miután begyűjtötte Szatmár város környékének flóráját, kirándulásokat tett a vármegyére

különböző tájaira, azért hogy herbáriumát bővítse. Az említett XX. század eleji publikáció (Fodor, 1909) ez utóbbi termőhelyekről 203 növényfajt sorol fel a Szatmár környéki anyag mellett. Amennyiben az előző évtizedekben a gyűjtemény eme része is hasonló mértékben csökkent, mint a Szatmár vidéki, akkor eredetileg ennek a száma is 500 felett kellett legyen. Végül még említést érdemel, hogy a Szatmáron mindmáig megőrződött *Kövárvidéki növénygyűjtemény* két mappájában (ezt a továbbiakban részletezünk) 178 faj található, amelyek közül több nem szerepel a Fodor-féle (1909) felsorolásban. Összegezve a felvázoltakat, ezek azt látszanak alátámasztani, hogy Divéky eredeti Szatmár vármegyei gyűjteménye meghaladhatta az ezres nagyságot.

Megjegyzendő, hogy az említett XX. század elején publikált flóralistán felsorolt fajok tökéletesen beillenek e terület flórájába. Ezért nemcsak tudománytörténeti, hanem botanikai szempontból is jelentős munkáról van szó, még akkor is, ha pár faj azonossága korrekcióra szorult (D. et L., MBL 1910). Különösen emeli e lista értékét, hogy több olyan fajt sorol fel, amelyek időközben kipusztultak e terület flórájából. Az alábbiakban közöljük a Divéky által Szatmár megyében (és Vásárosnamény környékén) gyűjtött növények listáját, mellőzve a Fodor Ferenc által talált fajokat, amelyek szintén szerepelnek az említett publikációban (Fodor, 1909). A fajoknál az aktualizált nomenklatúra által használt nevek abc sorrendben, míg az eredetileg használtak – a megfelelő helyen – zárójelben szerepelnek.

1. *Abutilon theophrasti* L. – Szatmár.
2. *Acer tataricum* L. – Szatmár.
3. *Achillea millefolium* L. – Búny körül.
4. *Acinos arvensis* (Lam.) Dandy (*Satureja acinos* /L./ Scheel.) – Szatmár.
5. *Acorus calamus* L. – Szatmár.
6. *Agrostemma githago* L. – Szatmár.
7. *Agrostis capillaris* L. (*A. vulgaris* With.) – Felsőfalu Köves hegyen.
8. *Agrostis stolonifera* L. (*A. alba* L.) – Szatmár.
9. *Ajuga chamaepytis* (L.) Schreb. – Szatmár.
10. *Ajuga genevensis* L. – A felsőfalusi Köves hegyen.
11. *Ajuga reptans* L. – Szatmár.
12. *Alisma plantago-aquatica* L. – Szatmár.
13. *Allium angulosum* L. (*A. actangulum* Schrad.) – Vásárosnamény.
14. *Allium carinatum* L. (valószínű *A. oleraceum* L.) – Avasból.

15. *Alopecurus aequalis* Sobol. (*A. fulvus* Sm.) – A sárközi hegyek.
16. *Alopecurus geniculatus* L. – Szatmár árkokban.
17. *Alopecurus pratensis* L. – A szatmári Sár-erdőben.
18. *Alyssum alyssoides* L. – Szatmár.
19. *Anagallis foemina* Mill. (*A. femina* Mill.) – Szatmárhegy.
20. *Anemone ranunculoides* L. – Sárközön.
21. *Angelica sylvestris* L. – A Rozsályon.
22. *Anthemis cotula* L. – Búny körül.
23. *Anthemis ruthenica* L. – Papos körül.
24. *Anthoxanthum odoratum* L. – Sárköz hegyein.
25. *Arctium lappa* L. – Szatmár.
26. *Aristolochia clematitis* L. – Szatmár.
27. *Armoracia rusticana* G.M. Sch. – Szatmár.
28. *Arrhenatherum elatium* (L.) M. & K. – Szatmár.
29. *Artemisia campestris* L. – Szatmár.
30. *Artemisia vulgaris* L. – Szatmár.
31. *Asperugo procumbens* L. – Szatmár.
32. *Aster amellus* L. – Kővárvidék.
33. *Aster tripolium* L. subsp. *pannonicus* (Jacq.) Soó – A megye nyugati szikesein.
34. *Astragalus glycyphyllos* L. – Szatmár.
35. *Atriplex tatarica* L. – A megye nyugati homokján.
36. *Atropa belladonna* L. – Szatmáron.
37. *Avena fatua* L. – A megye délkeleti részéről.
38. *Bassia laniflora* (S.G. Gmelin) A.J. Scott (*Kochia arenaria* /L./ Roth) – Papos, Mátészalka körül.
39. *Bassia scoparia* (L.) Voss. (*Kochia scoparia* /L./ Schrad.) – Tivadarnál a Tisza partján.
40. *Bidens tripartita* L. – Kővárvidék.
41. *Bolboschoenus maritimus* (L.) Palla (*Scirpus maritimus* L.) – Szatmár.
42. *Brassica nigra* (L.) Koch – Szatmáron elvadulva.
43. *Briza media* L. – Szatmárhegyen.
44. *Bromus arvensis* L. – Kővárvidék.
45. *Bromus inermis* Leyss. – Szatmár.
46. *Bromus mollis* L. – Szatmár.
47. *Bromus secalinus* L. – Kővárvidék.
48. *Bromus sterilis* L. – Szatmár.
49. *Butomus umbellatus* L. – Szatmár.

50. *Calamagrostis canescens* (Web.) Druce – Az avasi Köves hegyről.
51. *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth – Szatmár.
52. *Caltha palustris* L. (*C. cornuta* Sch.; *C. laeta* Sch.) – Szatmár; Rozsály.
53. *Campanula cervicaria* L. – Sárköz.
54. *Campanula glomerata* L. – Szatmár.
55. *Campanula patula* L. – Szatmár.
56. *Cardamine pratensis* L. – Szatmár.
57. *Carduus crispus* L. – Szatmár.
58. *Carex acutiformis* Ehrh. – Szatmár.
59. *Carex brizoides* L. – Az avasi Köves hegyről.
60. *Carex digitata* L. – Az avasi Köves hegyről.
61. *Carex hirta* L. – Az avasi Köves hegyről.
62. *Carex hordeisichos* Vill. – Kaplony mellől.
63. *Carex ovalis* Good. (*C. leporina* L.) – A szatmári Sár-erdő.
64. *Carex riparia* L. – Szatmáron.
65. *Carex sylvatica* Hudson – A Nagykároly melletti Somos-erdőben.
66. *Carex tomentosa* L. – A szatmári Sár-erdőből.
67. *Carex vulpina* L. – Szatmáron.
68. *Carlina biebersteinii* Bernh. Ex Hornem. subsp. *brevibracteata* (Andrae) K. Werner (*C. longifolia* Rchb. f. *brevibracteata* (Andrz.) Beck – Kővárvidék.
69. *Carpinus betulus* L. – Udvari határában.
70. *Caucalis platycarpos* L. (*C. daucoides* L.) – Szatmár.
71. *Centaurea cyanus* L. – Szatmár.
72. *Centaurea micranthos* S.G. Gmelin ex Hayek – Kővárvidék.
73. *Centaurea triumfettii* All. (*C. variegata* Lam.) – Tisza körül.
74. *Centaureum erythraea* Raf. (*C. umbellatum* Gilib.) – Szatmárhegy.
75. *Cephalanthera longifolia* (Huds.) Fritsch (*C. ensifolia* Rich.) – Avasfelsőfalu Köves hegy.
76. *Cephalaria transsilvanica* Schrad. – Vásárosnamény körül.
77. *Cerastium brachypetalum* Pers. – Sárköz.
78. *Cerinthe minor* L. – Szatmár.
79. *Chaerophyllum bulbosum* L. – Szatmár.
80. *Chaerophyllum temulentum* L. – Szatmár.
81. *Chamaecytisus ratisbonensis* (Schaeff.) Rothm. (corr. MBL, 1910, 9/10-12/ - *Cytisus supinus* L.) – Szatmár.
82. *Chelidonium majus* L. – Szatmár.
83. *Chenopodium bonus-henricus* L. – Kővárvidék.

84. *Chenopodium hybridum* L. – Vásárosnamény körül.
85. *Chenopodium glaucum* L. – Szatmár.
86. *Chenopodium polyspermum* L. – Kővárvidék.
87. *Chenopodium rubrum* L. – Szatmár.
88. *Chenopodium urbicum* L. – Szatmár.
89. *Chenopodium vulvaria* L. – Szatmár.
90. *Chrysosplenium alternifolium* L. – A megye vizenyős hegyein.
91. *Cichorium intybus* L. – Szatmár.
92. *Cirsium arvense* (L.) Scop. – Szatmár.
93. *Cirsium canum* (L.) M. Bieb. – Szatmár.
94. *Clematis integrifolia* L. – Szatmár.
95. *Clematis recta* L. – Kővárvidék.
96. *Clematis vitalba* L. – Kővárvidék.
97. *Conium maculatum* L. – Szatmár.
98. *Consolida regalis* S.F. Gray /*Delphinium consolida* L./ – Szatmár.
99. *Corylus avellana* L. – Sárközön.
100. *Crepis foetida* L. subsp. *rhoedifolia* (M. Bieb.) Čelak. (*C. rhoedifolia* M. B.) – A megye homokján.
101. *Crepis setosa* Hall. fil. – Szatmár.
102. *Crepis tectorum* L. – Szatmár.
103. *Cruciata glabra* (L.) Ehrend. (*Galium verum* /L./ Scop.) – Szatmár Sár-erdő.
104. *Cruciata laevipes* Opiz (*Galium cruciata* /L./ Scop./ – Szatmár.
105. *Crypsis alopecuroides* (Piller & Mitterp.) Schrad. (*Heleochloa alopecuroides* Host) – A Tisza mellől.
106. *Cuscuta epithymum* Murr. – A felsőfalusi Köves hegyen.
107. *Cuscuta monogyna* Vahl – (MBL, 1910, 9/10-12/ – valószínű – *C. lupuliformis* Krock.) – A Szamos torkolatánál.
108. *Cynodon dactylon* (L.) Pers. – Ilk.
109. *Cynoglossum officinale* L. – Szatmár.
110. *Cynosurus cristatus* L. – Pálfalváról Szatmár mellől.
111. *Cyperus flavescens* L. – Kővárvidék.
112. *Cyperus fuscus* L. – A Tisza partján Kömörő közelében.
113. *Cyperus michelianus* (L.) Delile (*Scirpus michelianus* L.) – A Túr mocsaraiban Kömörő körül.
114. *Dactylis glomerata* L. – Divéky a Rozsályról gyűjtötte.
115. *Daucus carota* L. – Szatmár.
116. *Dianthus pontederæ* Kern. – A megye homokján.

117. *Dianthus serotinus* Waldst. & Kit. – A Szamos torkolatánál.
118. *Dichanthium ischaemum* (L.) Roberty (*Andropogon ischaemum* L.) -
A megye nyugati homokján.
119. *Digitaria sanguinalis* (L.) Scop. (*Panicum sanguinale* L.) – Szatmár.
120. *Dipsacus fullonum* L. – Szatmár.
121. *Dipsacus laciniatus* L. – Szatmár.
122. *Dipsacus pilosus* L. – Vásárosnamény.
123. *Dorycnium germanicum* (Gremli) Rikli – Köves hegy Felsőfalu mellett.
124. *Echinochloa crus-galli* (L.) Beauv. (*Panicum crus-galli* L. var.
longisetum Döll) – A megye délkeleti hegyes vidékein.
125. *Echinops commutatus* Jur. (corr. – MBL, 1919, 9/10-12/ - *E.*
sphaerocephalus L.) – Kővárvidék.
126. *Eleocharis acicularis* (L.) Roem. & Schult. (*Heleocharis acicularis*
/L./ R. Br.) – A Tisza mocsaraiban.
127. *Eleocharis palustris* (L.) Roem. & Schult. (*Heleocharis palustris*
(L.) Br.) – Kővárvidék.
128. *Elymus repens* (L.) Gould. /*Agropyron repens* /L./ Beauv./ – Szatmár.
129. *Epilobium hirsutum* L. – Kővárvidék.
130. *Epilobium montanum* L. – Kővárvidék.
131. *Eragrostis minor* Host – Vitka mellett.
132. *Erigeron acris* L. – Szatmár.
133. *Eriophorum latifolium* Hoppe – A Gutin körül.
134. *Eriophorum vaginatum* L. – A keleti hegyvidékről.
135. *Erophila verna* (L.) Chevall. (*Draba verna* L.) – Nagykároly.
136. *Erysimum cheiranthoides* L. – A Tisza partján.
137. *Erythronium dens-canis* L. – Felsőbánya és Felsőfalu hegyein.
138. *Euphorbia amygdaloides* L. – Köveshegyen Felsőfalu mellett.
139. *Euphorbia epythimoides* L. (*E. polychroma* A. Kern.) – Iloba hegyein.
140. *Euphorbia esula* L. – A szatmári Sár-erdőben.
141. *Euphorbia exigua* L. – Kővárvidék.
142. *Euphorbia villosa* Waldst. & Kit. – A szatmári Sár-erdőben.
143. *Fagopyrum convolvulus* (L.) Á. Löve (*Polygonum convolvulus* L.) –
Szatmár.
144. *Falcaria vulgaris* Bernh. (*F. sioides* (Wib.) Aschers.) – A megye
nyugati homokján.
145. *Festuca pratensis* Huds. – Szatmár.
146. *Festuca rupicola* Heuff. (*F. sulcata* Hack.) – Szatmár.
147. *Filago arvensis* L. f. *lutescens* (Jord.) Beck – Búny körül.

148. *Filago minima* (Sm.) Pers. (*F. montana* L.) – Kővárvidék.
149. *Filago vulgaris* Lam. *F. canescens* (Jord.) Beck (*F. germanica* L. non Huds.) – A megye nyugati homokján.
150. *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim – Sárköz hegyein.
151. *Fraxinus excelsior* L. – Kővárvidék.
152. *Fumaria schleicheri* Soy.-Will. – Szatmár.
153. *Gagea pratensis* (Pers.) Reichenb. – Szatmár.
154. *Gagea villosa* (M. Bieb.) Duby (*G. arvensis* (Pers.) Dumort.) – Szatmár.
155. *Galanthus nivalis* L. – Felsőbányáról.
156. *Galeobdolon luteum* Huds. (*Lamium galeobdolon* (Huds.) Krock) – Felsőfalusi Köves hegyen.
157. *Galeopsis angustifolia* Ehrh. – Kővárvidék.
158. *Galeopsis tetrahit* L. – A vámfalusi Mike hegyen.
159. *Galium aparine* L. – Szatmár.
160. *Galium boreale* L. – Szatmár Sár-erdő.
161. *Galium verum* L. – Szatmár.
162. *Genista germanica* L. – Sárköz.
163. *Gentiana asclepiadea* L. – Búny körül.
164. *Gentiana ciliata* L. – Kővárvidék magasabb hegyein.
165. *Gentiana pneumonanthe* L. – A megye északi részében.
166. *Gentianella austriaca* (A. & J. Kern.) Holub (*G. carpaticola* Borb.) – A felsőfalusi Köves hegyen.
167. *Geranium phaeum* L. – A nagykárolyi Somos-erdő.
168. *Geranium pusillum* L. – Szatmár.
169. *Geranium robertianum* L. – Szatmár.
170. *Glyceria maxima* (Hartm.) Holmb. (*G. aquatica* (L.) Wahlbg.) – Szatmár.
171. *Glyceria notata* Chevall. (*G. plicata* Fr.) – Szatmár Sár-erdő.
172. *Gnaphalium luteo-album* L. – Apán.
173. *Gnaphalium sylvaticum* L. – Kővárvidék.
174. *Gnaphalium uliginosum* L. – Vásárosnamény körül.
175. *Gratiola officinalis* L. – Szatmár.
176. *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br. (corr. MBL, 1910, 9 (10-12) – *Orchis laxiflora* Lam.) – Pálfalvi erdő.
177. *Hedera helix* L. – Az Avas hegyein.
178. *Helianthemum nummularium* (L.) Mill. – Kővárvidék.
179. *Helichrysum arenarium* (L.) Moench – Szatmár.

180. *Hepatica nobilis* Mill. (*Anemone hepatica* L.) - A megye keleti hegyein.
181. *Heracleum sphondylium* L. – Kővárvidék.
182. *Hieracium bauhinii* Vill. – Kővárvidék.
183. *Hieracium* x *bifurcum* M. Bieb. (*echioides* x *pilosella*) – Szatmár.
184. *Hieracium echioides* Lumn. – A megye homokján.
185. *Hieracium pilosella* L. – Szatmár.
186. *Hieracium sabaudum* L. *grex boreale* (Fr.) Z. (*H. boreale* Fr.) – A Tisza körüli homokoson.
187. *Holosteum umbellatum* L. – Az egykori Kővárvidéken.
188. *Hypericum perforatum* L. – Szatmár.
189. *Hypericum tetrapterum* Fr. (*H. quadrangulatum* L.) – Felsőfalusi Köves hegy; (*H. acutum* L.) – Búny körül.
190. *Inula britannica* L. – Szatmár.
191. *Inula hirta* L. – Vámfalu.
192. *Inula salicina* L. – Szatmár.
193. *Iris graminea* L. – Az avasfelsőfalusi Köves hegyen.
194. *Iris pseudacorus* L. – Szatmár.
195. *Iris sibirica* L. – Szatmár.
196. *Isopyrum thalictroides* L. – A szatmári szőlőkben.
197. *Jasione montana* L. – Papos mellett.
198. *Juncus articulatus* L. (*J. lamprocarpus* Ehrh.) – A Rozsályról.
199. *Juncus bufonius* L. – Szatmár.
200. *Juncus compressus* L. – Szatmár.
201. *Juncus effusus* L. – Kővárvidék; (corr. MBL, 9/10-12/ - *J. leersi* Marss.) – Sárköz.
202. *Koeleria macrantha* (Ledeb.) Schult. (*K. cristata* /L./ Pers.) – Szatmár.
203. *Kickxia elatine* (L.) Dum. – Kővárvidék.
204. *Kickxia spuria* (L.) Dum. – Kővárvidék.
205. *Lactuca saligna* (L.) – Kővárvidék.
206. *Lactuca viminea* (L.) Presl – A Tisza körül.
207. *Lamium amplexicaule* L. – Szatmár.
208. *Lamium maculatum* L. – Búny körül.
209. *Lamium purpureum* L. – Szatmár.
210. *Lappula echinata* Gilib. – Kővárvidék.
211. *Lapsana communis* L. – Szatmár.
212. *Lathraea squamaria* L. – Nagybánya.
213. *Lathyrus sylvestris* L. – Szatmár.

214. *Lathyrus vernus* (L.) Bernh. – Sárközi hegyek.
 215. *Leersia oryzoides* (L.) Sw. – A Tisza mellől.
 216. *Leonurus marrubiastrum* L. – Szatmár.
 217. *Lepidium perfoliatum* L. – Szatmár.
 218. *Lepidium ruderales* L. – Szatmár.
 219. *Leucanthemum vulgare* Lam. (*Chrysanthemum leucanthemum* L.)
 var. *carpathicum* f. *sylvestre* (Pers.) – Avasfelsőfalu.
 220. *Linaria angustissima* (Lois.) Borb. (*L. italica* Trev.) – Papos körül.
 221. *Linaria vulgaris* Mill. – Szatmár.
 222. *Lolium perenne* L. – Kővárvidék.
 223. *Lonicera xylosteum* L. – Szatmár.
 224. *Loranthus europaeus* Jacq. – Szatmár.
 225. *Lotus corniculatus* L. – Szatmár.
 226. *Luzula campestris* (L.) DC. – Szatmár.
 227. *Luzula pilosa* (L.) Willd. – Nagybánya és Sárköz hegyein.
 228. *Lychnis viscaria* L. (*Viscaria vulgaris* (Gilib.) Ascherson) – Sárköz
 hegyein.
 229. *Lycium barbarum* L. (*L. vulgare* Dun.) – Szatmár.
 230. *Lycopsis arvensis* L. – Szatmár.
 231. *Lycopus exaltatus* L. – Vásárosnamény körül.
 232. *Malva neglecta* Wallr. – Szatmár.
 233. *Marrubium peregrinum* L. – A megye nyugati homokján.
 234. *Medicago falcata* L. – Szatmár.
 235. *Medicago lupulina* L. – Szatmár.
 236. *Melampyrum arvense* L. – Kővárvidék.
 237. *Melilotus albus* L. – Szatmár.
 238. *Melittis melisophyllum* L. – Szatmár.
 239. *Mentha arvensis* L. – Búny körül.
 240. *Mercurialis perennis* L. – Felsőbánya.
 241. *Moehringia muscosa* L. – A megye délkeleti hegyein.
 242. *Monotropa hypopitys* L. – Kövesen Felsőfalu mellett.
 243. *Muscari botryoides* (L.) DC. – Nagykároly mellett a Somos-erdőben.
 244. *Myagrum perfoliatum* L. – Szatmár.
 245. *Myosotis hispida* Schlecht. – A szatmári száraz mezőkön.
 246. *Myosotis sparsiflora* Mikan – A szatmári erdőkben.
 247. *Myosotis sylvatica* Ehrh. – Sárközi erdőkben.
 248. *Myosoton aquaticum* (L.) Moench – Nagykároly mellett a Somos-
 erdőben.

249. *Myosurus minimus* L. – Szatmár.
250. *Neottia nidus-avis* (L.) Rich. – Sár-erdő Szatmár mellett.
251. *Nepeta cataria* L. – Aranyosmeggyes.
252. *Odontites vernus* (Bellardi) Dumort. (*O. rubra* Gilib.) – Kővárvidék.
253. *Oenanthe aquatica* (L.) L. – Szatmár.
254. *Oenanthe silaifolia* M. Bieb. – Pálfalvi erdő.
255. *Onobrychis viciaefolia* Scop. – Szatmár.
256. *Ononis arvensis* L. (*O. hircina* Jacq.) – Kővárvidék.
257. *Orchis incarnata* L. – Avasfelsőfalu.
258. *Orchis sambucina* L. – Avasfelsőfalu.
259. *Orobanche alba* L. – Szatmár.
260. *Orobanche ramosa* L. – A Tisza mellől.
261. *Papaver rhoeas* L. – Szatmár.
262. *Peucedanum carvifolia* (Cr.) Vill. – Búny körül.
263. *Peucedanum cervaria* (L.) Cuss. – Kővárvidék.
264. *Peucedanum oreoselinum* (L.) Moench – Kővárvidék.
265. *Peucedanum palustre* (L.) Moench – Kissikárló.
266. *Phleum pratense* L. var. *nodosum* L. – Kővárvidék.
267. *Phyteuma tetramerum* Schur (cor. MBL, 1910, 9/10-12/ - *P. zahlbruckneri* Vest = *P. wagneri* A. Kern.) – Az Avasfelsőfalu melletti Köves hegyen.
268. *Picris hieracioides* L. – Kővárvidék.
269. *Pimpinella saxifraga* L. – Vásárosnamény körül.
270. *Plantago lanceolata* L. – Szatmár.
271. *Plantago major* L. – Szatmár.
272. *Plantago scabra* Moench (*P. arenaria* Waldst. & Kit.) – A megye nyugati homokján.
273. *Poa annua* L. – Szatmár.
274. *Poa pratensis* L. – Szatmár.
275. *Polygala vulgaris* L. – Vámfalu.
276. *Polygonum arenarium* L. – Papos Mátészalka közelében.
277. *Polygonum aviculare* L. – Kővárvidék.
278. *Polygonum bistorta* L. – Sárköz erdeiben.
279. *Polygonum hydropiper* L. – Kővárvidék.
280. *Polygonum persicaria* L. – Szatmáron.
281. *Potentilla argentea* L. – Szatmáron.
282. *Potentilla supina* L. – Vásárosnamény körül.
283. *Primula veris* L. (*P. officinalis* /L./ Hill) – Szatmáron.

284. *Primula vulgaris* (L.) Huds. (*P. acaulis* L.) – Sárköz hegyein.
285. *Prunella laciniata* L. – Szatmár.
286. *Quercus robur* L. (*Q. pedunculata* Ehrh.) – Szatmár.
287. *Ranunculus aquatilis* L. – Batiz.
288. *Ranunculus ficaria* L. – Szatmár.
289. *Ranunculus lateriflorus* DC. (*R. nodiflorus* Waldst. & Kit.) – Sár-erdőben Szatmár mellett.
290. *Ranunculus rionii* Lager (*R. divaricatus* L.) – Szatmár.
291. *Ranunculus sceleratus* L. – A Tisza mellől.
292. *Reseda luteola* L. – Búny körül az egykori Kővárvidéken.
293. *Rhinanthus angustifolius* C. C. Gmel. (*Alectolorophus major* /Ehrh./ Reich.) – Szatmár.
294. *Rorippa amphibia* (L.) Besser (*Nasturtium amphibium* R. Br.) – Szatmár.
295. *Rorippa sylvestris* (L.) Besser subsp. *sylvestris* (*Nasturtium sylvestre* /L./ R. Br.) – A Szamos torkolatánál.
296. *Rosa canina* L. – Kis Ar.
297. *Rosa pendulina* L. – Avasfelsőfalú Köves hegy.
298. *Rubus caesius* L. – Szatmár.
299. *Rubus vestii* Focke – Sárköz hegyein.
300. *Rumex acetosa* L. – Szatmár.
301. *Rumex x acutus* L. – Rozsály alhavason.
302. *Rumex crispus* L. – Szatmár.
303. *Rumex sanguineus* L. var. *viridis* Sm. – Kővárvidék.
304. *Sagittaria sagittifolia* L. – Vásárosnamény körül.
305. *Salix caprea* L. – Nagybánya.
306. *Salix elaeagnos* Scop. (*S. incana* Schrk.) – Sárköz.
307. *Salix purpurea* L. – Szatmár.
308. *Salix viminalis* L. – Szatmár.
309. *Salvia nemorosa* L. – A Kálmánd melletti erdőben.
310. *Salvia nutans* L. – Szatmár.
311. *Salvia verticillata* L. – Kővárvidék.
312. *Sambucus nigra* L. – Szatmár.
313. *Sambucus racemosa* L. – Szatmár.
314. *Sanicula europaea* L. – A szatmári Sár-erdőben.
315. *Saponaria officinalis* L. – Szatmár.
316. *Scabiosa ochroleuca* L. – Szatmár.
317. *Schoenoplectus lacustris* (L.) Palla (*Scirpus lacustris* L.) – Szatmár.

318. *Scirpus sylvaticus* L. – A vámfalusi Mike hegyen.
319. *Scrophularia scopolii* L. – Szatmár.
320. *Sedum annuum* L. – A Mike hegyen Vámfalu felett.
321. *Sedum telephium* L. subsp. *fabaria* (W.D.J. Koch) Kirschl. (*S. carpathicum* Reuss) – Bixád sziklás hegyein.
322. *Sempervivum marmoreum* Griseb. (corr. MBL, 9/10-12/ - *S. montanum* L.) – Szatmár.
323. *Senecio erraticus* Bertol. (*S. barbareifolius* Krock.) – Szatmár.
324. *Senecio erucifolius* L. var. *tenuifolius* (Jacq.) DC. (*S. tenuifolius* Jacq.) – Csegöld.
325. *Senecio germanicus* Wallr. (*S. nemorensis* L.) – Szatmár.
326. *Senecio paludosus* L. – Sárközön.
327. *Senecio vulgaris* L. – Kővárvidék.
328. *Serratula tinctoria* L. – Vásárosnamény körül.
329. *Seseli annuum* L. – Búny körül.
330. *Seseli libanotis* (L.) W.D.J. Koch (*Libanotis montana* Crantz) – Búny körül.
331. *Silene dioica* (L.) Clairv. (*Melandrium dioicum* /Mill./ Schinz. & Thell.) – Köves hegyen.
332. *Silene latifolia* Poir. Subsp. *alba* (Mill.) Greuter & Burdet (*Melandrium album* /Mill./Garcke) – Szatmár.
333. *Silene multiflora* (Ehrh.) Pers. – A megye nyugati homokján.
334. *Sinapis alba* L. – Szatmár.
335. *Sisymbrium officinale* (L.) Scop. – Szatmár.
336. *Solanum dulcamara* L. – Szatmár.
337. *Solidago virgaurea* L. – Felsőfalu mellett Köves hegyen.
338. *Sonchus arvensis* L. – Szatmár.
339. *Sonchus oleraceus* (L.) Gou. (*S. ciliatus* Lam.) – Szatmár.
340. *Sorbus aucuparia* L. – Az avasfelsőfalusi Köves hegyen.
341. *Sparganium ramosum* Huds. – Szatmárom.
342. *Spiraea chamaedryfolia* L. – Kővárvidék.
343. *Stachys palustris* L. – Szatmár.
344. *Stratiotes aloides* L. – A Tisza mocsaraiban.
345. *Succisa pratensis* Moench (*S. praemorsa* /Gilib./ Ascherson) – Szatmár.
346. *Succisella inflexa* (Kluk) G. Beck (*Succisa inflexa* /Kluk/ Jundzill) – a Tisza partján.
347. *Symphytum tuberosum* L. – Sárköz hegyein.

348. *Tanacetum corymbosum* (L.) Sch.-Bip. (*Chrysanthemum corymbosum* L.) – Sárköz.
349. *Tanacetum serotinum* (L.) Sch.-Bip. (*Chrysanthemum uliginosum* /Waldst. & Kit./Pers.) – Daróc /Pusztadaróc/ körül.
350. *Taraxacum officinale* Weber ex Wigg. – Szatmár.
351. *Thalictrum flavum* L. – Kővárvidék.
352. *Thesium linophyllum* L. (*T. intermedium* Schrad.) – Sárköz erdeiben.
353. *Thlaspi arvense* L. – Szatmár.
354. *Thymus pannonicus* All. (*T. collinus* M. B.) – Nagykároly.
355. *Thymus pulegioides* L. (*T. ovatus* Mill. var. *subcitratus* /Schreb./ Beck.) – Szatmár.
356. *Trifolium aureum* Pollich (*T. strepens* Crantz) – Avasújfalú.
357. *Trifolium fragiferum* L. – Kővárvidék.
358. *Trifolium micranthum* Viv. (*T. filiforme* L.) – Szatmár.
359. *Trifolium montanum* L. – Kővárvidék.
360. *Trifolium ochroleucon* L. – Avasfelsőfalú Köves hegyen.
361. *Trifolium pratense* L. – Szatmár.
362. *Trifolium repens* L. – Szatmár.
363. *Trollius europaeus* L. – Józsefháza körül.
364. *Tussilago farfara* L. – Szatmár.
365. *Typha angustifolia* L. – A lápon Szatmár körül.
366. *Urtica dioica* L. – Avasfelsőfalú (Felsőfalú).
367. *Urtica urens* L. – Szatmár.
368. *Vaccinium myrtillus* L. – Köveshegyen Avasfelsőfalú (Felsőfalú) mellett.
369. *Valeriana officinalis* L. – Sárközön.
370. *Valerianella locusta* (L.) Latter. (*V. olitoria* /L./ Pollich) – Szatmár.
371. *Veratrum album* L. – Az avasi Köves hegyen; subsp. *lobelianum* (Bernh.) Arcang. (*V. lobelianum* Bernh.) – Az avasi Köves hegyen.
372. *Verbascum nigrum* L. – Szatmár.
373. *Veronica anagallis-aquatica* L. (*V. anagallis* L.) – Szatmár.
374. *Veronica austriaca* L. – Szatmár.
375. *Veronica chamaedrys* L. – Szatmár.
376. *Veronica hederifolia* L. – Nagykároly.
377. *Veronica persica* Poir. (*V. tournefortii* Gmel.) – Szatmár.
378. *Veronica praecox* All. – Nagybánya.
379. *Veronica serpyllifolia* L. – Szatmár.
380. *Veronica spicata* L. – Kővárvidék.
381. *Veronica triphyllos* L. (*V. triphylla* L.) – Nagybánya.

382. *Viburnum opulus* L. – Szatmár.
 383. *Vicia cracca* L. – Avasfelsőfalu (Felsőfalu).
 384. *Vicia grandiflora* Scop. subsp. *grandiflora* (subsp. *sordida* /Waldst. & Kit./ Dostál) – Szatmár.
 385. *Vicia pisiformis* L. – Vásárosnamény körül.
 386. *Vicia sepium* L. – Szatmár.
 387. *Vicia villosa* L. – Kővárvidéken.
 388. *Vinca minor* L. – A pálfalvi erdőben.
 389. *Vincetoxicum hirundinaria* Medik. f. *laxum* (Bartl.) Nyár. (*Cynanchum laxum* Bartl.) – A szatmári Sár-erdőben.
 390. *Viola canina* L. subsp. *montana* (L.) Hartm. (*V. montana* L.) – Szatmár.
 391. *Viola hirta* L. – Szatmár.
 392. *Viola reichenbachiana* Jord. ex Boreau (*V. sylvestris* L.) – Szatmár.
 393. *Vitis vinifera* L. subsp. *sylvestris* (C. C. Gmel.) Hegi (*V. sylvestris* L.) – Szatmáron.
 394. *Xanthium spinosum* L. – Szatmár.
 395. *Xanthium strumarium* L. – Szatmár.
 396. *Xeranthemum annuum* L. – A megye nyugati homokján.

E felsorolásban a 398 faj közül öt, más-más lelőhelyről kétszer szerepel; ennek alapján tehát Divéky Szatmár megyei gyűjteménye a XX. század elején 403 lapból állott.

A Fodor Ferenc által publikált fajlista nem meríti ki az egykor Szatmáron őrzött, Divéky által gyűjtött herbáriumi anyagot. 1984-ben, a korábbi szatmári katolikus gimnázium épületében működő Mihai Eminescu Főgimnázium szertárából, tanulmányozásra megkaptam egy régi gyűjteményt, amelyet ott *Divéky herbárium* néven tartottak nyilván. A 178 lapot tartalmazó két mappa fedelén a következő felirat olvasható: *Kővárvidéki növénygyűjtemény I – II*. A román nyelven írógéppel írt pár soros mellékelt útmutató szerint is a növényeket Divéky gyűjtötte, majd a kollektiót dr. Schöber Emil tanár rendezte. Megjegyzendő, hogy a lelőhely – Kővárvidék – is Divéky gyűjtésére utal, hiszen ott napjainkig más senki nem végzett botanikai kutatást. Ennek ellenére korábban úgy véltem (Karácsonyi, 2005), hogy az említett két mappában bekerült minden időközben megmaradt, Divéky által korábban preparált növény, sőt esetleg cserepéldány is. Ezt a feltevést arra alapoztam, hogy a Fodor által 1909-ben közölt flóralista Kővárvidékről mindössze 45 fajt sorol fel,

vagyis a szóban forgó gyűjteményből a legtöbb adat hiányzik. Továbbá az is problémát jelentett, hogy a szatmári herbáriumban lévő fajok közül néhány – mint például az *Urtica pilulifera* – nem „illet be” a kővárvidéki flórába.

Mivel a szatmári „Mihai Eminescu” Főgimnáziumban mai napig megőrizték e régi gyűjteményt (melynek egy kisebb része a közelmúltban ideiglenesen átkerült a megyei múzeumba), alkalmam volt újra átnézni azt, az időközben szintén előkerült, dr. Schöber által 1900 májusában készített flóralista melléklettel együtt. Ezek szerint a szóban forgó anyag valóban Divéky Ferenc kővárvidéki gyűjteménye, jóllehet a lapokon a termőhely nincs külön feltüntetve.

A kettőbe hajtott lapok nagysága 25 (valójában 50) x 40 cm, amelyeken sem a növény, sem pedig a kísérő cédula nincs rögzítve. A preparált példányok közül néhány szinte a felismerhetetlenségig töredékes; egy esetben pedig hiányzik. A herbáriumban kétféle kísérő cédula található. Helyenként megmaradt egy régebbi, sötét papírra írt változat, amelyen a latin név mellett a magyar és német is fel van tüntetve. Nincs kizárva, hogy ezeket Divéky Ferenc mellékelte. Az újabb keletű kísérő cédulákon, amelyeken az említett nevek mellett többször még a francia is szerepel, a növényfaj részletes leírása olvasható (nagysága; levél, szár, virág formája; néha felhasználása is). Ezeket Schöber németül, egy esetben pedig magyarul adja. Néhány herbáriumi lap mellől hiányzik a kísérő cédula; ezekben az esetekben a Schöber által mellékelte fajlistára támaszkodtunk. A növényfajok magyar nevének nagy része feltehetőleg a Diószeghi – Fazekas féle füvészkönyvből (1807) való átvétel, ami e kollekciónak XIX. századi eredetűre utal. Bár tény az is, hogy az említett nevek részben még az 1903-as kiadású Hoffmann – Wagner féle növényatlaszban is szerepelnek.

Igen valószínűnek tűnik, hogy Divéky ezt az életének utolsó két évében gyűjtött anyagot már nem tudta rendszerezni, és így ez a munka a gimnázium későbbi tanárára maradt. A továbbiakban a kővárvidéki gyűjtemény anyagát abban a rendszerben és írásmódban közlöm, amelyet Schöber Emil a mellékelte listán megadott. Az általa meghatározott fajok azonossága helyenként korrekcióra szorult, amely munkát Szatmari P. botanikussal közösen végeztünk el. Egyes fajok aktualizált nomenklatúrája, valamint revíziója (corr. megjegyzéssel) zárójelben mellékelve van feltüntetve.

Kővárvidéki növények

Rendezte

Dr. Schöber Emil 900/V.

- Mellékelt, írógéppel írt bejegyzés. -

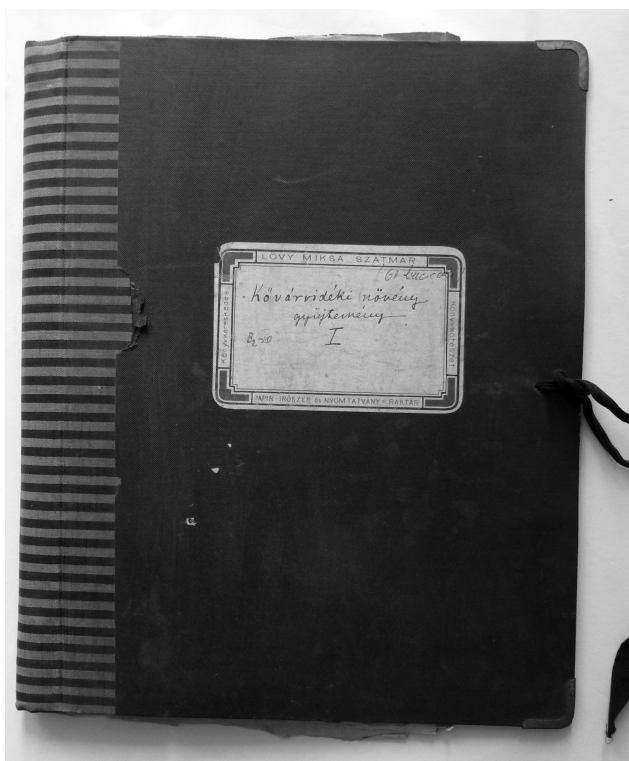
„HERBARUL A FOST COLECȚIONAT DE UN ELEV AL LICEULUI NUMIT DIVERKI ÎNTRE ANII 1866-1868, COLECȚIE DIN JUDEȚELE SATU MARE ȘI MARAMUREȘ.

Herbarul a fost revizuit în anul 1900 de prof. SCHÖBER”.

Magyarul: A herbáriumot a gimnázium Divéki (tévesen Diverki) nevű tanulója gyűjtötte 1866 – 1868 között Szatmár és Máramaros megyékben.

A herbárium revízióját Schöber tanár készítette 1900-ban.

Az alábbi felsorolás első oszlopában a herbárium cédulákon feltüntetett neveket, részben a revízió – amelyet Szatmari P. biológussal együtt végeztünk – nyomán korrektált taxonok, másrészt pedig a jelenleg érvényes szinonimák helyettesítik. Ez utóbbiak társneveit = jel előzi meg.

A Kővárvidéki növénygyűjtemény egyik mappafedele

Egyszikűek. Monocyledones.

I cs. Iris-félék. Iridaceae Juss.

1. *Gladiolus imbricatus* - (corr. - *G. communis*).
2. *Iris germanica*.
3. *Iris pseudacorus*.
4. *Iris sibirica*.

Iris sibirica a kővárvidéki növénygyűjteményből Szatmárról

5. *Iris germanica* – *Iris*.

II cs. Amarillis-félék. Amaryllidaceae R. Br.

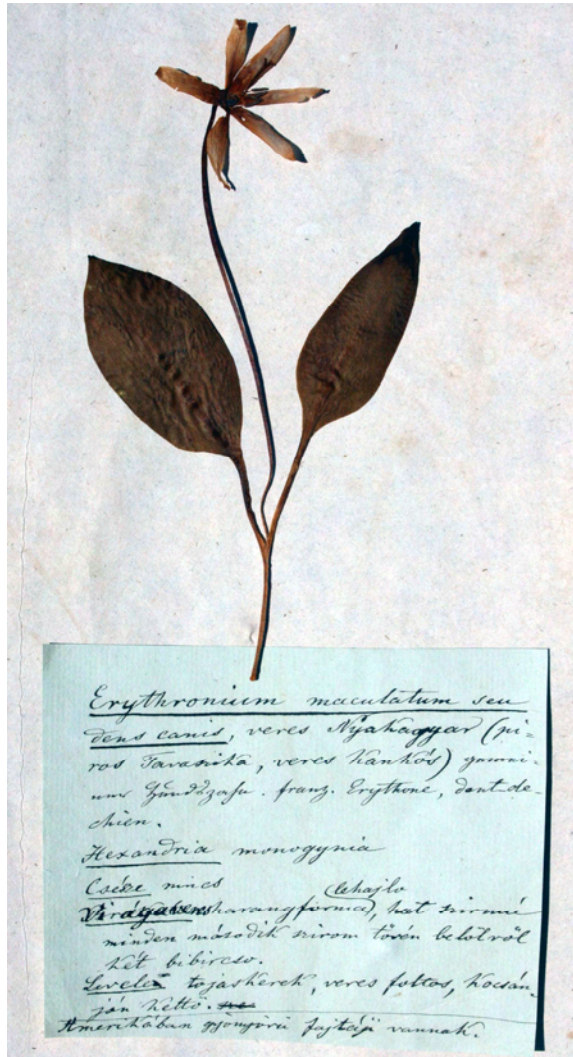
6. *Leucojum vernum*.
7. *Narcissus poeticus*.

III cs. Kikerics-félék. Colchicaceae DC.

8. *Crocus vernus* – (corr. - *Colchicum autumnale*).

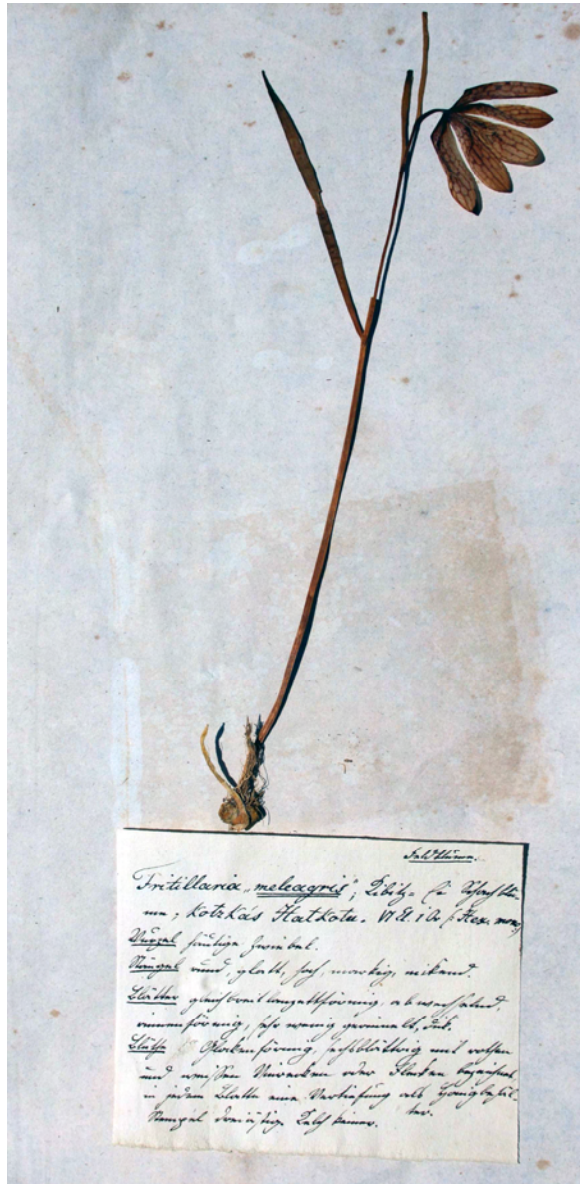
IV cs. Liliom-félék. Liliaceae DC.

9. *Maianthemum bifolium* = *Convallaria bifolia*.
10. *Polygonatum latifolium* = *Convallaria latifolia*.
11. *Convallaria majalis*.
12. *Polygonatum multiflorum* = *Convallaria multiflora*.
13. *Erythronium dens-canis* = *E. maculatum*.

***Erythronium dens-canis* a szatmári herbáriumból, magyar nyelvű kísérőcédulával**

14. *Fritillaria meleagris*.

Fritillaria meleagris a kővárvidéki növénygyűjteményből

15. *Muscari botryoides* = *Hyacinthus botryoides*.

16. *Lilium candidum*.

17. *Ornithogalum kochii* = *O. umbellatum*.

18. *Tulipa gesneriana*.

19. *Weitheimia viridiflora*.

V cs. Elecs-félék. Butomaceae R.

20. *Butomus umbellatus*.

VI cs. Kosborfű-félék. Orchidaceae.

21. *Listera ovata* = *Epipactis ovata*.

22. *Orchis morio* – (corr. - *O. abortiva*).

23. *Platanthera bifolia* = *Orchis bifolia*.

24. *Dactylorhiza incarnata* – (corr. - *Orchis latifolia*).

Kétszikűek. Dicotyledones.

a) Sziromtalanok

VII cs. Amaranthaceae

25. *Gomphrena globosa*.

VIII cs. Csalán-félék. Urticaceae Juss.

26. *Urtica pilulifera*.

***Urtica pilulifera* a szatmári herbáriumból, régi típusú kísérőcédulával**

IX cs. Fűtej-félék. Euphorbiaceae.

27. *Euphorbia cyparissias*.

28. *Euphorbia esula*.

X cs. Boroszlán-félék. Thymelaeaceae Juss.

29. *Daphne mezereum*.

XI cs. Göcsfü-félék. Polygonaceae

30. *Polygonum orientale*.

31. *Rumex acetosa*.

32. *Rumex acetosella*.

XII cs. Paréj-félék. Atriplicaceae Juss.

33. *Heracleum sphondylium* – (*Chenopodium viride*) (növény elcserélve ?).

b) Válszirmuak.

XIII cs. Somfa-félék. Cornaceae DC.

34. *Cornus sanguinea*.

XIV cs. Ernyősök. Umbelliferae Juss.

35. *Anethum graveolens*.

36. *Anthriscus sylvestris* – (corr. - *Cicuta minor*).

37. *Conium maculatum*.

38. *Daucus carota*.

XV cs. Krasszula-félék. Crassulaceae.

39. *Cotyledon coccinea* ? – (igen töredékes; meghatározhatatlan).

40. *Sedum hispanicum* – (corr. - *S. acre*).

41. *Sedum atratum*.

XVI cs. Füzény-félék. Lythraceae Juss.

42. *Lythrum salicaria* – (corr. - *L. virgatum*).

XVII cs. Rózsa-félék. Rosaceae Juss.

a) Dryadeae.

43. *Potentilla alba*.

44. *Potentilla anserina*.

45. *Potentilla argentea*.

b) Pomeae.

46. *Crataegus monogyna*.

47. *Spiraea crenata*.

XVIII cs. Hüvelyesek. Leguminosae Juss.

48. *Dolichos lablab*.

49. *Genista tinctoria*.

50. *Hedysarum argentatum*.

51. *Hedysarum coronarium*.

52. *Trifolium melilotus* = *Melilotus officinalis*.
XIX cs Szapindus-félék. Sapindaceae Bent. et Hook.
53. *Staphylea pinnata*.
XX cs. Fájvirág-félék. Balsaminaceae A. Rich.
54. *Impatiens balsamina*.
XXI cs. Gólyaorr-félék. Geraniaceae DC.
55. *Geranium phaeum* – (corr. - *G. maculatum*).
 56. *Geranium sanguineum* – (corr. - *G. sylvaticum*).
 57. *Geranium sanguineum* – (corr. - *Pelargonium geranium*).
XXII Mályva-félék. Malvaceae Juss.
58. *Malva silvestris*.
XXIII cs. Orbánczfű-félék. Hypericaceae DC.
59. *Hypericum perforatum* – (corr. - *H. ericoides*).
XXIV cs. Alsine-félék. Alsinaceae.
60. *Stellaria holostea* – (corr. - *S. palustris*).
XXV cs. Sziléne-félék. Silenaceae DC.
61. *Lychnis coronaria* = *Agrostemma coronaria*.
 62. *Agrostemma githago*.
 63. *Lychnis viscaria* – (corr. - *Cucubalus reflexus*).
 64. *Dianthus carthusianorum* – (corr. - *D. rupestris*).
 65. *Lychnis flos cuculi*.
 66. *Lychnis chalconica*.
 67. *Saponaria officinalis*.
 68. *Silene armeria*.
XXVI cs. Pacsirtafű-félék. Poygalaceae Juss.
69. *Polygala vulgaris*.
XXVII cs. Iboly-félék. Violaceae DC.
70. *Viola arvensis*.
 71. *Viola canina*.
 72. *Viola montana*.
 73. *Viola odorata*.
XXVIII cs Keresztesek. Cruciferae Juss.
74. *Cardamine pratensis*.
 75. *Alliaria petiolata* = *Erysimum alliaria*.
 76. *Hesperis matronalis*.
 77. *Iberis umbellata*.
 78. *Brassica nigra* – (corr. - *Sinapis arvensis*).

***Trollius europaeus* a kővárvidéki növénygyűjteményből**

XXIX cs. Mák-félék. Papaveraceae Juss.

79. *Glaucium corniculatum* – (corr. - *Papaver nudicaule*).

79 a). *Papaver rhoeas*.

- XXX cs. Nimfa-félék. Nymphaeaceae DC.
80. *Nuphar lutea* = *Nymphaea lutea*.
- XXXI cs. Sóska-félék. Berberidaceae Vent.
81. *Berberis vulgaris*.
- XXXII cs. Boglárka-félék. Ranunculaceae
82. *Anemone nemorosa*.
83. *Aquilegia vulgaris*.
84. *Caltha palustris*.
85. *Nigella damascena*.
86. *Paeonia officinalis*.
87. *Ranunculus acer*.
88. *Ranunculus trichophyllus* – (corr. - *R. aquatilis*).
89. *Ranunculus repens* – (corr. - *R. auricomus*).
90. *Ranunculus ficaria*.
91. *Ranunculus acris* – (corr. - *R. flammula*).
92. *Trollius europaeus*.
- XXXIV cs. Kőrontófü-félék. Saxifragaceae DC.
93. *Philadelphus coronarius*.
- XXXIV cs. Ligetéke-félék. Oenotheraceae Endl.
94. *Epilobium hirsutum*.
95. *Oenothera graveolens*.
- c) Forrtszirmuak.
- XXXV cs. Utifű-félék. Plantaginaceae
96. *Plantago media*.
- XXXVI cs. Plumbágó-félék. Plumbaginaceae Juss.
97. *Celosia argentea* – (corr. - *Statice repens*).
- XXXVII Kankalin-félék. Primulaceae Vent.
98. *Hottonia palustris*.
99. *Primula vulgaris* – (corr. - *P. veris*).
100. *Primula auricula*.
- XXXVIII cs. Ajakosak. Labiatae Juss.
101. *A. reptans* – (corr. - *A. pyramidalis*).
102. *Ajuga reptans*.
103. *Glechoma hederacea*.
104. *Hyssopus officinalis*.
105. *Lavandula multifida*.
106. *Lavandula spica*.
107. *Lamium album*.

***Hottonia palustris* a kővárvidéki növénygyűjteményből**

- 108. *Galeobdolon luteum* = *Lamium galeobdolon*.
- 109. *Lamium maculatum*.
- 110. *Lamium purpureum*.
- 111. *Melissa officinalis*.
- 112. *Melittis melisophyllum*.
- 113. *Ocimum basilicum*.
- 114. *Origanum majorana*.
- 115. *Salvia pratensis*.
- 116. *Teucrium marum*.
- 117. *Thymus pulegioides* – (corr. - *T. vulgaris*).

XXXIX Cs. Skrofularia-félék. Scrophulariaceae R. Br.

118. *Linaria vulgaris* = *Antirrhinum linaria*.
119. *Digitalis lutea*.
120. *Digitalis purpurea*.
121. *Verbascum nigrum*.
122. *Verbascum thapsus* – (corr. - *Verbascum phlomoides*).
123. *Veronica beccabunga*.

Veronica beccabunga a szatmári Divéky féle herbáriumából

124. *Veronica officinalis* – (corr. - *Veronica austriaca*).

125. *Veronica serpyllifolia*.
126. *Veronica spicata*.
XL cs. Érdeslevelűek. Asperifoliae L.
127. *Borago officinalis*.
128. *Echium vulgare*.
129. *Symphytum officinale*.
130. *Symphytum tuberosum*.
XLI cs. Burgonya-félék. Solanaceae Juss.
131. *Capsicum longum*.
132. *Datura stramonium*.
133. *Hyoscyamus niger*.
134. *Nicotiana tabacum*.
135. *Lycium barbarum* – (*Physalis alkekengi*) (növény elcserélve ?).
136. *Solanum dulcamara*.
137. *Solanum nigrum*.
XLII cs. Szulák-félék. Convolvulaceae.
138. *Convolvulus arvensis*.
139. *Convolvulus tricolor*.
XLIII cs. Gentiüsfüve-félék. Gentianaceae Juss.
140. *Gentiana asclepiadea*.
XLIV cs. Apocynum-félék. Apocynaceae R. Br.
141. *Vinca minor*.
XLV cs. Jazmin-félék. Jasminaceae R. Br.
142. *Jasminum officinale*.
XLVI cs. Olajfa-félék. Oleaceae Lindl.
143. *Syringa persica*.
144. *Syringa vulgaris*.
XLVII cs. Csengettyűke-félék. Campanulaceae Juss.
145. *Campanula vulgaris* – (corr. - *Campanula persicifolia*).
146. *Campanula patula* – (corr. - *Phyteuma pauciflora*).
XLVIII cs. Buzér-félék. Ruibiaceae Juss.
147. *Cruciata glabra* = *Valanthis (Vaillantia) cruciata*.
XLIX cs. Kaprifolium-félék. Caprifoliaceae Juss.
148. *Lonicera caprifolium*.
149. *Lonicera sempervirens*.
150. *Sambucus ebulus*.
151. *Sambucus nigra*.
152. *Viburnum opulus*.

L cs. Terjékfü-félék. Valerianaceae DC.

153. *Valeriana officinalis*.

154. *Centranthus ruber* = *Valeriana rubra*.

LI cs. Mácsonya-félék. Dipsacaceae DC.

155. *Succisa pratensis* – (corr. - *Scabiosa arvensis*).

LII cs. Fészkesek. Compositae Adans.

a) Félseres -virágúak.

156. *Helianthus tuberosus*.

157. *Taraxacum officinale* = *Leontodon taraxacum*.

158. *Tragopogon. pratensis subsp. orientalis* = *T. pratense*.

b) Csöves-virágúak.

159. *Santolina chamaecyparis* – (corr. - *Achillea falcata*).

160. *Achillea setacea* – (corr. - *A. millefolium*).

161. *Matricharia recutita* – (corr. - *Anthemis valentina*).

162. *Artemisia argentea* – (corr. - *Artemisia absinthium*).

163. *Aster alpinus* – (corr. - *Aster amellus*).

164. *Calendula officinalis*.

165. *Centaurea cyanus*.

166. *Centaurea moschata*.

167. *Carduus acanthoides* – (corr. - *Centaurea stoebe*).

168. *Chrysanthemum coronarium*.

169. *Felicia amelloides* = *Cineraria amelloides*.

170. *Senecio jacobaea* = *Cineraria pinnatifida*.

172. *Inula helenium*.

173. *Achillea ptarmica* – (corr. - *Matricharia asteroides*).

174. *Tanacetum parthenium* = *Matricharia parthenium*.

175. *Acmella oleracea* = *Spilanthes oleraceus*.

176. *Zinnia elegans* – (corr. - *Z. hybrida*).

177. *Xeranthemum annuum*.

E gyűjtemény értékelése kapcsán kiemelendő, hogy mindmáig nincs semmilyen más, a kővárvidéki növényvilágot feldolgozó munka. A felsorolt növények között számos termesztett faj is szerepel, míg néhány – mint a már említett *Urtica pilulifera* – jelenléte igazolásra szorul. Pontosabb lelőhely csak egy esetben van feltüntetve; a *Gentiana asclepiadea* kísérő céduláján ez szerepel: „Rhónaszéki hegyen”. Amint azt jeleztem, ez a Máramarosból származó növény talán cserepéldány lehet.

***Xeranthemum annuum* a kővárvidéki növénygyűjteményből**

E gyűjtemény bemutatását egy megoldatlan kérdéssel zárjuk: nem tisztázott, miért nem használta fel ezeket az adatokat Fodor Ferenc 1909-ben publikált Szatmár megyei flóralistájához. Ugyanis kétségtelen, hogy ekkor a bemutatott herbárium fellelhető kellett hogy legyen a katolikus gimnázium természetrajzi szertárában.

Rónaszékről származó *Gentiana (asclepiadea)* a szatmári herbáriumban

Arra vonatkozóan nincs pontos adatunk, hogy Divéky a szomszédos megyékben is gyűjtött volna anyagot, kivéve a Vásárosnamény környéket, ahol egy időben családjával lakott. Herbáriumi adatai alapján megfordult nemcsak Szabolcs megyében, hanem feltehetőleg Máramarosban is. Az viszont biztos, hogy számos fajt több példányban is begyűjtött, és másod-, harmad- stb. példányokat cserepartnerekhez juttatott el. A budapesti Természettudományi Múzeum herbáriumában, az általa Szamosudvariban szedett *Leucojum vernum* négy lapja ezt kétségtelenül igazolja. Meglepő, hogy a fiatal szatmári diák a kor mennyi jeles botanikusával épített ki cserekapcsolatokat. Így a magyar szakemberek közül a nagyhírű Hazslinszky Frigyessel, valamint a máramarosi flórát elsőként leíró Vágner Lajossal. Mi több, cserepéldányok kerültek hozzá Veszelszky

Antaltól, sőt még a híres J. Sadler gyűjteményből is. Eddigi ismereteink szerint 16 botanikussal állt csereviszonyban (Fodor, 1909).

Silene multiflora a budapesti Természettudományi Múzeum herbáriumából.
Divéky gyűjtése.

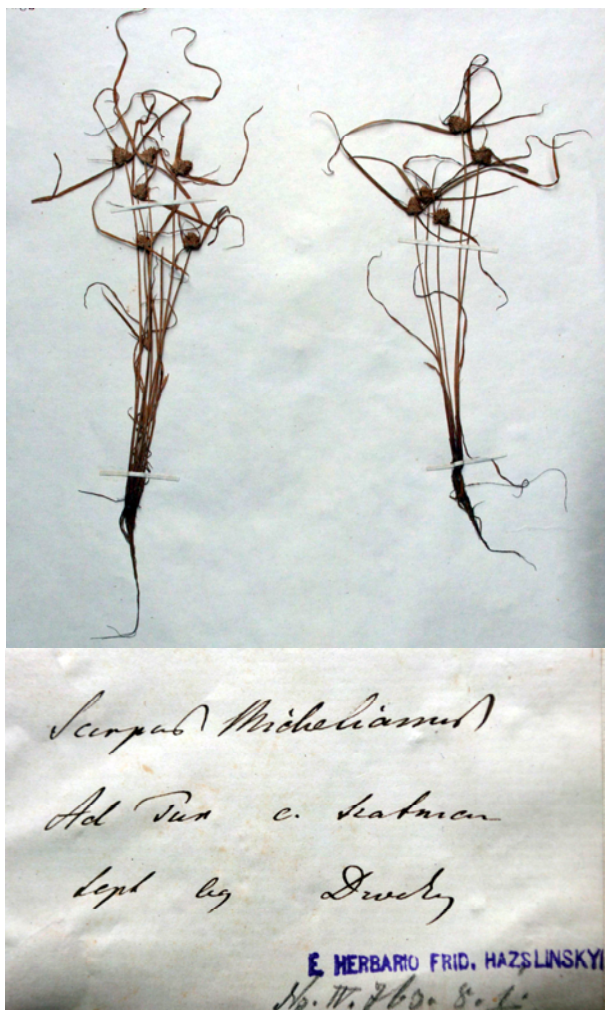

A Divéký által Nagykárolyban gyűjtött *Carex hordeistichos* a budapesti Természettudományi Múzeum herbáriumából

A budapesti Magyar Természettudományi Múzeum Növénytárában több Divéký által gyűjtött növényfajt őriznek. Az eddig elektronikusan regisztrált Kárpát-medencei gyűjteményben, Pifkó Dániel levele alapján, 22 Divékýtól származó herbáriumi lap szerepel. Ezek közül 11 Hazslinszky Frigyes gyűjteményéből származik, öt lap a

máramarosszigeti Vágner Lajostól, két lap pedig az Eötvös Lóránd Tudományegyetem herbáriumából. A kísérő cédulák legtöbbször feltehetőleg Divéky kézírása szerepel, néhányon pedig Hazslinszkyé. Három esetben a gyűjtés időpontja tévesen tüntették fel, ugyanis 1867 és 1868 helyett 1887 és 1888 szerepel. Az alábbiakban a budapesti múzeum elektronikus adatbázisában rögzített, Divéky által gyűjtött növényeket soroljuk fel, ahol a fajnevek (ha erre szükség volt), a revízió vagy szinonimizálás utáni változatban szerepelnek. Mellékelve a szekrénykataszteri számok (Sz.-).

1. *Agrostis canina* L. – Szatmár; 1867 június, Sz. - 5263.
2. *Agrostis capillaris* L. – Köves hegy, Felsőfalu, Sz. - 5459.
3. *Anthoxanthum odoratum* L. – Szatmár; (1887) 1867 június, Sz. - 3452.
4. *Arrhenatherum elatius* (L.) J. & C. Presl – Szatmár; 1867 június, Sz. - 409577.
5. *Avena fatua* L. – Kővár, (1887) 1867; szeptember, Sz. - 6810.
6. *Bolboschoenus maritimus* (L.) Palla – Szatmár; 1868 július Sz. - 348460.
7. *Calamagrostis arundinacea* (L.) Roth – Köves hegy, Felsőfalu; 1868 július, Sz. - 362506.
8. *Calamagrostis arundinacea* (L.) Roth – Köves hegy, Felsőfalu; 1868 augusztus, Sz. - 5595.
9. *Carex hordeistichos* Vill. – Kaplony; 1868 június, Sz. - 20570.
10. *Carex hordeistichos* Vill. – Nagykároly; (1888) 1868 május, Sz. - 20580.
11. *Chlorocyperus glomeratus* (L.) Palla – Jánd; 1866 szeptember, Sz. - 16691.
12. *Chlorocyperus glomeratus* (L.) Palla – Jánd; 1866 szeptember, Sz. - 16693.
13. *Cyperus fuscus* L. – Kővár, Sz. - 473288.
14. *Cyperus fuscus* L. – Kővár; 1867 augusztus, Sz. - 16579.
15. *Dichostylis micheliana* (L.) Nees – Túr folyó, Sz. - 17089.
16. *Heleochoa alopecuroides* (Pill. & Mitterp.) Host – Szatmár; 1867 augusztus, Sz. - 4270.
17. *Heleochoa alopecuroides* (Pill. & Mitterp.) Host – Szatmár, 1868 szeptember, Sz. - 4268.
18. *Milium effusum* L. – Szatmár, Sz. - 4116.
19. *Moehringia trinervia* (L.) Clairv. – Sár-erdő; 1867, Sz. - 51496.
20. *Orchis laxiflora* Lam. subsp. *elegans* (Heuff.) Soó – Pálfalva; 1867 június, Sz. - 589325.

Dichostylis michelianus a budapesti Természettudományi Múzeum herbáriumából. Diveky gyűjtése

21. *Phleum hubbardii* D. (*bertolonii* DC.) – Kővár; 1867 szeptember, Sz. - 646822.
22. *Pycreus flavescens* (L.) Rchb. ex Mössler – Tarna; 1867 augusztus, Sz. - 16454.

Újabbán itt még sikerült kilenc olyan Divekytól származó herbáriumi lapot azonosítani, amelyek nem szerepelnek a múzeum elektronikus adatbázisában:

1 (23). *Hieracium echioides* Lumn. – Szatmár megye, 1866 szeptember,
Sz. - 653297.

A Divéký által gyűjtött *Hieracium echioides* a budapesti múzeum
herbáriumából

- 2 (24). *Leucojum verum* L. – Udvari, 1867 március, Sz. - 30267.
- 3 (25). *Leucojum verum* L. – Udvari, 1867 március, Sz. - 39269.
- 4 (26). *Leucojum verum* L. – Udvari, 1867 március, Sz. - 39270.
5. (27). *Leucojum verum* L. – Udvari, 1867 március, Sz. - 39276.
6. (28). *Orchis laxiflora* Lam. subsp. *elegans* (Heuff.) Soó Szatmár megye, Sz. - 31998.
7. (29). *Rhamnus catharticus* L. – Szatmár megye, 1867 május, Sz. - 112299.
8. (30). *Silene multiflora* (Waldst. & Kit.) Pers. – Szabolcs megye, 1866 október, Sz. - 53230.
9. (31). *Spiraea chamaedryfolia* L. – Vámfalu, Mike hegy, Sz. - 23799.

Ennek a kilenc lapnak legtöbbje szintén a korábban említett herbáriumokból származik és utólag lett besorolva a budapesti Természettudományi Múzeum gyűjteménybe. Kivételt képez az egyik *Leucojum verum* példány, amely egykor a bresloui (Wroclaw) múzeumban őrzött H. Winkler féle kollekcióból került a magyar fővárosba.

Mindez kétségtelenné teszi, hogy a budapesti herbáriumban további Divéky által gyűjtött anyag található. Figyelembe véve, hogy a múzeum növénygyűjteményének jelenleg csak egy töredéke szerepel az elektronikus adatbázisban, Pifkó Dániel botanikus szerint, a szatmári diáktól származó herbáriumi lapok száma mintegy 200-ra tehető.

Egy újabb kiadvány arról értesít, hogy a kárpátaljai Ungváron (Uzsgorod) található Vágner Lajostól származó 139 lapból álló gyűjteményben is található Divékytól származó példány (Dzakhman, 2010). Andrik Éva értesítése alapján az Ungvári Nemzeti Egyetem herbáriumában található Divéky által gyűjtött fajok a következők:

1. *Hypericum tetrapterum* Fr. /*H. quadrangulatum* L./ – Nagy Búny.
2. *Carex vulpina* L. – Szatmár, 1867 május.
3. *Euphorbia amygdaloides* L. – Szatmár.
4. *Senecio jacobaea* L. – Felsőfalu, Köves hegy.
5. *Linum flavum* L. – Kis Búny (Priszlop), 1867 augusztus.
6. *Gladiolus imbricatus* L. – Vámfalu, Mike hegy, 1867 május.
7. *Kickxia elatine* (L.) Dumort. /*Linaria elatine* L./ – Vásárosnamény, 1866 október.

Ez utóbbi listán, minden esetben a Divéky által megadott nevek – revízió nélkül – szerepelnek.

A fiatal szatmári botanikus által gyűjtött anyagot minden bizonnyal még ma is őriznek ausztriai herbáriumokban is. Tény, hogy ő kiterjedt cserekapcsolatokat épített ki osztrák és német szakemberekkel is. A kor neves botanikusai közül A. Ausserdorfer (1813-1895), J.A. Bayer, H. Gandner (1832-1902), P.R. Hutter, E. Josch (1799-1874), D. Pacher, A. Skofitz (1822-1892) és R.F.K. Uechritz (1838-1886) is küldött növénytani anyagot a Divéky gyűjteményébe. Emellett a XX. század elején még más külföldi cserepartnerektől – Grabmayer, Heuser, Karl és Selbt – származó anyag is létezett a szatmári herbáriumban (Fodor, 1909). Így érthető, hogy több ausztriai herbárumba – Bécsbe, Grácba stb. – eljutott a Divéky által Szatmár vármegyébe gyűjtött anyag.

Divéky növényeket küldött az egykori kisújszállási tanárnak Jermy Gusztávnak is, aki 1880-ban kivándorolt az Amerikai Egyesült Államokba, ahová magával vitte a mintegy 5.000 lapból álló herbáriumát. Először Texasban telepedett le, majd San Antonio városban természetrajzi múzeumot alapított. Európai gyűjteményét a Missouri állambeli St. Louisban őrzik, Collection 1RG4/1/5/5 bejegyzéssel (Personal Papers), amelyben – feltehetőleg – a fiatal cserepartnerétől kapott botanikai anyag is helyet kapott.

Sajnos arról nem maradtak fenn feljegyzések, hogy milyen jellegű és mennyiségű herbáriumi anyag érkezett Szatmárra a cserepartnerektől. Abból kiindulva azonban, hogy mennyire széles körű cserekapcsolatai voltak, az általa kapott szárított növények mennyisége is jelentős kellett hogy legyen. Mindezt összegezve nem tűnik túlzottnak az a feltételezés, hogy egykor a szatmári gimnázium szertárában tetemes botanikai anyagot tároltak. Végül pedig az elmondottak mindenképp azt támasztják alá, hogy Divéky Ferenc 1866-1869 között, vagyis három év alatt akkora szakmai munkát végzett el, amelyre néhány szaktársának évtizedes időtartalomra lett volna szüksége.

VI. „VEZÉRFONAL A SZATMÁR KÖZELÉBEN TERMŐ VIRÁGOS NÖVÉNYEK MEGHATÁROZÁSÁRA”

Habent sua fata libelli (Terentius Maurus)
A könyveknek is megvan a maguk sorsa.

Miután Divéky Ferenc Szatmár környékének flóráját 1868-ig begyűjtötte, a címben említett kéziratos könyvet 19 éves gimnáziumi tanulóként írta meg. Ez a tény már magában is meglepő, sőt páratlannak minősíthető, amit csak tetéz az a megállapítás, hogy e munka olyan színvonalon van megírva, mintha ez egy jól felkészült és igen nagy tapasztalatokkal rendelkező botanikus tollából származna.

A kéziratos könyvnek, akárcsak a szerzőjének, megvolt a maga különös sorsa, amit a másfél évszázados múltjára való visszatekintés igen jól példáz. Létezéséről a gimnázium történetét bemutató munka már a XIX. század végén tudósít (Sarmaságh, 1896). 1909-ben, mikor Fodor Ferenc közzé teszi a Divéky herbárium Szatmáron még meglévő anyagát, több dolgot is megemlít ezzel a kézirrattal kapcsolatban. Leírásában van egy meglepő dolog, ami a következőkben idézett sorokból is kiolvasható. „Hogy milyen komolyan és ily fiatal ifjúnál csak a legkritkább esetekben tapasztalható alaposággal foglalkozott ő a növénytantal, mutatja egy, a nevezett gimn. természetrajzi szertárában talált litographikus munkája, melyet tanulóársai számára irt. Műve 81 oldalra terjed, címe *Vezérfonal a Szatmár közelében termő virágos növények meghatározására*. Benne önállóan határozó táblákba állítja a saját maga által e vidéken begyűjtött növényeket. A határozásra felhasznált karakterisztikumok teljesen megfelelőek, tehát a kis munkával minden akadály nélkül lehet határozni. A specíesek meghatározására nem terjed ki, csupán a genusok neveit adja. Úgy látszik azonban, hogy ő a specíeseket meghatározó táblákat is kidolgozta, – legalábbis erre mutatnak a genusok nevei mellett álló számok, de ez vagy nem jelent meg, vagy nem maradt fenn munkájának e része” (Fodor, 1909).

Mint már tudjuk, Fodor jól sejtette, hogy Divéky azt a részt is – pontosabban a fajok meghatározását – elkészítette, ami neki végül nem került a kezébe. Ez a tény eléggé enigmatikus, hiszen a növény-

gyűjteményt a gimnázium tanára, Schöber Emil bocsátotta a rendelkezésére, és az általunk tanulmányozott teljes terjedelmű kézirat első oldalán is az ő bejegyzése olvasható. Eszerint: „Ez a kis könyv jegyzetei, javításai alapján, nagyon valószínű, hogy Divékynek saját kézikönyve volt. Dr. Schöber Emil”. A legkézenfekvőbb magyarázat az, hogy a diákok használatára, a *Vezérfonal...*-ből több példány is készült, hiszen maga Fodor is „litographikus” munkának említi. Erre a legjobb bizonyíték, hogy az általunk vizsgált, bekötött kéziratban a nemek meghatározásának 33 számú lapja kétszer van meg. Ezek pedig nem „tükröképei” egymásnak, hanem teljesen más beosztásban vetették őket papírra, mi több, feltehetőleg a kettőt nem is ugyanaz a személy írta. Ez semmiképp nem sokszorosításra, hanem kézzel való másolásra utal. Közülük Fodorhoz egy olyan példány került, amely csak a kézirat első 81 oldalát tartalmazta.

A Szatmár Megyei Könyvtárban megőrzött kézirat (Biblioteca Județeană, Nr. Inv. M. S. 113) tehát az eredeti teljes szöveget tartalmazza, amelynek első – már említett 81 oldalas – része a családok és nemek meghatározását foglalja magába, míg a második – 156 oldalra terjedő – a fajok határozókulcsait és leírását ismerteti. A kemény kartonba bekötött kézirat korabeli papírra írt lapjainak méretei: 10,1 x 15,8 cm.

A kéziratos könyv első, a nemek meghatározásával befejeződő részének oldalai római számokkal sorszámozottak I-től LXXXIV-ig. A címlapot követő V-VIII. oldalakra terjedő első fejezet címe *Linné seregeinek meghatározása*. Ez magába foglalja a „seregek”, vagyis az osztályok besorolását, amely – mint Linné rendszerében – a „porodák”, vagyis a porzók alapján történik (Váczy, 1997). Divéky a seregek határozókulcsában, amely más korabeli magyar nyelvű botanikai irodalomban is jelentkezik (Schubert, 1856), kevés változtatást eszközöl; pontosabban kihagyta az alacsonyabb rendű fajokra, valamint a harasztokra vonatkozó részeket, és csak a virágos növénycsoportokat sorolja be.

Miután elkülöníti az Egy- (**Monoecia**) és Kétlakiakat (**Dioecia**), valamint az Anyahímesség (**Gynandria**) képviselőit (porzók ránöttek a bibe oldalára), rátér azon csoportok besorolására, amelyeknél a „porodák” vagyis a porzók szabadok (nem nőttek össze). Ide tartoznak az 1-12 porzósak, vagyis: Egyporzósak (**Monandria**), Kétporzósak (**Diandria**), Háromporzósak (**Triandria**), Négyporzósak (**Tetrandria**), Ötporzósak (**Pentandria**), Hatporzósak (**Hexandria**), Hétporzósak (**Heptandria**),

Vezérfonal

a Szatmár körében termő,
virágos növények meghatározására.

Szatmári tanulók számára

írta

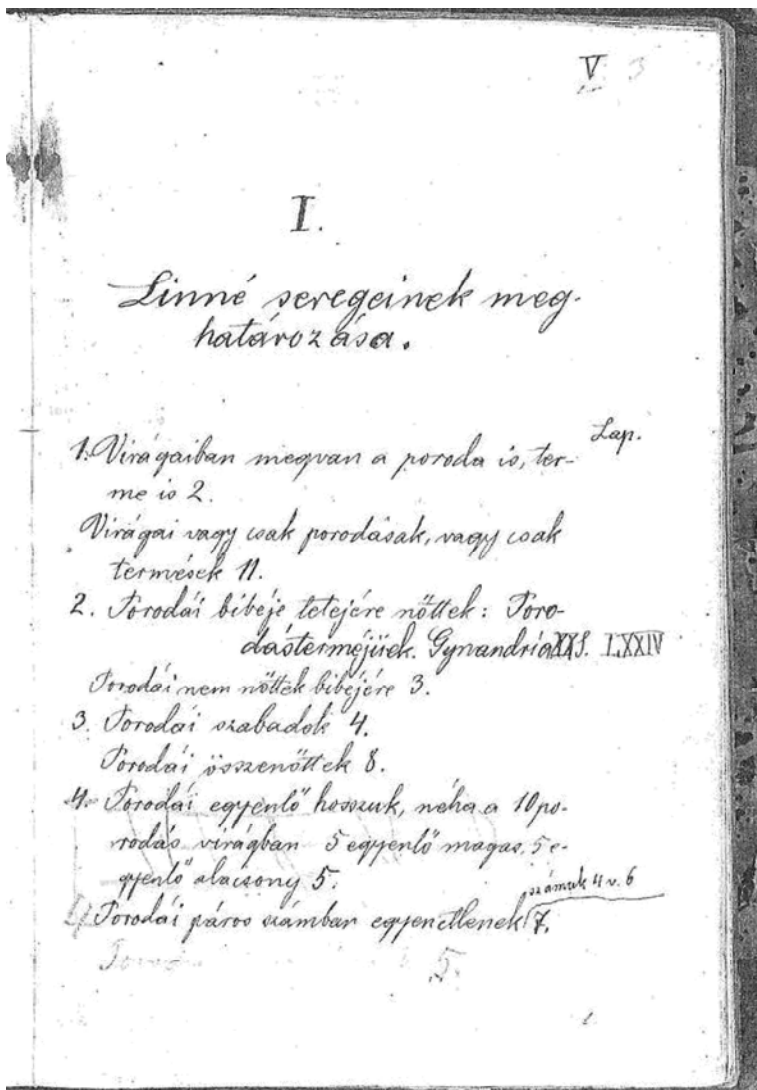
Divéky Ferencz,

VII. oszt. tanuló.

1868

Nyolcporzósak (**Octandria**), Kilencporzósak (**Enneandria**), Tízporzósak (**Decandria**), Tizenkétporzósak (**Dodecandria**), Húszporzósak (**Icosandria**) és Sokporzósak (**Polyandria**). Ezen belül elkülöníti a Két- (**Didynamia**) és a Négyfőporzósokat (**Tetradynamia**). A következő csoportban a Forrtportokuak (**Syngenesia**), valamint az egy oszlopba forrt porzószáluak, vagyis Egyfalkások (**Monadelphia**), valamint a Kétfalkások (**Diadelphia**), vannak besorolva.

A Vezérfonal... első fejezetének V. oldala

5. Porodái száma szerint 1-12-en vannak, tehát:

- a) Egy porodások. Monandria I. S. IX.
- b) Két porodások. Diandria II. S. X.
- c) Három porodások. Triandria III. S. XI.
- d) Négy porodások. Tetrandria IV. S. XII.
- e) Öt porodások. Pentandria V. S. XIII.
- f) Hat porodások. Hexandria VI. S. XIV.
- g) Hét porodások. Heptandria VII. S. XV.
- h) Nyolcz porodások. Octandria VIII. S. XVI.
- i) Kilenc porodások. Enneandria IX. S. XVII.
- j) Tíz porodások. Decandria X. S. XVIII.
- k) Tizenkét porodások. Dodecandria XI. S. XIX.

Porodái száma 12-ön felül van 6.

6. Porodái (szirmaival együtt) a csészé-
kolatárol nőttek: Husz porodások.

icosandria XII. S. XX.

Porodái a vacokból v. a magyon alól
indulnak: Sokporodások. Poly-

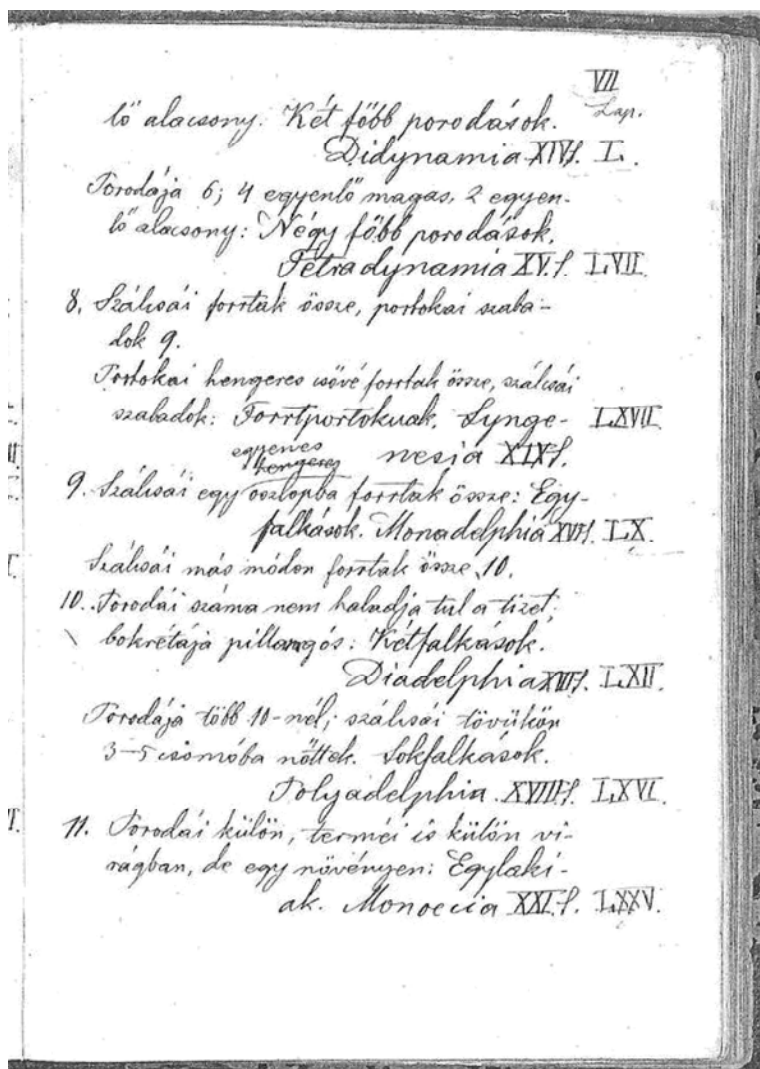
andria. XIII. S. XXI.

7. Porodája 4; 2 egyenlő magas, 2 egyen-

A Vezérfonal... első fejezetének VI. oldala

A második fejezet A nemek meghatározása Linné rendszere szerint, amely a IX-LXXXI oldalakra terjed, tulajdonképpen azon rész befejezése, amelyet már korábban Fodor (1910) is kézbe vehetett. A fenn említett XVIII. századi klasszikus munka felhasználása nyomán, a Divéky által tárgyalt seregek (vagyis osztályok) valamint rendek nem fedik a mai értelemben használt hasonló nevű rendszertani kategóriákat. A seregek

besorolása rendszerint a fenn említett kritérium, vagyis a porzók száma és helyzete alapján történik, míg a rendek leggyakrabban jelentkező kategóriái: egytermjűek (vagyis termőjűek) – **Monogynia**, kéttermjűek – **Digynia**, háromtermjűek – **Trigynia**, ... soktermjűek – **Polygynia**. De előfordulnak más jellegű rendek is; így például a Négyfőbbporodások – **Tetradynamia** (= keresztesvirágúak) seregében tartozó Táskások – **Siliculosa**, valamint Becősek – **Siliculososa**.

A Vezérfonal... első fejezetének VII. oldala

Ez a fejezet tartalmazza a Szatmár környékén azonosított növénynemzetségek határozókulcsait. Függetlenül attól, hogy e fejezetet melyik szakmunka felhasználásával készítette, kreatív munkára volt szükség, ugyanis határozókulcsába csak azokat a nemzetségeket sorolta be, amelyek az említett környéken honosak voltak. Így természetesen a szakkönyvekben előforduló genusok nagy része nála nem szerepel, ami pedig kétségtelenül azt jelentette, hogy a határozókulcsokat alaposan át kellett alakítania. Ez pedig már semmiképp nem minősíthető rutinfeleletnek egy gimnáziumi diák számára. A Divéky által kidolgozott határozókulcsok, amint ezt Fodor (1909) is megjegyzi, egyszerűek és könnyen használhatók. Ennek illusztrálására álljon itt a Sokporzósok meghatározására kidolgozott rendszer, amely a korabeli szaknyelvet, valamint a használatos nemzetségneveket is jól példázza. Ez utóbbi nevek után irt arab számok azt jelzik, hogy a kézirat következő fejezetében (A *fajok meghatározása*) az illető genus melyik oldalon szerepel.

XIII. Sereg. Sokporodások. **Polyandria.**

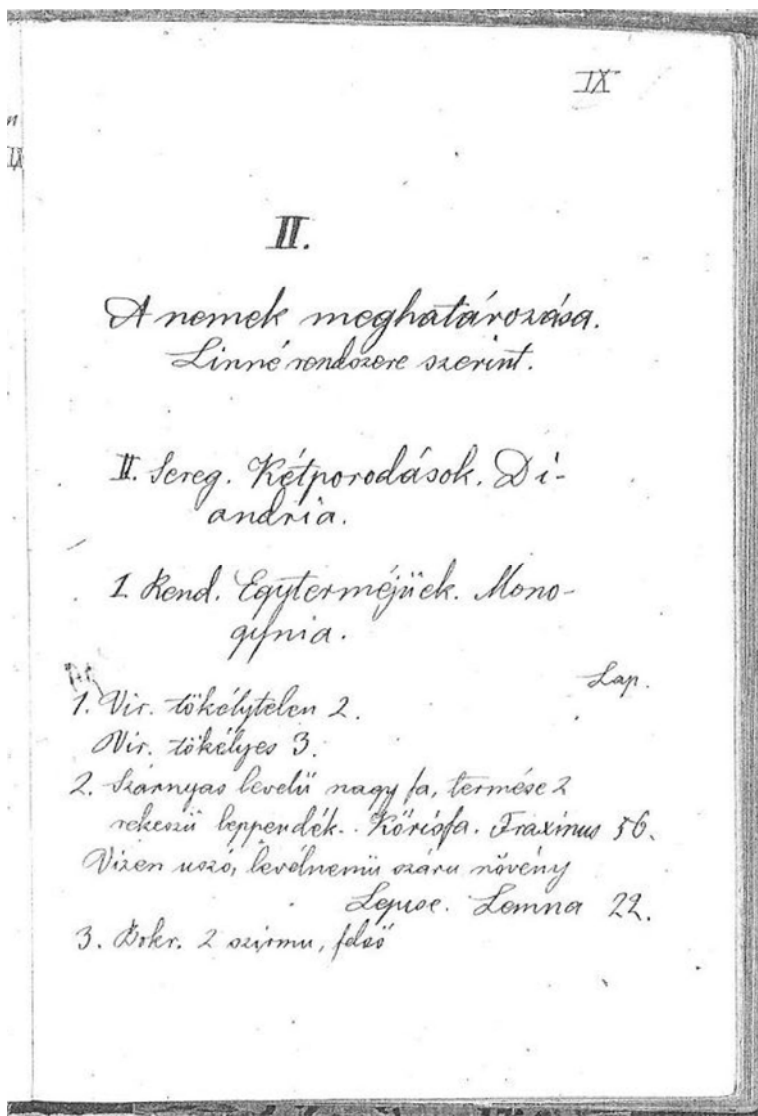
1. Rend. Egyterméjűek. **Monogynia.**

1. Csész. (Csésze) szíromnemű, felső levele sarkantyus ..... Sarkvirág. *Delphinium*. 9
..... Nincs sarkantyúja..... 2
2. Száraz növény 3
Víz növény 4
3. Bokr. (bokréta=szíromlevelek) négy szirmú 4
Bokr. 5 szirmú, virág kocsánján pergamennemű sárgászöld murva van ..... Szódokfa. *Tilia*. 114.
4. Virágz. (Virágzat) ernyős, tokja beczőalakú, 2 kopácsú, bibéje 2 karéjú ..... Gódricz. *Chelidonium*. 93.
Virágai magánosak, tokja gömbölyded, állandó bibéinek tövén lyukasodik ki ..... Mák. *Papaver*. 93.
5. Csész. 4 levelű, bokr. Fehér, sokszirmú ..... Nimfa. *Nymphaea*. 102.
Csész. 5 levelű, bokr. sárga, sokszirmú ..... Tórózsa. *Nuphar*. 102.

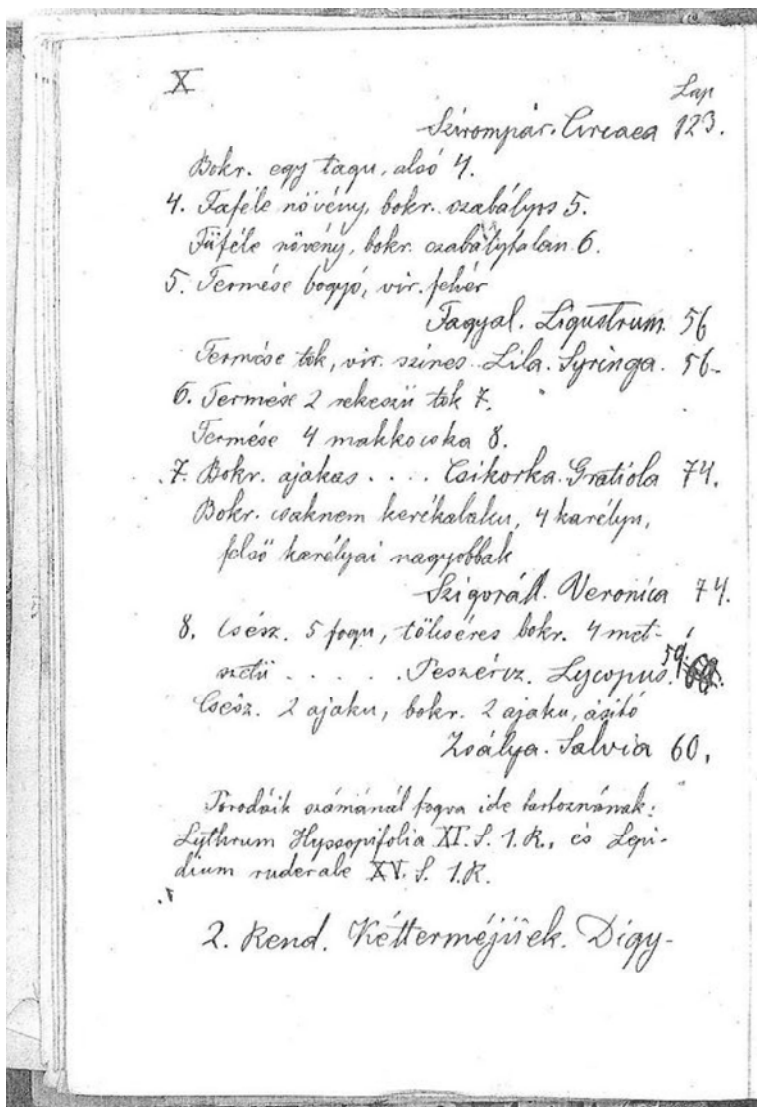
2. Rend. Két – sokterméjűek. **Di-polygynia.**

1. Termése belső oldalán nyíló tok ..... 2.
Termései fel nem nyíló makkocskák ..... 4.
2. Csész. színes, felső levele sarkantyú, tüsszője 1-5 ..... Sarkvirág. *Delphinium*. 93.
..... Vir. (Virág) szabályos, sarkantyutlan 3

3. Virágának csupán leple van, leple 5 szirmú, sárga, tüszője 5-10 ..... Gólyahír. *Caltha*. 92.
 Vir. tökélyesek, csésze 5 levelű pilis, szirmjai nyelesek, csövesek, 2 ajakuak, tövükön pikkellyel fedett mézgödör van, tokjai félig összenöttek ..... Kandilla. *Nigella*. 92.

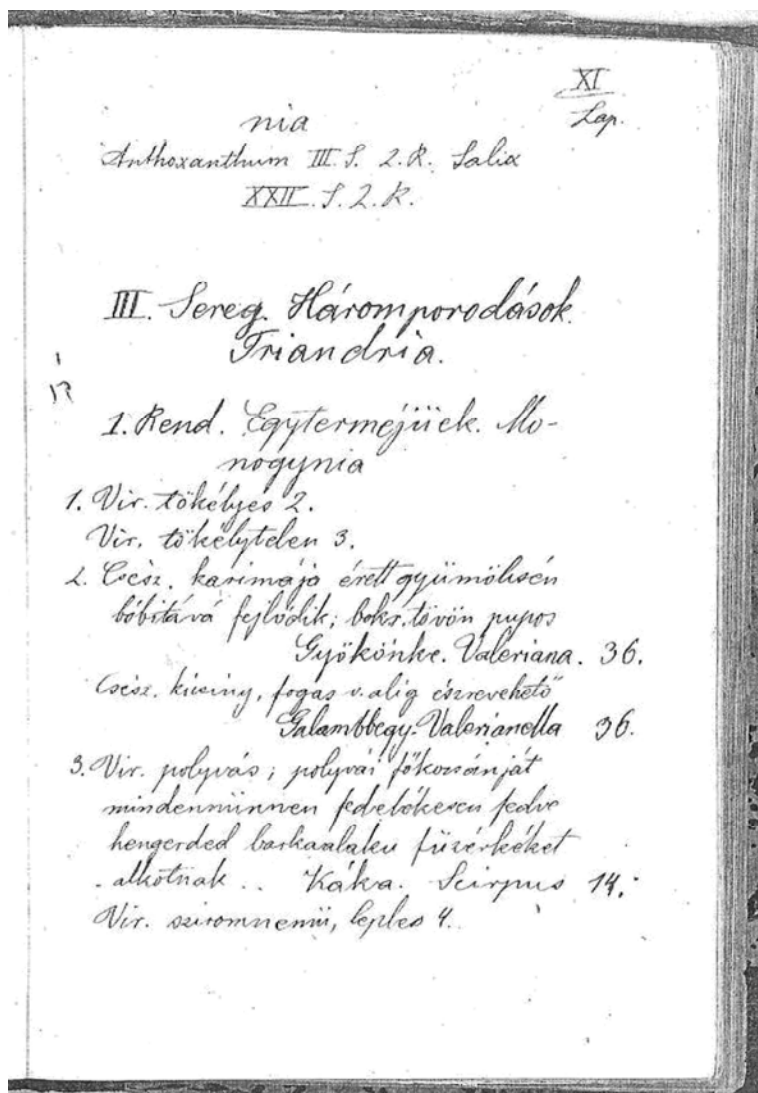
„A nemek meghatározása” című fejezet IX. oldala

„A nemek meghatározása” című fejezet X. oldala

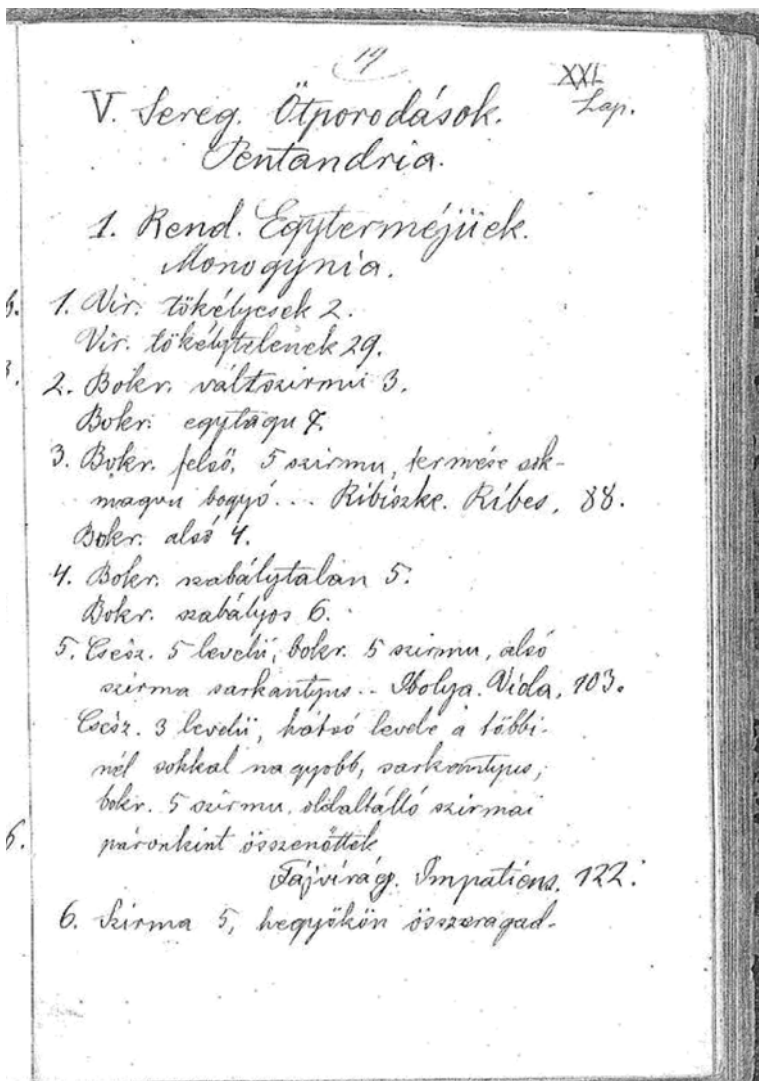
4. Vir. tökélyes	5
Vir. tökélytelen	6
5. Szirmainak nyaka fonalalakú, lemezöknél hosszabb. Apró növény ..	
..... Mizura. <i>Myosurus</i> . 89.	
Szirmai kurta nyakuak, tövükön pikkelyes mézgödör van.....	
.....Szíronták. <i>Ranunculus</i> . 90.	

6. Leplei a bimbóban fedélkésen hátalják egymást.....7
 Leplei a bimbóban kopácsosak v. a széleik befelé tőrödnék, magvai
 tollas csákósak ..... Bércse. *Clematis*. 89.
7. Vaczka domború, virágkocsányjainak tövén 3 levelű gallér van ....
 ..... Kökörcsin. *Anemone*. 89.
 Vaczka tányéralakú, kicsiny, virágkocsányai alatt nincs gallér .....
 ..... Virnác. *Thalictrum*. 89.

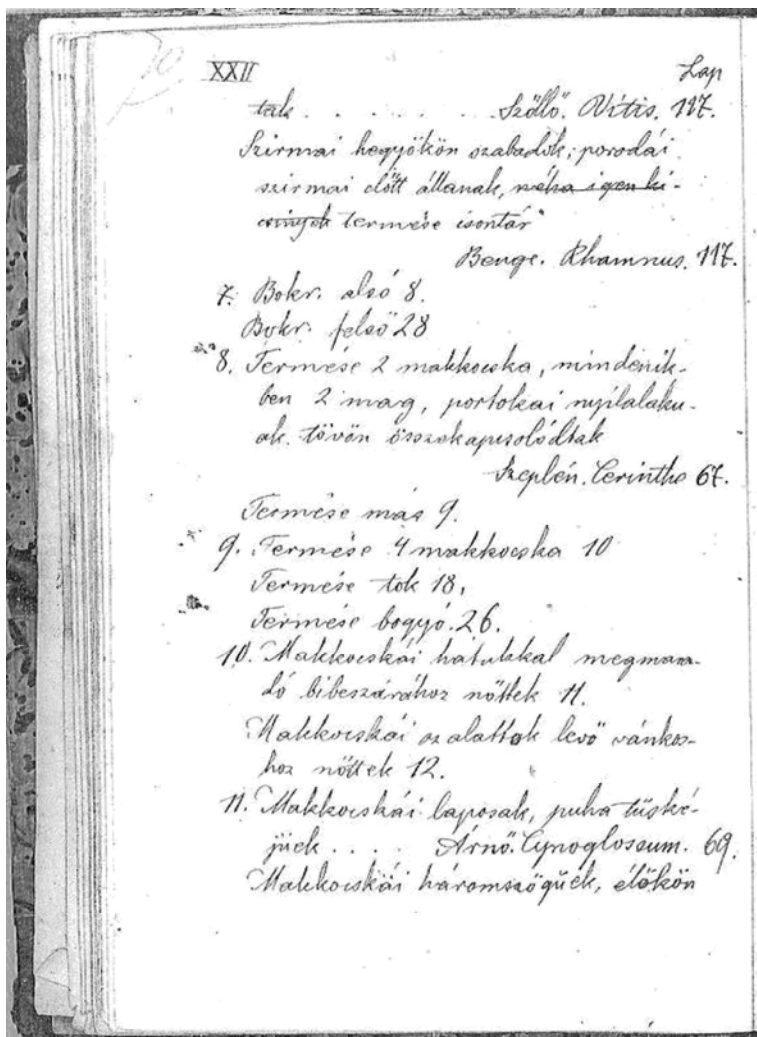

„A nemek meghatározása” című fejezet XI. oldala

A Divéky által besorolt 322 nemzetség legnagyobb része a helyi spontán flóra képviselőit összesíti, de vannak közöttük olyanok is, amelyhez Szatmár környékén természetett haszonnövények tartoznak. A szerző a korabeli nomenklátúra követelményeink megfelelően használja a nemzetségneveket. Kiemelendő, hogy ezek között olyanok is vannak, amelyeket munkájának elkészítése előtti évtizedekben írtak le, és ezek csak az akkori modern szakkönyvekben vagy folyóiratokban szerepeltek.

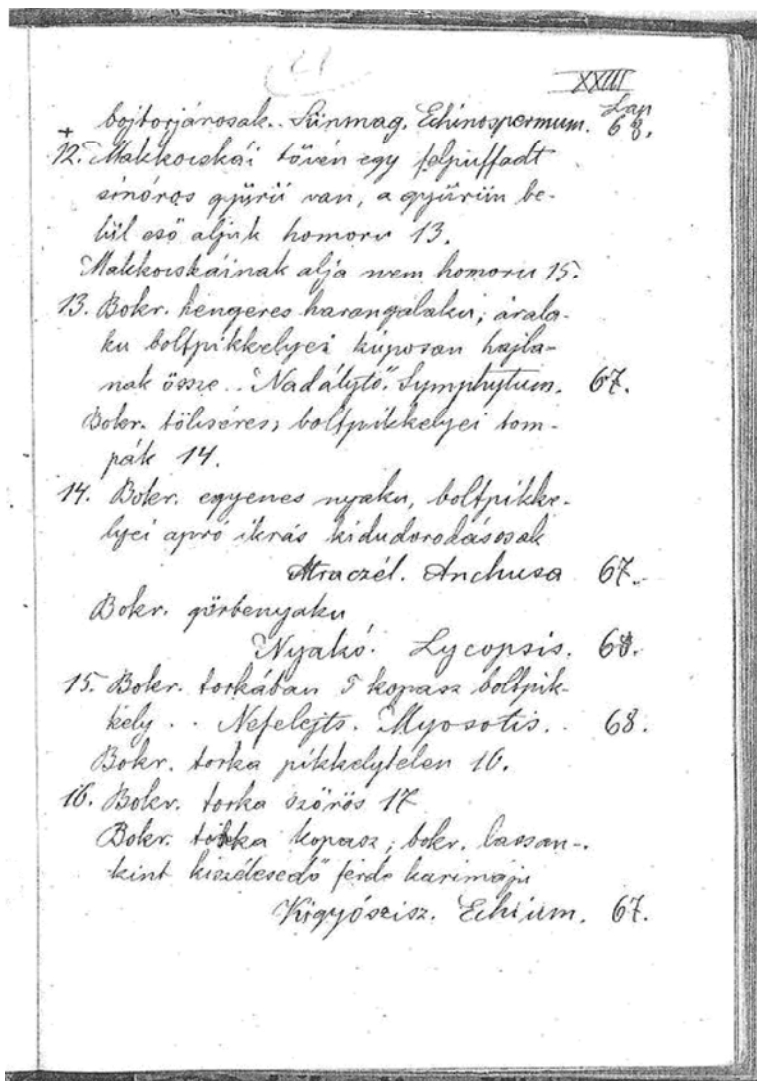

„A nemek meghatározása” című fejezet XXI. oldala

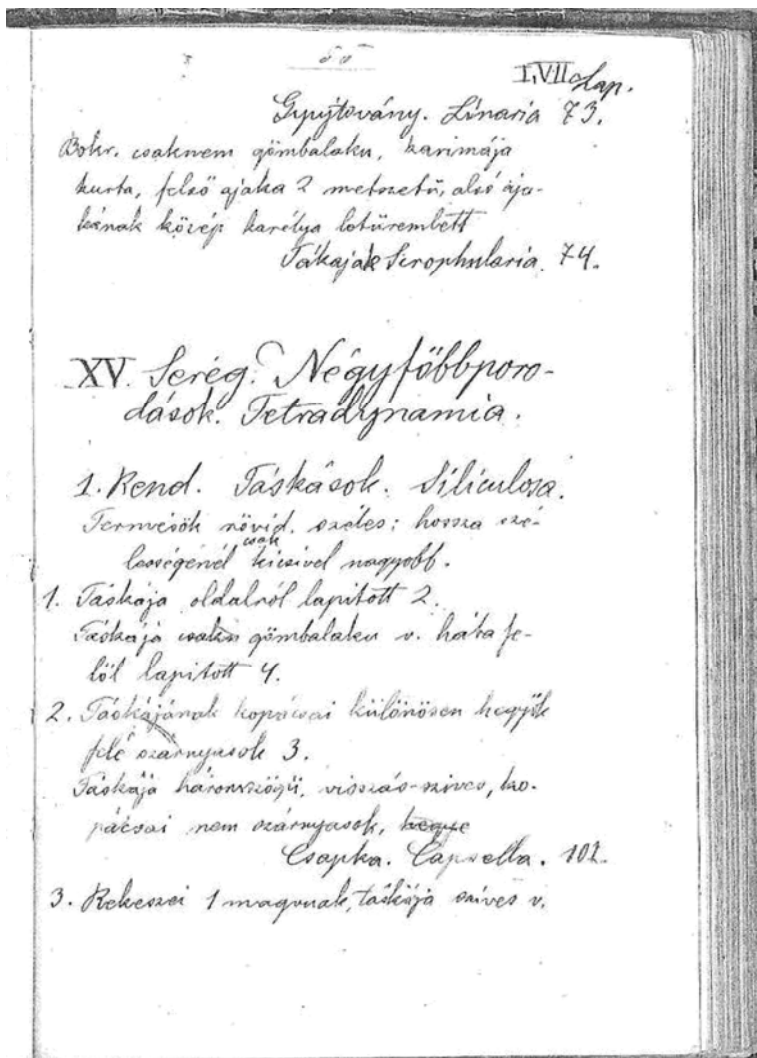
„A nemek meghatározása” című fejezet XXII. oldala

A nemzetségek magyar neveinek tekintetében nagyrészt a Diószeghy-Fazekas féle fűvészkönyvre támaszkodott, bár megjegyzendő, hogy az ott előforduló növénynevek közül meglehetősen sok nemcsak a XIX. század közepén volt használatos (Schubert, 1856), hanem még fél évszázaddal később is (Wagner, 1903). A szatmári diák ebben a tekintetben is igyekezett lépést tartani az új szakirodalommal, hiszen több olyan nemzetségnév, amely az említett fűvészkönyvben még nem szerepel, nála megtalálható.

„A nemek meghatározása” című fejezet XXIII. oldala

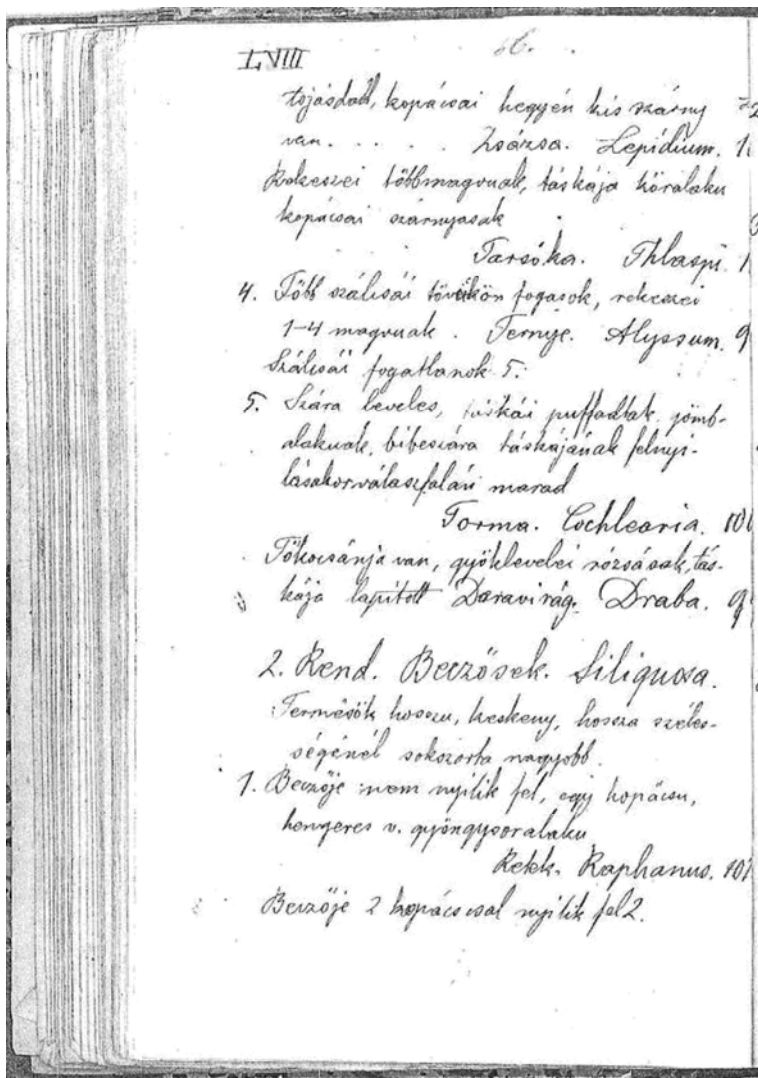
Azon nemzetségek közül, amelyeket rövid idővel a Diószeghi-Fazekas-féle (1807) fűvészkönyv megjelenése előtt írtak le, de itt már nem szerepelnek, ám Divéky kéziratába be vannak sorolva, megemlíjtük a következőket: bolhafű (*Pulicaria*), ebfog (*Cynodon*), galambbegy (*Valerianella*), likasír (*Corydalis*), sutabub (*Succisa*). Közülük néhány e név alatt megtalálható a Virányi fordításában megjelent Schubert-féle (1856)

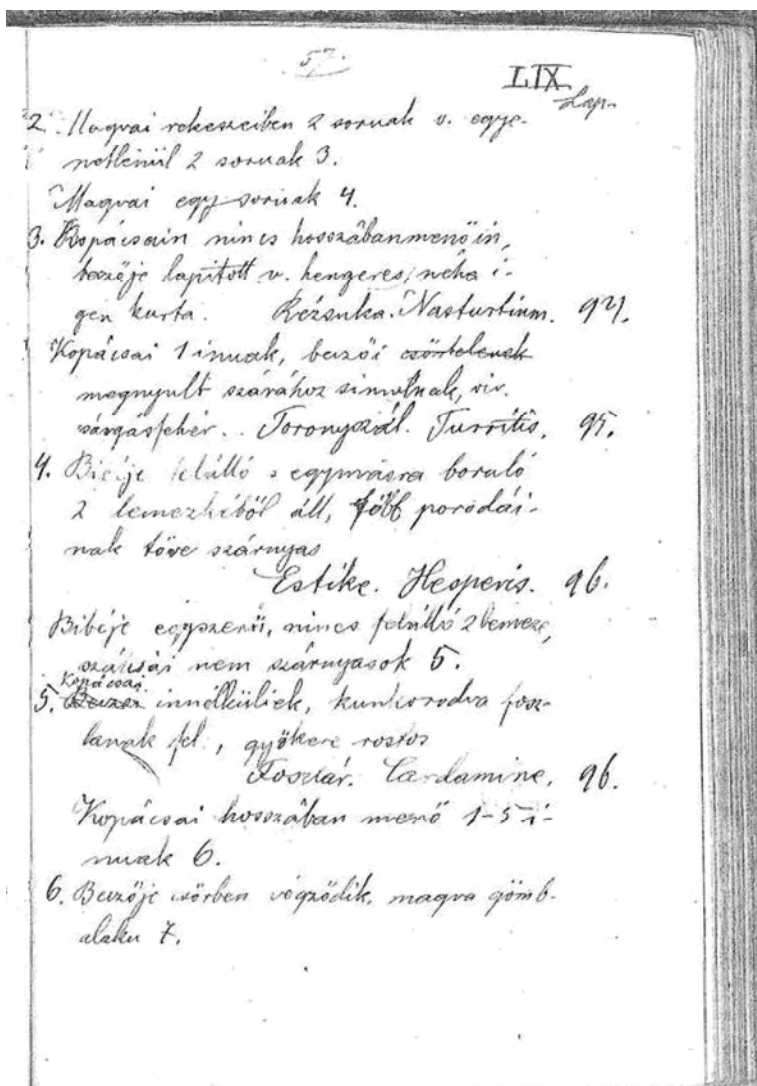
„A nemek meghatározása” című fejezet LVII. oldala

növényatlaszban is. Továbbá több olyan genus is létezik, amelyeket csak 1807 után iktattak be a szakirodalomba, és ezek természetesen szintén hiányoznak a fenn említett fűvészkönyvből. Ezek Divékynél a következő magyar nevek alatt szerepelnek: bibekonyty (*Listera*), bögreszeg (*Vaccaria*), édpázsit (*Glyceria*), lapár (*Platanthera*), nyelvencz (*Brachypodium*), tötíppan (*Eragrostis*). Az összehasonlított két botanikai munka magyar növénynevei között más különbségek is észlelhetők. Így a

debreceni füvészkönyvben kéthímpázsit néven szereplő *Anthoxanthum* a szatmári diák munkájában borjúpázsit, a tzirok (*Holcus*) – mézfü, míg az apárka (*Leontodon*) – farkasfog. Továbbá Divékynél minden *Myosotis* faj – nefelejts, míg Diószeghiéknél ezt a nevet csak a mocsári nefelejts (*Myosotis scorpioides*) viseli, a nemzetség többi faja pedig – mizsót. Mindez arra utal, hogy a Szatmár környéken előforduló nemzetségek bemutatását szerzője igyekezett több szempontból is korszerűsíteni.

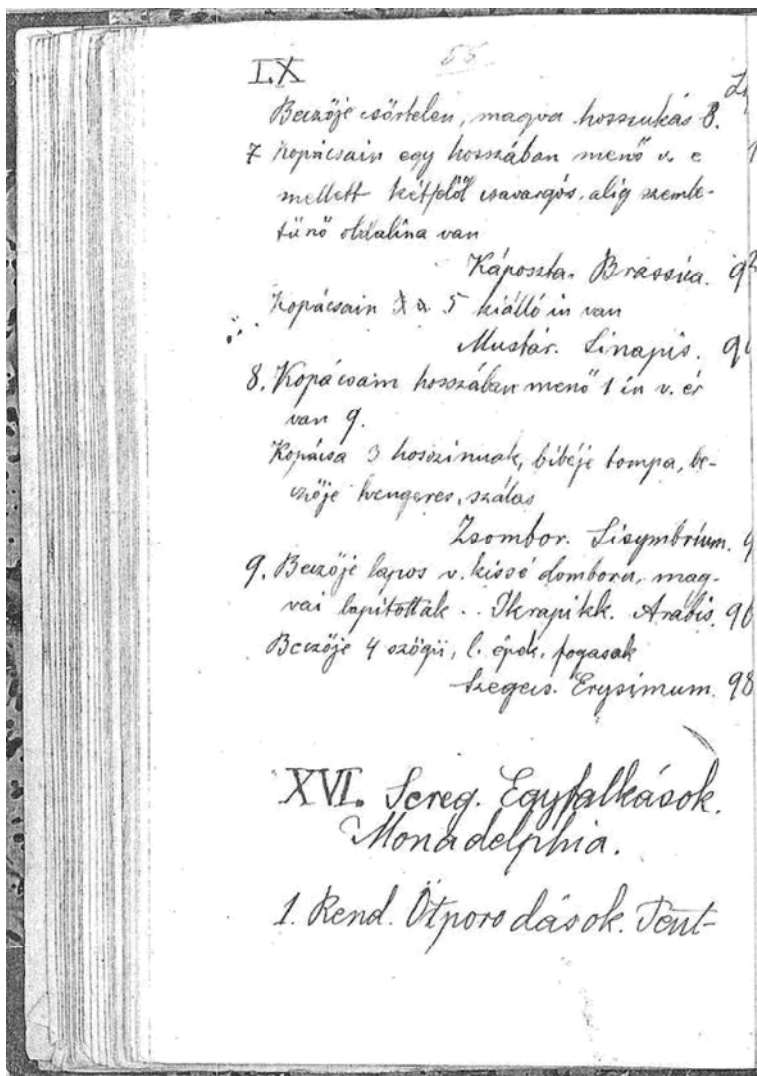

„A nemek meghatározása” című fejezet LVIII. oldala

„A nemek meghatározása” című fejezet LIX. oldala

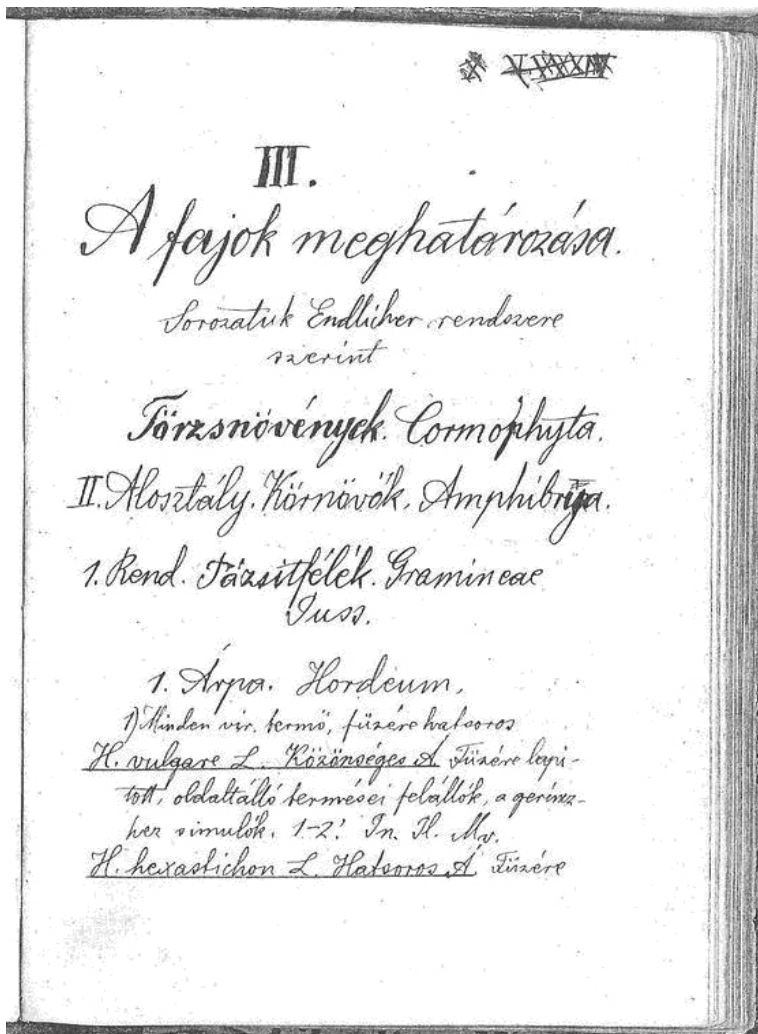
Divéky munkájának legtartalmasabb része az eddig teljesen ismeretlen, 156 oldal terjedelmű harmadik fejezet: *III A fajok meghatározása. Sorozatuk Endlicher rendszere szerint.* Ebben a szerző 80 „rendbe” – ami a mai szemlélet szerint a legtöbb esetben családnak felel meg – és 322 nemzetségbe besorolva 566 növényfaj leírását adja. Ugyanakkor elkészíti a fajok határozókulcsát.

„A nemek meghatározása” című fejezet LX. oldala

Ellentétben a II. fejezettel, itt a modernebb Endlicher-féle rendszert alkalmazza. Ez utóbbi kidolgozásánál, akárcsak a családok esetében, nem másolhatta ki a kulcsokat semmilyen botanikai könyvből, hiszen csak a Szatmár környéki fajokat vette figyelembe. A növényfajok jellemzésénél röviden kidomborítja a jellegzetes karaktereket, jelzi a virágzási időszakot, majd adja ezek magyar és a latin nevét a szerző feltüntetésével.

A növények magasságát nem centiméterekben és méterekben méri, hanem másodpercekben ("), percekben (') és fokokban (°).

„A fajok meghatározása” című fejezet 1. oldala

Az eredetileg megszerkesztett szöveghez helyenként az új fajokat cédulákra írva toldja be, amelyeken Divéky kézírását vélem felfedezni a herbárium lapjain szereplő betűk alapján. Az utólag besorolt speciesek miatt mind a felsorolt fajok, mind a nemek eredeti számozása megváltozott.

A továbbiakban bemutatjuk Divéky Szatmár környéki flóralistáját, a szerző által besorolt rendszertani egységekbe, megtartva az eredeti szöveget, valamint az általa használt rövidítéseket és aláhúzásokat. Az általunk eszközölt – főleg a növénynevek aktualitására vonatkozó módosításokat – zárójelben fűzzük hozzá.

III. A fajok meghatározása.

Sorozatok Endlicher rendszere szerint

Törzsnövények. Cormophyta.

II. Alosztály. Körnövéők. Amphibrya.

1. Rend. Pázsitfélék. Gramineae Juss.

1. Árpa. *Hordeum*.

1) Minden vir. termő, füzére hatsoros.

H. vulgare L. Közönséges Á.

H. hexastichon L. Hatsoros Á.

2) Oldalvirágai meddők.

H. distichon L. Kétsoros Á.

H. murinum L. Egér Á.

2. Rozs. *Secale* L.

S. cereale L. Gabona R.

3. Búza. *Triticum* L.

T. vulgare Vill. Közönséges B.

T. repens L. Taraczk B. /*Elymus repens* (L.) Gould/.

4. Vadóc. *Lolium* L.

L. perenne L. Utféli V. /Angolperje/.

L. temulentum L. Szédítő V.

5. Nyelvencz. *Brachypodium*. /Szálkaperje/.

B. pinnatum P.B. Szárnyas Ny. /Tollas szálkaperje/.

6. Csenkesz. *Festuca* L.

F. ovina L. Júh Cs.

F. elatior L. Magas Cs. /*F. pratensis* Huds. - Réti csenkesz/.

7. Rozsnok. *Bromus* L.

B. tectorum L. Fedél R.

B. sterilis L. Meddő R.

B. inermis Leyss. Árva R.

B. mollis L. Puha R. /*B. hordeaceus* L./.

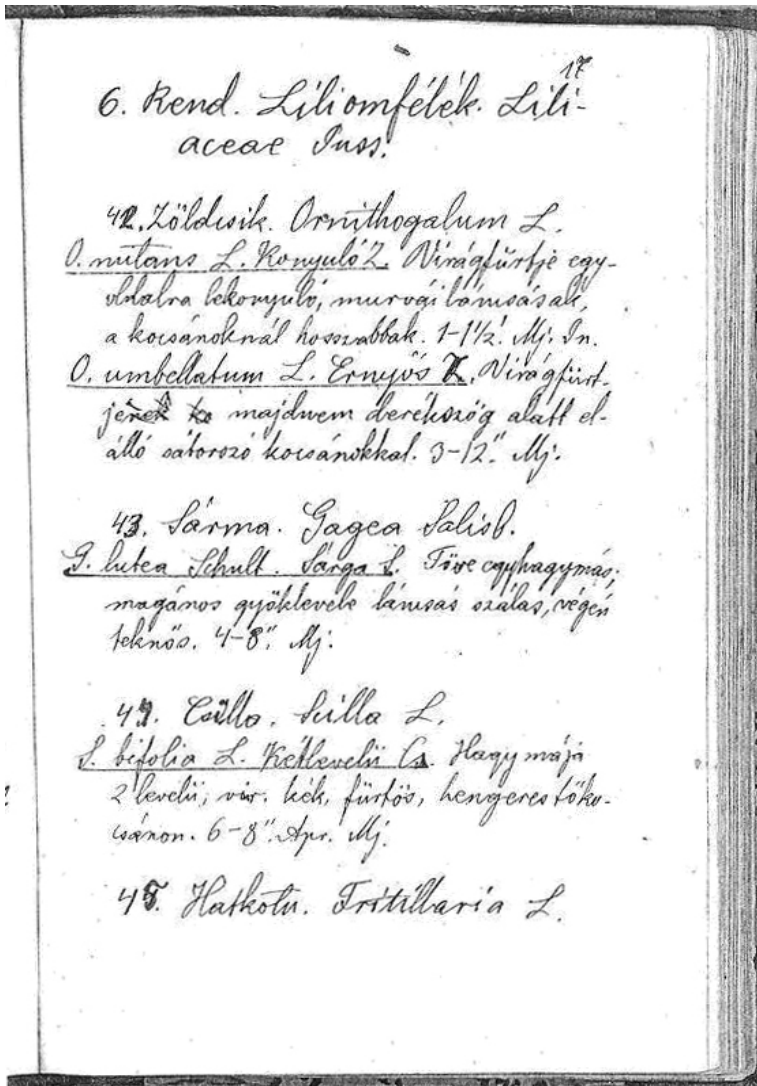
B. arvensis L. Mezei R.

B. secalinus L. Gabona R.

8. Czinczor. *Cynosurus* L.
C. cristatus L. Taréjos Cz.
9. Rezge. *Briza* L. /Rezgőfű/.
B. media. Közép R.
10. Ebír. *Dactylis* L.
D. glomerata L. Csomós E.
11. Perje. *Poa* L.
P. dura Scop. Kemény P. /*Sclerochloa dura* (L.) Beauv./ - Kőperje/
P. annua L. Nyári P.
P. nemoralis L. Ligeti P.
P. pratensis L. Mezei P.
12. Tőtíppan. *Eragrostis* P.B.
E. poaeoides P.B. Kesely T. /*E. minor* Host – Kis t./.
13. Édpázsit. *Glyceria* R.Br. /Harmatkása/.
G. fluitans R. Br. Harmat É. /Réti harmatkása/.
G. spectabilis M. et K. Fodorsás É. /*G. maxima* (Hartm.) Holmb. -
Vizi harmatkása/.
14. Fedőnád. *Phragmites* Trin. /Nád/.
Ph. communis Trin. Közönséges F.
15. Léhapót. *Melica* L. /Gyönygyperje/
M. nutans L. Fügő L. /Bókoló gyönygyperje/.
16. Polyvabur. *Koeleria* Pers. /Fényperje/.
K. cristata Pers. Taréjos P. /*K. macrantha* (Ledeb.) Schult. -
Karcú fényperje/.
17. Borjupázsit. *Anthoxanthum* L.
A. odoratum L. Szagos B.
18. Mézfű. *Holcus* L.
H. lanatus L. Pelyhes M.
19. Ürezab. *Arrhenatherum* P.B. /Franciaperje/.
A. elatius M. et K. Magas Ü. /Franciaperje/.
20. Zab. *Avena* L.
A. sativa L. Abrak Z.
21. Nápicz. *Aira* L.
A. caespitosa L. Gyepi N. /*Deschampsia caespitosa* (L.) P. Beauv.
– Gyepes sédbúza/.
22. Nádtíppan. *Calamagrostis* Roth
C. epigeios Roth. Siska N.
23. Típpan. *Agrostis* L.

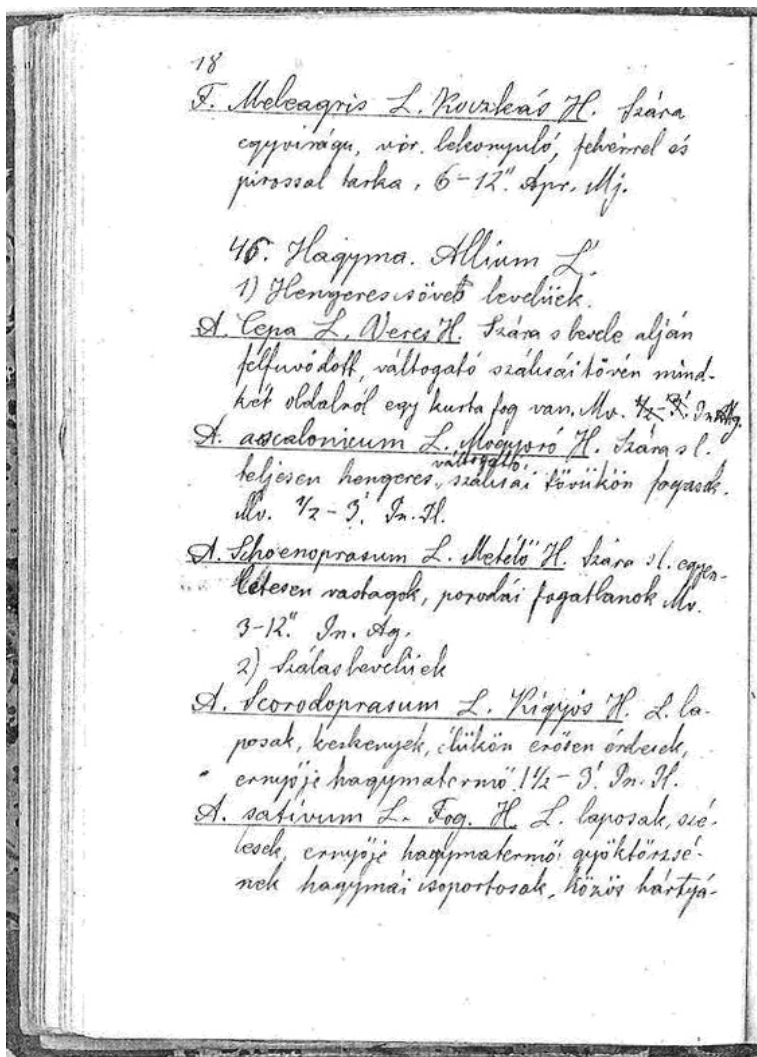
- A. stolonifera L. Tarackos T.
A. canina L. Eb T.
24. Kásafű. Milium L.
M. effusum L. Ziláltfejű K.
25. Ebfog. Cynodon Rich. /Csillagpázsit/.
C. dactylon Pers. Ujjas. E. /Közönséges csillagpázsit/.
26. Polyvacsucc. Phalaris L. /Kanáriköles/.
Ph. arundinacea L. Nádas p. /Pátlikafű/.
27. Komócsin. Phleum L.
Ph. pratense L. Réti K.
28. Bajuszfű. Crypsis Aith.
C. alopecuroides Schrad. Füzérés B. /C. alopecuroides (Piller & Mitterp.) Schrad./.
29. Ecsetpázsit. Alopecurus L.
A. pratensis L. Réti E.
A. geniculatus L. Bütykös E.
A. fulvus Sm. Kesely E. /A. aequalis Sobol. - Mocsári e./.
30. Köles. Panicum L.
P. sanguinale L. Pirók K. /Digitaria sanguinalis (L.) Scop. – Pirók ujjasmuhar/.
P. crus galli L. Kakasláb K. /Echinochloa crus-galli (L.) Beauv. - Kakaslábfű/.
P. miliaceum L. Kása K.
31. Muhar. Setaria P.B.
S. viridis P.B. Zöld M.
S. glauca P.B. Széna M.
32. Czirok. Sorghum Pers.
S. vulgare Pers. Közönséges Cz. /S. bicolor (L.) Moench)
33. Kukoricza. Zea L.
Z. mays L. Csöves K.
2. Rend. Palkafélék. Cyperaceae DC.
34. Sás. Carex L.
C. vulpina L. Róka S.
C. schreberi Schrank. Kopár S. /C. praecox Schreb. – Korai s./.
C. hirta L. Borzas S.
C. paludosa Good. Posvány S. /C. acutiformis Ehrh./.
C. riparia Curt. Parti S.
35. Káka. Scirpus L.

- S. palustris L. Árva K. /Eleocharis palustris (L.) Roem. & Schult.
 – Mocsári csetkáká/
S. lacustris L. Tavi K. /Schoenoplectus lacustris (L.) Palla -/.
S. maritimus L. Villás K. /Bolboschoenus maritimus (L.) Palla –
 Zsióka/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 17. oldala

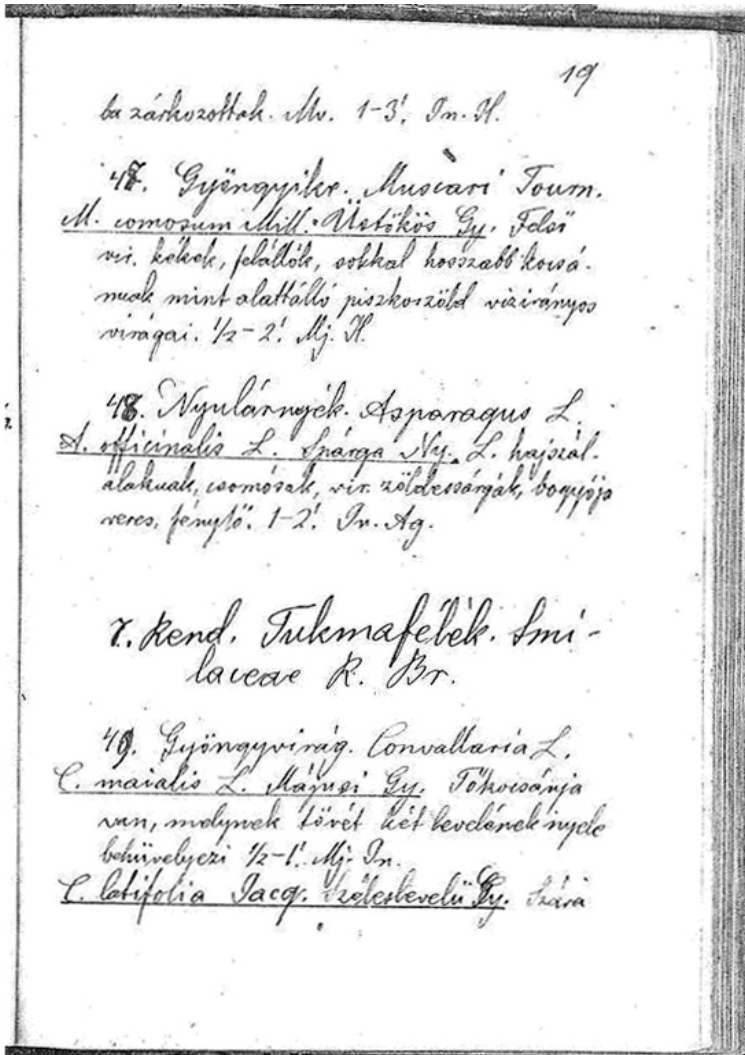
3. Rend. Hidórfélék. Alismaceae R.Br.
36. Hidór. *Alisma* L.
A. plantago L. Vizi H.
37. Nyílfü. *Sagittaria* L.
S. sagittifolia L. Nyíllevelü Ny. /*S. sagittifolia* L./.
38. Elecs. *Butomus* L. /Virágkáká/.
B. umbellatus L. Ernyős E.
4. Rend. Szittyófélék. Juncaceae Agard.
39. Szittyó. *Juncus* L.
J. effusus L. Béka Sz.
J. lamprocarus Jacq. Bütykös Sz. /*J. articulatus* L. – Fülemlé sz./.
J. compressus Ehrh. Sivatag Sz. /Laposszárú sz./.
J. bufonius L. Kétágu Sz. /Varanygy-sz./.
40. Luzula. *Luzula* DC. /Perjeszittyó/.
L. campestris DC. Mezei L.
5. Rend. Kikericsfélék. Colchicaceae DC.
41. Kikerics. *Colchicum*.
C. autumnale L. Zápsza K.
6. Rend. Liliomfélék. Liliaceae Juss.
42. Zöldcsik. *Ornithogalum* L. /Madártej/.
O. nutans L. Konyuló Z. /*O. boucheanum* (Knuth) Ascherson/.
O. umbellatum L. Ernyős Z.
43. Sárma. *Gagea* Salisb. /Tyúktaréj/.
G. lutea Schult. Sárga S.
44. Csilla. *Scilla* L. /Csillagvirág/.
S. bifolia L. Kétlevelű Cs.
45. Hatkotu. *Fritillaria* L. /Kockásliliom/.
F. meleagris L. Koczkás H.
46. Hagyma. *Allium* L.
- 1) Hengeres csöves levelűek.
A. cepa L. Veres H.
A. ascalonicum L. Mogyorós H.
A. schoenoprasum L. Metélő H.
A. scordoprasum L. Kigyós H.
- 2) Szálaslevelűek
A. sativum L. Fog. H.
47. Gyöngyike. *Muscari* Tourn.
M. comosum Mill. Üstökös Gy.

„A fajok meghatározása” című fejezet 18. oldala

48. Nyúlárnyék. Asparagus L. /Spárga/.
A. officinalis L. Spárga Ny.
7. Rend. Tukmafélék. Smilacaceae R.Br.
49. Gyöngyvirág. Convallaria L. /incl. – Salamonpecsét/.
C. maialis L. Májusi Gy.
C. latifolia Jacq. Széleslevelű Gy. Polygonatum latifolium (Jacq.)
Desf. – Széleslevelű salamonpecsét/.

C. multiflora L. Fürtös Gy. /Polygonatum multiflorum (L.) All. –
Fürtös salamonpecsét/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 19. oldala

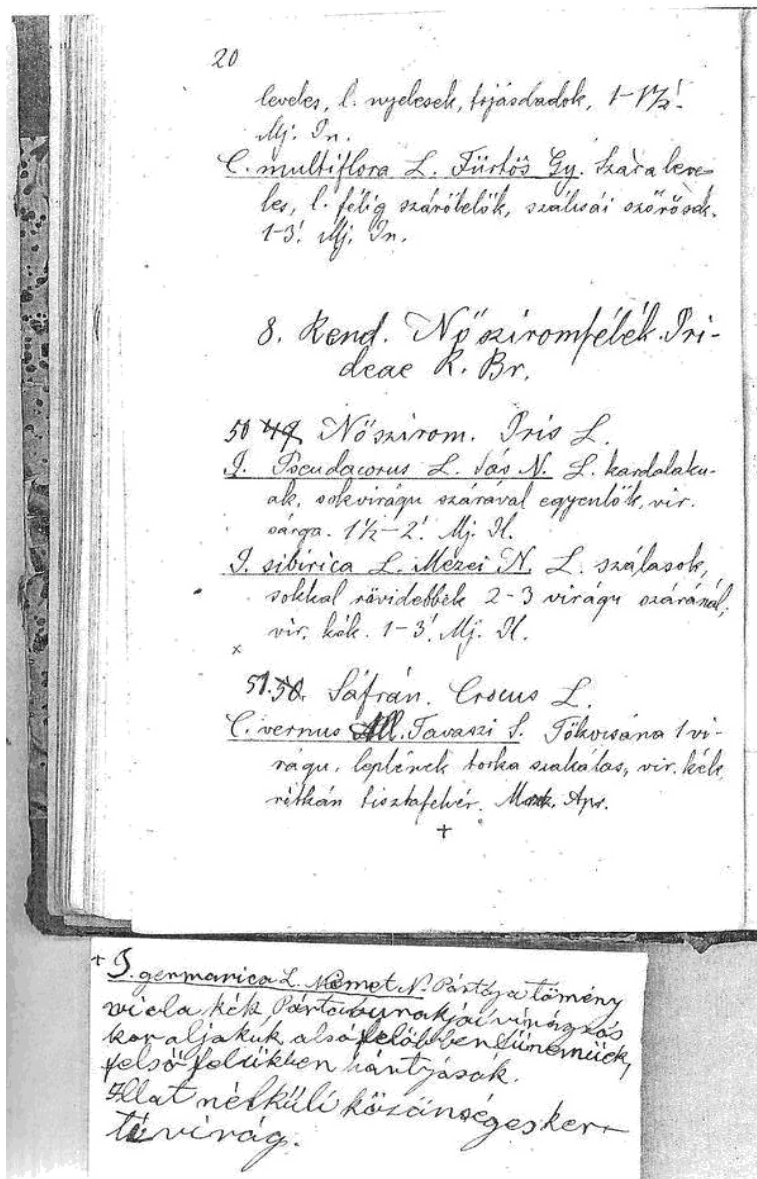
8. Rend. Nőszirmfélék. Irideae R.Br.

50. Nőszirm. Iris. L.

I. pseudacorus L. Sás N.

I. sibirica L. Mezei N. /Szibériai n./.

- I. germanica L. Német N.
I. graminea L. Pázsitos N.
 51. Sáfrán. Crocus L.
C. vernus All. Tavasz S.

„A fajok meghatározása” című fejezet 20. oldala, utólag betoldott cédulával

9. Rend. Amarilliszfélék. Amarryllideae R.Br.

52. Tőzike. *Leucojum* L.

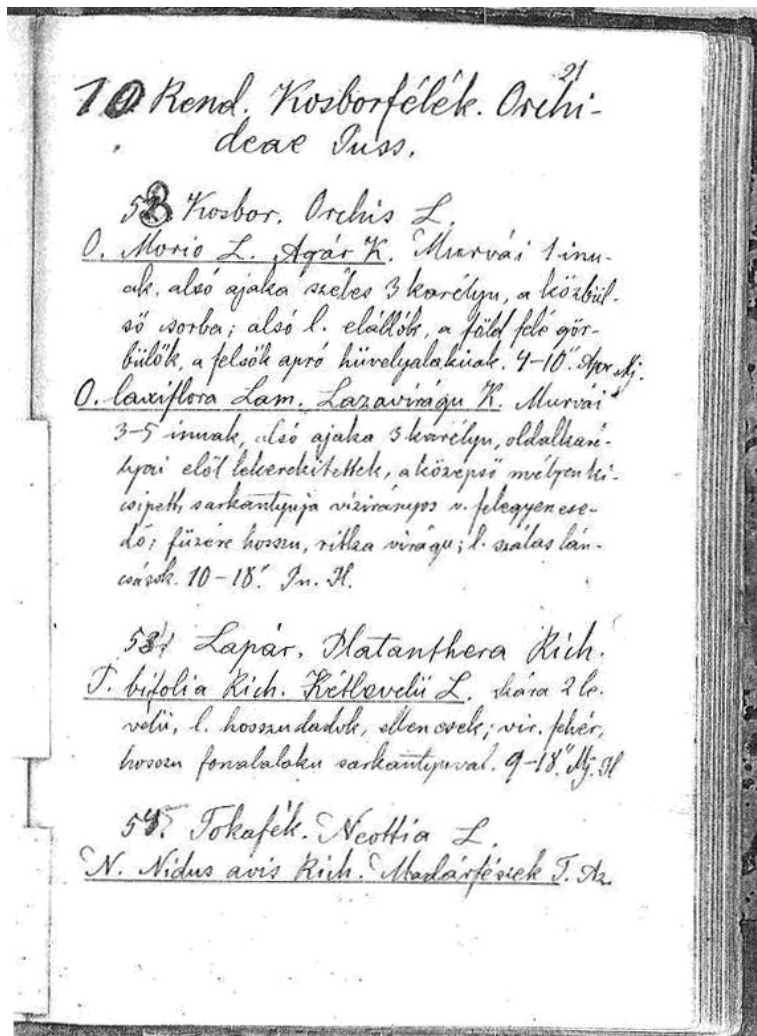
L. vernum L. Tavaszi T.

10. Rend. Kosborfélék. Orchideae Juss.

53. Kosbor. *Orchis* L.

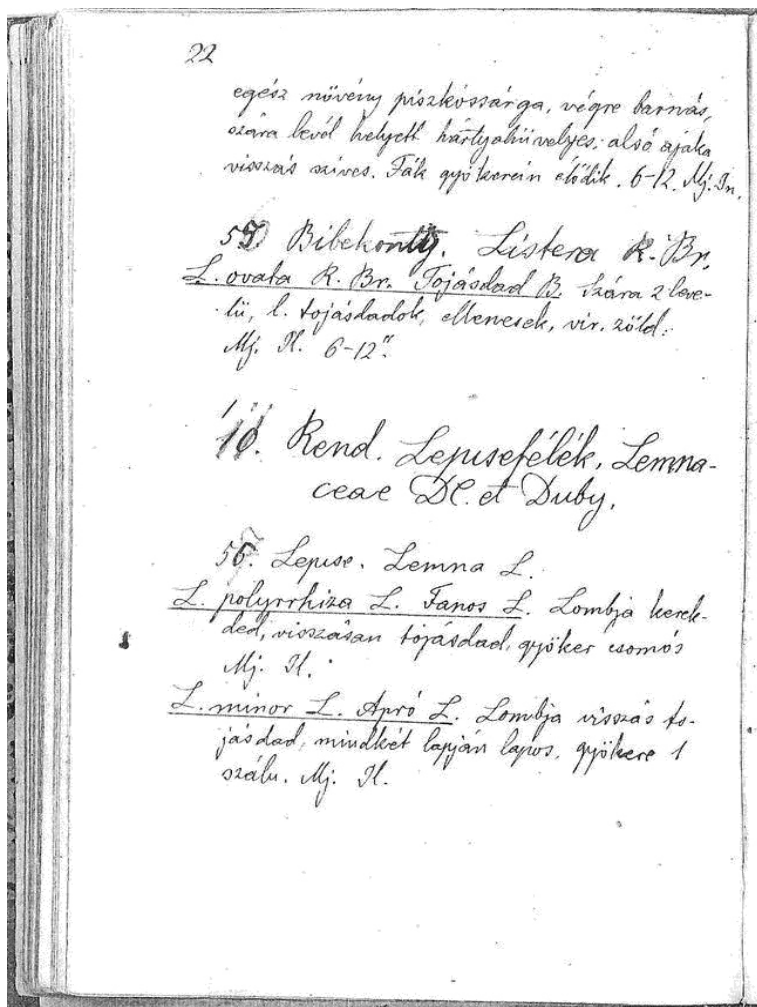
O. morio L. Agár K.

O. laxiflora Lam. Lazavirágú K.

„A fajok meghatározása” című fejezet 21. oldala

54. Lapár. *Platanthera* Rich. /Sarkvirág/
P. bifolia Rich. Kétlevelű L.
55. Tokafék. *Neottia* L. /Madárfészek/
N. nidus avis Rich. Madárfészek T.
56. Bibekonyty. *Listera* R.Br. /Békakonyty/
L. ovata R.Br. Tojásdad B.

„A fajok meghatározása” című fejezet 22. oldala

11. Rend. Lencsefélék. Lemnaceae DC. et Duby
 57. Lencse. *Lemna* L. /Békalencse/.

L. polyrrhiza L. Fanos L. /Spirodela polyrrhiza (L.) Schleid./ -
Bojtosbékalencse/.

L. minor L. Apró L.

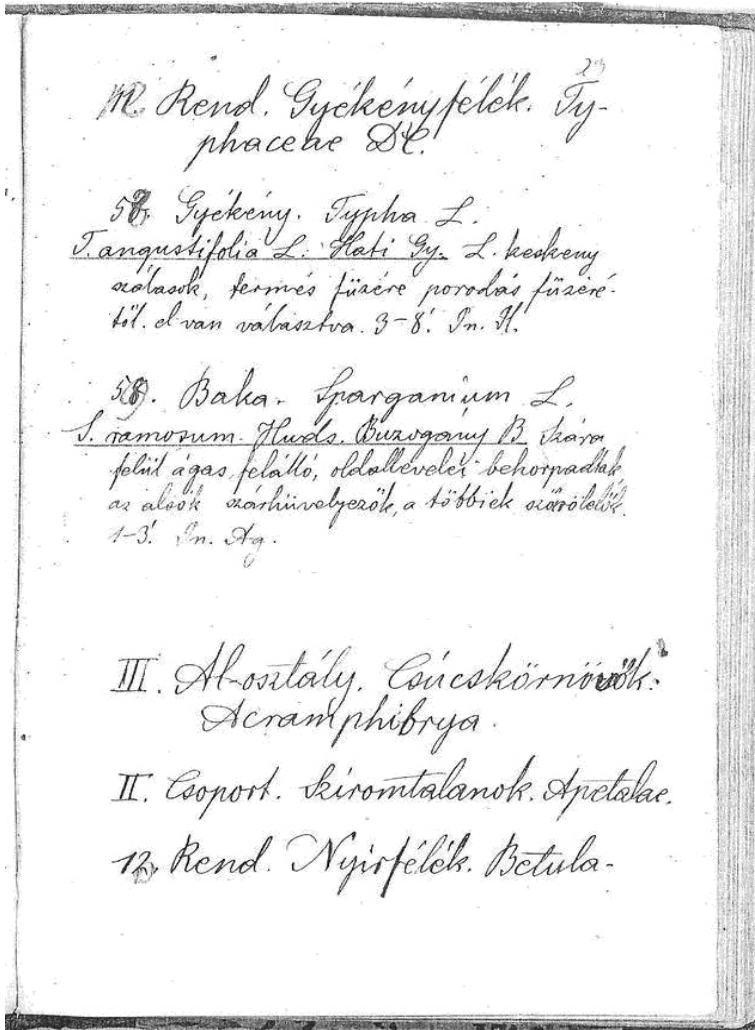
12. Rend. Gyékényfélék. Typhaceae DC.

58. Gyékény. Typha L.

T. angustifolia L. Hati Gy. /Keskenylevelű gy./.

59. Baka. Sparganium L. /Békabuzogány/.

Sparganium ramosum Huds. Buzogány B.

„A fajok meghatározása” című fejezet 23. oldala

III. Al-osztály. Csúcskörnövők. Acramphibrya

II. Csoport. Sziromtalanok. Apetalae.

13. Rend. Nyírfélék. Betulaceae Bartling
60. Égerfa. *Alnus* L.
A. glutinosa Gärtn. Mézgás É.
14. Rend. Kopáncstermők. Cupuliferae Rich.
61. Gyertyánfa. *Carpinus* Rich.
C. betulus L. Fehér Gy. /Közönséges gy./.
62. Mogyorófa. *Corylus* L.
C. avellana L. Közönséges M.
63. Tölgyfa. *Quercus* L.
Q. pedunculata Ehrh. Kocsányos T. /*Q. robur* L./
15. Rend. Szilfafélék. Ulmaceae Mirbel.
64. Szilfa. *Ulmus* L.
U. campestris L. Sima Sz. /*U. minor* Mill./
16. Rend. Eperfafélék. Moraceae Endl.
65. Eperfa. *Morus* L.
M. alba L. Fehér E.
M. nigra L. Szeder E.
17. Rend. Csalánfélék. Urticaeae Endl.
66. Csalán. *Urtica* L.
U. urens L. Apró Cs.
U. dioica L. Kétlaki csalán.
18. Rend. Kenderfélék. Cannabineae Endl.
67. Kender. *Cannabis* L.
C. sativa L. Közönséges K.
68. Komló. *Humulus* L.
H. lupulus L. Felfutó K.
19. Rend. Boglárfa. Platanaceae Mart. /Plantán(fa)félék/.
69. Boglárfa. *Platanus* L. /Platánfa/.
P. occidentalis. *Virginiai* B. /Nyugati p./.
20. Rend. Fűzfélék. Salicaeae Rich.
70. Fűz. *Salix* L.
S. mollissima Ehrh. Puha F. /*S. triandra* × *viminalis*/.
S. viminalis L. Kötő F. /Kosárfonó f./.
S. purpurea L. Csigolya F.
S. cinerea L. Hamvas F.

- S. alba L. Fehér F.
71. Nyárfa. *Populus L.*
P. alba L. Fehér Ny.
P. nigra L. Fekete Ny.
P. pyramidalis Rosier. Jegenye Ny. /P. alba L. cv. Roumi/
21. Rend. Libatopfélék. *Chenopodiaceae Vent.*
72. Paréj. *Spinacia L.*
S. inermis Mönch. Fegyvertelen P. /S. oleracea L. var. glabra
 (Mill.) Gürke – Nyári s./.
S. spinosa Mönch. Tüskés P. /S. oleracea L. var. oleracea – Téli s./.
73. Czékla. *Beta L.*
B. vulgaris L. Veres Cz.
 - mivel vált faja a fehér Cz. B. vulgaris Cicla L.
74. Libatop. *Chenopodium L.*
Ch. hybridum Pokolvar L.
Ch. urbicum L. Telekes L. /Faluszéli L./.
Ch. album L. Fehér L.
Ch. polyspermum L. Sokmagvú L.
Ch. vulvaria L. Büdös L.
75. Mángolt. *Blitum L. /Chenopodium L./*
B. glaucum Koch. Fakó M. /Chenopodium glaucum L. – Fakó
 libatop/.
76. Maglepél. *Atriplex L. /Laboda/.*
A. hortensis L. Kerti M.
77. Seprőfű. *Kochia Roth. /Bassia All./.*
K. scoparia Schrad. Kerti S. /B. scoparia (L.) Voss /
22. Rend. Amarántfélék. *Amaranthaceae Juss.*
78. Amaránt. *Amaranthus L. /Disznóparéj/.*
A. retroflexus L. Gyom A. /Szörös d./.
A. blitum L. Kövér A. /Zöld d./.
23. Rend. Czikkszárffélék *Polygonaceae Juss.*
79. Lórom. *Rumex L.*
 1) L. tövön elkeskenyedettek.
R. aquaticus L. Vizi L.
R. conglomerates Murr. Gyűrűs L. /Murvás l./.
R. crispus L. Bodros L.
 2) L. dárda v. nyílalakuak.
R. acetosa L. Sóska L. /Mezei sóska/.

- R. acetosella L. Madár L. /Juhsóska/.
80. Czikkuszár. Polygonum L. /Keserűfű/.
 1) Vir. fűzérkékbén
P. amphibium L. Vidra K.
P. lapathifolium L. Lórom K. /Lapulevelű keserűfű/.
P. persicaria L. Hódos K. /Baracklevelű keserűfű/.
 2) Vir. csomósak vagy magányosak a levelek hónaljában.
P. aviculare L. Porcsin K.
P. convolvulus L. Szulák K. /Fallopia convolvulus (L.) Á. Löve/.
P. dumetorum L. Folyó K. /Fallopia dumetorum (L.) Holub –
Sövénypohánka/.
24. Rend. Gégevirágúak. Aristolochiaceae Juss.
 81. Gégevirág. Aristolochia L. /Farkasalma/.
A. clematitis L. Farkasalma G. /Közönséges farkasalma/.
- III. Csoport. Forrtszirmuak. Gamopetalae.
25. Rend. Utifűfélék. Plantaginaceae Vent.
 82. Utifű. Plantago L.
P. maior L. Széleslevelű U. /Nagy ú/.
P. media L. Közép U. /Réti ú/.
P. lanceolata L. Keskenylevelű U. /Lándzsás ú/.
26. Rend. Gyökönkefélék. Valerianeae DC.
 83. Galambbegy. Valerianella Mönch.
V. olitoria Mönch. Tavaszi G. /V. locusta (L.) Latter. Em. Betcke
 – Saláta galambbegy/.
V. auricula DC. Füles G. /V. rimosa Bastard/.
84. Gyökönke. Valeriana L. /Macskagyökér/.
V. officinalis L. Macska Gy. /Orvosi macskagyökér/.
27. Rend. Mácsonyafélék. Dipsacaceae
 85. Mácsonya. Dipsacus
D. sylvestris Mill. Erdei M.
D. laciniatus L. Héjakut M.
86. Kazupa. Knautia Coult. /Varfű/.
K. arvensis Coult. Mezei K. /Mezei varfű/.
87. Sutabub. Succisa M. et K. /Ördögharaptafű/.
S. australis Rchb. Déli S. /Succisella inflexa (kluk) Beck – Déli
 csonkaír/.
28. Rend. Fészkesek. Compositae Adans.
 88. Pakócza. Eupatorium L. /Sédkender/.

- E. cannabinum L. Kender P.
89. Kalapfű. *Petasites* Tourn. /Acsalapu/
P. officinalis Mönch. Orvosi K. /P. hybridus (L.) P. Gartn., B. Mey. & Scherb. – Közönséges acsalapu/.
90. Szattyu. *Tussilago* L. /Martilapu/
T. farfara L. Lókörmű Sz. /Martilapu/.
91. Gerepcsin. *Aster* L.
A. punctatus W.K. Pettyegetett G. /A. sedifolius L./.
92. Küllőrojt. *Erigeron* L.
E. canadensis L. Seprencze K. /Conyza canadensis (L.) Cronquist – Betyárkóró/.
E. acris L. Bóbitás K.
93. Ritkaréj. *Solidago* L. /Aranyvessző/
S. virga aurea L. Aranyos R. /Közönséges aranyvessző/.
94. Sertecsék. *Inula* L. /Peremizs/
I. salicina L. Füzlevelű S.
I. britannica L. Lapályos L. /Réti peremizs/.
95. Bolhafű. *Pulicaria* Gärt. n.
P. vulgaris Gärt. n. Közönséges B.
96. Napvirág. *Helianthus* L.
H. annuus L. Napraforgó N.
H. tuberosus L. Csicsóka N.
97. Villamag. *Bidens* L. /Farkasfog./
B. tripartita L. Subázó V.
B. cernua L. Bókoló V.
98. Cziczkóró. *Achillea* L. /Cickafark/
A. millefolium L. Egérfark Cz. /Közönséges cickafark/.
A. nobilis L. Nemes Cz. – A r. kath. temetőben.
99. Montika. *Anthemis* L. /Pipitér/
A. cotula L. Büdös M.
A. arvensis L. Pallagi M.
100. Szíkfű. *Matricharia* L.
M. chamomilla L. Orvosi Sz.
101. Aranyvirány. *Chrysanthemum* L.
Ch. leucanthemum L. Ökörszem A. /Leucanthemum vulgare L. – Réti margaréta/.
Ch. inodorum L. Szagtalan A. /Matricharia perforata Mérat – Kaporlevelű ebszekfű/.

102. Üröm. *Artemisia* L.
A. absinthium L. Fehér Ü.
A. vulgaris L. Fekete Ü.
A. pontica L. Bárány Ü.
A. dracunculus L. Tárkony Ü.
103. Varádics. *Tanacetum* L.
T. vulgare L. Gilizta V. /Varádicskóró/.
104. Pamár. *Filago* L. /Penészvirág/.
F. arvensis. Gyepi P. /Gyapjas penészvirág/.
105. Gyopár. *Gnaphalium* L.
G. uliginosum L. Iszap. Gy.
106. Üszögőr. *Senecio* L. /Aggófű/.
S. vulgaris L. Aggó Ü. /Közönséges aggófű/.
S. erucaefolius L. Veresörvű Ü. /*S. erucifolius* – Vörösörvű aggófű/.
S. jacobaea L. Berzedt Ü. /Jakabnap i aggófű/.
107. Csükillő. *Centaurea* L. /Imola/.
C. jacea L. Imola Cs. /Réti imola/.
C. cyanos L. Búzavirág Cs. /*C. cyanus* L./.
C. maculosa Lam. Foltos Cs. /*C. micranthos* S. G. Gmel. ex Hayek – Közönséges imola/.
108. Bordon. *Onopordum* L. /Szamárbogács/.
O. acanthium L. Fehérhátu B. /Közönséges szamárbogács/.
109. Bogács. *Carduus* L.
C. crispus L. Fodros B.
110. Bárcs. *Cirsium* Tourn. /Aszat/.
 1) L. szárfutó, szára szaggatottan gatyás és tüskés.
C. lanceolatum Scop. Láncsás B. /*C. vulgare* (Savi) Ten. – Lándzsás aszat/.
C. palustre Scop. Tavi B. /Mocsári aszat/.
 2) L. csak kissé lefutó, szára nem tüskés.
C. arvense Scop. Mezei B. /Mezei aszat/.
C. canum M. B. Pöszke B. /Szürke aszat/.
111. Bojtorján. *Lappa* Tourn. /*Arctium* L./.
L. tomentosa Lam. Pókhálós B. /*Arctium tomentosum* Mill./.
L. maior Gärtn. Keserűlapu B. /*Arctium lappa* L./.
112. Zsóltina. *Serratula* L.
S. tinctoria L. Festő Zs.
113. Válpikk. *Lapsana* L. /Bojtorjansaláta/.

- L. communis L. Czérnaágu V. /Közönséges bojtorjánsaláta/.
114. Katáng. Cichorium L.
C. intybus L. Mezei K.
115. Oroszlánfog. Leontodon L.
L. hastilis L. Dárda fogú O. /L. hispidus L. – Közönséges o./.
L. autumnalis L. Őszi O.
116. Magvarótt. Picris L. /Keserűgyökér/.
P. hieracioides L. Ékes M. /Közönséges keserűgyökér/.
117. Kecskedisz. Tragopogon L. /Bakkszakáll/.
T. pratensis L. Réti K.
118. Pitypang. Taraxacum Juss.
T. officinale Wigg. Ponygyola P.
119. Saláta. Lactuca L.
L. sativa L. Kerti S.
L. scariola L. Keszeg S.
L. saligna L. Szálaslevelű S.
120. Csorbóka. Sonchus L.
S. oleraceus L. Dudvás Cs. /Szelid cs./.
S. asper Vill. Érdes Cs.
S. arvensis Mezei Cs.
S. palustris L. Zsemlyéki Cs.
121. Aszász. Crepis L. /Zörgőfü/.
C. setosa Haller fil. Sertés A.
C. biennis L. Kétnyári A. /Réti zörgőfü/.
C. tectorum L. Hamvas A.
122. Hölgymál. Hieracium L.
H. pilosella L. Egérfül H. /Ezüstös h./.
H. bifurcum M. B. Villás H. /Serteszőrű h./.
H. praealtum Koch. Magas H. /H. piloselloides Vill. - Firenzei h./.
H. pratense Tausch. Réti H. /H. caespitosum Dumort. – Réti h./.
29. Rend. Ambrusfélék. Ambrosiaceae Link.
123. Csimpaj. Xanthium L. /Szerbtövis/.
X. strumarium L. Szúrós Cs. /Bojtorján szerbtövis/.
X. spinosum L. Tövises Cs. /Szúrós szerbtövis/.
30. Rend. Csengetyűfélék. Campanulaceae
124. Csengettyűke. Campanula L. /Harangvirág/.
C. patula L. Terebélyes Cs.
C. glomerata L. Bunkós Cs. /Csomós harangvirág/.

333³ Rend. Olajfélék. ^{38.7.}
aceae. Lindl.

128-129. Lila. *Syringa* L.
~~*S. vulgaris* L. *virginica* L. *L. ovata*, ki-
hegyreth. építü; bugás virág. szarbo-
gyi: 5-10. Apr. Mj.~~

130. Fagyfaj. *Ligustrum* L.
~~*L. vulgare* L. *Nessios* L. N. fehér, vég-
álló bugákban; l. tejátdadlanusas,
bagyója fekete. 5-8. Mj. H.~~

131. Körösfaj. *Fraxinus* L.
~~*F. excelsior* L. *Büddös* K. L. szár-
nyaltak, hosszadadlanusas, kihogy-
zetű fűrészes levelkkel; vir. sötét-
na; levelhajtás előtt virágzik. Mj. Apr. Mj.~~

333³ Apocyninfélék. *Apocyn-*
ae R. Br.

„A fajok meghatározása” című fejezet 56. oldala

31. Rend. Buzérfélék. Rubiaceae Juss.

125. Galaj. *Galium* L.

G. cruciata Scop. Kersztes G. /*Cruciata laevipes* Opiz/.

G. palustre L. Tóparti G.

G. rubioides L. Mézgaszagú G. /Búzérképű g./.

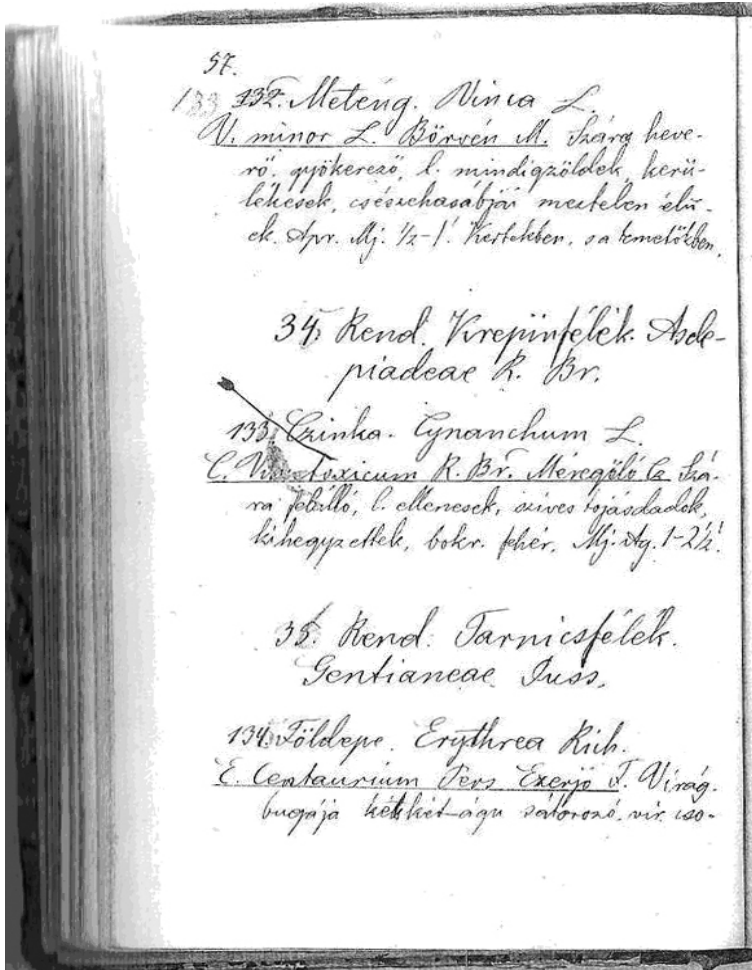
G. aparine L. Ragadó G.

G. mollugo L. Puha G.

G. verum L. Tejoltó G.

126. Müge. *Asperula* L.

A. galoides M.B. Galaj M. /*Galium glaucum* L. – Szürke galaj/.

32. Rend. Lonczfélék. *Loniceraeae* Endl.

127. Loncz. *Lonicera* L.

L. caprifolium L. Jerikói L.

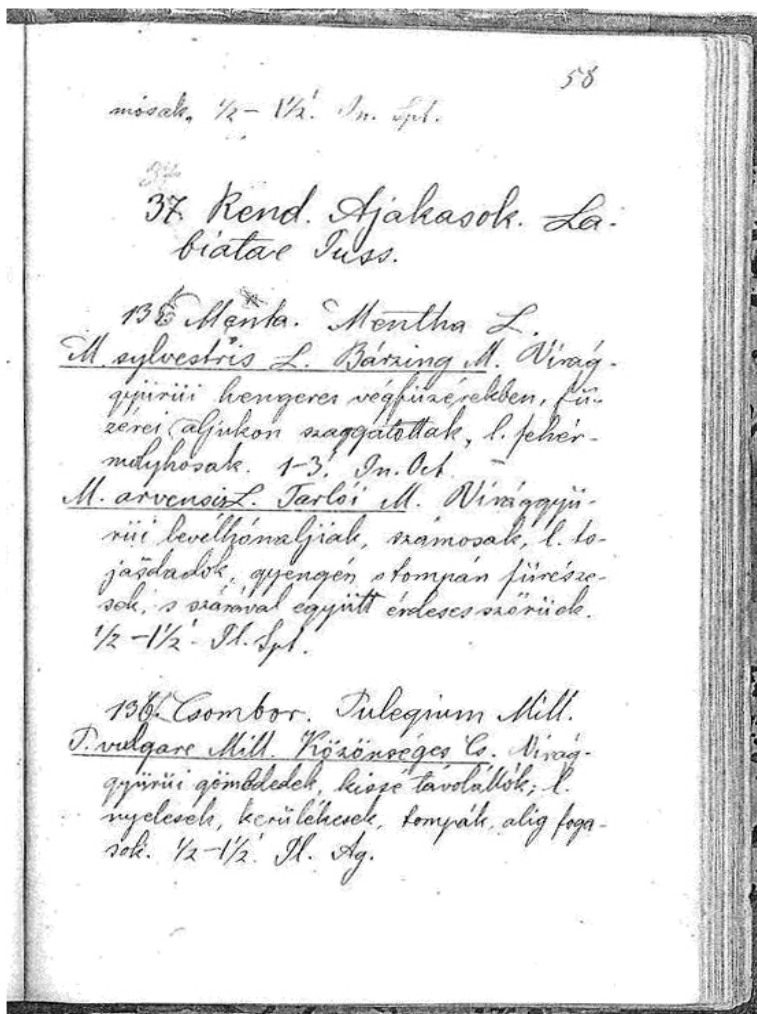
L. xylosteum L. Ükörke L.

128. Bangita *Viburnum* L.

V. opulus L. Kánya B.

129. Bodza. *Sambucus* L.

- S. nigra L. Fekete B.
S. ebulus L. Földi B.
 33. Rend. Olajfafélék. Oleaceae Lindl.
 130. Lila. Syringa L. /Orgona/
S. vulgaris L. Orgona L.
 131. Fagyal. Ligustrum L.
L. vulgare L. Vesszős F.
 132. Kőrifá. Fraxinus L.
F. excelsior L. Büdös K. /Magas k./.

„A fajok meghatározása” című fejezet 58. oldala

34. Rend. Apoczinafélék. Apocynae R.Br.

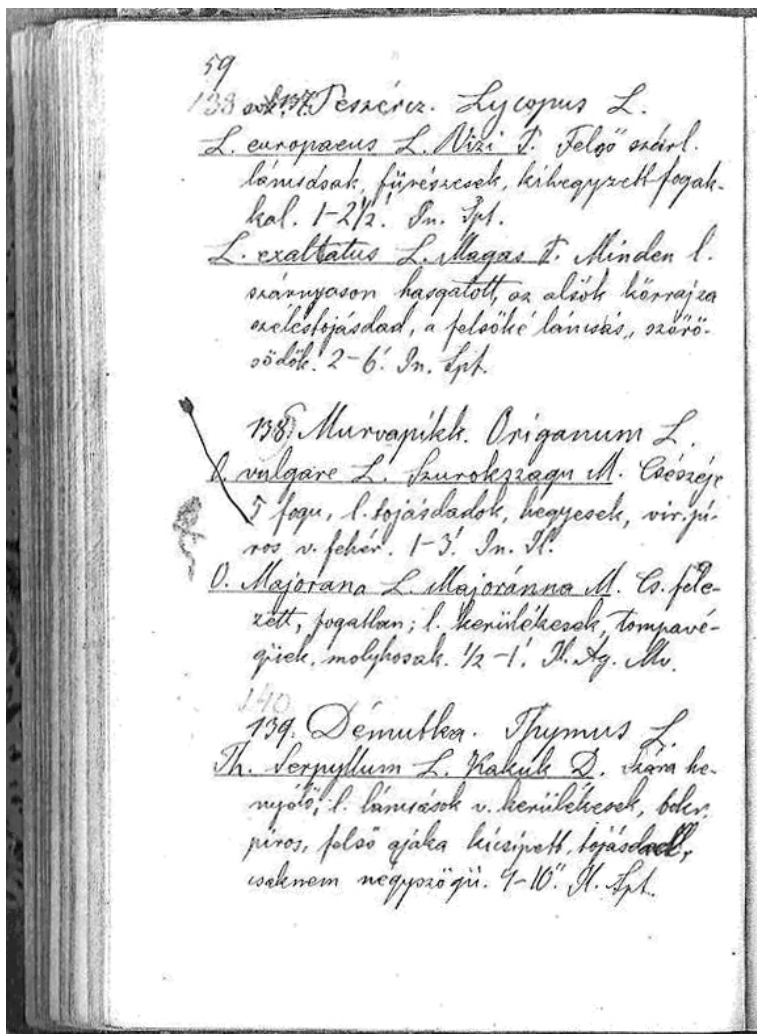
133. Meténg. Vinca L.

V. minor L. Börvén M. /Télizöld m./ – Kertekben s a temetőkben.

35. Rend. Krepinfélék. Asclepiadaceae R.Br.

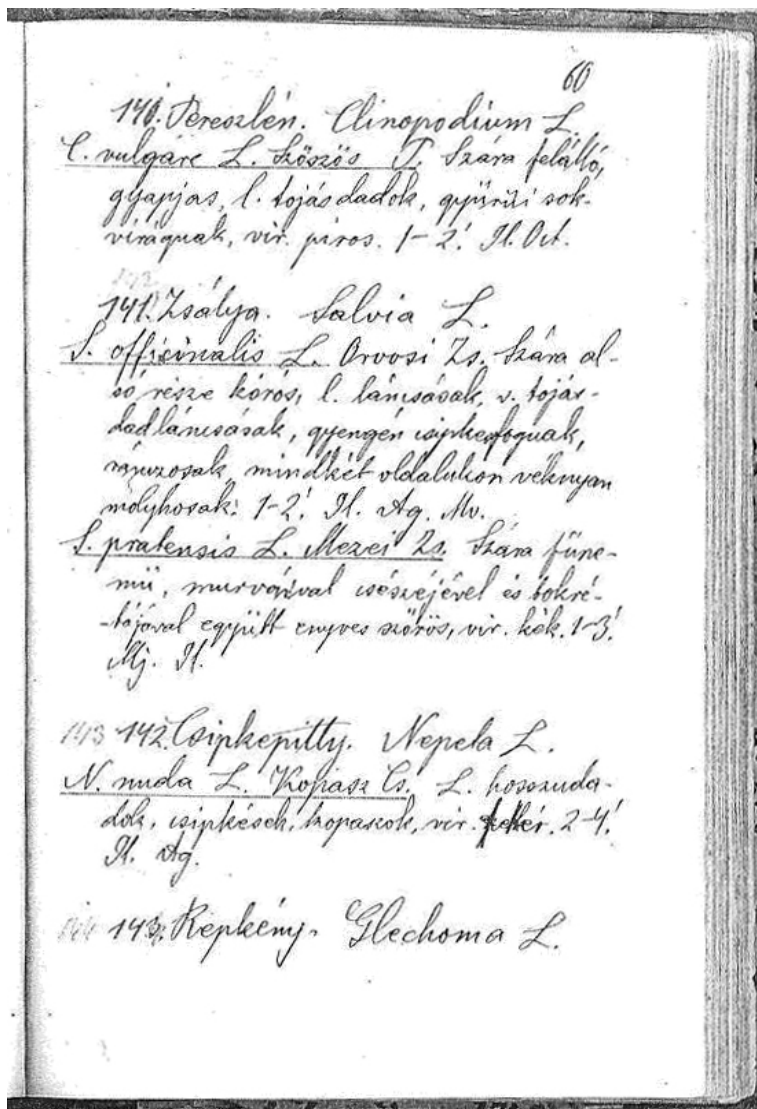
134. Czinka. Cynanchum L. /Vincetoxicum Wolf - Méreggyilok/.

C. vincetoxicum R.Br. Méregölő Cz. /Vincetoxicum hirundinaria Medik. – Közönséges méreggyilok/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 59. oldala

36. Rend. Tárniczfélék. Gentianaceae Juss.
135. Földepe. *Erythraea* Rich. /*Centaurium* Hill - Ezerjófű/
E. centaurium Pers. Ezerjő F. /*Centaurium erythraeae* Raf. Kis ezerjófű/.
37. Rend. Ajakosak. Labiatae Juss.
136. Menta. *Mentha* L.
M. sylvestris L. Bárzing. M. /*M. longifolia* L. – Lómenta/.
M. arvensis L. Tarlói M. /Mezei m./.
137. Csombor. *Pulegium* Mill. /*Mentha* L./
P. vulgare L. Mill. Közönséges. /*Mentha pulegium* L. - Csombormenta/.
138. Peszércz. *Lycopus* L.
L. europaeus L. Vizi P.
L. exaltatus L. Magas P.
139. Murvapikk. *Origanum* L. /Szurokfű/
O. vulgare L. Szurokszagú M. /Közönséges szurokfű/.
O. majorana L. Majoránna M. /*Majorana hortensis* Moench – Majoránna/.
140. Démutka. *Thymus* L. /Kakukkfű/
T. serpyllum L. Kakuk D. /Keskenylevelű kakukkfű/.
141. Pereszlén. *Clinopodium* L. /Borsfű/
C. vulgare L. Szöszös P. /Borsfüpereszlény/.
142. Zsálya. *Salvia* L.
S. officinalis L. Orvosi Zs.
S. pratensis L. Mezei Zs.
143. Csipkepitty. *Nepeta* L. /Macskamenta/
N. nuda L. Kopasz Cs. /Bugás macskamenta/.
144. Repkény. *Glechoma* L.
G. hederacea L. Kétiksz R. /Kerek r./.
145. Villahim. *Prunella* L. /Gyíkfű/
P. vulgaris L. Torok V. /Közönséges gyíkfű/.
P. alba Pall. Fehér V. /*P. laciniata* L. – Fehér gyíkfű/.
146. Csucsóka. *Scutellaria* L.
S. galericulata L. Vízmelléki Cs.
S. hastifolia L. Dárdalevelű Cs.

„A fajok meghatározása” című fejezet 60. oldala

147. Pemet. Marrubium L.
M. vulgare L. Orvosi P.
148. Betonika. Betonica L. /Stachys L./.
B. officinalis L. Orvosi B. /Stachys officinalis (L.) Trevis./.
149. Hunyász. Stachys L. /Tisztesfü/.

S. hederacea L. Kertikész R. hársa gyö.
kereső, kopasz, l. csipkés, veszalakúak,
a feleők csaknem sívesek, vir. sötét s. bí-
lagos lilasvínű. 3-10" Ápr. Jn.

144. Millahim. Brunella L.

S. vulgaris L. Fehér N. Bokr. kétnes ak-
kora mint vörözeje, violalék; hosszabb pe-
rosdálnak vállkapoga egyenes, l. ép. 4-12" Jn. Ág.

S. alba Vill. Fehér N. Fehér N. Bokr. kétnes
akkora mint vörözeje, sárgásfehér; hosszabb
perosdálnak vállkapoga előre hajlott, szárl. leg-
alább aljúkon szárnyason haagatottak s. kö-
sek. 4-12" Jn. Ág.

145. Cukorka. Scutellaria L.

S. galericulata L. Mismelleki C. L. fős-
dadláncúak, csipkésfürészecsek, vész. ko-
pász. 1/2-1 1/2" Jn. Ág.

S. hastifolia L. Kardalevelű C. L.
vállukon levő 2 foguknál fogva csak-
nem dárdalakúak, éjtelék, vész. mi-

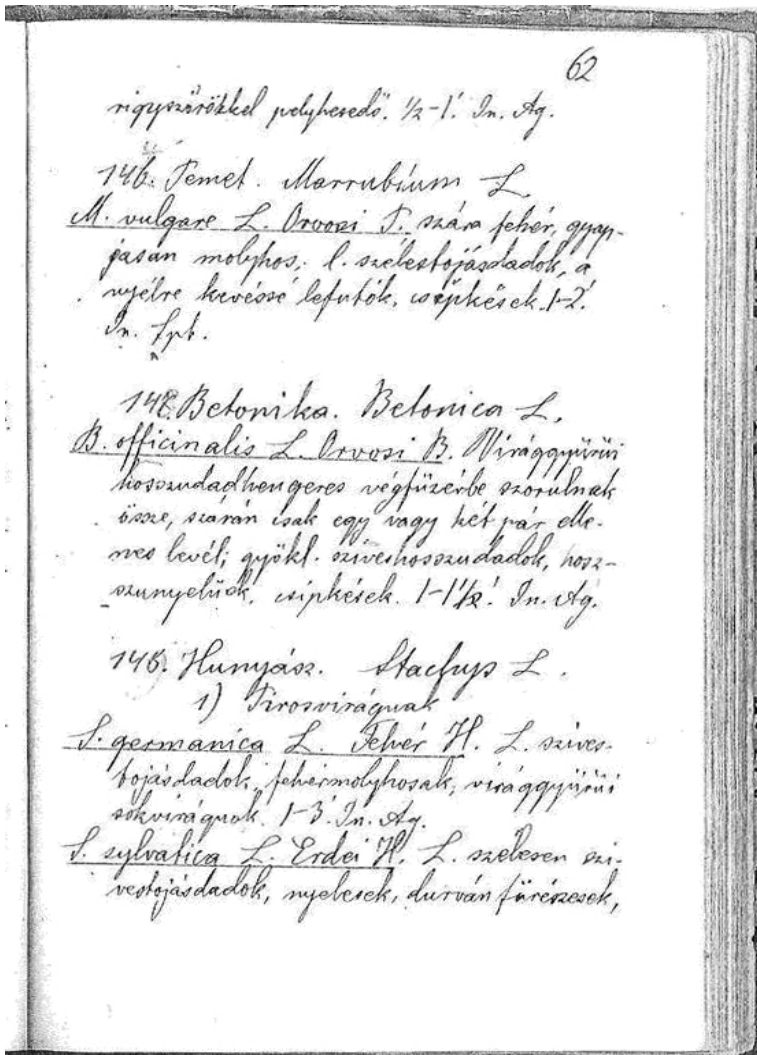
„A fajok meghatározása” című fejezet 61. oldala

1) Pirosvirágúak.

S. germanica L. Fehér H. /Fehér tisztessü/.

S. sylvatica L. Erdei H. /Erdei tisztessü/.

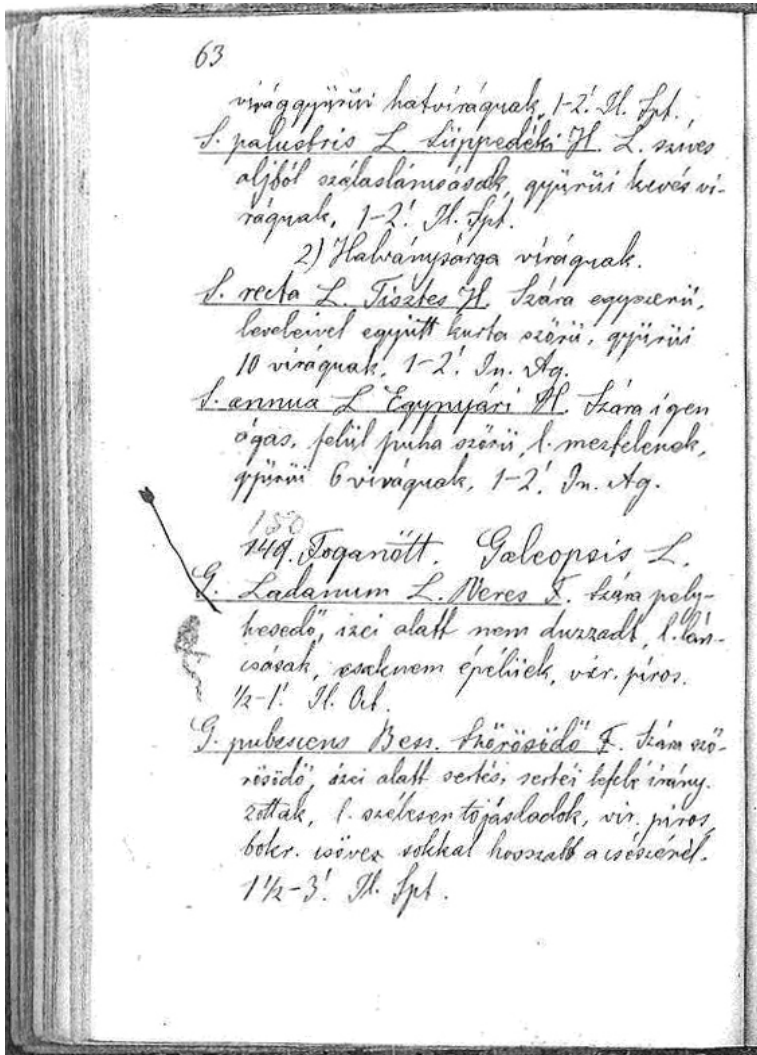
S. palustis L. Süppedéki H. /Mocsári tisztessü/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 62. oldala

2) Halványsárga virágúak.

- S. recta L. Tisztes H. /Hasznos tisztessű/.
- S. annua L. Egynyári H. /Hasznos tisztessű/.
150. Foganótt. Galeopsis L. /Kenderkefű/.
- G. ladanum L. Veres F. /Piros kenderkefű/.
- G. pubescens Bess. Szőrösödő F. /Pelyhes kenderkefű/.
- G. versicolor Curt. Tarka F. /G. speciosa Mill. – Szőrös kenderkefű/.

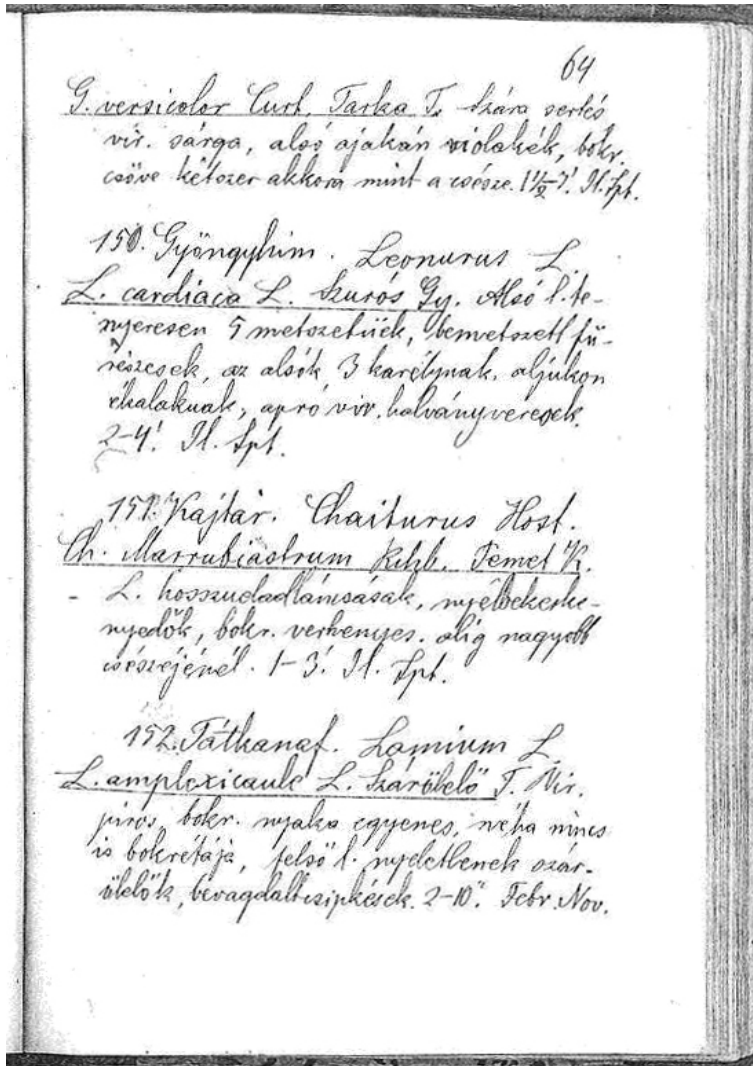

„A fajok meghatározása” című fejezet 63. oldala

151. Gyöngyhim. *Leonurus* L. /Gyöngyajak/.
L. cardiaca L. Szurós Gy.
152. Kajtár. *Chaiturus* Host. /*Leonurus* L. – Gyöngyajak/.
Ch. marrubiastrum Rchb. Pemet K. /*Leonurus marrubiastrum* L.
– Pemete gyöngyajak/.
153. Tátkanáf. *Lamium* L. /Árvacsalán/.
L. amplexicaule L. Szárölelő T. /Bársonyos árvacsalán/.

L. purpureum L. Piros T. /Piros árvacsalán/.

L. album L. Fehér T. /Fehér árvacsalán/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 64. oldala

154. Pesztercze. Balotta L.

B. nigra L. Fekete P.

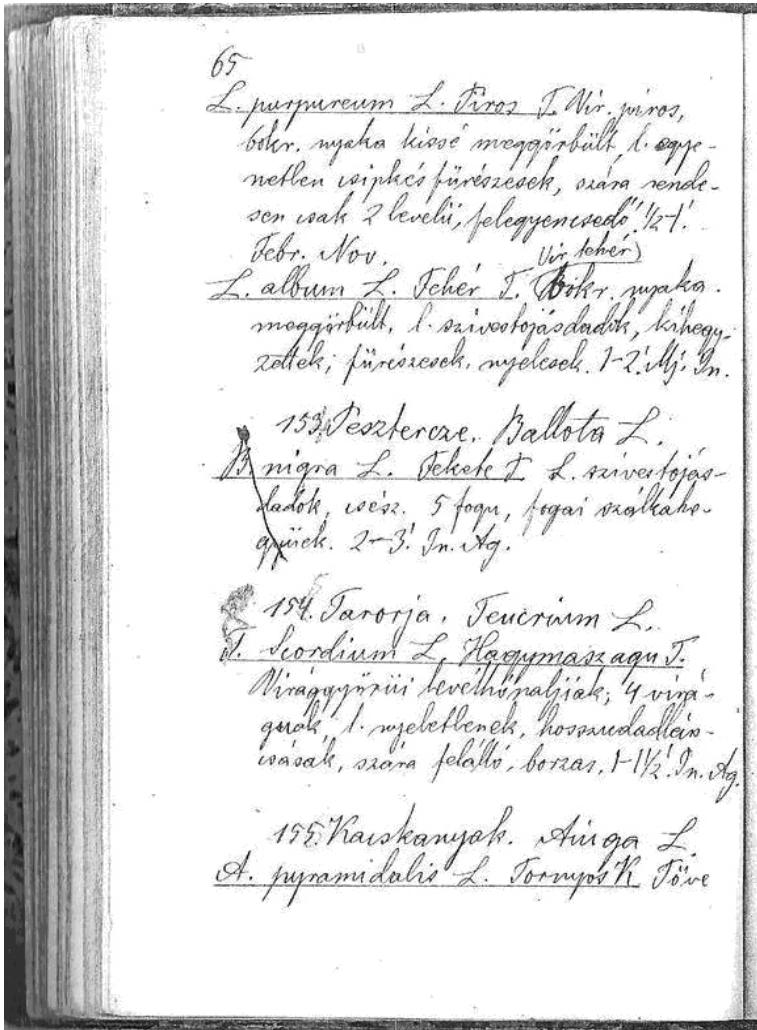
155. Taroja. Teucrium L. /Gamador/.

T. scordium L. Hagymaszagu T. /Vizi gamador/.

156. Kacsanyak. Ajuga L. /Infü/.

A. pyramidalis L. Tornyos K. /Tornyos infü/.

A. reptans L. Ostorindás K. /Indás infü/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 65. oldala

38. Rend. Galambócfélék. Verbenaceae Juss.

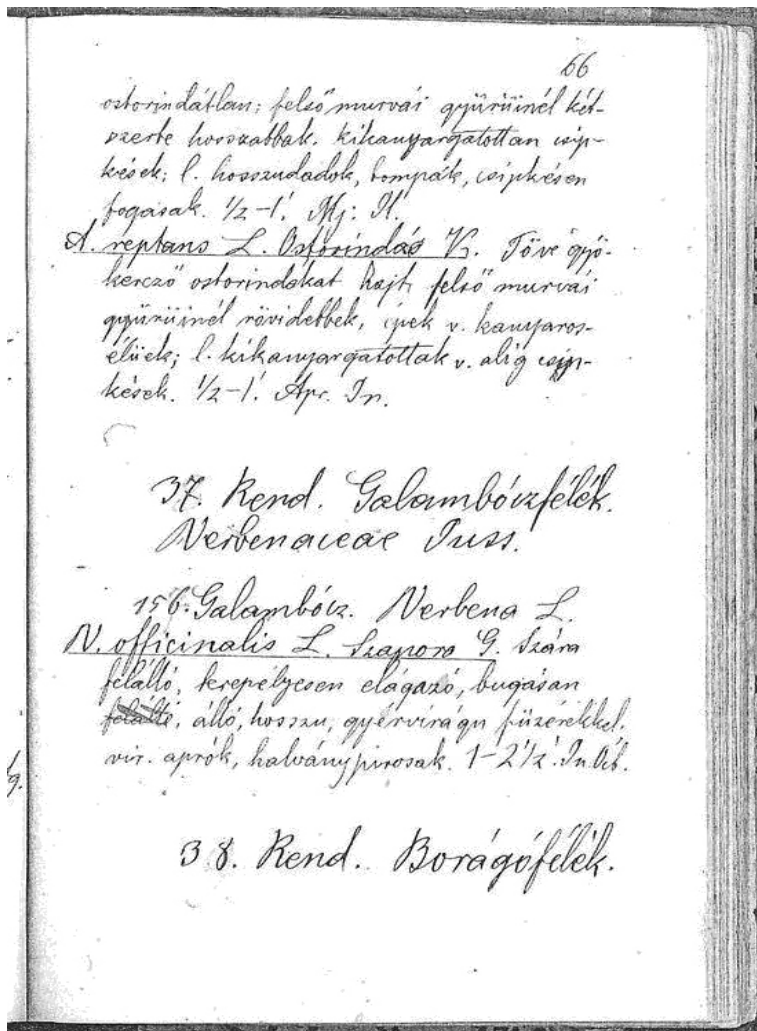
157. Galambócz. Verbena L. /Verbéna, Vasfü/.

V. officinalis L. Szapora G. /Közönséges vasfü/.

39. Rend. Borágófélék. Boraginaceae Desv. Juss.

158. Szeplén. Cerithe L. /Szeplőlapu/.

C. minor L. Kis Sz. /Közösleges szeplőlapu/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 66. oldala

159. Kígyószisz. Echium L.

E. vulgare L. Terjőke K. /Közösleges kígyószisz/.

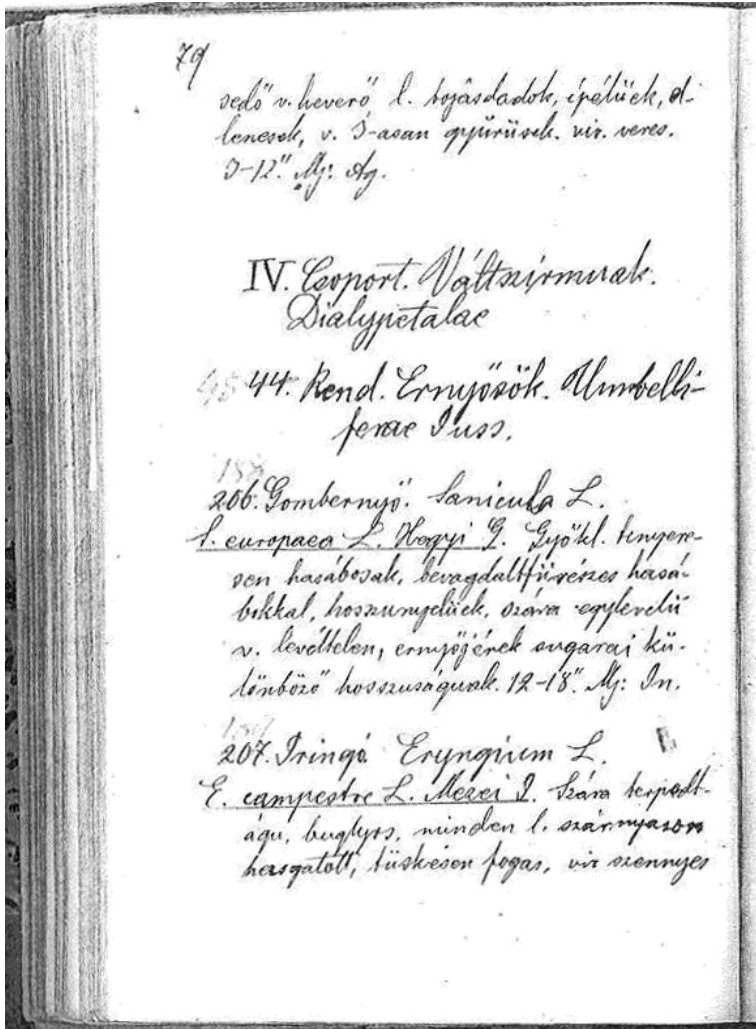
160. Nadálytő. Symphytum L.

S. officinale L. Fekete N.

161. Atraczel. Anchusa
A. officinalis L. Orvosi A.
162. Nyakó. Lycopsis L. /Farkasszem/.
L. arvensis L. Mezei Ny.
163. Kőmag. Lithospermum L. /Gyönygyköles/.
L. arvense L. Mezei K.
164. Gálna. Pulmonaria L. /Tüdőfű/.
P. angustifolia L. Tüdő G. /Keskenylevelű tüdőfű/.
165. Sünmag. Echinosperrum Schwartz. /Lappula Gilib./
E. lappula L. Bojtorján. /Lappula echinata Gilib. – Koldustetű/.
166. Nefelejts. Myosotis L.
M. palustris With. Mocsári N.
M. hispida Schlecht. Borzas N. /M. ramosissima Rochel – Sudár N./.
M. stricta Link. Sudár N. /Apró n./.
M. sparsiflora Mikan. Ziláltvirágú N. /Lazavirágú n./.
167. Magiszák. Asperugo L.
A. procumbens L. Henye M.
168. Árnó. Cynoglossum L. /Ebnyelvfű/.
C. officinale L. Orvosi Á. /Közönséges ebnyelvfű/.
40. Rend. Szulákfélék. Convolvulaceae Vent.
169. Szulák. Convolvulus L.
C. sepium L. Nagy Sz. /Calystegia sepium (L.) R. Br. – Felfutó sövényszulák/.
C. arvensis. Kis Sz.
170. Fűnyüg. Cuscuta L. /Aranka/.
C. monogyna Vahl. Egyterméjű F. /Egybibés aranka/.
C. europaea L. Fonál F. /Közönséges aranka/.
C. suaveolens Sering. Lucernafojtó F. /Fürtös aranka/.
41. Rend. Csucsorfélék. Solanaceae Barth.
171. Fanzár. Lycium L. /Ördögcérna/.
L. barbatum L. Pongyola F. /Közönséges ördögcérna/.
172. Csucsor. Solanum L.
S. tuberosum L. Burgonya Cs. /Burgonya/.
S. dulcamara L. Keserédes Cs.
S. nigrum L. Fekete Cs.
173. Páponya. Physalis L. /Földicseresznye/.
P. alkekengi L. Piros P. /Zsidócseresznye/.

174. Redőszírom. *Datura L.* /Maszlag/.
D. stramonium L. Maszlagos R. /Csattanó maszlag/.
175. Csalamtok. *Hyoscyamus.* /Beléndek/.
H. niger L. Bolodító Cs. /Bolondító beléndek/.
42. Rend. Tákajakfélék. *Scrophulariaceae* R.Br. /Tátogófélék/.
176. Farkkóró. *Verbascum L.*
 1) *L.* alul felül molyhos: két porodája nem gyapjas.
V. thapsus L. Ökör F. /Molyhos (ökör)farkkóró/.
V. phlomoides L. Szöszevő F. /Szöszös (ökör)farkkóró/.
 2) *L.* alul felül kopaszok, vir. magánosak, fürtösen állók.
V. blattaria L. Molyűző F.
V. phoeniceum L. Violakék F.
177. Gyújtóvány. *Linaria Tourn.*
L. vulgaris Mill. Közönséges Gy.
L. elatine Mill. Ceszlep Gy. /*Kickxia elatine* (L.) Dum. –
 Ceszlep tátika/.
178. Tákajak. *Scrophularia L.* /Görvélyfű/.
S. scopoli Hoppe. Scopoli T. /Bársonyos görvélyfű/.
S. nodosa L. Bodza T. /Göcsös görvélyfű/.
179. Csicsorka. *Gratiola L.* /Csikorgófű/.
G. officinalis L. Réti Cs. /Orvosi csikorgófű/.
180. Szigoráll. *Veronica L.* /Veronika/.
 1) Szára v. ághegyei végződnek fürtben.
V. longifolia L. Hosszúlevelű Sz. /Hosszulevelű veronika/.
V. serpyllifolia L. Kakuk Sz. /Kakukk veronika/.
V. arvensis L. Ugar Sz. /Ugar veronika/.
V. triphyllos L. Ujjas Sz. /Ujjaslevelű veronika/.
 2) Virágfürtjei a levelek hónaljából indulnak.
V. austriaca L. Sallangos Sz. /Osztrák veronika/.
V. scutellata L. Hajfürtös Sz. /Pajzsos veonika/.
V. chamaedrys L. Cser Sz. /Ösztörús veronika/.
V. anagallis L. Pólé Sz. / *V. anagallis-aquatica* L. – Polé veronika/.
V. officinalis L. Orvosi Sz. /Orvosi veronika/ – A Sár-erdőben.
 3) Vir. magánosak, hónaljiak, szára heverő.
V. agrestis L. Mezei Sz. /Északi veronika/.
V. hederifolia L. Borosztyánlevelű Sz. /Borosztyánlevelű veronika/.
181. Szálkacsék. *Euphrasia L.* /Szemvidítő/.

- E. odontites L. Fogáncs Sz. /Odontites vulgaris Moench – Vörös fogfű/.
182. Lapár. Rhinanthus L. /Kakascímer/.
R. maior Ehrh. Csörgő L. /R. angustifolius C.C. Gmel. – Keskenylevelű kakascímer/.
183. Fintor. Melampyrum L. /Csormolya/.
M. nemorosum L. Kéküstökű F. /Kéküstökű csormolya/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 79. oldala

43. Rend. Szádorfélék. Orobanchaceae Juss.

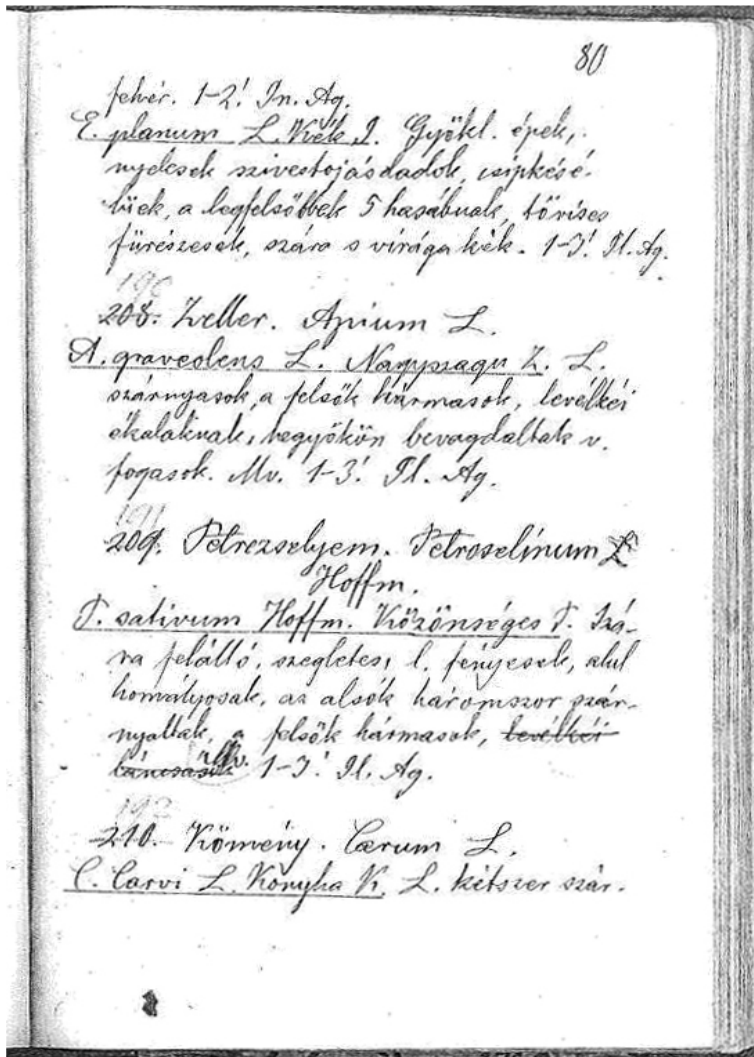
184. Szádor Orobanche L.

O. ramosa L. Elágazó Sz. /Dohányfojtó szádor(gó)/.

44. Rend. Kankalinfélék. Primulaceae Vent.

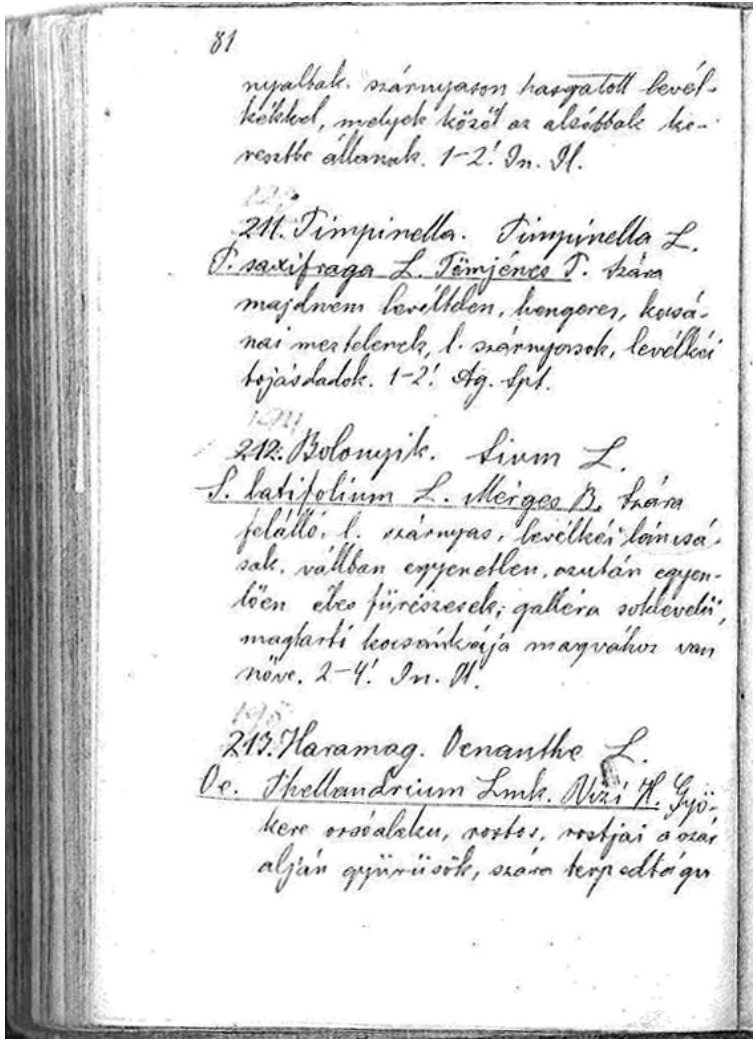
185. Kankalin. Primula L.

P. officinalis Jacq. Orvosi K. /P. veris L./.

„A fajok meghatározása” című fejezet 80. oldala

186. Lizinka. *Lysimachia* L.
L. nummularia L. Pénzlevelű L.
L. vulgaris L. Füzény L. /Közönséges l./
L. punctata L. Pettyegetett L.
187. Tikszem. *Anagallis* L.
A. arvensis L. Piros T. /Mezei tikszem/.
- IV. Csoport. Váltszirmuak. Dialypetalae.

„A fajok meghatározása” című fejezet 81. oldala

45. Rend. Ernyősök. Umbelliferae Juss.

188. Gombernyő. *Sanicula* L.

S. europaea L. Hegyi G.

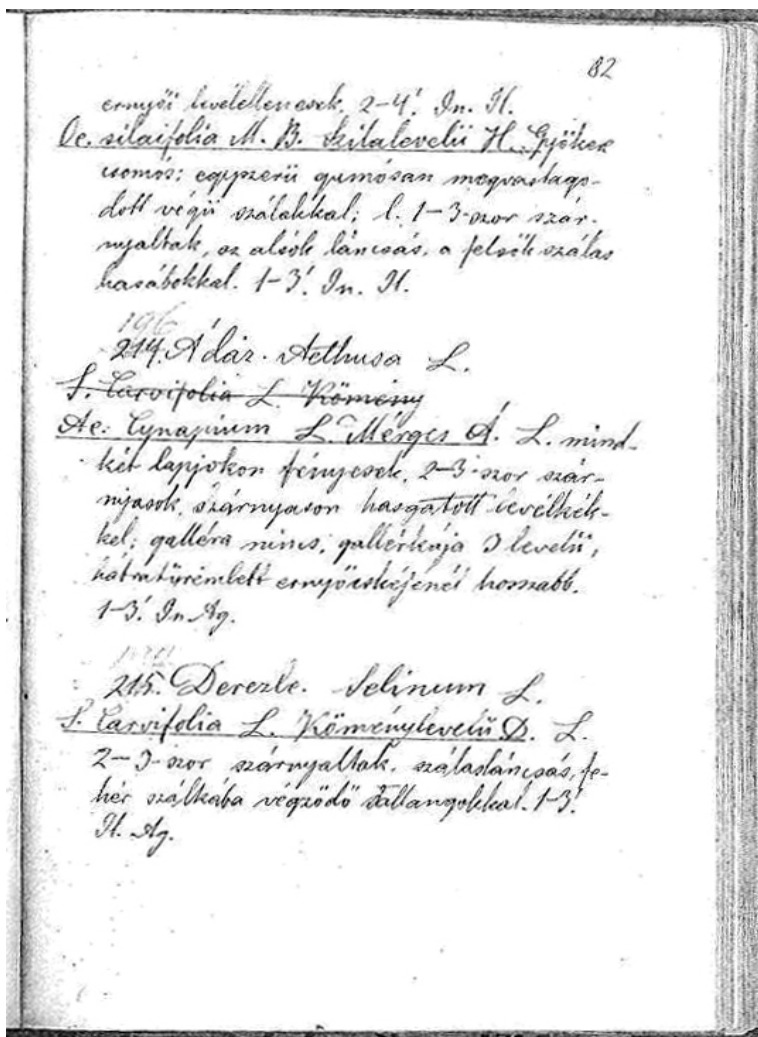
189. Iringó. *Eryngium* L.

E. campestre L. Mezei I.

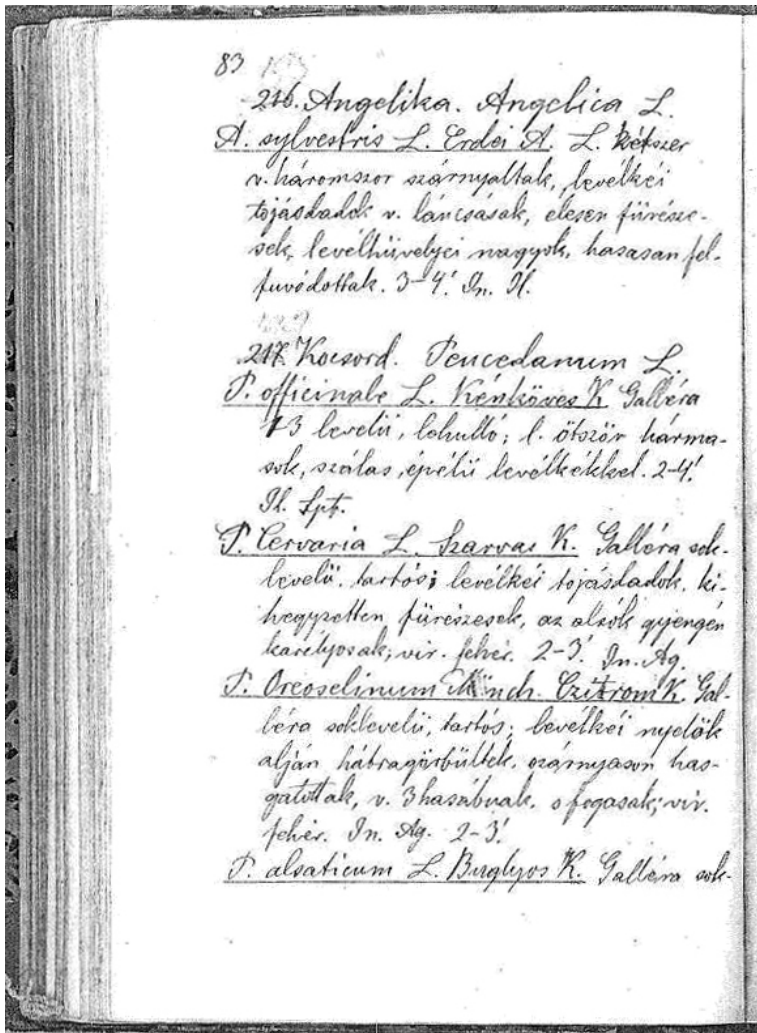
E. planum L. Kék I.

190. Zeller. *Apium* L.

A. graveolens L. Nagyszagú Z. /Kerti z./.

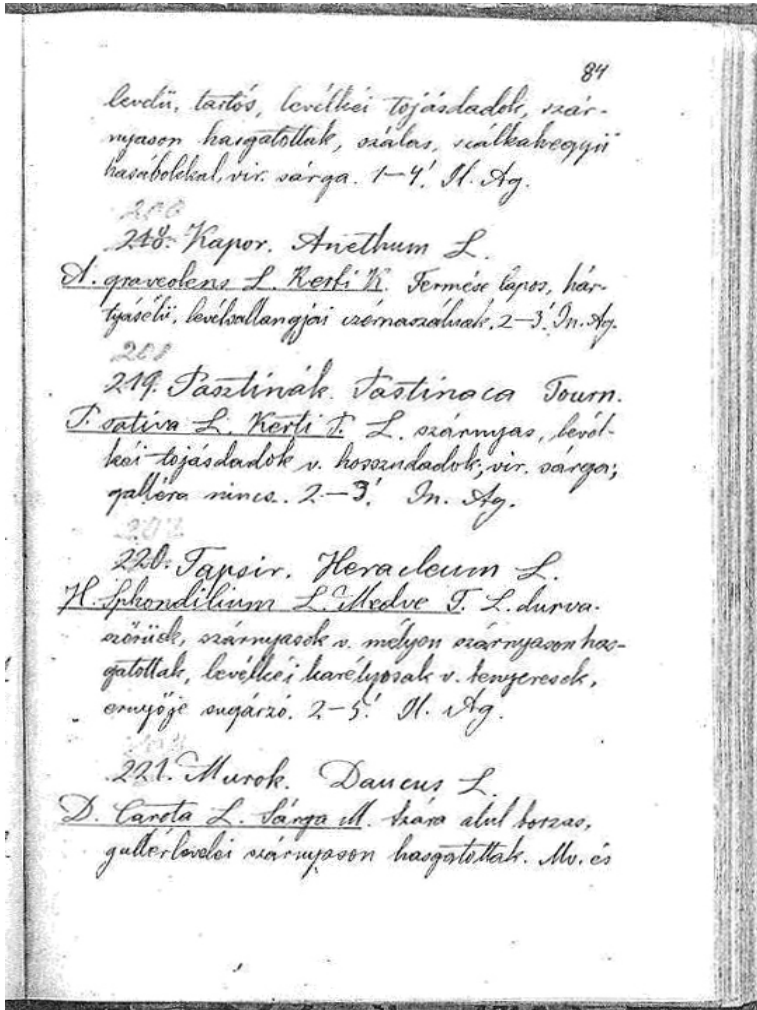
„A fajok meghatározása” című fejezet 82. oldala

„A fajok meghatározása” című fejezet 83. oldala

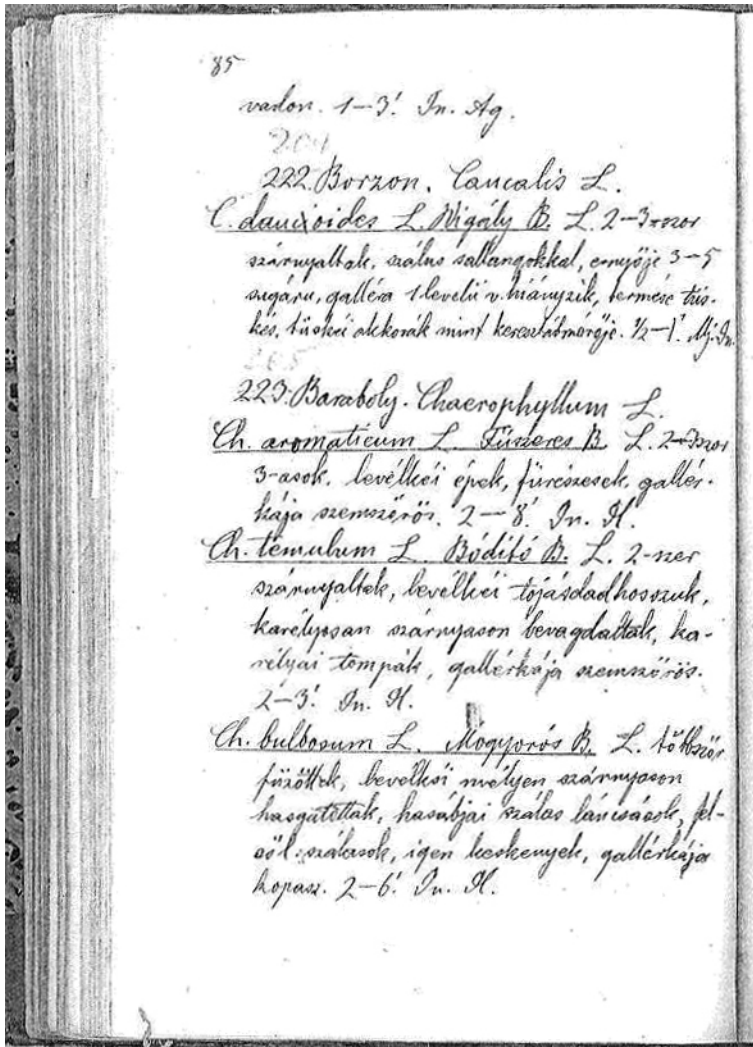
191. Petrezselyem. Petroselinum Hoffm.
P. sativum Hoffm. Közönséges P.
192. Kömény. Carum L.
C. carvi L. Konyha K.
193. Pimpinella. Pimpinella L. /Földitömjén/.
P. saxifraga L. Tömjénes K. /Hasznos földitömjén/.
194. Bolonyik. Sium L. /Békaország/.
S. latifolium L. Mérges B. /Széleslevelű békaország/.

195. Haramag. *Oenanthe* L. /Borgyökér/
O. phellandrium Lmk. Vizi H. /*O. aquatica* (L.) Poir. – Métélykóró/.
O. silaifolia M.B. Széleslevelű H. /Gyűrűs boryökér/.
196. Ádáz. *Aethusa* L.
A. cynapium L. Mérges Á.
197. Derezle. *Selinum* L. /Nyúlkömény/
S. carvifolia L. Köménylevelű D. /Közönséges nyúlkömény/.
198. Angelika. *Angelica* L.
A. sylvestris L. Erdei A.

„A fajok meghatározása” című fejezet 84. oldala

199. Kocsord. Peucedanum L.
P. officinale L. Kétköves K. /Orvosi k./
P. cervaria L. Szarvas K.
P. oreoselinum Mönch. Czitrom K.
P. alsaticum L. Buglyos K.

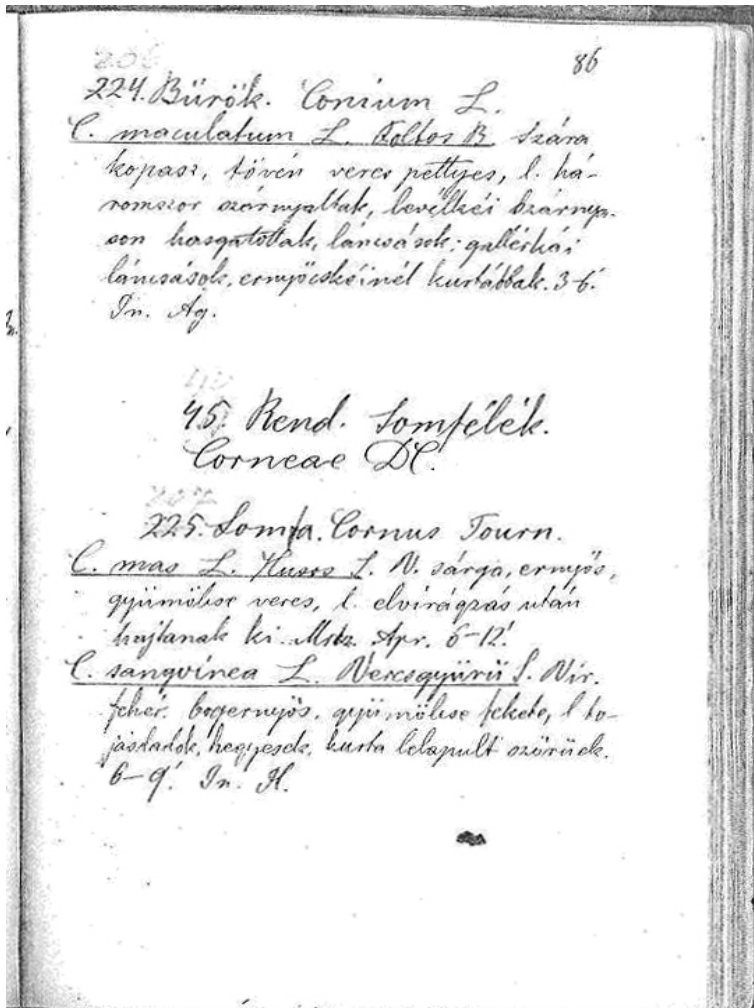

„A fajok meghatározása” című fejezet 85. oldala

200. Kapor. *Anethum* L.
A. graveolens L. Kerti K.

201. Pasztinák. *Pastinaca* Torn.
P. sativa L. Kerti P.
202. Tapsír. *Heracleum* L. /Medvetalp/.
H. sphondilium L. Medve T. /Közönséges medvetalp/.
203. Murok. *Daucus* L.
D. carota L. Sárga M.
204. Borzon. *Caucalis* L. /Ördögbockor/.
C. daucoides L. Vigály B. /*C. platycarpus* L. – Közönséges ördögbockor/.
205. Baraboly. *Chaerophyllum* L.
C. aromaticum Fűszeres B.
C. temulentum L. Bódító B.
C. bulbosum L. Mogyorós B. /Csemege b./.
206. Bűrök. *Conium* L.
C. maculatum L. Foltos B.
46. Rend. Somfélék. *Corneae* DC.
207. Somfa. *Cornus* Tourn.
C. mas. Húsos S.
C. sanguinea L. Veresgyűrű S.
47. Rend. Fakinfélék. *Loranthaceae* Don.
208. Fagyönygy. *Viscum* L.
V. album L. Fehér F.
209. Fakin. *Loranthus* L. /Közönséges f./.
L. europaeus L. Élődi F.
48. Rend. Pozsgafélék. *Crassulaceae* DC.
210. Szaka. *Sedum* L. /Varjúháj/.
S. acre L. Borzas Sz. /Borsos v ./.
211. Fülfü. *Sempervivum* L.
S. tectorum L. Rózsás F. /Fali f./ – Házfedelesen.
49. Rend. Ribizke. *Ribisaceae* Endl.
212. Ribizke. *Ribes* L.
R. grossularia L. Köszméte R.
R. rubrum L. Veres R. /*R. uva-crispa* L. subsp. *grossularia* (L.) Rchb./.
50. Rend. Szirontákfélék. *Ranunculaceae* Juss. /Boglárkafélék/.
213. Bércse *Clematis* L.
C. vitalba L. Iszalag B. /Erdei iszalag/.
C. recta L. Lótorma B. /Felálló iszalag/.

C. integrifolia L. Éplevelű B. /Réti iszalag/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 86. oldala

214. Virnác. Thalictrum L. /Borkóró/
Th. flavum L. Sárga V.
215. Kökörcsin. Anemone L. /Szellőrózsa/
A. nemorosa L. Berki K. /Berki szellőrózsa/.
216. Mizura. Myosurus L. /Egérfarkfü/
M. minimus L. Piczi M. /P. egérfarkfü/.
217. Szironták. Ranunculus L. /Boglárka/.

- 1) Bokr. fehér
R. pantothrix Brot. Sertelevelü Sz. /*R. aquatilis* L. – Nagy viziboglárka/.
- 2) Bokr. sárga, l. épek.
R. ficaria L. Saláta B.
R. nodiflorus L. Kocsántalan Sz. /*R. nodiflorus* W. et K. = *R. lateriflorus* DC. – Sziki boglárka/
R. lingua L. Nádi Sz. /N. boglárka/
R. auricomus L. Változó Sz. /V. boglárka/
R. acris L. Réti Sz. /R. boglárka/
R. repens L. Boglárka Sz. /Kuszó boglárka/
R. sceleratus L. Torzsika Sz. /T. boglárka/
R. arvensis L. Mezei Sz. /M. boglárka/.
218. Gólyahir. Caltha L.
C. palustris L. Mocsári G.
219. Kandilla. Nigella L. /Katicavirág/
N. arvensis L. Mezei K.
220. Sarkvirág. Delphinium L. /Szarkaláb/
D. consolida L. Mezei S. /*Consolida regalis* S. F. Gray/.
51. Rend. Mákfélék. Papaveraceae Juss.
221. Mák. Papaver L.
P. somniferum L. Kerti M.
P. rhoeas L. Pipacs M.
222. Gódricz. Chelidonium L. /Fecskefű/
Ch. maius L. Czinadónia G. /Vérehulló fecskefű/
223. Likasir. Corydalis DC. /Keltike/
C. cava Schweig. et Koert. Gumós L. /Odvás keltike/
C. solida Sm. Kemény L. /Ujjas keltike/.
224. Füstike. Fumaria L.
F. officinalis L. Földi F. /Orvosi f./.
52. Rend. Keresztesek. Cruciferae Juss.
225. Részuka L. Nasturtium L. /*Rorippa* Scop./ /Kányafű/
N. sylvestre R.Br. Berki R. /*Rorippa sylvestris* (L.) Besser – Erdei kányafű/
N. amphibium R.Br. Iszap. R. /*Rorippa amphibia* (L.) Besser – Vizi kányafű/
N. austriacum Crantz. Osztrák R. /*Rorippa austriaca* (Crantz) Besser – O. kányafű/.

226. Toronyszál. *Turritis* L.
T. glabra L. Kopasz T.
227. Ikrapikk. *Arabis* L. /Ikravirág/.
A. halleri L. Félbeszárnyas I. /*Cardaminopsis halleri* (L.) Hayek – Haller-kövirág/ - A Szamos mellett.
228. Foszlár. *Cardamine* L. /Kakukktorma/.
C. pratensis L. Kakukk F. /Réti kakukktorma/.
229. Estike. *Hesperis* L.
H. runcinata W.K. Kaczuross E. /*H. sylvestris* Crantz var. *runcinata* (Waldst. & Kit.) Borb.
230. Zsombor. *Sisymbrium* L.
 1) Szirmai sárgák.
S. officinale Szapora Zs.
S. pannonicum Jacq. Dunamelléki Zs. /*S. altissimum* L. – Magyar zs./.
S. sophia L. Szófia Zs. /*Descurainia sophia* (L.) Webb ex Prantl – Sebforrasztófű/.
 2) Szirmai fehérek
S. alliaria L. Hagymaszagu Zs. /*Alliaria petiolata* (M. Bieb.) Cavarra & Grande/.
S. thalianum Gaud. /*Arabidopsis thaliana* (L.) Heynh. – Közöséges lúdfű/.
S. irio L. Irió Zs.
231. Szegecs. *Erysimum* L. /Repcsény/.
E. repandum L. Fürtös Sz. /F. repcsény/.
E. cherianthoides L. Ibolya Sz. /Violás repcsény/.
232. Káposzta. *Brassica* L.
B. nigra Koch. Repcsén K. /Fekete mustár/.
B. oleracea L. Főzelék K.
B. napus L. Karórépa K. /Repce/.
B. rapa L. Kerekrépa K. /Vad-réparepce/.
233. Mustár. *Sinapis* L.
S. alba L. Fehér M.
234. Ternye. *Alyssum* L.
A. calycinum L. Csészés T. /*A. alyssoides* (L.) L. – Közöséges t./.
235. Daravirág. *Draba* L.
D. verna L. Köd D. /*Erophila verna* (L.) Chevall. – Tavaszi d./.
236. Torma. *Cochlearia* L. /*Armoracia* P. Gaertn., Mey. & Scherb./.

- C. armoracia L. Orrtekerő T. /A. rusticana P. Gaertn., Mey. & Scherb./.
237. Tarsóka. Thlaspi L.
T. arvense L. Vetési T.
238. Zsázsa. Lepidium L.
1) Minden l. ép és legfeljebb fogaselű.
L. campestre R.Br. Mezei Zs.
L. draba L. Borsika Zs. /Cardaria draba (L.) Desv. – Útszéli zs./.
2) Legalább alsó l. szárnyasok v. szárnyasan hasogatottak.
L. perfoliatum L. Felemás Zs.
L. ruderales L. Mecsek Zs. /Büdös Zs./.
239. Csapka. Capsella Vent. /Pásztortáska/.
C. bursa pastoris Mönch. Pásztortáska Cs. /Közönséges p./.
240. Retek. Raphanus L.
R. sativus L. Kerti R.
R. raphanistrum L. Repcsén R.
53. Rend. Rezedafélék. Resedaceae DC.
241. Rezeda. Reseda L.
R. odorata L. Szagos R.
54. Rend. Nimfafélék. Nymphaeaceae Salisb.
242. Nimfa. Nymphaea L. /Tavirózsa/.
N. alba L. Fehér N. /F. tavirózsa/.
243. Tórózsa. Nuphar. /Vizitök/.
N. luteum Sm. Sárga T.
55. Rend. Ibolyafélék. Violaceae Dc.
244. Ibolya. Viola L.
1) Minden vir. tőkocsányos.
V. odorata L. Tavaszi I.
V. hirta L. Borzas I.
2) A növény száras.
V. sylvestris Lmk. Erdei i. /V. reichenbachiana Jord. ex Boreau/.
V. pratensis M. et K. Réti I. /V. pumila Chaix/.
V. tricolor L. Háromszinű I.
V. canina L. Sovány V.

N. luteum Sm. *Sarga T. Női sarga,*
csimái kisintek, bibéje ijelű, l. tojás-
daduiveseh. Fr. Ag.

53

53 Rend. Ibolyafélék. *Viola-*
ceae L.

243

~~242~~ *Ibolya Viola* L.

1) Minden vir. tökössáros

M. odorata L. *Tavaszi I. Tőve ostorindákat*
hajt, l. kerékded, veszalaku v. szelcsen ovi-
vestojásdad, végre mestelen. Mra. Apr.

M. lutea L. *Kisasszony I. Nem hajt ostor-*
indákat, l. tojásdad, szörös. Apr. Mj.

+ 2) A növény száras

M. sylvestris Lmk. *Erdői II. Szára kissé*
szörösödő, felálló, pelygyesedő; l. szelcsen
síves tojásdad, kihagyott, pátvási a leveleivel
nél ostorral rüvidebbek, veszelesedő, l. szel-
csesek, kihagyottak, vir. habványkék. 4-7. Apr.

M. pratensis M. et K. *Régi B. Mestelen;*

„A fajok meghatározása” című fejezet 103. oldala

56. Rend. Tököfélék. Cucurbitaceae.

245. Tök. *Cucurbita* L.

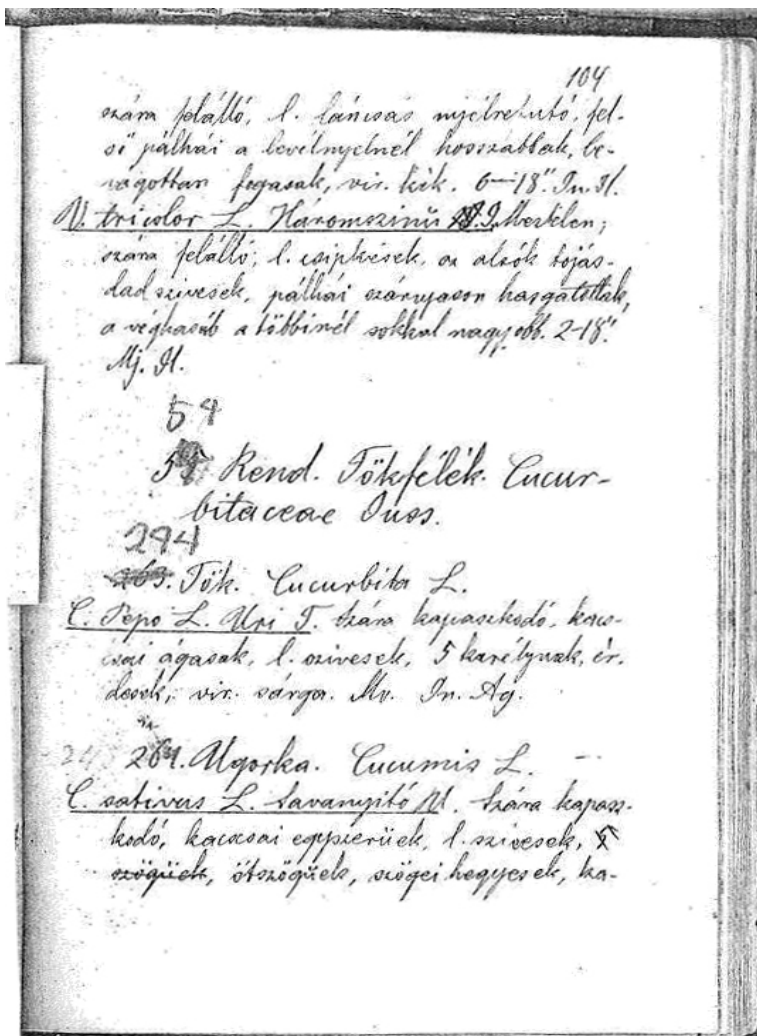
C. pepo L. Uri T.

246. Ugorka. *Cucumis* L. /Uborka/.

C. sativus L. Savanyító U.

247. Gönye. *Bryonia* L. /Földitök/.

B. alba L. Büdös G.

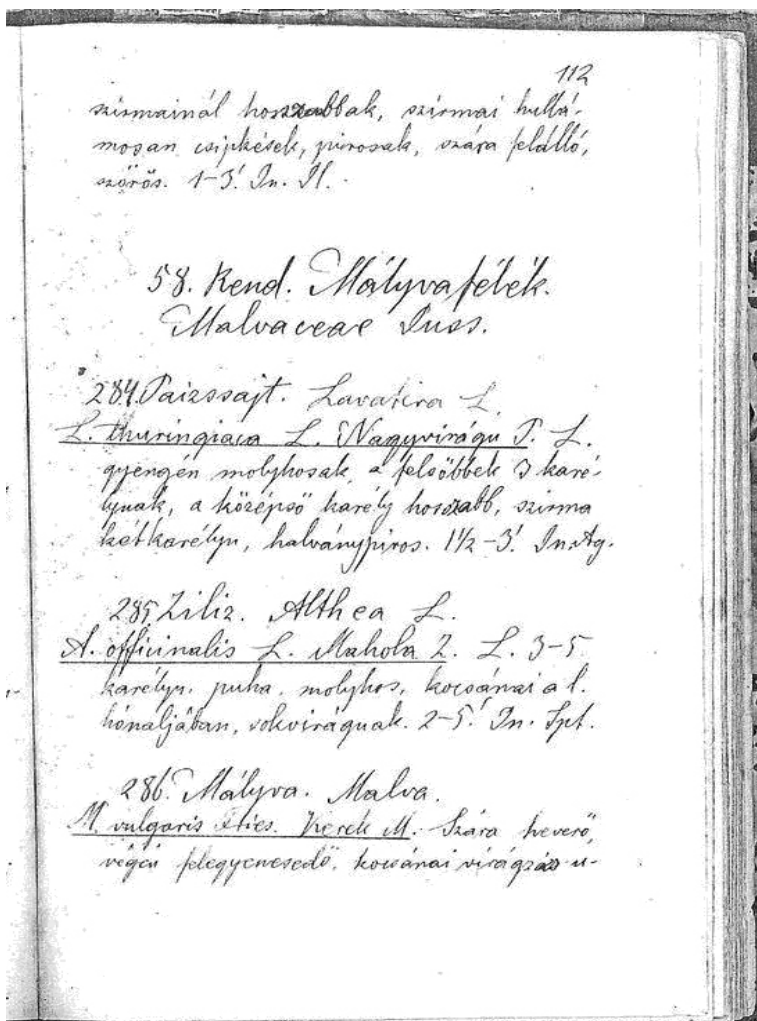

„A fajok meghatározása” című fejezet 104. oldala

57. Rend. Porcsinfélék. Portulacaceae Juss.
248. Porcsin. Portulaca L.
P. oleraceae L. Kövér P.
58. Rend. Szegfűfélék. Caryophyllaceae Fenzl.
249. Csibehúr. Spargula L.
S. arvensis L. Pallagi Cs.
250. Sziklár. Scleranthus L. /Szikárka/.
S. annuus L. Egynyári Sz.

251. Szaggyán. *Sagina* L. /Zöldhúr/
S. procumbens L. Heverő Sz. /H. zöldhúr/.
252. Pikkelyhúr. *Lepigonium* Wahl. /*Spergularia* Presl/
L. rubrum Wahl. Veres P. /*Spergularia rubra* (L.) J. & C. Presl
 Piros budavirág/.
253. Homokhúr. *Arenaria* L.
A. serpyllifolia L. Kakukk H.
254. Olocsán. *Holosteum* L.
H. umbellatum L. Ernyős O.
255. Madárhúr. *Cerastium* L.
C. glomeratum Thuill. Gombos M.
C. triviale Link. Ponygyola M. /*C. fontanum* Baumg. subsp.
triviale (Link) Jalas/ - Réti m.
256. Csillaghúr. *Stellaria* L.
S. media Vill. Gyenge Cs. /Közönséges cs./.
S. graminea L. Pázsit Cs.
S. glauca With. Fakó Cs. /*S. palustris* Ehrh. - Mocsári cs./.
257. Puhar. *Malachium* Fries. /*Myosoton* Moench - Lányhúr/
M. aquaticum Fries. Vizi P. /*Myosoton aquaticum* (L.) Moench
 – Vizi cs./.
258. Szegfű. *Dianthus* L.
D. atrorubens All. Gyászoló Sz. /*D. carthusianorum* L. -
 Barátszegfű/.
D. armeria L. Szeplős Sz.
D. seguierii Vill. Dombi Sz. /*D. collinus* Wadts. & Kit. subsp.
glabriusculus (Kit.) Thaisz – Kopaszodó sz/.
259. Derczefű. *Gypsopila* L. /Fátyolvirág/
G. muralis L. Gyepi D. /Mezei fátyolvirág/.
260. Szappanfű. *Saponaria* L.
S. officinalis L. Tajtékszó Sz.
261. Bögreszeg. *Vaccaria* Medik. /Tinóöröm/
V. parviflora Mönch. Vetési B. /*V. pyramidata* Medik. -
 Tinóöröm/.
262. Sziléne. *Silene* L. /Habszegfű/
S. inflanata Sm. Hólyagos Sz. /*S. vulgaris* (Moench) Garcke/.
263. Kukuba. *Cucubalus* Tourn. /Szegfűbogyó/
C. baccifer L. Bogyótermő K. /Szegfűbogyó/.
264. Mécsvirág. *Lychnis* DC. /Kakukkszegfű/.

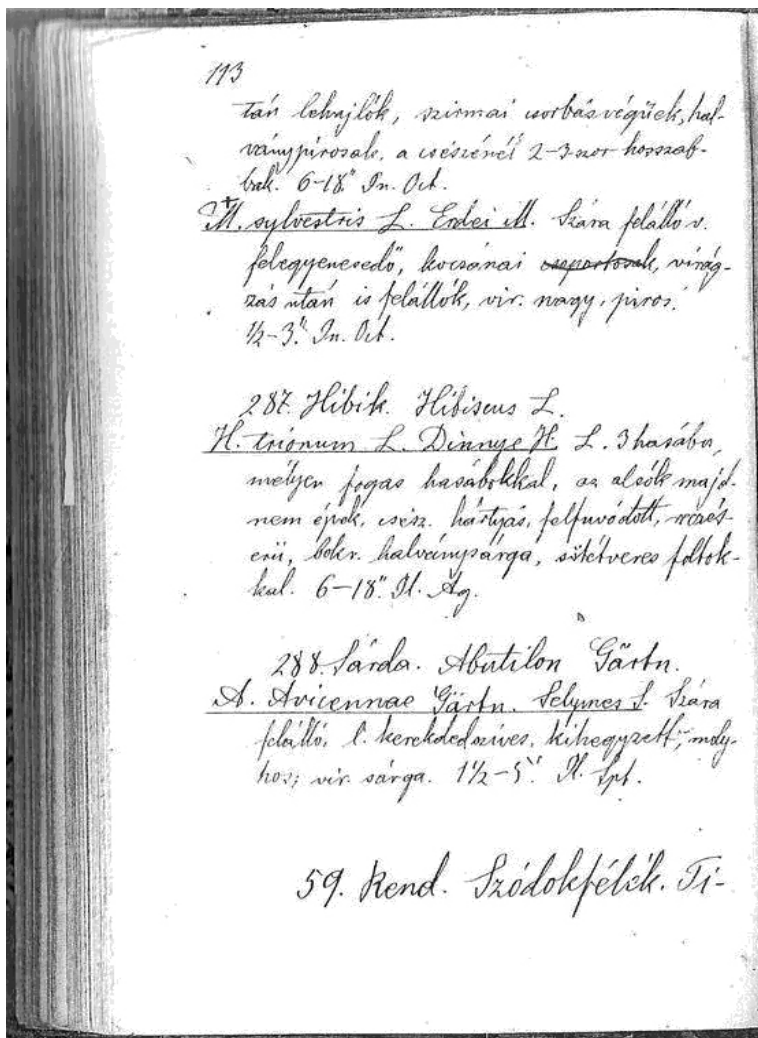
- L. flos cuculi. Kakukk M. /Réti k./.
L. vespertina Sibth. Esti M. /*Silene latifolia* Poir. subsp. *alba* (Mill.)
 Greuter & Burdet – Fehér m./
 265. Konkoly. *Agrostemma* L.
A. githago L. Vetési K.

„A fajok meghatározása” című fejezet 112. oldala

59. Rend. Mályvafélék. Malvaceae.
 266. Paizssajt. *Lavatera* L. /Madármályva/.

- L. thuringiaca L. Nagyvirági P. /N. madármályva/
 267. Ziliz. Althaea L.
A. officinalis L. Mahola Z. /Orvosi ziliz/
 268. Mályva. Malva.
M. vulgaris Freis. Kerek M. /*M. neglecta* Wallr./.
M. sylvestris L. Erdei M.
M. rotundifolia L. Kerek M. /*M. neglecta* Wallr./.

„A fajok meghatározása” című fejezet 113. oldala

269. Hibik. *Hibiscus* L. /Hibiszkusz/.
H. trionum L. Dinnye M. /Dinnyefű/.
270. Sárda. *Abutilon* Gärt. /Selyemmályva/.
A. avicennae Gärt. Selymes S. /*A. theophrasti* Medik. – Sárga mályva/.
60. Rend. Szódokfélék. Tiliaceae Juss.
 271. Szódokfa. *Tilia* L. /Hársfa/.
T. grandifolia Ehrh. Nagylevelű Sz. /*T. platyphyllos* N. hárs/.
T. parvifolia Ehrh. /*T. cordata* Miller – Kislevelű hárs/.
61. Rend. Linkafélék. Hypericaceae DC. /Orbánfűfélék/.
 272. Linka. *Hypericum* L. /Orbánfű/.
H. perforatum L. Csengő L. /Közönséges orbánfű/.
62. Rend. Jávorfélék. Aceraceae DC.
 273. Jávor. *Acer* L. /Juharfa/.
A. tataricum L. Feketegyűrű J. /Tatár juhar/.
A. campestre L. Fodor J. /Mezei juhar/.
A. negundo L. Átorna J. /Zöld juhar/.
63. Rend. Bokrétafélék. Hippocastaneae DC.
 274. Bokrétafa. *Aesculus* L. /Gesztenyefa/.
A. hippocastanum L. Gesztenye B.
64. Rend. Csészeszárnyfélék. Polygalaceae Juss.
 275. Csészeszárny. *Polygala* L. /Pacsirtafű/.
P. vulgaris L. Pacsirta Cs. /Hegyi pacsirtafű/.
65. Rend. Csutkalomfélék. Celastrineae R.Br. /Kecskerágófélék/.
 276. Kecskerágó. *Euonymus* L.
E. europaeus L. Csíkos K.
66. Rend. Szőlőfélék. Ampelidae Knuth
 277. Szőlő. *Vitis* L.
V. vinifera L. Bortermő Sz.
 (*V. sylvestris* Gm.) – /*V. vinifera* L. subsp. *sylvestris* (C. C. Gmel.) Hegi – Ligeti szőlő/ Nagyrét bozótosában- /ezt a taxont utólag a szerző áthúzta/.
67. Rend. Bengéfélék. Rhamnaceae R. Br.
 278. Benge. *Rhamnus* L.
Rh. cathartica L. Varjutövis B.
Rh. frangula L. Kutya B. /*Frangula alnus* Mill./

68. Rend. Fűtejfélek. Euphorbiaceae R. Br.

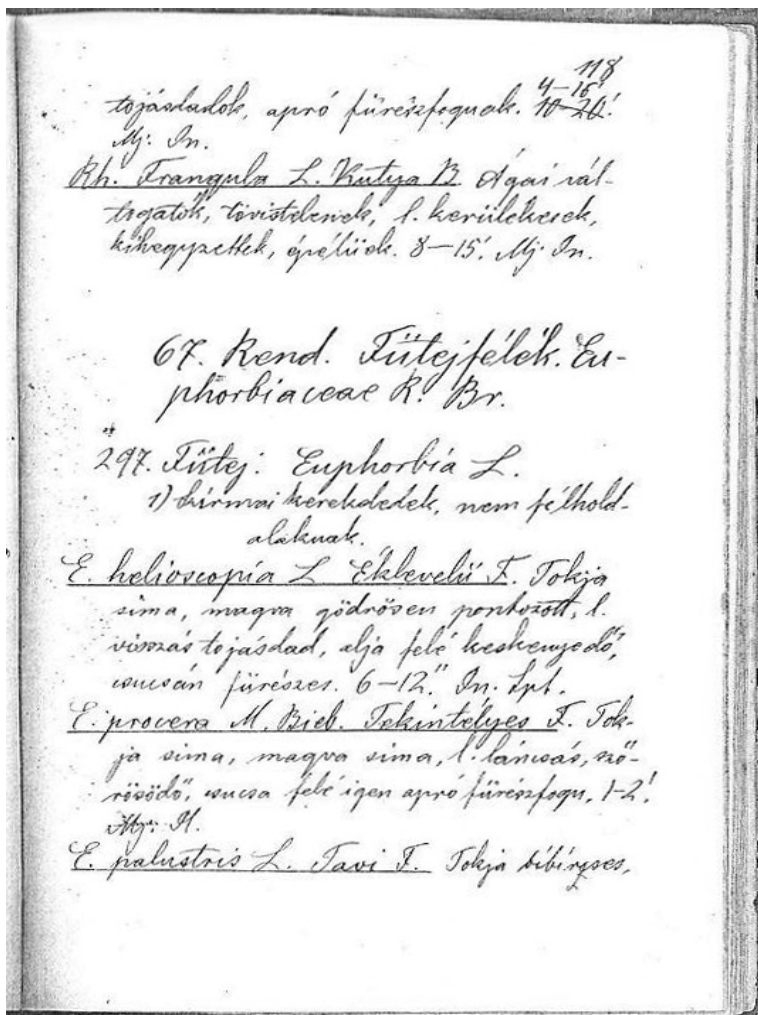
279. Fűtej. Euphorbia L. /Kutyatej/.

1) Szirmai¹ kerekdedek, nem félhodlalakuak.

E. helioscopia L. Éklevelű F. /Napraforgó kutyatej/.

E. procera M. Bieb. Tekintélyes F. /E. villosa Waldst. & Kit.-
Gyapjas kutyatej/.

E. palustris L. Tavi F.

„A fajok meghatározása” című fejezet 118. oldala

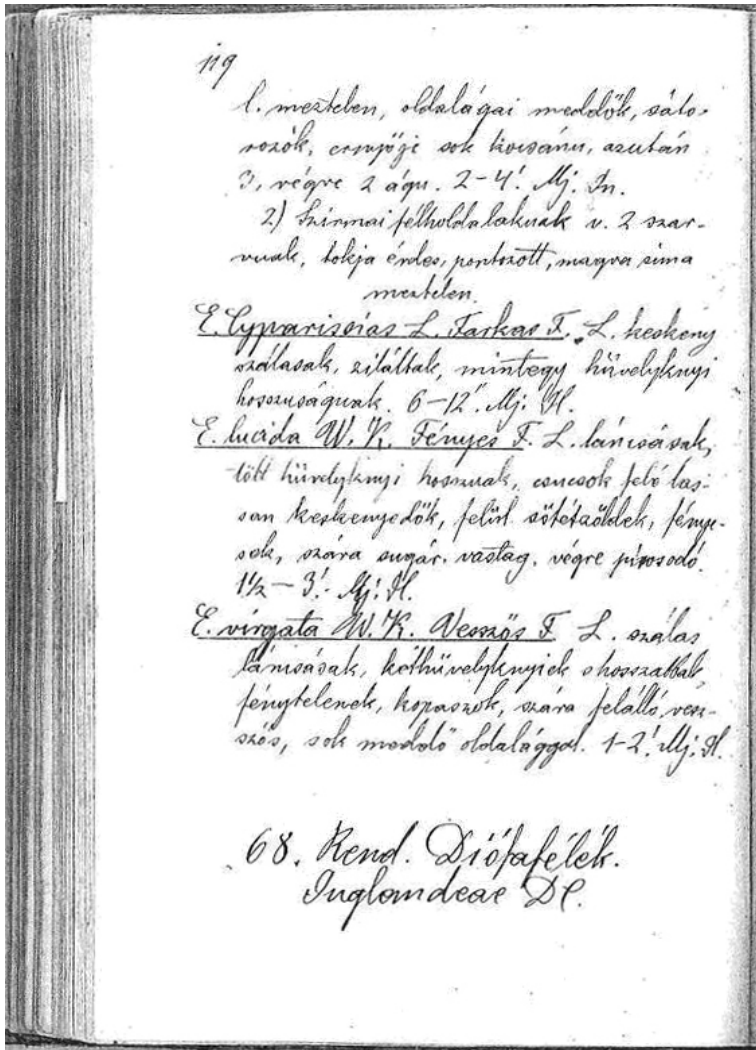
¹ Álcésze mirigyei

2) Szirmai² félhordalakuak v. 2 szarvuak, tokja érdes,
pontozott, magva sima meztelen.

E. cyparissias L. Farkas F.

E. lucida W. K. Fényes F.

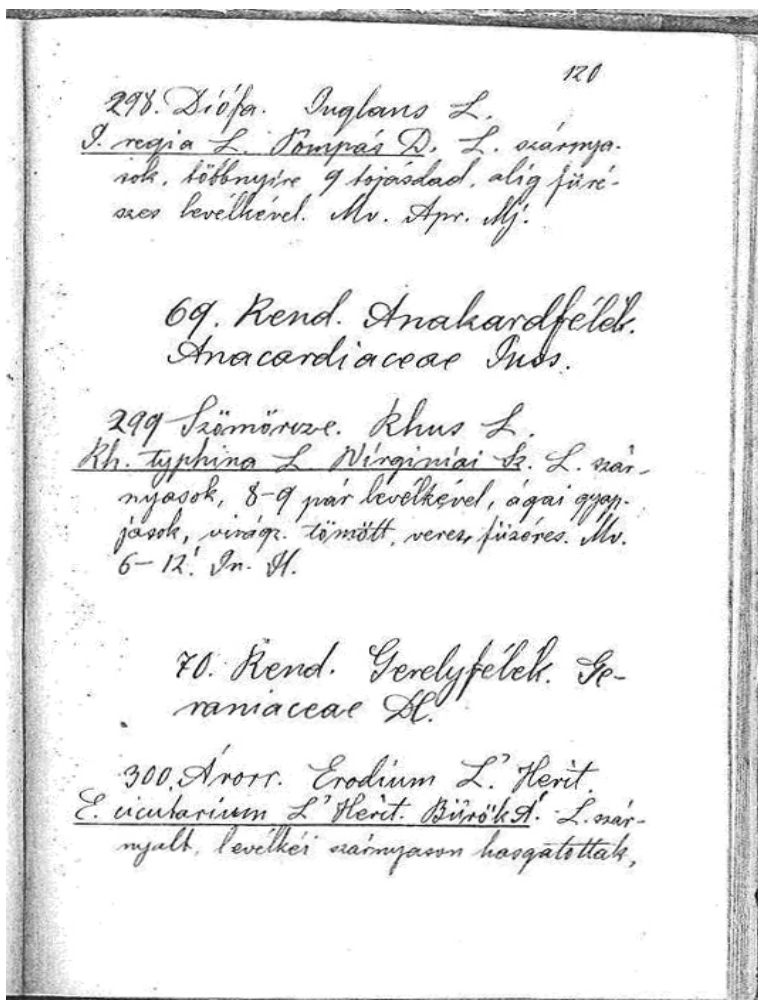
E. virgata W.K. Vesszős F.

„A fajok meghatározása” című fejezet 119. oldala

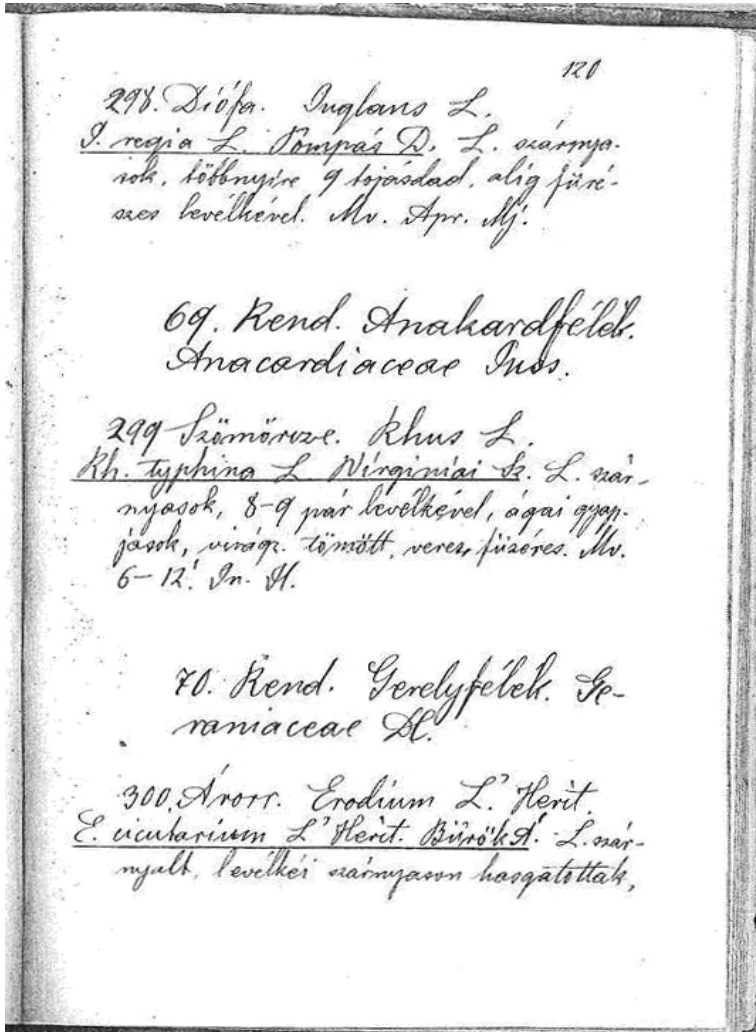
² Álcésze mirigyei

69. Rend. Diófafélék. Juglandaceae DC.
 280. Diófa. Juglans L.
J. regia L. Pompás D.
70. Rend. Anakardfélék. Anacardiaceae Juss.
 281. Szömörce. Rhus L.
R. typhina L. Virginiai Sz. /Amerikai ecetszömörce/.

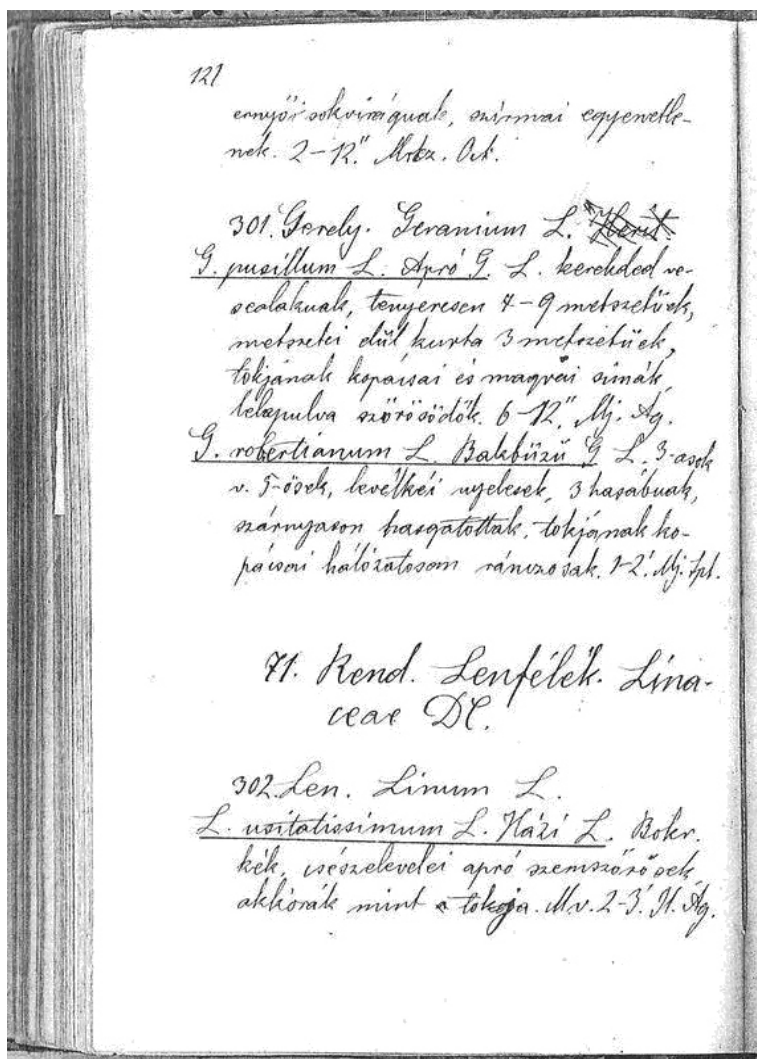
„A fajok meghatározása” című fejezet 120. oldala

71. Rend. Gerelyfélék. Geraniaceae DC.
 282. Árorr. Erodium L'Hérit. /Gémorr/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 120. oldala

283. Gerely. *Geranium L. /Gólyaorr/.*
G. pusillum L. Apró G. /A. gólyaorr/.
G. robertianum L. Bakküzű G. /Nehézszagú gólyaorr/.
72. Rend. Lenfélék. *Linaceae Dc.*
284. Len. *Linum L.*
L. usitatissimum L. Házi L.

„A fajok meghatározása” című fejezet 121. oldala

73. Rend. Fájvirágfélék. *Balsamiaceae* A. Rich.

285. Fájvirág. *Impatiens* L. /Nebántsvirág/.

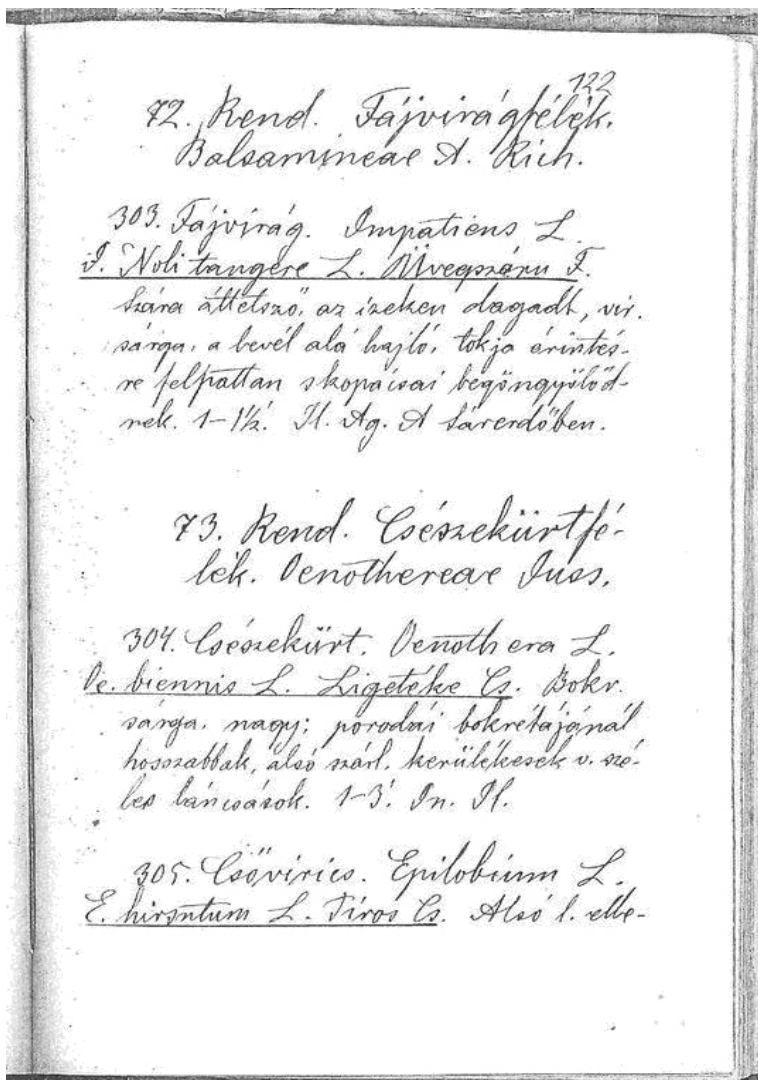
I. noli tangere L. Üvegáru Fájvirág. – A Sár erdőben.

74. Rend. /Csészekürtfélék. *Oenotheraeae* Juss. – *Onagraceae* Adans.
 - Ligetékefélék/.

286. Csészekürt. *Oenothera* L. /Ligetszépe/.

O. biennis L. Ligetéke Cs. /Parlagi ligetszépe/.

287. Csővirics. *Epilobium* L. /Füzike/
E. hirsutum L. Piros Cs. /Borzas füzike/.
E. parviflorum Schreb. Apróvirágu Cs. /A. füzike/.

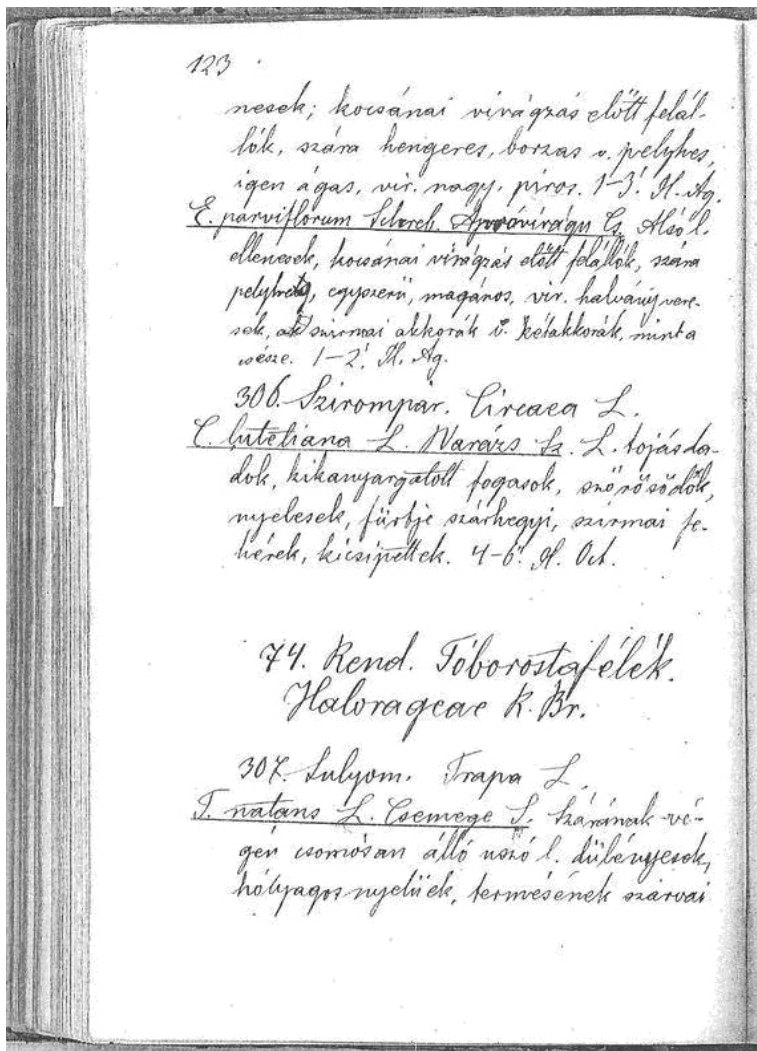
„A fajok meghatározása” című fejezet 122. oldala

288. Szirompár. *Circaea* L. /Varázslófű/
C. lutetiana L. Varázs Sz. /Erdei varázslófű/.

75. Rend. Tóborostafélék. Haloragaceae R.Br.

289. Sulyom. *Trapa* L.

T. natans L. Csemege S.

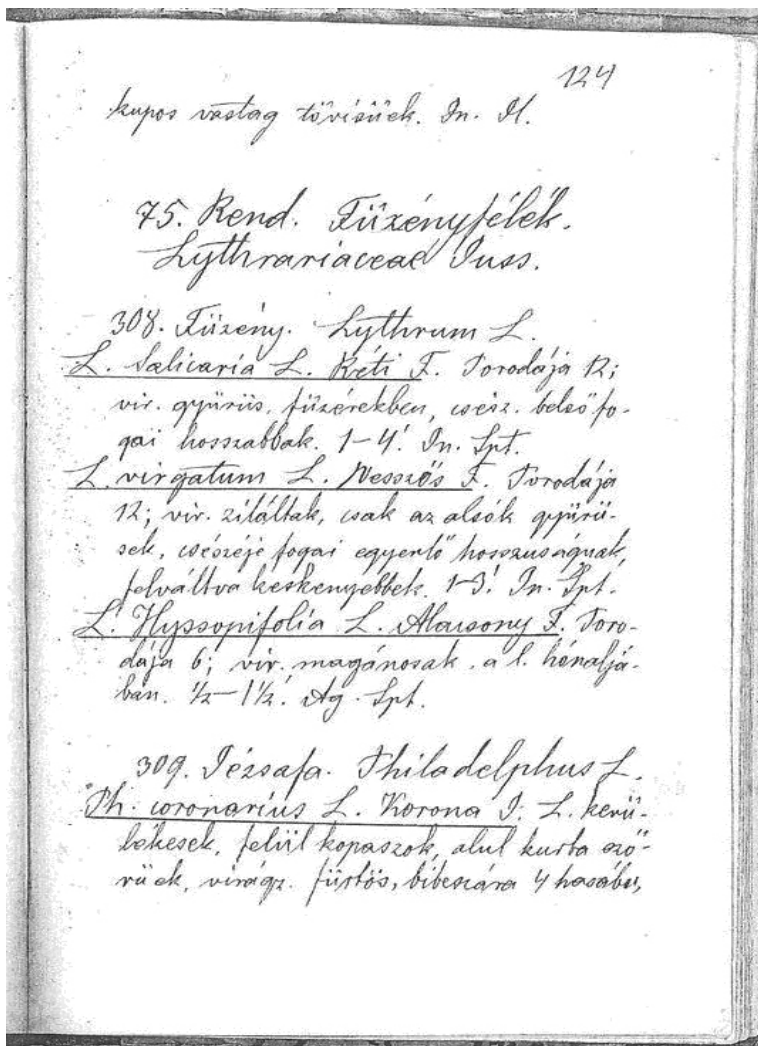
„A fajok meghatározása” című fejezet 123. oldala

76. Rend. Füzényfélék. Lythraceae Juss.

290. Füzény. *Lythrum* L.

L. salicaria L. Réti F.

- L. virgatum L. Vesszős F.
L. hyssopifolia L. Alacsony F.
 291. Jézsafa. Philadelphus L. /Jezsámen/
Philadelphus coronarius L. Korona J. /Pompás jezsámen/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 124. oldala

77. Rend. Almafélék. Pomaceae Juss. /Fam. Rosaceae Adans. Subfam. Maloideae/.

poradainal kurtabl. Mv. 3-6. Mj. In.

76. Rend. Almafélék. To-
maceae Suss.

310. Birs. Cydonia Tourn.

C. vulgaris Pers. Közönséges B. L.
éretli, vir. magános, gyümölcsöse
sís. Mv. 6-10. Mj.

311. Körtefa. Pyrus L.

P. communis L. Vad K. Bibemárai
szabadok, termése alus része felé olkos-
keményedő. 2-3° Mj.

P. Malus L. Vadalma K. Bibemárai
törvén összenőttök, termése kocsánja
könül keményedő. 2-3° Mj.

312. Galagonya. Crataegus L.

C. oxyacantha L. Coere G. Bibemárai 2-4.
kocsánja moztelen, l. vinnás tojásdad

„A fajok meghatározása” című fejezet 125. oldala

292. Birs. Cydonia Tourn.

C. vulgaris Pers. Közönséges B. /C. oblonga Mill./.

1. Álcésze mirigyei

293. Körtefa. Pyrus L.

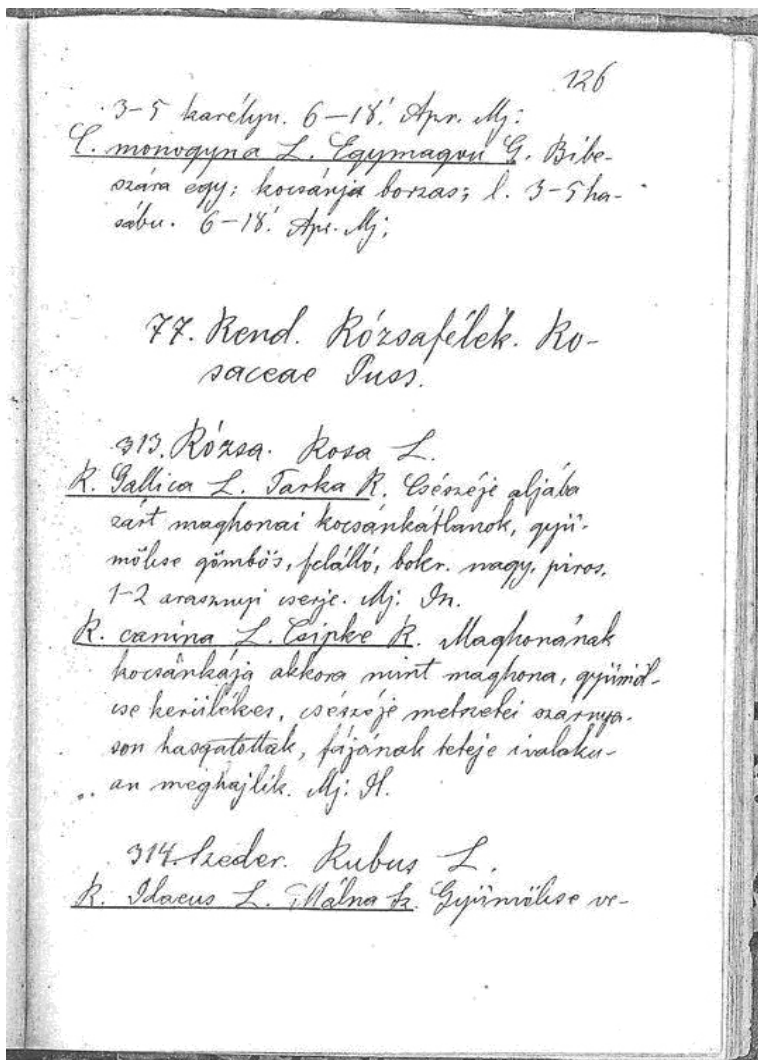
P. communis L. Vad K. /P. pyraster (L.) Burgsd./.

P. malus L. Vadalma. /Malus sylvestris (L.) Mill./

294. Galagonya. Crataegus L.

C. oxyacantha L. Csere G. /C. laevigata (Poir.) DC./.

C. monogyna L. Egymagvu G. /C. monogyna Jacq./.

„A fajok meghatározása” című fejezet 126. oldala

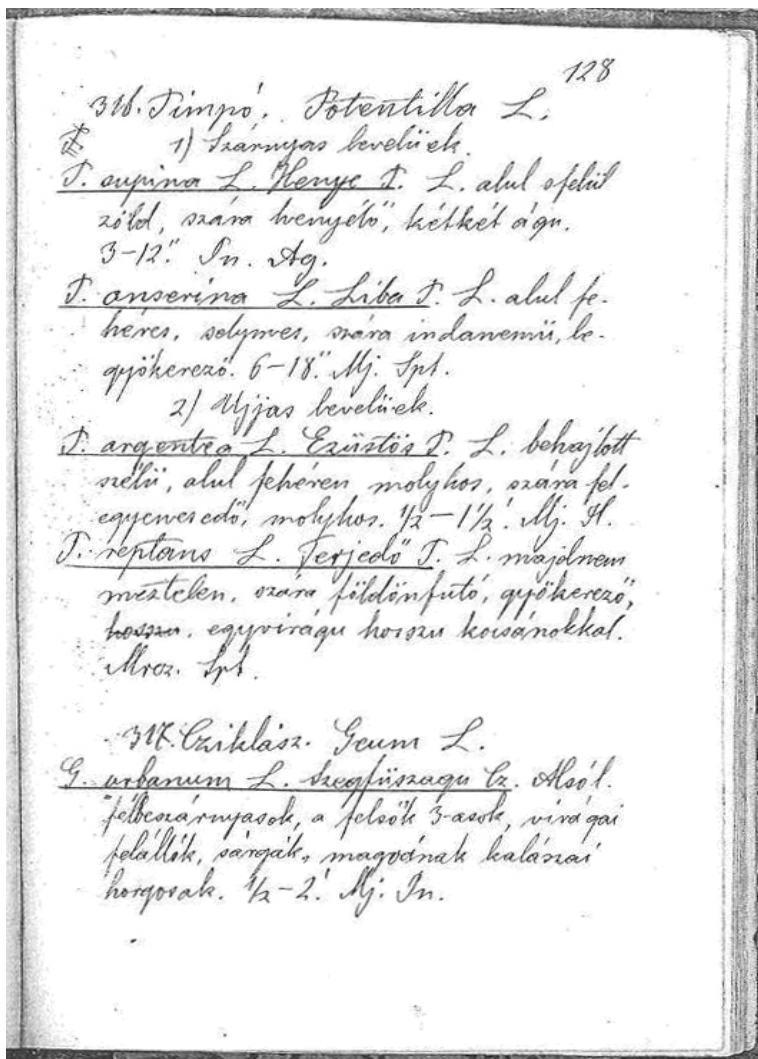
78. Rend. Rózsafélék. Rosaceae Juss.

295. Rózsá. Rosa L.

R. gallica. Tarka R. /Parlagi rózsá/.

- F. vesca L. Földieper Sz. /Erdei szamóca/.
F. collina L. Ehrh. Csattogó Sz. /F. viridis (Duchesne) Weston/.
 298. Pimpó. Potentilla L.
 1) Szárnyas levelűek.
P. supina L. Henye P.
P. anserina L. Liba P.

„A fajok meghatározása” című fejezet 128. oldala

2) Ujjas levelűek.

P. argentea L. Ezüstös P.

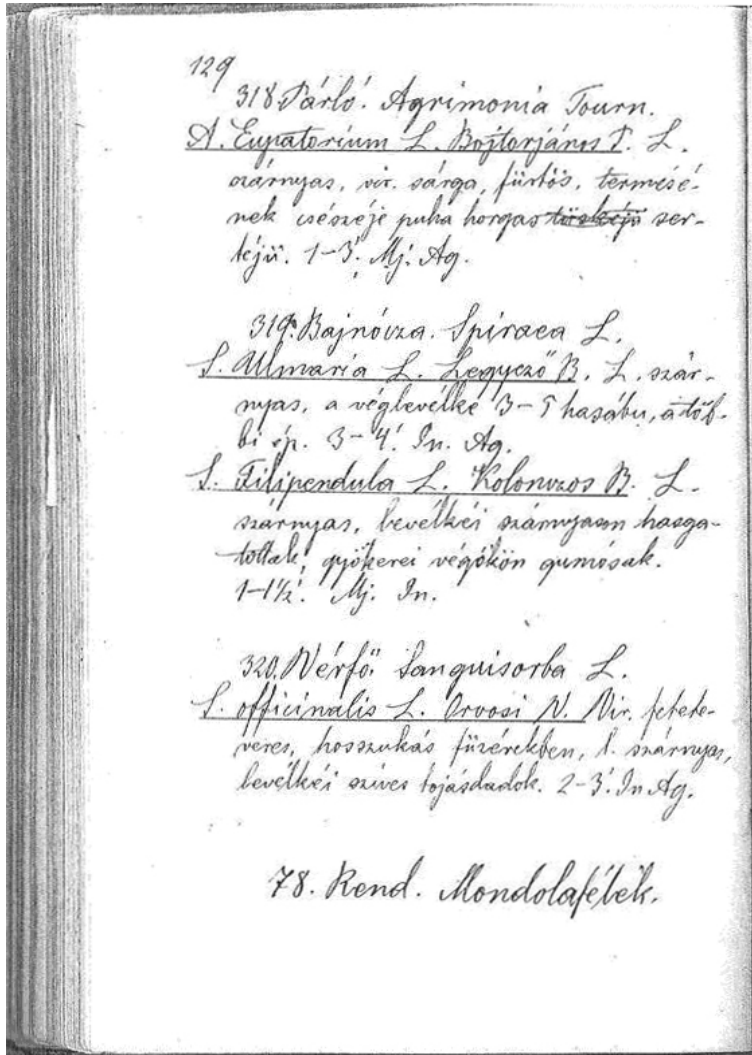
P. reptans L. Terjedő P. /Indás p./.

299. Cziklász. Geum L. /Gyömbérgyökér/.

G. urbanum L. Szegfűszagu Cz. /Közönséges gyömbérgyökér/.

300. Párló. Agrimonia Tourn.

A. eupatoria L. Bojtorjános P. /Közönséges párlófű/.

„A fajok meghatározása” című fejezet 129. oldala

301. Bajnócza. Spiraea L.

S. ulmaria L. Legyező B. /Filipendula ulmaria (L.) Maxim/.

S. filipendula L. Kolonczos B. /Filipendula vulgaris Moench/.

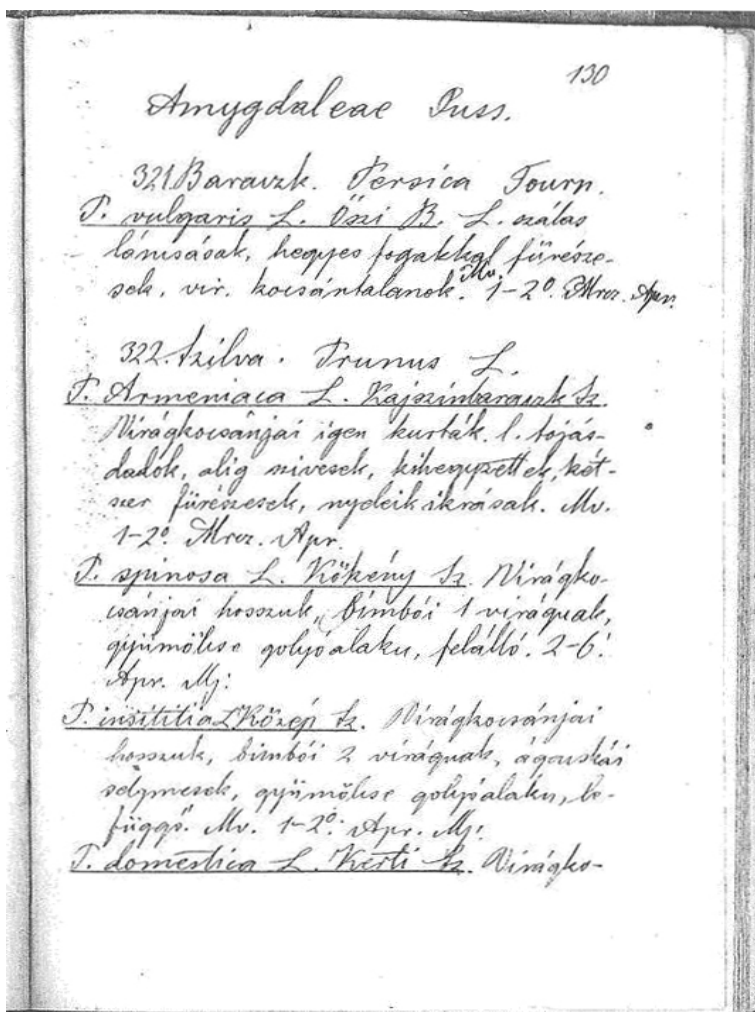
302. Vértó. Sanguisorba L. /Vérfű/.

S. officinalis L. Orvosi V. /Őszi vérfű/.

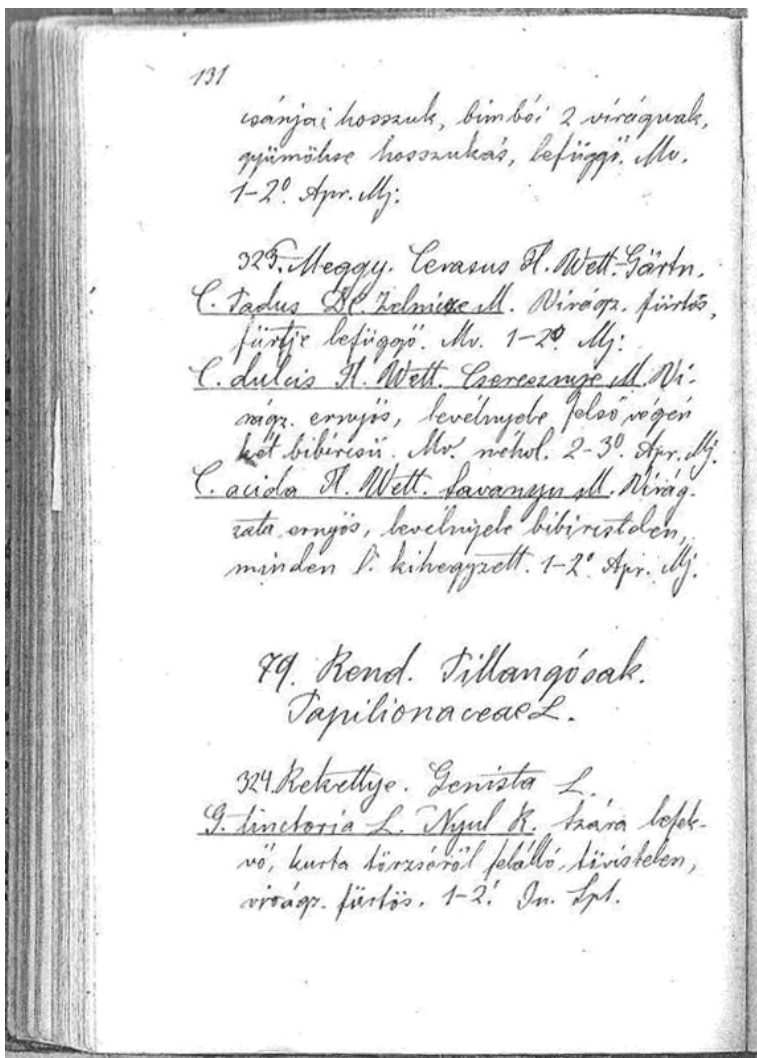
79. Rend. Mondolafélék. Amygdaleae Juss. /Fam. Rosaceae Adans.,
Subfam. Prunoideae/.

303. Barack. Persica Tourn.

P. vulgaris L. Őszi B.

„A fajok meghatározása” című fejezet 130. oldala

„A fajok meghatározása” című fejezet 131. oldala

304. Szilva. *Prunus* L.
P. armeniaca L. Kajszibarack Sz.
P. spinosa L. Kőkény Sz.
P. insititia Közép Sz. /Kőkényszilva/.
P. domestica L. Kerti Sz.
305. Meggy. *Cerasus* Fl. Wett.-Gärtn. /*Cerasus* Juss./.
C. padus DC. Zselnice M. /*Prunus avium* Mill./.

- C. dulcis Fl. Wett. Cseresznye M. /C. avium (L.) Moench/.
C. acida Fl. Wett. Savanyu M. /C. vulgaris Mill. subsp. vulgaris
- Meggy/.
80. Rend. Pillangósok. Papilionaceae L. /Fam. *Fabaceae* Lindl./.
306. Rekettye. Genista L.
G. tinctoria L. Nyúl R.
307. Zanót. Cytisus L.
C. elongatus W.K. Megnyult Z. /Chamaecytisus ratisbonensis
(Schaeff.) Rothm. – Selymes z./
308. Iglicz. Ononis L.
O. spinosa L. Tövises I.
309. Csigacsó. Medicago L. /Lucerna/.
M. sativa L. Kék Cs. /Takarmány lucerna/.
310. Mézkerep. Melilotus Torn. /Somkóró/.
M. alba Desr. Fehér M. /F. somkóró/.
M. officinalis Desr. Somkóró M. /Orvosi somkóró/.
311. Lóhere. Trifolium L.
1) Virággombjai kocsántalanok v. rövid kocsánosak.
T. arvense L. Herehura L.
T. ochroleucum L. Vajszinű L.
T. pratense L. Réti L.
2) Virággombjai hosszú kocsánosak.
T. montanum L. Háromfejű L. /Hegyi l./.
T. repens L. Gyökerező L. /Kúszó l./.
T. hybridum L. Kincs L. /Korcs l./.
T. procumbens L. Henyélő L. /T. campestre Schreb. p.p. – Vadhere/.
312. Kerep. Lotus L.
L. corniculatus. Szarvas K.
313. Gálga. Galega L. /Kecskeruta/.
G. officinalis L. Kecskere G. /Orvosi kecskeruta/.
314. Ákász. Robinia L. /Akác./.
R. pseudacacia L. Fehér A.
315. Bóka. Astragalus L. /Csüdfű/.
A. glycyphyllos L. Édeslevelű B. /É. Csüdfű/.
A. cicer L. Bagolycsa B. /Hólyagos csüdfű/.
316. Koronilla. Coronilla L. /Koronafürt/.
C. varia L. Tarka K. /T. koronafürt/.
317. Babó. Vicia L. /Bükköny/.

- V. cassubica L. Vitéz B. /V. bükköny/.
V. sepium L. Gyepűi B. /Gy. bükköny/.
V. faba L. Bab B. /Lóbab/.
V. sativa L. Abrak B. /A. bükköny/.
V. grandiflora Scop. Szennyes B. /Sz. Bükköny/.
 318. Lencse. Ervum L. /*Lens* Mill./.
E. hirsutum L. Borzas L. /*Vicia hirsuta* (L.) S.F. Gray - Pelyhes bükköny/.
E. lens L. Főzelék L. /*Lens culinaris* Medik./.
 319. Borsó. Pisum L.
P. arvense L. Mezei B. /*P. sativum* L. subsp. *arvense* (L.) Čelak./.
P. sativum L. Vetemény B.
 320. Bükköny. Lathyrus L. /Lednek./.
L. nissolia L. Kacstalan B. /K. lednek/.
L. tuberosus L. Mogyorós B. /M. lednek/.
L. pratensis L. Pallagi B. /Réti lednek/.
L. sylvestris L. Erdei B. /E. lednek/.
 321. Lednek. Orobos L. /*Lathyrus* L./.
O. niger L. Feketedő L. /*Lathyrus niger* (L.) Bernh. – Fekete l./.
 322. (339). Paszuly. Phaseolus L.
P. multiflorus Willd. Nagyvirágu P. /*P. coccineus* L. - Bivaly paszuly/.
P. vulgaris L. Közönséges P.

A fajok jellemzése és a határozókulcsok tömör és könnyen áttekinthető módjának illesztésére, példaként a buzérfélék nemzetségét választottuk. A hozzáfűzött kiegészítések zárójelben szerepelnek.

31. Rend. Buzérfélék. Rubiaceae Juss.

125. Galaj. *Galium* L.

1) L. /Levelek/ 4-esek.

G. cruciata Scop. Keresztes G. Szára felegyenesedő, érdes szőrű, virágz. levele honaljába ül. vir. /virágok/ sárgák 1-1½'. Mj.-Jl /Május-Július/.

G. palustre L. Tóparti G. Szára lecsepült, visszasan apró tüskés, virágz. levele hónaljából induló, bugás, vir. fehérek. 1-2'. Mj.- Ag.

G. rubioides L. Mézgaszagú G. Szára felálló, kemény, kopasz, virágz. /virágzat/ szárhegyi buga; vir. fehérek 1-1½'. In.-Jl.

2) L. 6-12-sök.

G. aparine L. Ragadó G. Szára lecsepült leveleivel együtt igen ragadós, vir. kifejlett magvánál kisebb, fehér. 1-6'. Mj.-Jl.

G. mollugo L. Puha G. Szára felálló, bokrétájának metszetei hajszálvégűek, vir. fehérek. 2-5'. Mj.-Jn.

G. verum L. Tejoltó G. Szára felálló, levélgyűrű 8-12 levelűek, vir. sárga. 1-2'. Mj.-Szept.

126. Müge. Asperula L.

A. galoides M.B. Galaj M. /*Galium glaucum L.*/ Levélgyűrűi 8 levelűek. L. szálasok behajlott élűek, szára felálló, kopasz, fényes. 1-3'. Mj.-Jl. (Vezérfonal... 54-55 old.)

Mivel Divéky már a címben leszögezi, hogy „Szatmár közelében termő” növényeket mutat be, a lelőhelyeket csak néhány esetben pontosítja, mint például: *Achillea nobilis L.* – A róm. kat. temetőben; *Veronica officinalis L.* – Sár-erdőben; *Vitis sylvestris Gmel.* – Nagyrét bozótsaiban (ez utóbbit aztán vonallal áthúzta, vagyis törölte). A vadon termő fajok mellett helyenként természetett növényeket is felsorol, utalva – néhol – arra, hogy ezek emberi tevékenység nyomán kerültek a terület flórájába. Így például a *Sempervivum tectorum L.* esetében megjegyzi, hogy az a háztetőkön található, míg az *Artemisia dracunculus L.* leírásához hozzáfűzi a „Mv.” (művelve) rövidítést.

A fajlista számos olyan ritka növényt tartalmaz, amelyek közül e területről néhány napjainkra kipusztult, ezért kéziratának ebből a szempontból is dokumentáris értéke van. Kiemelendő fajok: *Fritillaria meleagris L.*, *Iris sibirica L.*, *Leucojum vernum L.*, *Listera ovata R. Br.*, *Trapa natans L.*, *Sonchus palustris L.* stb. Meglepő, és talán kétségesnek tűnik a hegyvidéken honos *Cardaminopsis halleri (L.) Hayek (Arabis halleri L.)* Szatmár környéki előfordulása. Tény, hogy ez a faj az utólagos Szatmár megyei flórákutatók során valóban előkerült a Szamos síksági Botszeg-erdőben (Karácsonyi, 1995). A későbbi növényteni feltárások teljes mértékben igazolták a Divéky által jelzett fajok itteni jelenlétét; kivételt ez alól csak az általa utólag besorolt *Sisymbrium irio L.* képez. Azt, hogy a *Festuca pseudovina Hack. ex Wiseb.* helyett a *F. ovina L.*, míg az *Ononis spinosiformis Simk.* helyett az *O. spinosa L.* jelenlétét tünteti fel, egyáltalán nem róható fel neki, ugyanis 1868-ban mikor e munkáját befejezte, az elsőként említett fajok még le sem voltak írva.

Meglepetéssel tapasztaltuk, hogy néhány olyan növényfaj amelyeket Fodor (1910) a Divéky-féle gyűjteményből Szatmárról közöl, és ezek itteni előfordulása valóban kétséges, hiányzik a *Vezérfonal...*

növénylistájáról. Ezek a Szatmár környékén a későbbi kutatások során sem azonosított fajok a következők: *Atropa belladonna* L., *Helichrysum arenarium* (L.) Moench, *Sambucus racemosa* L., *Salvia nutans* L. Viszont a megye más területeinek flórájában az említett növények valóban fellelhetők az utolsó faj kivételével. Végülis az, hogy Divéky miért nem vette fel az említett fajokat város környéki flóralistájába, talán azzal magyarázható, hogy bár ezeket kutatási területe különböző pontjain gyűjtötte, a mellékelt cédulákra Szatmár vármegye helyett csak az első szót írta fel – ezt később Fodor szó szerint értelmezte.

140

A nemek latin és magyar nevei.

A.	Lap.		Lap.
<i>Abutilon</i> LXII . . .	113.	<i>Allium</i> XXXVI . . .	18
<i>Acer</i> LXXX. XXXVIII . . .	115.	<i>Abrus</i> LXXVIII . . .	24.
<i>Achillea</i> LXXIV. . . .	41.	<i>Alopecurus</i> XIV. . . .	10
<i>Adar.</i> XXXI	82.	<i>Althaea</i> LXII	112.
<i>Aesculus</i> XXXVIII . . .	115.	<i>Alysum</i> LVIII	99
<i>Aethusa</i> XXXI	82.	<i>Amarant</i> LXXVII . . .	32.
<i>Aggrimonia</i> XLIV. . . .	129.	<i>Amaranthus</i> LXXVII . .	32.
<i>Agrostemma</i> LIII. . . .	111.	<i>Anchusa</i> XXIII	67.
<i>Agrostis</i> XIV.	9.	<i>Anagallis</i> XXIV. . . .	78.
<i>Aira</i> XVI	9.	<i>Anemone</i> I.	89.
<i>Ainiga</i> I III	65.	<i>Anethum</i> XXXII	84.
<i>Akász</i> LXV	135.	<i>Angelica</i> XXX	83.
<i>Alisma</i> XXXVII	14.	<i>Angelika</i> XXX	83.

A Vezérfonal... névmutatójának 140. oldala

141	Lap		Lap
<i>Anthemis</i> LXXXIV	42.	<i>Avena</i> XVI	8.
<i>Anthoxanthum</i> XIV	8.	B.	
<i>Apium</i> XXIX	80.	<i>Babo</i> LXVI	136.
<i>Arabis</i> IX	96.	<i>Bajnosza</i> XLVI,	
<i>Aranyvirág</i> LXXXIII	42.	XLVII	129.
<i>Arenaria</i> XLII	108.	<i>Bajnoszi</i> XV	10.
<i>Aristolochia</i> LXXXV	55.	<i>Baka</i> LXXXVI	29.
<i>Aró</i> XXII	69.	<i>Balkafü</i> LXXXII	40.
<i>Arórr</i> LXXXIII, XL,		<i>Balkota</i> LIII	65.
LXI	120.	<i>Bangrita</i> XXXIII	55.
<i>Asya</i> XII	1.	<i>Baraboly</i> XXXII	85.
<i>Arrhenatherum</i> XV	8.	<i>Baravik</i> XLVI	130.
<i>Artemisia</i> LXXXI	43.	<i>Baris</i> LXX	46.
<i>Asparagus</i> XXXVI,		<i>Benge</i> XIX, XXXI,	
LXXX	19.	LXXX	118.
<i>Asterula</i> XIX	54.	<i>Berice</i> I	89.
<i>Aster</i> LXXXIII	39.	<i>Beta</i> XXVII	30.
<i>Astragalus</i> LXV	135.	<i>Betonica</i> LIV	62.
<i>Asium</i> LXVIII	51.	<i>Betonika</i> LIV	62.
<i>Atracret</i> XXXIII	68.	<i>Bibekonty</i> LXXV	22.
<i>Atriplex</i> XXVII,		<i>Bidens</i> LXXIX	
LXXXVII	31.	LXXXIII	41.

A Vezérfonal... névmutatójának 141. oldala

A gondosan megszerkesztett és teljes mértékben olvasható szöveggel megírt munka, amely bizonyára a fiatal botanikus minden szabadidejét, sőt gyertyafény mellett eltöltött hosszú éjszakáit is igénybe vette, egy, a 141-156. oldalakon közölt névmutatóval zárul.

	Lap		Lap
Birs XI.VII . . .	125	Bursa XIII . . .	2.
Blitum XXVIII . . .	31.	C.	
Bodza XXXIII . . .	55.	Calamagrostis XIV . . .	9.
Bogáns I.XX . . .	46	Caltha XLIX . . .	92.
Boglárfa I.XXVIII . . .	27	Campanula XXVI . . .	53.
Bögöcsög XLI . . .	110.	Cannabis I.LXXXI . . .	27.
Bóka I.XV . . .	135.	Capsella I.VII . . .	101.
Böjtörján I.XX . . .	47.	Cardamine I.IX . . .	96.
Bokréta XXXVIII . . .	115.	Carduus I.LXXI . . .	46.
Bolonyik XXX . . .	81	Carax LXXVI . . .	13.
Bordon L.XIX . . .	45	Carpinus I.LXXVIII . . .	24
Borjupáziit XIV . . .	8.	Carum XXX . . .	80.
Boros L.XV . . .	137.	Caucalis XXXII . . .	85.
Borzon XXXII . . .	85.	Centaurea L.XX . . .	45.
Brachypodium XVII . . .	9.	Cerastium XL.III.,	
Brassica I.IX . . .	98.	XXXIV . . .	107.
Brisa XVI	5.	Cerasus XL.VI . . .	131.
Bromus XVI	4	Cerinthe XXII . . .	67.
Bryonia I.LXXVI . . .	105	Chaerophyllum ♂	
Bükköny I.LXXI . . .	157	XXXII . . .	85.
Butamnis XI	15	Chaeturus I.IV . . .	64.
Bürok XXXII	86	Chelidonium XI.VIII . . .	93.
		Chenopodium XXVIII . . .	30.

A Vezérfonal... névmutatójának 142. oldala

Összegezve mindazt, amit a szatmári diák flóralistájával kapcsolatban ki kell emelnünk, első helyre kívánczik az a megállapítás, hogy ez egy hozzáértéssel megírt szakszerű munka. Figyelemre méltó tény az is, hogy a szakirodalom felhasználásához Divéky-nek igen komoly latin nyelvű tudásra volt szüksége. Munkája nem tartalmaz olyan fajokat, amelyeket az utólagos kutatások eredményeként törölni kellene Szatmár megye flóralistájáról. Abban az időben ez az alföldi régióra vonatkozó, 566 fajt tartalmazó felsorolás, amely begyűjtött, herbáriumi

példányok alapján történt, mindenképp alapos kutatásra utal. Megjegyzendő, hogy a Divéky-féle *Vezérfonal...*, e régió flóralistái közül kronológiailag is az elsők között készült el. Bár szerzője e munkáját diáktársainak ajánlja, kétségtelen, hogy e XIX. században kelt kézirat botanikatörténeti szempontból is mindenképp különös figyelmet érdemel.

VII. DIVÉKY MUNKÁSSÁGÁNAK UTÓÉLETE ÉS RÖVID MÉLTATÁSA

Vivorum oportet neminisse (Cicero)
Az élőknek emlékezniük kell.

A szatmári Királyi Katolikus Főgimnázium 1868-69-es tanévének végzős, VIII. osztályába járó 25 tanuló közül 23-an diplomával a kezükben hagyták el az alma matert és kerültek ki a felnőttek áhított világába. Egy közülük elmaradt, míg a másik, a rendszerint osztályelső Divéky Ferenc már korábban „eltávozott” abba a felmérhetetlen „messzeségbe”, amelynek pályája nem vezetett párhuzamosan az élet forgatagába került diáktársai útjával. A korábban is mindég külön utakon járó eminens diáknak az 1869. évi gimnáziumi értesítő egyetlen szót szentel: meghalt (Tudósítvány, 1869). A következő évek jelentéseiben sem emlékeznek meg a gimnázium természetrajzi szertárát egykor felszerelő, különös képességű Divékyről, így minden jel arra mutat, hogy korábbi önfeláldozó tevékenysége gyorsan beleszürkül a hétköznapi tapasztalásainak mindent felemészítő szerkezetébe. A gimnáziumban amúgy is sokasodnak a gondok, hiszen az újonnan kibővített épület nem váltja be a hozzáfűzött elvárásokat (Sarmaságh, 1896). Divéky egykori természettan- és természetrajztanárai rövidesen elhagyják az iskolát. Lúcz Ignác 1874-ben kilép a piarista rendből, majd Kassára távozik, míg Vlkolinszky Béla betegségére hivatkozva válik meg a szatmári „alma mater”-től (Tempfli & Sipos, 2000).

Miközben a tudós Hazslinszky Frigyes (1874) korabeli neves flóramunkákban nem feledkeznek meg Divéky Ferencről, az általa gyűjtött tetemes herbáriumi anyag egyre csak porosodik a gimnázium szertárában. Két évtized elég hosszú idő ahhoz, hogy egy gondozatlan botanikai gyűjtemény teljesen használhatatlanná váljon. Végül mégsem ez történt. Az 1886-os tanévben a gimnáziumba kihelyezett új természetrajztanár, a kiválóan képzett Schöber Emil (1860-1938) rögtön felismeri a Divéky-gyűjtemény jelentőségét. Azonnal hozzáfog az akkor még meglévő kollekciónak konzerválásához és rendezéséhez; egyszóval megmenti a pusztulástól és hozzáférhetővé teszi a szaktársak számára.

Röviddel ezután, 1893-ban, Divéky egyik volt diáktársa, az ekkor már komoly papi karriert maga mögött tudó dr. Kádár Ambrus (1845-1911) ösztöndíjat alapít a fiatalon elhunyt botanikus emlékére. A Divéky Alapítvány 100 forint értékű díját minden évben olyan jó viseletű szatmári tanuló nyerhette el jutalmul, aki a természettanban vagy természetrajzban a legkiválóbb előmenetelt tanúsította (Szatm. kir. kath. főgymn. ért., 1896).

Kádár Ambrus sírköve a szatmári Szamoshid melletti temetőben

A tanév végén kiosztásra kerülő díj ismertetése:

„A Divéky ösztöndíj. Alapítvány száma 5.

Alapította néhai Kádár Ambrus szatmári... káptalan kanonok, 1893 június 8-án. Az alapító a szatmárnémeti kir. kath. főgimnázium egykori igen jeles növendékének Divéky Ferencnek, ki a természet-tudományokban kiváló tehetséget tanúsított s ki növénygyűjtés közben tragikus halállal végezte életét, emléket óhajtott állítani, hogy ezzel is buzdítsa gimnáziumunk növendékeit, a term. tudományok behatóbb tanulmányozására”. Az alapítóke 200 korona; kezeli a Szatmár megyei

alapítvány pénztára. Külön oklevél nincs kiállítva. A jutalmat a tanári kar ítéli oda (Szatm. kir. kath. főgymn. ért., 1914.)

1.

20. Hieracium echioides LUMN.

Transilvania: Langenthal (BARTH). — β) *Tauscheri* N. P. (f. *arenarium* TAUSCHER in sched. p. p. et F. SCHULTZ, herb. norm. nov. ser. cent. VI no. 515 bis p. p.). — Csepel (TAUSCHER); Vas: ad m. Ság (BORBÁS); Szabolcs: Sz.-Mihály (BOHÁTSCH); in cotto Szatmár (DIVÉKY); in cotto Gömör (STRUB). — δ) *pseudalbocinereum* ZAHN (*albocinereum* N. P. I p. 485, nec RUPRECHT!) 1) *minoriceps* N. P. — Versecz (SADLER), Mediasch Transilvaniae (BARTH). — 2) *maioriceps* N. P. — Szeben: Szász-Sebes (CSATÓ); Grebenácz Banatus (BORBÁS).

2.

ACTIVITATEA UNUI BOTANIST SĂTMĂREAN DIN SECOLUL AL XIX-LEA:
FERENC DIVÉKY

Károly KARÁCSONYI

Rezumat

În mijlocul secolului al XIX-lea un elev de gimnaziu, Ferenc Divéky – care s-a interesat în mod deosebit de botanică – a întocmit la Satu Mare o mare colecție de plante. Acest elev dotat a adunat în județul Satu Mare o serie de specii interesante, dintre acestea înțre timp unele au dispărut din flora teritoriului (*Salvia nutans* L., *Acorus calamus* L., *Salix elaeagnos* Scop. și *Orobancha alba* Stephan ex Willd.). În cabinetul de științele naturii al Liceului „Mihai Eminescu” din Satu Mare se păstrează un herbar vechi, în care – probabil – sunt incluse și unele plante pe care Divéky le-a colectat odinioară.

Aktivität eines sathmarer Botanikers vom XIX. Jahrhundert

Zusammenfassung. In der Mitte des XIX. Jahrhundert trug der Gymnasialschüler Ferenc Divéky – der sehr an der Botanik interessiert war – eine grosse Pflanzenkollektion in Sathmar zusammen. Er starb im Jahr 1869 während eines botanischen Ausfluges im Gutin-Gebirge. Der begabte Schüler sammelte im Kreis Sathmar zahlreiche interessante Arten, einige sind davon zwischenzeitlich verschollen (*Salvia nutans* L., *Acorus calamus* L., *Salix elaeagnos* Scop. und *Orobancha alba* Stephan ex Willd.). Im naturwissenschaftlichen Kabinett des Lyzeums „Mihai Eminescu” von Sathmar ist ein altes Herbarium bewahrt, in welchem – wahrscheinlich – auch einige von Divéky damals gesammelten Arten inbegriffen sind.

3.

A legszebb anyagot szolgáltatotta a Fl. H. számára Vágner L. és Márton J. gyűjteménye. Különösen gazdag pedig Vágner L. gyűjteménye, miről tanúságot tesz következő szakértői névsorozata, kikkel Vágner összeköttetésben állott vagy kiktől indirekt úton is szerzett be magyarországi növényeket herbáriumra számára: Adler, Balék, Barth, Bayer, Borbás, Csató, Czetz, Degen, Dietl, Divéky, Eschfaeller, Fábry, Fritze, Fuss, Grundl, György, Hanák, Haynald, Heuffel, Holuby, Janka V., Janka Irma, Jókai, Juratzka, Komjáty, Koren, Kováts (Munkács), Kováts (Budapest), Krzisch, Lojka, Mattz, Pávai, Pawlowszky, Petter, Pichler, Piso, Porutiu, Rell, Richter L., Rossi, Sabransky, Schlosser, Schneller, Schur, Simkovic, Staub, Steinitz, Szénert, Szépligeti, Szontágh Nic., Szešlo, Tauscher, Vrabélyi, Vukotinovic, Wiesbauer, Wilhelm, Wolfner stb. Sokat kapott

4.

У колекції є тільки 5 видів, зібраних Вагнером, 4 – з території Закарпаття, серед них такі червонокнижні види: *Salix herbaeae* L., *Narcissus angustifolius* Curt., *Crocus banaticus* Gay. Є також збори М. Гажлінського (Hajszlinszky) – 24 гербарні аркуші, Цаллінгера (Zallinger) – 13, Ф. Дівєкі (Divéky) – 1, Лойка (Lojka) – 3, та інших дослідників європейської флори. На жаль не всі підписи на етикетках вдалося ідентифікувати.

Divéky munkásságának említése különböző nyelveken: 1. Zahn (1910); 2. Karácsonyi (2005); 3. Filarszky (1902); 4. Dzakhman (2010)

A díj odaítéléséről a gimnáziumi értesítők minden évben tájékoztatnak, még az első világháborút követő években is.

Időközben a gimnázium történetét tárgyaló munka, a „Természetrajzi szertár” című fejezetében, meleg szavakkal emlékszik meg a szerző Divéky tevékenységéről: „Ekkor 1867-ben, mintegy tündöklő meteor feltűnik intézetünk egén egy valódi lángész, egy tanítványunk, a kit maga az intézet szül kebeléből, feltűnik Divéky Ferencz, a ki még csak a VI. osztályt végzi, s már összegyűjti, tökéletes rendszerbe összeállítja Szatmár vidékének teljes flóráját... És miután már nincs mit gyűjtenie Szatmár vidékén, a húsvéti szünidőt felhasználva, elmegy az erdélyi bércek közé s talán a nagyheti böjttől, talán a kimerültségtől – Isten tudja – ott találják halva fűvésztaskájával az oldalán mint a tudomány martyrját...” (Sarmaságh, 1896). Mindez azt jelenti, hogy a XIX.-XX. század fordulóján az egykori különös képességű diák emlékét gimnáziumában még valóban ápolták.

A budapesti Nemzeti Múzeum növénytárát bemutató korabeli munkában (Filarszky, 1902) szintén felbukkan Divéky Ferenc neve, ugyanis az általa gyűjtött anyagból több példány az itteni herbáriumba került. Ezt a kollekciót tanulmányozva a neves hölgymál (*Hieracium*) szakértő, K.H. Zahn (1910) szintén említi a szatmári diák által egykor gyűjtött és itt őrzött anyagot.

Mint korábban részletesen kifejtettük, Fodor Ferenc (1909) publikálja Divéky Ferenc egykori gimnáziumában a XX. század elején még meglévő, Szatmár megyéből származó anyagát. Pár évtizeddel később a Nagykároly és környéke flóráját tanulmányozó Balázs Ferenc (1943), említi a hajdani diák által e területeken talált növényfajokat. Az Északi-Alföld montán jellegű flóraelemeinek bemutatása során a Divéky által gyűjtött fajok egy része újra szerepet kap (Simon, 1951).

Az egykori Máramaros tartomány botanikai kutatástörténetének bemutatása során Divéky Ferenc neve újból felmerül (Moldovan, Karácsonyi, 1967), majd a Szatmár megye flóráját és növényzetét tárgyaló munka röviden ismerteti az egykor fiatalon elhunyt botanikus tevékenységét, felhasználva az itt közölt fajlista összeállításánál gyűjtési adatait (Karácsonyi, 1995). A megyei sajtóban emlékeztető írás jelenik meg róla *Divéky Ferenc. Az elfelejtett szatmári természetbúvár* címmel (Karácsonyi, 2002), amelyet később a Méta-túrafüzete is átvesz (Méta túra, 2011). A szatmári múzeum természetrajzi folyóirata átfogó jellegű cikket közöl Divéky Ferenc akkor még csak részben ismert botanikai

tevékenységéről (Karácsonyi, 2005), kövárvidéki gyűjtését pedig a szomszédos Szilágyság növényvilágának vizsgálata kapcsán említik (Karácsonyi, Negrean, 2013). R. Dzakhman (2010) ukrán kutató az ungvári (Uzsgorod) történelmi herbárium ismertetése során a máramarosszigeti Vágner Lajos gyűjteményéből odakerült, Divékytól származó anyagot említi.

Egy újjabban felfedezett rózsza – taxon a tragikus sorsú fiatal botanikusról lett elnevezve.

Divéky-rózsza **(*Rosa* × *geczii* nm. *divekyii*)**

A Géczi-rózsza (*Rosa* × *geczii* KERÉNYI-NAGY) mintegy 1,5 m magas cserje. Ágain egyféle tüske van (homioacantha), a tüskék oldalról lapítottak, nagyok, horgasak, ritkásan állók. Levélkéi nagyok, számuk 5(–7). A levélnyel és a levélkék mindkét oldala dúsan szőrös, levélkeszíne kissé mirigyes is. Kocsánya, vacka és csészelevelei mirigytelenek. Szirma halvány rózsaszín. Csészelevelei virágzás után visszahajlóak. Legközelebbi rokona a berki rózsza (*Rosa* × *corymbifera* Borkh.), melytől mirigyes levélfelszínével tér el. Vélhetőleg a berki rózsának és a rozsdás rózsáknak (Sect. *Rubiginosae*) a hibridje. A hibridfajt Karácsonyi Károly találta meg 2013-ban a Szilágysági Selymesilosván (Ilişua). A most, szintén Karácsonyi Károly által felfedezett Divéky-rózsza ennek hibridfajnak egy változata: eltér a törzsalaktól az igen erős, horgas és sűrűn álló tüskéivel.

***Rosa* × *geczii* KERÉNYI-NAGY nm. *divekyii* KERÉNYI-NAGY et KARÁCSONYI, nothomorpha nova**

Diagn.: Differs from nm. *geczii*: the densely set spines are strongly curved.

Diagn.: Differt ab taxatione nm. *geczii*: aculei fortis curva, dense.

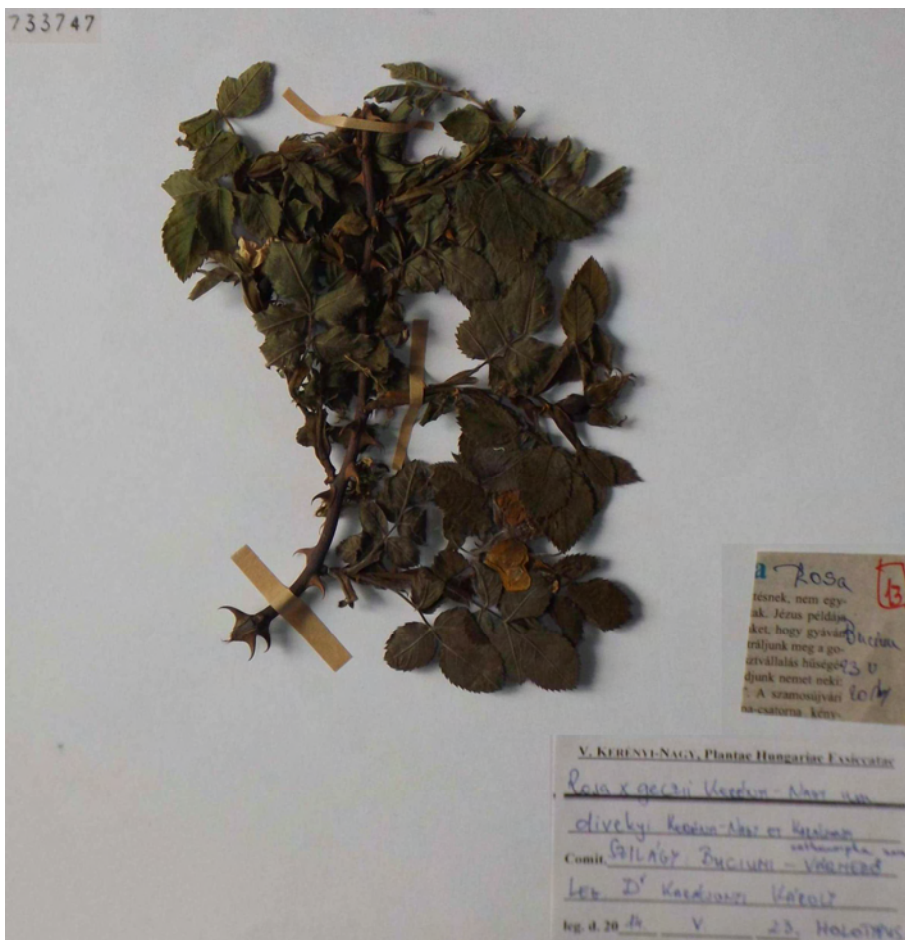
Leírás: Különbözik a nm. *geczii*-től: a tüskék erősen horgasak, sűrűn állók.

Locus classicus: comit. Szilágy (jud. Sălaj), Vármező (Buciumi), № 13.

Leg. d.: 23. V. 2014.

Leg: Karácsonyi Károly

HOLOTYPUS: № 733747 in BP.

***Rosa × geczii* KERÉNYI-NAGY nm. *divékyi* KERÉNYI-NAGY et KARÁCSONYI
holotípusa (№ 733747 in BP)**

Divéky Ferenc munkásságát röviden összefoglalva megállapítható, hogy időrendi sorrendben ő volt az első olyan Szatmár megyei botanikus, aki valóban komoly szakmai tevékenységet fejtett ki. A helyi jellegű flóramunkák közül az általa írt *Vezérfonal...* egyrészt szakmailag is igen pozitívan értékelhető, másrészt pedig időrendi szempontból is úttörő munkának számított nemcsak az említett megyében, hanem a környező területek vonatkozásában is. Az általa gyűjtött botanikai anyagot ma is megbecsülve őrzik a különböző városok, országok, sőt – minden valószínűség szerint – kontinensek ismert herbáriumában.

A századok folyamán nemcsak az irodalomban, hanem a természettudományok területén dolgozó személyek is rendszerint írásaikon keresztül váltak ismertté. Az úttörőként működő Divéky Ferencet, akinek sajnos pontosan az a sors jutott, amelyen a pionírok gyakran osztoztak, életében nem érthette semmilyen elismerés, hiszen kéziratosa könyve mintegy másfél évszázadon keresztül ismeretlen maradt.

Rövid életének és korai halálának kapcsán érdemes kiemelni két olyan tény, ami szinte páratlanak minősíthető. Elsőként azt, hogy egy olyan jellegű szakmunkát, mint a bemutatott *Vezérfonal...*, mindössze 19 éves diákként volt képes elkészíteni. Ehhez fogható példát az általunk ismert szakirodalomban sehol nem találtunk. Bizonyos vonatkozásban talán hasonló a nagybányai Kazay Endre (1876-1923) életpályája, aki 18 évesen, minden képzettség nélkül jelentkezett patikai gyakornoknak, és pár év alatt egy négykötetes gyógyszerészeti lexikont írt. Az 1900-ban Nagybányán megjelenő, öszterjedelmében több mint másfélezer oldalnyi munka nemcsak az ismert gyógyszerek részletes leírását tartalmazza, hanem egyben orvostörténeti enciklopédia is (Kazay, 1900). Amúgy ő sem ért meg túlságosan hosszú életet.

A Divékyvel kapcsolatos másik példa nélkülinek minősíthető dolog tulajdonképpen az a tény, hogy aligha akad még egy természetbúvár (botanikus), aki terepkutatás során ilyen fiatalon vesztette életét. Ez pedig úgy tűnik, hogy nemcsak hazai, hanem nemzetközi viszonylatban is (Whittle, 1971) egy „szomorú rekord”-nak könyvelhető el. Igaz felfedezhető némi hasonlóság az ő és néhány világhírű botanikus pályatárs – mint David Douglas, Johann Bartsch, Taddaeus Haenke, vagy a Surinamban eltűnt Balog József – végzete között, akik a különböző kontinensek flórákutatójának áldozatai lettek, és egyikük esetében sem derült fény soha arra, hogy tulajdonképpen milyen módon vesztették életüket.

A sors nagyon rövid időt engedélyezett Divéky Ferencnek tehetsége kibontakoztatására. Ezt a munkát azzal a kifejezett szándékkal tárjuk az érdeklődők elé, hogy az eddig ismeretlen, példaértékű munkássága ne merüljön nyomtalanul a feledés homályába. Úgy véljük, hogy ez a róla szóló megemlékezés utólag némi igazságot szolgáltat neki, és egyben elismerése azon tevékenységnek, amelyért igen fiatalon olyan nagy áldozatot hozott.

VIAȚA ȘI ACTIVITATEA BOTANISTULUI SĂTMĂREAN FERENC DIVÉKY (1848-1869)

- Rezumat -

Ferenc Divéky s-a născut în Chiuzbaia (odinioară comitatul Satu Mare, azi județul Maramureș). Inițial familia sa a locuit în Baia Sprie, apoi s-a mutat la Vásárosnamény (Ungaria) și în sfârșit la Boiu Mare (jud. Maramureș). Între anii 1861-1869 Divéky a fost elev al gimnaziului romano-catolic din Satu Mare, unde și-a dezvoltat interesul său pentru botanică.

La început a colectat plante spontane doar în jurul orașului Satu Mare, întocmind un ierbar voluminos. La vârsta de numai 19 ani scrie o carte de 243 pagini, care s-a păstrat sub formă de manuscris, cu titlul: „Firul conducător pentru determinarea speciilor de plante care cresc în jurul Sătmarului”. În prima parte a acestei lucrări (81 pagini) descrie cheile de determinare ale genurilor plantelor. Apoi, pe baza caracterelor morfologice clar formulate, redă cele 566 de specii identificate. Speciile enumerate sunt într-adevăr caracteristice pentru ținutul Sătmarului. Această lucrare, necunoscută până în prezent, s-a păstrat sub formă de manuscris la Biblioteca Județeană Satu Mare.

În decursul ultimilor ani petrecuți în gimnaziul din orașul de pe malul Someșului, F. Divéky lărgeste aria sa de cercetare pe tot cuprinsul fostului comitat Satu Mare. Astfel a colectat specii de pe nisipurile continentale și sărăturile din vestul teritoriului, Câmpia Someșului, precum și zona Munților Oaș, Gutâi și Țibleș. Aici a găsit o serie de specii rare, dintre care amintim: *Silene multiflora* (Ehrh.) Pers., *Dianthus serotinus* Waldst. & Kit., *Genista germanica* L., *Salix elaeagnos* Scop., *Tanacetum serotinum* (L.) Sch.-Bip. Printre altele a identificat și plante, care în prezent au dispărut din flora teritoriului, ca: *Acorus calamus* L., *Salvia nutans* L., *Xeranthemum annuum* L. Tânărul botanist a fondat în gimnaziul din Satu Mare un ierbar voluminos și totodată a început să trimită și apoi să primească material de schimb de la specialiști renumiți, ca: F. Hazslinszky, L. Vagner, A.J. Bayer, A. Ausserdorfer, A. Skofitz, R. K.F. Uechritz etc. Pe această cale au ajuns – și se păstrează și în prezent – plante colectate de el nu numai în Satu Mare, ci și în ierbarele din Ungaria, Ucraina, Austria și probabil și în SUA (Statul Michigan). O

parte a colecției sale botanice din Satu Mare a fost publicată în anul 1909 de către F. Fodor.

În vacanța de primăvara a anului 1869 tânărul botanist a plecat în Munții Gutâi, cu scopul de a-și întregi colecția botanică, de unde nu s-a mai întors. A fost căutat și găsit mort, lângă un izvor, împreună cu mapa sa de ierborizare. Astfel s-a încheiat viața acestui tânăr cercetător la vârsta fragedă de 20 de ani.

Cu toate că Ferenc Divéky a putut să lucreze doar câțiva ani, el a consemnat o muncă remarcabilă de pionierat în cercetarea florei ținutului Sătmarului.

DAS LEBEN UND WERK DES SATHMARER BOTANIKERS FERENC DIVÉKY (1848-1869).

- Zusammenfassung -

Ferenc Divéky wurde 1848 in Chiuzbaia (ung. Kisbánya), Komitat Sathmar geboren. Seine Familie wohnte zuerst in Baia Sprie, danach übersiedelte nach Vásárosnamény (Ungarn), und schließlich nach Boiu Mare (Valea Chioarului). Zwischen 1861 und 1869 besuchte Divéky das römisch-katholische Gymnasium von Sathmar, wo seine Leidenschaft zur Botanik erwachte und sich weiterentwickelte.

Er begann mit dem Sammeln wildwachsender Pflanzen aus der Umgebung von Sathmar, und stellte ein grosses Herbarium zusammen. Mit 19 Jahre verfasste der Gymnasialschüler ein 234 seitiges Manuskript mit den Titel: „Leitfaden zur Bestimmung in der Umgebung von Sathmar vorkommenden Pflanzenarten“. Im ersten Teil dieser Schrift (81 Seiten) sind die Bestimmungsschlüssel der Pflanzengattungen dargestellt. Danach beschrieb er sehr deutlich, auf Grund der wichtigsten Merkmale, 566 vom ihm gefundene Pflanzenarten. Die aufgezählten Arten sind für diese Region tatsächlich charakteristisch. Diese bisher unbekannte Werk wurde in der Sathmarer Kreisbibliothek aufbewahrt.

In den letzten Gymnasialjahren erweiterte Divéky sein Forschungsgebiet auf die gesamte Region des Sathmarlandes und sammelte Materialien im westlichen Sanddünengebiet, auf salzhaltigen Standorten, in der Samosch-Ebene sowie in der Oaş-, Gutin- und Cziblesch-Gebirgen. Hier fand er eine Reihe von seltenen Arten, wie etwa: *Silene multiflora* (Ehrh.) Pers., *Dianthus serotinus* Waldst. & Kit., *Genista germanica* L., *Salix elaeagnos* Scop., *Tanacetum serotinum* (L.) Sch.-Bip. und andere Arten, die mittlerweile in diesen Gegend ausgestorben sind: *Acorus calamus* L., *Salvia nutans* L., *Xeranthemum annuum* L. Der junge Botaniker stellte im Sathmarer Gymnasium eine große Sammlung zusammen und begann auch Herbarienbelege mit berühmten Botaniker – F. Hazslinszky, L. Vagner, J.A. Bayer, A. Ausserdorfer, A. Skofitz, R.F.K. Uechritz – zu tauschen. Auf diesem Weg gelangen von ihm gesammelte Pflanzen nicht nur nach Sathmar, sondern auch in Herbarien von Ungarn, Ukraine, Österreich und wahrscheinlich

auch in die USA (Stadt Michigan). Ein Teil seiner Sathmarer Sammlung wurde im Jahr 1909 von F. Fodor veröffentlicht.

In den Frühlingsferien des letzten Gymnasialjahres, im Jahr 1869, ging der junge Botaniker ins Gutin-Gebirge, um neue Pflanzenarten zu sammeln, woher er nicht mehr zurückkehrte. Dann wurde Divéky gesucht und gefunden: er lag leblos bei einer Quelle, neben seiner Sammelmappe. So endete während botanischer Forschungen, mit 20 Jahren, sein kurzes Leben.

Obwohl Divéky nur wenige Jahre arbeiten konnte, hinterlies er ein bemerkenswertes Lebenswerk, mit dem eine bahnbrechende Arbeit zur Erforschung des Sathmarer Gebietes geleistet hat.

BIBLIOGRÁFIA

- ARDELEAN A., KARÁCSONYI K., ARDELEAN G., 2006 – *O istorie a cercetării florei Pământului*. Edit. Daya, Satu Mare.
- ASZTALOS GY., 1895 – *Nagy-Károly ren. tan. város története 1848-ig*. Ny. Roth K., Nagy-Károly.
- BAGOSSY B., 1910 – A Pázmány-konviktus története, *A szatmárnémeti kir. kat. főgimnázium 1909-1910 évi értesítője*. 3-23.
- BALÁZS F., 1943 – Adatok Nagykaroly és környéke flórájának ismeretéhez. *Scripta Bot. Mus. Transs.*, **II**, 1-3: 3-30.
- BAKCSY G., 1896 - *A szatmár-németi ev. ref. főgymnasium története*. Szabadsajtó ny., Szatmár.
- BODNÁR GY., é. n (1908) – Közoktatásügy. Szatmárnémeti. *Szatmár vármegye monográfiája*, Budapest.
- BOLOGA V., 1957 – Informații medicale și sanitare despre Transilvania în lucrările a doi savanți italieni din secolul al XVIII-lea. *Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára*, Edit. Stiințifică, București: 112-116.
- BURA L., 1995 – Az értelmiségképzés műhelye a XIX. századi Szatmáron. *Satu Mare, Stud. Comunic.*, Muzeul Județean, **XI-XII**, 1994-1995: 317-332.
- BURA L., 1996 - A jezsuiták Szatmáron, *Satu Mare, Stud. Comunic.*, Muzeul Județean, **XIII**: 268-282.
- BURA L., 1999 – *Iskolavárosunk Szatmárnémeti*. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda.
- BURA L., ILLÉS CS., (szerk.), 2007 – *Hám János szatmári püspök*. IDEA Stúdió Szatmárnémeti.
- BUTURA V., 1979 – *Enciclopedie de etnobotanică românească*. Edit. Științifică și Enciclopedică, București.
- CSAPÓ J., 1877 – *Uj füves és virágos magyar kert, mellyben mindenik fűnek és virágnak neve, ábrázatja, természete és ezekhez képest különféle hasznai értelmesen megjegyeztettek*. Posonyban, Landerer Mihály bet. E.T.M.
- CSIRÁK CS., 1997 – A kezdettől az államosításig. Négy és félezer év, *Egészségügy-Történeti Dolgozatok*, Otthonom Szatmár megye, **6**, Szatmár: 103-145.

- D. (DEGEN), L. (? LENGYEL), 1910 – Fodor Ferenc: Adatok Szatmár vármegye flórájához. *Egyet. Term. Tud. Szöv., Évk.*, 1909, (Recenzió), *Magy. Bot. Lapok*, **9**(10-12): 396-397.
- DANCU P., 2011 – Activitatea directorului Martin Čulen la Liceul Regal Catolic din Satu Mare (1859-1862). *Satu Mare, Stud. Comunic., Seria: istorie-etnografie-artă*, **XXVII/II**: 45-48.
- DEGERANDO A., 1875 – Kővár vidékéről. *Természet*: 114-122, 127-133, 141-150.
- DIÓSZEGHI S., FAZEKAS M., 1807 - *Magyar fűvészköny*, Ny. Csáthy Gy., Debrecen.
- DZAKHMAN R., 2010 – Историчний гербарій Закарпатського краєзнавчого музею, Historical Herbarium of Transcarpathian Local History Museum. *Bicentenary of vegetation cover studies of the Carpathian International Scientific Conference*, Ujgorod: 62-67.
- ENDLICHER S., 1836-1850 – *Genera plantarum secundum ordines naturalis disposita. Accedit supplementum primum.*, Vindobonae, 1836-1840. Addenda II-V, Mantissa Botanica, Vindobonae, 1842, 1843, 1847, 1850.
- ÉBLE G., 1891 – *Egy magyar nyomda a XVIII. században*. Ny. Horánszky V., Budapest.
- ÉBLE G., PETTKÓ B., 1911 – *A nagy-károlyi gróf Károlyi család összes jószágainak birtoklási története. I*, Franklin ny., Budapest.
- FAZEKAS L., 2008 – Szatmáron született a természeti földrajz magyar úttörője. *Satu Mare, Stud. Comunic., Stud. Istorie, Etnografie, Artă.*, Muzeul Județean, **XXXV/II**: 29-36.
- FILARSZKY N., 1902 – Az osztály herbáriuma és szemléltető gyűjteménye. *A Magyar Nemzeti Múzeum multja és jelene*, Budapest: 277-289.
- FODOR F., 1909 – Adatok Szatmár vármegye flórájához, *Egyet. Term. Tud. Szöv. Évk.*, 1908/9, **V**. 35-52.
- FÖLDI J., 1789 – Levél. Szatmár 1789. 8. September, *Mindenes Gyűjtemény*, **II**: 33-45, 54-57.
- GÁTY I., 1795 – *A természet históriája, melyben az ásványoknak, plántáknak és állatoknak három világok azoknak megismerhető bélyegeivel természetekkel, hasznokkal, hazájokkal, rendbeszedve és a gyenge elméhez alkalmaztatva legelőször bocsájttja ki*. Wéber S., Pozsony.

- GÉRESI K. (szerk.), 1881-1887 – *A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára. I-V*, Pfeifer F. biz., Budapest.
- GÉRESI K., 1891 – Nagy-Károly és Szatmár vidéke. *Az osztrák-magyar monarchia irásiban és képben*, Magyarország, **II**, Budapest: 353-373.
- GOMBÓCZ E., 1936 – *A magyar botanika története. A magyar flóra kutatói*. Magyar Tudományos Akadémia Kiadója, Budapest.
- GOMBÓCZ E., 1945 – *Diaria itinerum Pauli Kitaibelii. I*, Budapest.
- GRYNAEUS A., 1852 – *Tankönyv a városi és falusi elemi iskolák használatára*, Második kiegészített kiadás, Pest, Müller Emil.
- HAZSLINSZKY F., 1872 – *Magyarhon edényes növényeinek fűvészeti kézikönyve*. Pest.
- HÁM J., 1896 – *A nagy-károlyi róm. kath. főgymnasium története. A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló nagy-károlyi római katolikus főgymnasium milleneumi értesítője az 1895-96-ik tanévről*, Róth Károly könyvny., Nagy-Károly.
- HERMAN O., 1887 – *A magyar halászat könyve. I-II*, Budapest.
- HITTER F., 1998 – *A római katolikus egyház. Felsőbányai kalauz*, EMKE füzetek, Misztófalusi Kis Miklós Közművelődési Egyesület kiadása, Nagybánya: 32-40.
- IRSIK F., 1894 – *Boldog emlékü Hám János szatmári püspök élete*. Szatmár.
- JÁVORKA S., 1929-1936 – Kitaibel herbáriuma. *Ann. Hist.-Nat. Mus. Nation. Hung.*, **XXIII**, 1926: 428-585; **XXIV**, 1929: 97-210; **XXVIII**, 1934: 147-196; **XXIX**, 1935: 55-102; **XXX**, 1936: 7-118.
- JENEY GY., 1999 – *Egy szatmári czivis emlékiratai. Korrajz Szatmárnémeti város multjáról. 1790-1820*, Szatmári Füzetek, **8**, Szatmárnémeti.
- KANITZ A., 1863 – *Reliquiae Kitaibelianae. III-IV. Iter marmarosiense primum 1796 et secundum 1815 susceptum. Verh. ZGB Wien*, **III-IV**: 57-118.
- KARÁCSONYI C., 1995 – *Flora și vegetația județului Satu Mare*. Edit. Muzeului Sătmărean, Satu Mare.
- KARÁCSONYI K., 2000 – *A Nagykároly vidéki növénytermesztés multjából. Nagykároly és Vidéke, Évkönyv*, 2001: 88-92.
- KARÁCSONYI K., 2005 – *Activitatea unui botanist sătmărean din secolul al XIX-lea: Ferenc Divéky. Satu Mare, Stud. Comunic, Ști. Nat.*, Muzeul Județean, **VI**: 6-8.

- KARÁCSONYI K., 2011 - Divéky Ferenc – Az elfelejtett szatmári természetbúvár. *Méta túra*, 2011 május-június, Vácrátót: -átvéve: *Szatmári Friss Újság*, **XIII**, 2002 jan. 18, 1814 szám, pp. 6.
- KARÁCSONYI K., ARDELEAN G., 2003 - A hajdani Ecsei-láp és az Ecsedi-síkság, földrajzi viszonyai, lecsapolásának története, flórája és faunája. *Daya Kiadó, Szatmárnémeti*.
- KARÁCSONYI K., NEGREAN G., 2013 – A szilágysági növényvilág jellegének vizsgálata. *Kanitzia, Journal of Botany, Szombathely*, **20**: 101-118.
- KATONA G., 1865 – A bikszádi fürdő – és ásványvizekről gyógyászati tekintetben. *A Magyar Orvos – és Természetvizsgálók Munkálatai*, 1864 aug. 24-szept. 2. Marosvásárhelyt tartott nagygyűlése, **XXIV**, Pest: pp. 320.
- KAZAY E., 1900 – *Gyógyszerészeti lexikon. Az összes gyógyszerészeti tudományok encyclopédiája. I-IV*, Ny. Molnár Mihály, Nagybánya.
- KÁDÁR J., 1900-1901 – *Szolnok-Doboka vármegye monographiája*. Deés.
- KERNER A., 1867-1872 – Die Vegetationsverhältnisse des mittleren und östlichen Ungarns una angrenzenden Siebenbürgens. *ÖBZ Wien*, **XVII**, 1867: 215-226, 250-260; **XVIII**, 1868: 89, 150-151, 184-185, 283-284, 345; **XXII**, 1872: 189-193.
- KOSUTÁNY T., 1895 – A természettudományok és a mezőgazdaság. *Term. Tud. Közl.*, **XXVIII**: 617-627.
- KOSUTÁNY T., 1912 – Búzavizsgálataim eredményei. *Mezőgazdasági Szemle*, **XXX**, 3-4: 45-52.
- KOVÁTS L., 1864 – *Der Theiss-Köröser Kanal*. Wien.
- KÖNNYE A., 1855 – Földtani nézetek (Tojáskövületek). *A nagy-károlyi algymnasium értesítője 1854/55 évre*, Nagy-Károly, Ny. Gönyei J.
- LAUKA G., 1855 – Szatmár megye lakosairól általában. *Vahot Imre Nagy Naptára*, Pest: 68-88.
- LEHÓCZKY T., 1881 – *Bereg vármegye monographiája. III* kötet, Ny. Pollacsek M., Ungvár.
- LÖKÖS L. (ed.), 2001 – *Diaria itinerum Pauli Kitaibelii. 1805-1817, III*, Hungarian Natural History Museum, Budapest.
- LÚCZ I., 1865 – A sugáró hő, *A szatmári kir. kath. fő-gymnasium tudósítványa az 1864/65-diki tanévre*, Szatmár, Ny. Kovács M: 3-6.
- LÚCZ I., 1875 – A jégkorszak. *Természet*, **VII**: 255-260, 275-277.

- LÚCZI I., 1878 – A fecskék életéből. *Term.Tud.Közl.*, **X**: 233-234.
- MAKSAY F., 1940 – A középkori Szatmár megye. *Településtörténeti tanulmányok*, 4 sz. Stephaneum Ny. Budapest.
- MELIUS P., 1978 – *Herbárium. A fáknak, füveknek nevekről, természetekről és hasznairól*, Szabó T. Attila kiad., Kriterion Kiadó, Bukarest.
- MOLDOVAN I., KARÁCSONYI C., 1967 – Date privind istoricul cercetărilor botanice în regiunea Maramureș. *Contrib. Bot.*, Cluj: 223-232.
- MOLNÁR J., 1864 – *A bikszádi ásványvíznek (Szathmárban) vegybontása*. Szatmár.
- MOLNÁR V. A., 2005 – *Kitaibel Pál élete és öröksége*. Kitaibel Kiadó, Biatorbágy.
- NAGY I., 1858 - *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. III*, Ny. Beimel J. és Kozma V., Pest: pp. 321.
- NÉMETH P., 2012 – Mănăstiri, clautruri și spitale în comitatul medieval Satu Mare. *Architectura religioasă medievală din Transilvania, Középkori egyházi építészet Erdélyben*, **V**, Edit. Muzeului Sătmărean, Satu Mare: 67-84.
- NÉMETHI J., 1997 – Visszapillantás Nagykaroly város egészségügyi ellátására. *Egészségügy-Történeti Dolgozatok*, Otthonom Szatmár megye, **6**: 63-67.
- PALMER K., 1894 – *Nagybánya és környéke*. Ny. Molnár M., Nagybánya.
- POKORNY A., 1860 – Beitrag zur Flora des ungarischen Tieflandes. *Verh. K.-K. Zool.-Bot. Gesell. Wien*, **X**: 283-290.
- RIEDL-DORN C., 1996 – Ignaz von Born (1742-1791) ein siebenbürgischer Naturforscher. *Stapfia*, Linz, **45**: 345-355.
- SARMASÁGH G., 1880 – *Szatmár vármegye népességi, nemzetiségi, vallásfelekezeti és kulturális statisztikája*. Ny. Molnár J., Szatmár.
- SARMASÁGH G., 1896 – *A szatmári kir. kath. főgymnasium története*. Pázmány Sajtó, Szatmár.
- SCHENZL H., 1867 – Légi tünetények, észleletek hálózatából. Az MTA 1867 július 29-i ülésén, WIKIPEDIA.
- SCHÖBER E., – Segédeszköz a növényhatározás elsajátításához. *Term. Tud. Közl.*, **XXVIII**. pp. 390.
- SCHÖBER E., 1896 – *Virágos növények szövettana*. Pázmány Kiadó, Szatmárnémeti.

- SCHUBERT H., 1856 – *A növények természetrajza képekben...*
Közönségesen ismeretes és kedvelt természetrajzi tankönyvének
elrendezése nyomán szerkesztette Hochstetter M. F. tanár,
magyarítá Virányi János, Emich G. Most Pfeiffer F., Pest.
- SCURTU V., 1939 – *Petru Bran. Un luptător al trecutului românesc din
Satu Mare*. Tip. Presa Liberă, Satu Mare.
- SIMON T., 1950 – Montán elemek az Északi Alföld flórájában és
növénytakarójában. *Annal. Biol. Univ. Debreceniensis*, **I**: 146-179.
- SOÓ R., 1963 – *Fejlődéstörténeti növényrendszertan*. Tankönyvkiadó,
Budapest.
- SZATMÁRI L., 1934 – A muzsályi timsófőző és kémikusaink küzdelme.
Term. Tud. Közl., **66**, 1017-1018 füzet: 616-623.
- SZINNYEI J., 1903 – *Magyar írók élete és munkái*. Ny. Horánszky V.,
Budapest
- SZIRMAY A., 1809-1810 – *Szatmár vármegye fekvése, története és
polgári esmérete*. **I-II**, Buda.
- TAKÁCS S., 1910 – *Szalay Barkóczi Krisztina*. Franklin Ny., Budapest.
- TAKÁTS S., 1962 – *Művelődéstörténeti adatok a XVI-XVIII. századból*.
Sajtó alá rendezi Benda Kálmán, Budapest.
- TEMPFLI I., SIPOS F., 2000 – *A szatmári római katolikus egyházmegye
író papjai*. EuroPrint Kft., Szatmárnémeti.
- THURZÓ F., 1906 – *A nagybányai Scola Rivulina története*. Nagybánya.
- TISSOT M.D., 1772 – *A néphez való tudósítás miképpen kelljen á maga
egéffégre vigyázni*. Mostani hazánk állapotához alkalmaztatva
magyar nyelvre fordított nagy-tornyai Marikowski Márton által, Ny.
Sz. N. Pap István, Nagy-Károly.
- VÁCZY C., 1980 – *Dicționar botanic poliglot*. Edit. Științifică și
Enciclopedică, București.
- VÁCZY K. 1997 – *Carl Linné (1707-1778) a természet rendszerezője*.
Vallomásai műveiről, Studium Könyvkiadó, Kolozsvár.
- VÁCZY K., 2013 – *A tudás hatalom. Latin szólások, szállóigék és
idézetek*. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár.
- VÁGNER L., 1876 – A megye növényzetének ismertetése. In:
SZILÁGYI I., *Máramaros vármegye egyetemes leírása*.
Máramarossziget: 153-210.
- WAGNER J., 1903 – *Magyarország virágos növényei*. A Hoffmann K.
növényatlaszának képeivel, Kiadja a K. M. Természettudományi
Társulat, Budapest.

WHITLE T., 1971 – *Pflanzenjäger*. Prestel Verlag, München.

ZAHN K. H., 1910 – Die ungarische *Hieracien* des ungarischen National-Museums in Budapest, Zugleich V. Beitrag zur Kenntnis der *Hieracien* Ungarns und Balkanländer. *Annales Hist. Nat. Mus.Nation. Hung.*, **8**: 34-106.

* * A Divéky ösztöndíj, 1914 - *A szatmárnémeti kir. kath. főgimnázium 1914 évi értesítője*, Szatmárnémeti: pp. 120.

* * *Documente privind istoria României*. C. Transilvania, Veacul XIV, vol I. (1300-1320), 1953 - Edit. Academiei Române, București.

* * *Emlékirat a Debrecen-Szatmár-szigeti vasútvonal tárgyában*. 1858 - Ny. Herz J., Pest.

* * *Flora R. P. R. / R. S. România*. **I-XIII**, 1952-1976- Edit. Academiei Române, București.

* * Jermy Gustave. Catalog of European phanerogams: Missouri Botanical Garden. Collection 1RG4/1/5/5. *Personal Papers and organizatorial records*, Part II, Missouri, H. Truman Library et Museum, St. Louis: p. 88.

* * Növényvédő és ápoló egyesület. 1893 - *A szatmárnémeti evang. reform. főgimnázium 1892-93 évi (XXIX-ik) értesítője*, Ny. Szabadsajtó könyvnyomdája.

* * *Szatmár vármegye*, (Szerk. Borovszky S.), Budapest, é. n. (1908).

* * *A szatmár-németi evang. ref. gimnázium 1894-95 évi értesítője*. 1895 – Nagy Lajosné gyors sajtója, Szatmár.

* * *A szatmári királyi kath. fő-gymnasium tudósítványa az 1863/64-ki tanévre*. 1864 – Ny. Kovács M., Szatmártt.

* * *A szatmári királyi kath. fő-gymnasium tudósítványa az 1864/65tanévre*. 1865 – Ny. Kovács M., Szatmártt.

* * *A szatmári kath. királyi fő-gymnasium tudósítványa az 1866/67 tanévről*. 1867 – Ny. Kovács M., Szatmártt.

* * *A szatmári kath. királyi főgymnasium tudósítványa az 1867/68-ik tanévről*, 1868 - Ny. Kremper K. és Nagy L. könyvnyomdájában, Szatmártt.

* * *A szatmári kath. királyi főgymnasium tudósítványa az 1868/69-ik tanévről*. 1869 – Ny. Kremper K. és Nagy L. Könyvnyomdájában, Szatmártt.

* * *A szatmári kath. királyi főgymnasium tudósítványa az 1869/70-ik tanévről*. 1870 – Ny. Kremper K. és Nagy L. Könyvnyomdájában, Szatmártt.

- * * *A szatmári püspöki egyházmegye emlékkönyve fennállásának századik esztendejében (Schematismus centenarius) 1804-1904 .*
1904 – Pázmány Sajtó, Szatmárnémeti.
- * * *Tárogató. Szatmár, II. évf., 48 szám, 1863 december 1.*

Kéziratok

- DIVÉKY FERENCZ, 1868 – *Vezérfonal a Szatmár közelében termő virágos növények meghatározására. Szatmári tanulók számára, írta ... VII oszt. tanuló: I-LXXXI., 1-158 old. - Biblioteka Județeană Satu Mare, Nr. inv. M.S. 113.*
- * * Keresztelési, házassági és halotti anyakönyv, Felsőbánya 1841-1850. – Szatmári Püspöki és Káptalan Levéltár.
- * * Keresztelési, házassági és halotti anyakönyv, Nagybánya 1869-1872. – Szatmári Püspöki és Káptalani Levéltár.
- * * Keresztelési, házassági és halotti anyakönyv, Vitka, 1826-1869. – Szatmári Püspöki és Káptalani Levéltár.
- * * Liceul maghiar de stat de băieți Satu Mare, Cataloge școlare pe anii (A szatmári kir. kath. gimnázium, Névjegyzék): 1861/2, 1862/3, 1863/4, 1864/5, 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9. Arhivele Statului Satu Mare, Nr. inv. Fond 289, Nr. inv. 376.
- * * Pifkó Dániel (Magyar Természettudományi Múzeum, Növénytár) levelei, a budapesti herbáriumban található Divéky Ferenc által gyűjtött növényekről.
- * * Andrik Éva magánlevele az Ungvári (Uzsgorod) Nemzeti Egyetem Herbáriumban található, Divéky Ferenc által gyűjtött növényekről.

NÖVÉNYNEMZETSÉGEK NÉVMUTATÓJA

A

Abutilon, 61, 163
Acer, 61, 163
Achillea, 61, 87, 129
Acinos, 61
Acmella, 87
Acorus, 61, 193, 195
Aesculus, 163
Aethusa, 151
Agrimonia, 176
Agropyron, 65
Agrostemma, 61, 81, 161
Agrostis, 61, 92, 116
Aira, 116
Ajuga, 61, 83, 142
Aldrovanda, 13
Alectolorophus, 70
Alisma, 61, 119
Alliaria, 81, 156
Allium, 61, 119
Alnus, 126
Alopecurus, 62, 117
Althaea, 162
Alyssum, 62, 156
Amaranthus, 127
Anagallis, 62, 148
Anchusa, 144
Andropogon, 65
Anemone, 62, 67, 83, 106, 154
Anethum, 80, 152
Angelica, 62, 151
Anthemis, 62, 87, 129
Anthoxanthum, 62, 92, 111, 116
Antirrhinum, 85

Apium, 149
Aquilegia, 83
Arabidopsis, 156
Arabis, 156, 181
Arctium, 62, 130
Arenaria, 160
Aristolochia, 62, 128
Armoracia, 62, 156
Arrhenatherum, 62, 92, 116
Artemisia, 62, 87, 130, 181
Asparagus, 120
Asperugo, 62
Asperula, 133, 181
Aster, 57, 62, 87, 129
Astragalus, 62, 179
Atriplex, 62, 127
Atropa, 62, 182
Avena, 62, 92, 116

B

Balotta, 141
Bassia, 62, 127
Berberis, 83
Beta, 127
Betonica, 137
Bidens, 62, 129
Blitum, 127
Bolboschoenus, 62, 92, 118
Borago, 86
Brachypodium, 110, 115
Brassica, 62, 81, 156
Briza, 62, 116
Bromus, 62, 115
Bryonia, 158

Butomus, 62, 79, 119

C

Calamagrostis, 56, 63, 92, 116

Calendula, 87

Caltha, 63, 83, 104, 155

Calystegia, 144

Campanula, 63, 86, 131

Cannabis, 126

Capsella, 157

Capsicum, 86

Cardamine, 63, 81, 156

Cardaminopsis, 156, 181

Cardaria, 157

Carduus, 63, 87, 130

Carex, 54, 63, 91, 92, 95, 117

Carlina, 63

Carpinus, 63, 126

Carum, 150

Caucalis, 63, 153

Celosia, 83

Centaurea, 63, 87, 130

Centaurium, 63, 136

Cephalanthera, 63

Cephalaria, 63

Cerastium, 63, 160

Cerasus, 178

Cerithe, 63, 143

Chaerophyllum, 63, 153

Chaiturus, 140

Chamaecytisus, 63, 179

Chelidonium, 63, 103, 155

Chenopodium, 63, 64, 80, 127

Chlorocyperus, 58, 92

Chrysanthemum, 68, 72, 87, 129

Chrysosplenium, 64

Cichorium, 64, 131

Cicuta, 80

Cineraria, 87

Circaea, 169

Cirsium, 64, 130

Clematis, 64, 106, 153

Clinopodium, 136

Cochlearia, 156

Colchicum, 76, 119

Conium, 64, 80, 153

Consolida, 64, 155

Convallaria, 77, 120

Convolvulus, 86, 144

Conyza, 129

Cornus, 80, 153

Coronilla, 179

Corydalis, 109, 155

Corylus, 64, 126

Cotyledon, 80

Crataegus, 80, 173

Crepis, 64, 131

Crocus, 76, 122

Cruciata, 64, 86, 132

Crypsis, 64, 117

Cucubalus, 81, 160

Cucurbita, 158

Cuscuta, 64, 144

Cydonia, 172

Cynanchum, 73, 135

Cynodon, 64, 109, 117

Cynoglossum, 64, 144

Cynosurus, 64, 116

Cyperus, 64, 92

Cytisus, 63, 179

D

Dactylis, 64, 116

Datura, 86, 145

Daucus, 64, 80, 153

Delphinium, 64, 103, 155

Deschampsia, 116
Descurainia, 156
Dianthus, 54, 58, 64, 65, 81,
160, 193, 195
Dichanthium, 65
Digitaria, 65, 117
Dipsacus, 65, 128
Dorycnium, 56, 65
Draba, 65, 156

E

Echinochloa, 65, 117
Echinops, 57, 65
Echinospermum, 144
Echium, 86, 143
Eleocharis, 65, 118
Elymus, 65, 115
Epilobium, 65, 83, 169
Epipactis, 79
Eragrostis, 65, 110, 116
Erigeron, 65, 129
Eriophorum, 56, 65
Erodium, 166
Erophila, 65, 156
Ervum, 180
Eryngium, 149
Erysimum, 65, 81, 156
Erythraea, 136
Erythronium, 65, 77
Euonymus, 163
Eupatorium, 128
Euphorbia, 41, 56, 65, 80, 95,
164
Euphrasia, 145

F

Fagopyron, 18, 65
Falcaria, 65

Fallopia, 128
Felicia, 87
Festuca, 11, 65, 115, 181
Filago, 65, 66, 130
Filipendula, 66, 177
Frangula, 163
Fraxinus, 66, 134
Fritillaria, 78, 119, 181
Fumaria, 66, 155

G

Gagea, 66, 119
Galanthus, 56, 66
Galega, 179
Galeobdolon, 66, 84
Galeopsis, 66, 139
Galium, 64, 66, 132, 133, 180,
181
Genista, 56, 66, 80, 179, 193,
195
Gentiana, 57, 58, 59, 66, 86, 87
Gentianella, 66
Geranium, 66, 81, 167
Geum, 176
Gladiolus, 76, 95
Glaucium, 82
Glecoma, 83, 136
Glyceria, 11, 66, 110, 116
Gnaphalium, 66, 130
Gomphrena, 79
Gratiola, 66, 145
Gymnadenia, 66
Gypsophila, 160

H

Hedera, 66
Hedysarum, 80
Heleocharis, 65

Heleochloa, 64, 92
Helianthemum, 66
Helianthus, 87, 129
Helichrysum, 66, 182
Hepatica, 67
Heracleum, 67, 80, 153
Hesperis, 81, 156
Hibiscus, 163
Hieracium, 67, 94, 131, 189
Holcus, 111, 116
Holosteum, 67, 160
Hordeum, 115
Hottonia, 83, 84
Humulus, 126
Hyoscyamus, 86, 145
Hypericum, 67, 81, 95, 163
Hyssopus, 83

I

Iberis, 81
Impatiens, 81, 168
Inula, 67, 87, 129
Iris, 56, 67, 76, 121, 181
Isopyrum, 67

J

Jasione, 67
Jasminum, 86
Juglans, 166
Juncus, 67, 119

K

Kickxia, 67, 95, 145
Knautia, 128
Kochia, 62, 127
Koeleria, 67, 116

L

Lactuca, 67, 131
Lamium, 66, 67, 83, 84, 140
Lappa, 130
Lappula, 67, 144
Lapsana, 67, 130
Lathyrus, 67, 68, 180
Lavandula, 83
Lavathera, 161
Leersia, 68
Lemna, 124
Lens, 180
Leontodon, 87, 111, 131...
Leonurus, 10, 68, 140
Lepidium, 68, 157
Lepigonium, 160
Leucanthemum, 68, 129
Leucojum, 76, 89, 95, 123, 181
Libanotis, 71
Ligustrum, 134
Lilium, 78
Linaria, 68, 85, 95, 145
Linum, 95, 167
Listera, 79, 110, 124, 181
Lithospermum, 144
Lolium, 68, 115
Lonicera, 68, 86, 133
Loranthus, 68, 153
Lotus, 68, 179
Luzula, 68, 119
Lychnis, 68, 81, 160
Lycium, 68, 86, 144
Lycopsis, 68, 144
Lycopus, 68, 136
Lysimachia, 148
Lythrum, 80, 170

M

Maianthemum, 77
Majorana, 136
Malachium, 160
Malus, 172
Malva, 68, 81, 162
Marrubium, 68, 137
Matricharia, 87, 129
Medicago, 68, 179
Melampyrum, 68, 146
Melica, 116
Melilotus, 68, 81, 179
Melissa, 84
Melittis, 68, 84
Mentha, 68, 136
Milium, 92, 117
Moehringia, 58, 68, 92
Monotropa, 68
Morus, 126
Muscari, 68, 78, 119
Myagrurum, 68
Myosotis, 68, 111, 144
Myosoton, 68, 160
Myosurus, 69, 105, 154

N

Narcissus, 76
Nasturtium, 70, 155
Neottia, 69, 124
Nepeta, 69, 136
Nigella, 83, 104, 155
Nuphar, 83, 103, 157
Nymphaea, 83, 103, 157

O

Ocimum, 84
Odontites, 69, 146
Oenanthe, 69, 151

Oenothera, 83, 168
Onobrychis, 69
Ononis, 69, 179, 181
Onopordum, 130
Orchis, 56, 66, 69, 79, 92, 95, 123
Origanum, 84, 136
Ornithogalum, 79, 119
Orobanche, 69, 147
Orobis, 180

P

Paeonia, 83
Panicum, 65, 117
Papaver, 69, 82, 103, 155
Pastinaca, 153
Pelargonium, 81
Persica, 177
Petasites, 129
Petroselinum, 150
Peucedanum, 56, 69, 152
Phalaris, 117
Phaseolus, 180
Philadelphus, 83, 171
Phleum, 57, 69, 93, 117
Phragmites, 116
Physalis, 86, 144
Phyteuma, 69, 86
Picris, 69, 131
Pimpinella, 69, 150
Pisum, 180
Plantago, 54, 69, 83, 128
Platanthera, 79, 110, 124
Platanus, 126
Poa, 69, 116
Polygala, 69, 81, 163
Polygonatum, 77, 120, 121
Polygonum, 56, 65, 69, 80, 128

Populus, 127
Portulaca, 159
Potentilla, 69, 80, 175, 216
Primula, 69, 70, 83, 147
Prunella, 70, 136
Prunus, 178
Pulegium, 136
Pulicaria, 109, 129
Pulmonaria, 144
Pycreus, 56, 93
Pyrus, 172

Q

Quercus, 70, 126

R

Ranunculus, 70, 83, 105, 154
Raphanus, 157
Reseda, 70, 157
Rhamnus, 95, 163
Rhinanthus, 70, 146
Rhus, 166
Robinia, 18, 179
Rorippa, 70, 155
Rosa, 56, 70, 173, 190, 191
Rubus, 70, 174
Rumex, 70, 80, 127

S

Sagina, 160
Sagittaria, 70, 119
Salix, 56, 70, 126, 193, 195
Salvia, 70, 84, 136, 182, 193, 195
Sambucus, 70, 86, 133, 182
Sanguisorba, 177
Sanicula, 70, 149
Santolina, 87

Saponaria, 70, 81, 160
Satureja, 61
Scabiosa, 70, 87
Schoenoplectus, 70, 118
Scilla, 119
Scirpus, 62, 64, 70, 71, 117
Scleranthus, 159
Scrophularia, 71, 145
Scutellaria, 136
Secale, 115
Sedum, 71, 80, 153
Selinum, 151
Sempervivum, 71, 153, 181
Senecio, 71, 87, 95, 130
Serratula, 71, 130
Seseli, 57, 71
Setaria, 117
Silene, 54, 59, 71, 81, 90, 95, 160, 161, 193, 195
Sinapis, 71, 81, 156
Sisymbrium, 71, 156, 181
Sium, 150
Solanum, 71, 86, 144
Solidago, 71, 129
Sonchus, 71, 131, 181
Sorbus, 71
Sorghum, 117
Sparganium, 71, 125
Spergula, 159
Spergularia, 160
Spilanthus, 87
Spinacia, 127
Spiraea, 71, 80, 95, 177
Spirodela, 125
Stachys, 71, 137
Staphylea, 81
Statice, 83
Stellaria, 81, 160

Stratiotes, 71
Succisa, 10, 71, 87, 109, 128
Succisella, 71, 128
Symphytum, 71, 86, 143
Syringa, 86, 134

T

Tanacetum, 54, 72, 87, 130, 195
Taraxacum, 72, 87, 131
Teucrium, 84, 141
Thalictrum, 72, 106, 154
Thesium, 72
Thlaspi, 72, 157
Thymus, 72, 84, 136
Tilia, 103, 163
Tragopogon, 87, 131
Trapa, 170, 181
Trifolium, 72, 81, 179
Triticum, 115
Trollius, 72, 82, 83
Tulipa, 79
Turritis, 156
Tussilago, 72, 129
Typha, 72, 125

U

Ulmus, 126
Urtica, 72, 74, 79, 87, 126

V

Vaccaria, 110, 160
Vaccinium, 72
Valanthia, 86
Valeriana, 72, 87, 128
Valerianella, 72, 109, 128
Veratrum, 72
Verbascum, 72, 85, 145
Verbena, 142
Veronica, 72, 85, 86, 145, 181
Viburnum, 73, 86, 133
Vicia, 73, 179, 180
Vinca, 10, 73, 86, 135
Vincetoxicum, 73, 135
Viola, 73, 81, 157
Viscum, 153
Vitis, 73, 163, 181

W

Weitheimia, 79

X

Xanthium, 73, 131
Xeranthemum, 73, 87, 88, 193,
195

Z

Zinnia, 87

FÖLDRAJZI NÉVMUTATÓ

A különböző országokban található földrajzi nevek mellett a következő rövidítések szerepelnek: A – Ausztria, EÁ – Amerikai Egyesült Államok, L – Lengyelország, M – Magyarország, N – Németország, R – Románia, Sz – Szlovákia, U – Ukrajna.

A

Apa = Apa: R
Aranyosmeggyes = Medieșu Aurit:
R
Avas vidéke = „Țara Oașului”: R
Avasfelsőfalu (Felsőfalu) =
Negrești-Oaș: R
Avasújfalu = Certeze: R

B

Barlafalu = Borlești: R
Batiz = Botiz: R
Bécs = Wien: A
Békes megye: M
Bikszád = Bixad: R
Botszeg-erdő = Pădurea Botseg
Börvely = Bervenii: R
Breslau = Wroclaw: L
Budapest (Buda, Pest): M
Bükkalja = Piemontul Codrului: R

C

Cibles-hegység = Munții
Țiblesului: R
Csanálos = Urziceni: R
Csegöld: M

D

Debrecen: M
Dobrácsapáti = Apateu: R

E

Ecsedi-láp = Mlaștina Ecedea: R, M
Erlangen: N
Erdőd = Ardud: R

F

Felsőbánya = Baia Sprie: R
Felvidék: Sz
Fernezely = Ferneziu: R
Frankfurt am Oder: N
Füzesgyarmat: M

G

Graz: A
Gyöngy = Giungi: R

I

Ilk: M
Iloba = Ilba: R

J

Jánd: M
Jánk (Jánkmajtis): M
Jóháza = Prislop: R
Józsefháza = Iojib: R

K

Kaplony = Căpleni: R
Kapnikbánya = Căvnic: R
Kassa = Košice: Sz
Kálmánd = Cămin: R

Kányaháza = Călinești-Oaș: R
Keleti Kárpátok = Carpații
Orientali: R
Királydaróc = Craidorolț: R
Kisar: M
Kisbánya = Chiuzbaia: R
Kisújszálás: M
Kömörő: M
Kővárvidék = „Țara Chioarului”: R
Köves-csúcs = Vârful Pietroasa: R
Kraszna-folyó = Râul Crasna: R, M
Krasznabéltek = Beltiug: R

L

Lipcse = Leipzig: N
Lócse = Levoča: Sz

M

Majtény (Nagymajtény) = Moftinu
Mare: R
Máramaros megye = Județul
Maramures: R
Máramarossziget = Sighetu
Marmației: R
Mátészalka: M
Mezőfény = Foieni: R
Mezőpetri = Petrești: R
Mezőterem = Tîream: R
Mike-csúcs = Vârful Mica: R
Missouri állam: EÁ
Muzsaly = Muzsijevo: U
Muzsdaly = Mujdeni: R

N

Nagybánya = Baia Mare: R
Nagybúny (Búny, Kisbúny) = Boiu
Mare: R
Nagykároly = Carei: R

Nagysikárló = Cicărlău: R
Nagysomkút: Șomcuta Mare: R
Naszód = Nășăud: R
Nyírség = Câmpia Careiului: R, M

P

Papos: M
Pálfalva = Păulești: R
Peleske (Nagypeleske) = Peleş: R
Pusztadaróc = Dorolț: R

R

Rajna vidéke = Rheingebiet: N
Reszege = Resigheea: R
Rónaszék = Coștiui: R
Rózsapallag = Prilog: R
Rozsály-hegy = Muntele Igniș: R

S

Sár-erdő = Pădurea Noroieni: R
Sárközújlak (Sárköz) = Livada: R
Selmecbánya = Banská Štiavnica:
S
Somos-erdő = Pădurea Șomoș: R
Sopron: M
Surinam: Dél-Amerika
Szamos-folyó = Râul Somes: R
Szamosudvari = Odoreu: R
Szaniszló = Sanislău: R
Szatmár (Szatmárnémeti) = Satu
Mare: R
Szatmár megye = Județul Satu
Mare: R
Szatmárhegy = Viile Satu Mare: R
Szárazberek = Bercu: R
Szeged: M
Szelestyehuta = Poiana Codrului: R
Szinfalu = Sâi: R

Szinyérváralja = Seini: R
St. Louis: EÁ

T

Tarna (Nagytarna) = Tarna Mare: R
Tasnád = Tășnad: R
Texas állam: EÁ
Técső (Nagytécső) = Tjaciv: U
Tisza-folyó = Râul Tisa: U, R, M
Tivadar: M
Túr-folyó = Râul Tur: R, M

Turóc vármegye: Sz

U

Ungvár = Uzsgorod: U

V

Vámfalu = Vama: R
Vármező = Buciumi: R
Vásárosnamény: M
Vitka /ma Vásárosnaményhoz
tartozik/: M

Hátsó borító.

Potentilla alba herbáriumi lapja.

A valós élet gyakran sokkal meglepőbb történeteket szolgáltat mint az írók fantáziája. Ilyen Divéky Ferenc (1848-1869) rövid és megrázó históriája is, aki utolsóéves gimnazistaként indul el kutatóútjára a Kárpátokba, ahonnan soha többé nem tér vissza. Feldolgozható-e, a jobbára más értékrendekhez szokott XXI. század embere számára az a tény, hogy valaki ilyen fiatalon áldozza fel az életét a tudomány oltárán? Ennek az ifjunak a tragikus sorsát és mindmáig szinte teljesen ismeretlen munkásságát igyekeztem bemutatni, és egyben őt kortársaimhoz közel hozni. Kezdetből egy ilyen időt áthidaló kapcsolatot kerestem és ezt törekedtem megtalálni. Lélek és lélek között.

Karácsonyi Károly

